

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

B-S 1164

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

89059

CASPARIS BARLÆI
ORATIONVM
LIBER.

Accesserunt

Alia nonnulla varii & amœnio-
ris argumenti.

AMSTERODAMI,
Apud IOHANNEM BLAEV
MDC XLIII.

Nobilissimo, Amplissimo, Prudentissimoque viro,

D. IOACHIMO VICOFORTIO,
Ord. S. Michaëlis Equiti & Serenissimæ
Hassia Lantgraviae à consiliis, &c.

*L*oquimur mortales, præstantissime VICOFORTI. quod nec Angelis concessum, nec brutis. Non illis, quia per disciplinam & voces, discere eos non est necesse, qua natura perspecta habent & congenita. Non his, ob rationis defectum, cuius oratio est interpret. Nec loquimur solum; verum ita quisque loqui amat, ut persuadeat. ideoque artem adhibet, ut velut lenis cinio quodam orationis impetret, quod intendit maximè. Tenella & puerilis ætas subsidii & solatii indiga, voce ad ploratum composita, vel ipsam noverca iram expugnat, ut acquiescat, quod dentibus immolet. Amantes leni ac poppyinis suis blandiente oratione, amara pertinaciam frangunt. Iratus concitatus loquitur, ut terreat; timenti remissa & tremula vox est, ut evadat; mæsto, languida & flaccescens, ut misereamur; gaudenti comis & hilaris, ut oblectet. Ita quisque sibi & rhetor est & orator; eamque elocutionem comminiscitur, quam persuadendis movendisque aliis optimam novit. Quin schemata sua singulis & loquendi formas, etiam indoctis, suas dictat affectus & vehemens intentio. Medea, Rhetorices, ut opinor, nescia, dum vehementer quid cupit, Epizeuxin facit. Da, da (inquit) per auras curri-

bus patris vehi. Dido, iracunda & commo-
 tior ἀνὰ γῆρα loquitur, Flectere si nequeo supe-
 ros, Acheronta movebo. Penelope ob mariti
 absentiam dolens ἀχὼν format: O utinam tunc
 cum Lacedæmona, &c. Pastoribus apud Ma-
 ronem modo Aposiopesin imperat indignatio,
 Novimus & qui te. modo obliquam Interro-
 gationem vehementius asseverandi studium,
 Non ego te vidi Damonis &c. Vt Rhetorica
 regulas non necesse sit ab Hermagora, aut Mo-
 lone aut Siculis petere, cum cuique nostrum eas
 dicent animi impetus & studia. Quod si verum
 est, quid mirum, Gracos, gentem acutam &
 controversam valde, in hoc annixos fuisse, ut
 cum rei bellica studiis discendi exercitationem,
 cum casside lingua, cum olea premiis facundia
 eundem gloriamque conjunxerint, tunc maxi-
 me, cum regna urbesque per eloquentiam potius,
 quam armorum vim expugnanda essent. Quis
 Mercurius ille λόγος & sive Hermes fuit? me ju-
 dice, orator exercitatissimus fuit, ob facundiam
 pro numine habitus. Quales Nestor, Menelaus,
 Ulysses? oratores Græci fuere, in quorum verbis
 vis εἰκυστικὴ fuit & facultas ducendi homines,
 quod vellent. Et expediebat sane tales ad Trojam
 mitti, cum non classibus solum & flammis, sed
 tropis quoque & schematibus vincendi essent
 rudiores Asiatici. Graviter & prudenter locu-
 tus est Solon, oratorum Atheniensium ferè pri-
 mus, ut Pisistrato imperium affectanti resisteret.
 Contrà suavis fuit Pisistrato & flexanima di-
 ctio, ut populi animos deliniret & regno potire-
 tur. Aristoteles incredibili tum dicendi copia
 tum etiam suavitate apud Alexandrum effecit,

ut

ut totam Graciam administram habuerit in
scribenda Animalium historia. Demosthenes ad
ἀνδρᾶς ἀνμαίους loquens Philippum Gracia ar-
cuit, donec ab Harpalo corruptus argentangina
laborare coepit. Tantum potuit Atticismis suis
Demades, apud eundem regem, ut non seipsum
tantum, sed & bis mille Athenienses praelio ad
Charoneam captos gratis rex remiserit. Dum
bellis asserenda fuit Gracia, prolatandi fines, ar-
cendi Macedones & Persa, viguere oratores
maximi. Scilicet, dicendi splendide, graviter,
acriter & acute necessitatem ipsis imposuit, de-
fendendi imperii necessitas. Quamobrem captis
à Sylla Athenis, languit Atticorum Suada, &
fatigante Cecropidarum gloria, elanguit dicendi
facultas, dejecta simul sceptri & lingua, arma-
rum & oratorum maiestate, fulgore, impetu. A
Gracis loqui disertius didicere Romani, siue ad
bella inflammandi essent civium animi, siue
componenda seditiones, siue exigendus urbe con-
juratorum princeps, siue objiciendus publica in-
famie futurus Triumvir, siue Reip. vindicanda
salus, siue persuadendum aliud quid, cuius
Romani imperii interesset. Tunc magna C. Ca-
thegi, Catonis Censorii, Scipionis Africani mi-
noris, Lelii & Servii Galba fama fuit. Licet
aliud dicendi vis, aliud maiestas, aliud ele-
gantia, aliud lenitas Gracianica similis ere-
xerit. Quos secuti sunt, Caesar Dictator &
Cicero, Bruti quidem testimonio fractus &
elumbis, Calvi solutus & enervis, sed plurimum
& sequentium omnium seculorum, eloquentia
Romana facile Princeps. Omnibus hoc studium

tria non aque ab omnibus praestita, nec singulis omnem laudem, nec nullam concessere. Et quanquam post Tullium exstiterint Viri disertissimi, tamen inde à Symmachi temporibus, deficiente & vergente in pejus Romano Imperio, minus gloriose & pugnare & perorare Quirites. ut nesciam, an armorum successus eloquentiam, an hac armorum audaciam fiduciamque magis erexerit. Hoc omni seculo compertum, apud eruditos populos, animosius inter bellorum furores & tubarum strepitus pro aris & focis declamasse oratores, siue in hostem vibranda esset oratio, siue de victo hoste triumphandum.

Quo nos evo vivimus, Amplissime Vicoforti, etiam loquimur mortales, & loqui conamur, ut persuadeamus. & inter patria bella securi peroramus. Verum uti infantes paternas maternasque voces balbutientes imitantur, ita veterum Gracorum & Romanorum in dicendo imitatores sumus, & umbra, & prisca facundia abortus & simulachra. Cum disertis quibusdam videmur, loquaces sumus, aut verbosi nimis & remissi; dum acumina affectamus, res magnas minutissimis & rancidis sententiis frangimus, nec nisi fumos ex antiquitatis luce damus. Nec tamen silendum propterea posteris, sed loquendum quoque, ne linguam ferrugo occupet, aut silentiariis adscribamur; praesertim titulo professores, qui audiri se malunt non eloquentes, quam non loquentes. maxime, cum qua Veteres ad loquendum impulerunt causa, etiam nos movere possint, nempe: hostium odia, victoriarum gloria, principum felicitas & fortuna,

prias, & rei vel nullius, vel stupenda exaggeratio. Me quod attinet, dum in illustri Amstelodamensium Gymnasio inter Philosophorum tristes cathedras versor & Thoma, Scoti, Cajetani aliorumque ingeniosissima commenta, sine Asticis & Romanis leporibus, eloquor, voluptas subinde me coepit, ad vetera litterarum studia recurrendi, & deteresa professoria lingua scabricis, eam affectandi dictionem, qua Philosophorum subsellius minus est familiaris & conveniens. Volebam etiam ab ea urbe non exulare voces veteris Latii, in qua barbaras Persarum, Arabum, Afrorum, Moschorum indies audimus. Nec dixi sine delectu. Cum primum metropolin hanc ingressus essem, (annus jam est duodecimus) mercimoniis toto orbe celeberrimam, docui mercatores sapienter & ex Stoicorum rigidis praeceptis mercari, ea Oratione, qua schola nostra inauguralis fuit & Mercator sapiens inscribitur. Cum de Machiavello apud viros maximos & politicos incidisset sermo, & de nefario scriptore benignius quidam sentirent, dixi de Bono Principe, & ostendi, non indicari ab illo, quis Principum vivendi mos sit, sed quid Principem facere oporteat, non historici illum & narratoris, sed praeceptoris & suavis partis fungii. Cumque inter Oratoris scopos sit delectatio, dixi alibi de Ente Rationis, hic de Ente Reali, sive Re, eo dicendi genere, quod nequaquam Catoni frontem corrugare possit & supercilium adducere fastidioso auditori. Est ea hominum, mi Vicosorti, conditio, ut juveni-
 tius ament, & quicquid admirandum, suspi-
 ciant

ciant & venerentur. Quare, fuit, cum de Anima & Coeli admirandis verba feci, ne semper trita loquendo, somnolentos adspectarem auditores. Nec ignoras, inter tympana & tubas, classes & classica Batavos vivere, & Hispanorum metuendam fortunam assiduus bellis fatigare, victoriis terra marique partis claros. His excitatus, in Panegyricos digressus fui, nec Suasoriis contentus, laudavi Auriacos, Federati Belgii patres, Remp. florentissimam, qua pacatis domi rebus, profligata tyrannide, domito Oriente, attrito Occidente, quicquid Vniuersi terminis capitur, nominis sui & rerum gestarum fama implevit. Denique, cum à rebus divinis minimè alienam esse facundiam, grandibus exemplis ostenderint prisca Ecclesia lumina, Basilii, Chrysostomus, Ambrosius & Hieronymus, aliique facundissimi scriptores Graci ac Latini, conatus fui de Præsepi Servatoris Christi & Cruce ejus copiosius & ornatius loqui, ne ingrati arguamur in illum, à quo omnis hac dicendi facultas profecta est.

Tibi, Nobilissime Vir, hoc Orationum meorum Opusculum inscribo, non uno nomine. Primum est quod his ipsis studiis, quibus ad humanitatem & elegantiam omnem informamur, jam inde à teneris imbutus sis, & facundiam tuam, si non in Scholis declamando, in Aulis apud Principes & terrarum rectores, scribendo prolixè explices. Alterum est, quod recitantem hac ipsa me sæpius audiveris. ut monere jam necesse habeam, recitata orationis vim majorem esse, quam scripta. cum illam dicentis affectus accendat, acuat, attollat. hac verò, dum
motus

motus animi abest, flaccescat lecta. Tertium est, sanctum illud & venerabile amicitia nomen, quam tecum, ex quo pedem in Urbem hanc intuli, perpetuam colui, & conservavi Dicam ingenuè. Multa hujus civitatis decora sunt, quæ me afficere solent, adium undiquaque conspectus pulcherrimus, stupenda Martis robora, classes & armamentaria, mercatorum frequentia, comitas, solertia, peregre advenientium, etiam ex alio orbe, mores, lingua, vultusque diversissimi, mercium receptacula, quibus æris, terra, aquarum spolia asservantur, templa, turres & sublimes passim Phari. Verum oculorum hæc solummodo oblectamenta sunt & pabula. quibus prætuli semper amicorum aliquot suavissimam consuetudinem, quæ mihi in agris pro vehiculo est, in urbe pro delitiis, in convivio pro noctare, in funeribus pro solatio, in cymbulis & aquis pro Sirenibus, in ambulacris & porticibus pro pictis tabellis. Inter hos familiam & agmen Te duxisse non dubitas, vel cum illorum invidia, qui & te & me amant tenerrimè. nec enim dum te totum occupabam & possidebam, aliorum aquè esse poteras. Vtique exosculatus in Te fui virtutes summas, doctrinam, antiquitatis Græcæ & Romanæ curam studiumque, comitatem, candorem, fidem. quibus me, cæu compedibus & numellis ita N. T. devinxisti, ut jam avelli, nisi fato possim. Et cum nominis tui gratiam latè foris cum literis officiisque publicis privatisque diffuderis & diffundas indies, etiam me hic illic, velut insertam epistolam, aulis intulisti, & eorum favore totum involvisti, quibus mihi male velle, religio est. Hæc testatus

testatus apud alios fui sapius, jam testor publice, hac nominis tui Inscriptione, quam praefert libellus noster, quo cultam hactenus & glorioscentem assiduus incrementis amicitiam Tibi oppignero. Eam aeternam faxit, Te vero tuosque hic sospites, alibi beatos velit ipsa Aeternitas.
Amstel. xx Jun. cld lcc xliii.

N. Tux

cultor observantissimus

CASPAR BARLÆVS.

Con-

M ercator Sapiens, sive Oratio de conjugendis Sapien- tiae & Mercaturae stu- diis.	pag. 1
Oratio de Bono Principe, adversus Machia- vellum.	28
Oratio de Ente Rationis festiva.	52
Oratio de Re festiva.	73
Oratio de Anima humana admirandis.	96
Oratio de Coeli admirandis.	126
Oratio de Recepta Breda.	164
Oratio sive Homilia de Praesepe Christi.	202
Oratio sive Homilia de Cruce Christi.	242
Oratio Panegyrica ad Ill. Principem Frederi- cum Henricum, cum Gelriae, Holl. Zelan- diae, Ultrajecti &c. Gubernator crearetur.	287
Oratio Panegyrica ad eundem Principem, cum Sylvam Ducis Vesaliamque expugna- set.	302
Oratio de Victa Hispanorum classe in Freto Britannico.	317
Oratio in Adventum Serenissimae Magnae Britanniae Reginae Henrica Mariae.	355
Oratio Consolatoria ad N. Dominum Cor- nelium vander Myle &c. super obitu Fi- lii.	370
Oratio Consolatoria ad N. virum Ioachi- mum Vicosortium super obitu parentis.	378
	Oratio

Oratio nuptialis in nuptias N.viri D.Adria-
ni vander Myle &c. 383

Oratio nuptialis, qua Philosophia omnis
Nuptiis applicatur. 389

Medicea Hospes, sive narratio adventus *Mariae*
de *Medicis* Galliarum Reginae in Amste-
lodamensium urbem. 423

Methodus studiorum praescripta Ducibus
Megapolitanis. 482

Methodus morum praescripta Ducibus Lu-
naeburgensibus. 501

Oratio Tribunorum in castris ad *Auriacum*,
legenda post pag. 316.

MAR-

CASPARIS BARLÆI
MERCATOR SAPIENS
S I V E

Oratio de conjungendis Sapientiæ
& Mercaturæ studiis,

In Illustris Amstelodamensium
Gymnasii Inaugurationem.

Amplissime D. PRÆTOR, Magnifici spectatissimique CONSVLES & SCABINI, SENATORES Gravissimi, SYNDICI Prudentissimi, Curatores Dignissimi, Pastores Ecclesiarum Vigilantissimi, Doctores, Magistri, & Scholarum Rectores Doctissimi, Cives, Mercatores Humanissimi, Juvenes Studiosissimi, & quotquot frequentes ad hanc Panegyrim confluxistis:

Voties urbem hanc vestram, jam quoque meam, intueor, A. O. & oculos per ejusdem decora omnia & ornamenta circumfero; pendeo animi, quid primum in ea, quid secundum, quid postremum mi-

rari debeam. Hic me sacra Deo templa, tot afflicta paupertatis angusta receptacula, turres & minantes in cœlum Phari; illic injecta fluminibus repagula & cataractæ; alibi mercantium angustæ porticus, tot ubique pontium fornices & laquearia spectantem tenent. Est, ubi mer-

navium multitudinem ac robur, ubi portus capacissimos, ubi circumfusas urbi classium stationes attonitus adspicem. Amplitudinem ejus si oculis metiri velim, avocet me ædificiorum splendor. cum in splendore hæreo, interturbat civium frequentia. cum hanc attentius considero, in tanta multitudine, Rectorum prudentiam, legum reverentiam, subditorum obsequia, modestiam, & quod caput rei est, ordinem suspicio. Nec illud leve puto, in eam me civitatem translatum cerni, quæ stagnis paludibusque undique innatat, ubi tantorum operum molem portant ligna, librant silvæ, & florentissimum totius Europæ emporium suffulciunt putrescentes pini. Ut prorsus in ejus magnitudine constituenda natura & labor, virtus & fortuna, tellus Oceanusque contendisse videantur. Quæ quidem omnia, quanquam eximia, sumtuosa, admiranda sint, famamque opulentissimæ urbis domi forisque differant: minora tamen putanda sunt isto Amplissimi Senatus Consulunque instituto, quo nova ac insolita huic loco ratione, à Sapientiæ & literarum studiis, earumque publica professione, novum Reipublicæ suæ decus hoc die affectare incipiunt. Vtique placuit Viris gravissimis ac prudentissimis, ut quæ Mercurii hætenus fuit sedes, ac Pluti domicilium, jam Palladis quoque ac Phœbi sacrarium audiat; opum splendorem doctrinæ radiis illustret, divitiasque tum demum rectè æstimare discat, cum earum usum è Philosophorum monumentis hauserit. Et profectò conveniens erat, urbem illam, quæ opum fama orbem universum replet, tandem de immortalitatis præsidii cogitare. conveniens erat, cives mercimoniis intentos filios in spem majorem educare, ut quas fluxas possident

fident opes, optimarum artium scientia & nominis perennitate solentur, quarum illa vivis eripi nequit, hæc ne mortuis quidem potest. Nec illustrius quicquam ac gloriosius, quam eos ipsos populos, quos emundi vendundique amor ex omni terrarum parte huc excire solet, ad literarum quoque mercatum proficisci, nec tabernas solum & mercium promptuaria, verum Musarum etiam penetralia frequentare, & aures à forensi strepitu fessas suavissimo earum alloquio recreare. Atque hujus quidem laudatissimæ rei cum initium faciat præsens hic dies, ex prisco Scholarum more quædam præfabor, & Minervam, illam Sapientiæ Deam, inter arma ac Martis strepitus, inter libertatis nostræ discrimina, & reciprocos bellorum ætus huic Reip. æternum consecrabo. Quamobrem istiusmodi mihi argumentum delegi, quod loci hujus ac civium genio, & opulentissimi Emporii studiis aptum esse putavi; piscatores illos imitatus, qui hamo appendere solent illicem ac lenocinantem escam. Equidem ita semper statui, operosè illos ineptire, qui in foro Lapitharum pugnas recitant, in castris Dialecticum torquent enthymema, in sacris regnorum impetiorumque momenta exaggerant, in mensis super Hecubæ aut Andromachæ fato singultiant, in Scholis iis exercitationibus fatigant adolescentulos, de quibus ad Senatum referri expediat: Ideoque præter rem me facturum putavi, Si apud mercatores, apud lucri avidam gentem, inter pecuniarum tinnitus, in urbe quæstui dedita, de aliis rebus, quam de mercatura, lucro, opibusque disseruero: non ut eos mercari doceam, sed sapienter; non ut lucrandi artes præscribam, quas ingenue fateor me ignorare, sed ut optimas vobiscum probem; non ut opum

opum studia damnem, sed rectæ rationis sufflamine coërceam. Illud ostendam : Optimum esse Mercaturæ cum Sapientiæ ac litterarum studiis commercium , nec augendæ rei curam mentis contemplationibus, nec has illi obesse, verum optimis rationibus inter se conspirare, mercandi & philosophandi facultatem, ut tanto mihi felicior sit futurus mercator , quanto philosophari poterit luculentius. Audire de rebus suis differentes Philosophos Athenæ, legistatores Lacædemon, censores Roma. Nec grave erit, opinor, Amstelodamensium populo, si de mercatorum excellentia, virtutibus & officio differentem audiat , minorum licet gentium, Peripateticum. Quod dum ago, A. O. animum mihi ab hac ipsa , de qua loquar , pecuniarum curâ paulisper vacuum commodate.

Vetus admodum res est mercari. sed & sapere. ut nesciam, an à Sapientia profectam esse mercaturam, an ab hac Sapientiam fluxisse, statuere debeam. Illud certum , mutuam semper operam hæc studia præstitisse , cum sine mercium permutatione humanis necessitatibus consuli non posse sapientes crediderint , & per eandem rursus magnis incrementis ad prudentiam iri in confesso sit. Quippe erectius mercantibus ingenium est , & dum dolo circumveniri impensè cavent, sapientiam in consilium advocant. Acuit curas lucri spes , spem utilitas. utilitatem commendat indigentia, quæ per varios usus exercitatissima artem fecit non uno modo rem faciendi. Hinc arbitror à veteribus emundis vendundisque mercimoniis præfici, non iracundum Martem, non lascivientem Venerem , non socordem Lunam , non ridiculum Vulcanum : sed ingeniosissimum Deorum Mercurium , illum sapientiæ ac eloquentiæ autorem.

rem. Nempe ut doceant, & sapientia & facundia opus esse mercantibus; illâ, ut quæstum honestum à turpi discernere possint; hac, ut verborum lenocinio commendent eas merces, quas extrudere satagunt. Quam ob causam eisdem Gallum affingunt, vigilantiz symbolum; ut doceant matutinum esse debere mercatorem & vigilem, in omnes occasiones intentum, ut rem faciat. Dudum est, quod in Sticho exclamaverit Plautus: Quàm benè re gesta salvus convertor domum, Neptuno grates habeo & tempestatibus, simul Mercurio, qui me in mercimoniis juvit, lucrisque quadruplicavit rem meam. Antiquitatem certè & primos mercaturæ natales non aliunde rectius, quam ex literarum monumentis ac sapientum libris investiges. Docent illi, primis seculis, cum naturæ opibus sensus omnes constarent, intrà pecora agrosque illam constituisse, primosque mercatores agricolas & pastores fuisse. Docent illi, decantatam illam in Scholis Philosophorum justitiæ commutativæ appellationem, à negotiatoribus profectam, ut jam ipsius Philosophiæ moralis partem conficiat, hæc ipsa, de qua loquor, facultas. Aristoteles in iis libris, quibus politicum format, de mercatoribus præcepta tradit; ut ostendat, ad sapientis etiam perfectionem facere, has artes nosse. Et divinus ille Plato, ubi de constituendâ Republicâ laborat, mercatores in eam adscisci vult, non eos solum, quæ res corporeas precio emunt & vendunt: sed & illos, qui animi cultum, scientias, artesque honesta mercede aliis divendunt. Quin & Platone antiquior Pythagoras, totum mercatum in tria hominum genera distinxit, quorum alii

proinde minus felix : alios non ob aliud venire in forum , quam ut spectatores agant , quos ille solos felices esse perhibebat , quod vacui curis gratuita voluptate fruerentur. Homerus , quo homine Græcorum nemo plura novit , nemo , quæ ad usum faciunt , copiosius docuit , tantum mercaturæ precium esse credidit , ut ipsam Pallada sapientiæ Deam , quasi alio habitu non posset , mercatoris induerit. Vbi enim Telemachum alloquitur , & se Mentem fingit , suaviter ait Pallas , se maria sulcare , ut ferrum , quod navibus vehebat , ære Temesino permutaret. En mercantem Pallada. Quin & ipse Panomphæus Iupiter , è cuius cerebro ortam fingunt Pallada , in celebri illa apud Lucianum vitarum auctione , universam Philosophorum turbam , vili satis pretio , distraxit. En mercatorem Iovem. Illud amplius constat , primam mercaturam , humanitatem & sapientiam , una cum mercibus per universum orbem circumduxisse. Solon , qui Athenis leges condidit , & plerique Græcorum illo commercio suas res tulerunt ad externos , ac vicissim fecere , ut exotica sui cives viderent. Plutarchus cum vitam sapientissimi huius Solonis enarrat , eo , inquit , tempore mercatura gloriosa erat , cuius opera cum Barbaris consuetudo , cum Regibus amicitia contrahantur. Quare tanto Spartanos , sapientem alioquin populum , à vera Sapientia longius abfuisse arbitror , quanto iniquiores mercantibus lucra prohibuerunt. De Gallis scribit disertissimus Cæsar , eos Mercurium maximè coluisse , utpote artium omnium inventorem , viarum atque itinerum ducem , quem ad quæstum pecuniarum , mercaturasque vim maximam habere arbitrabantur. Et quam familiare fuerit Romanis , sapientissimo alioquin populo , pecunias locare ,

res alienum contrahere, versuris faciendis luculenti patrimonii naufragium facere, docet erudita illa Satyrâ Flaccus, in qua sub persona Mercurialis Damasippi illos sui seculi taxat negotiatores, qui postquam, ad medium lanum, rem fregissent, & magni instar Biantis Priene sua nudi egrederentur, sero ad philosophiam se conferebant. Ex quibus colligo, summos doctrinæ ac Sapientiz proceres, uti aliarum omnium artium, ita & mercaturæ ac Philosophiæ commune vinculum agnovisse, & de his ipsis, quas tractamus rebus, serio verba fecisse.

Sed propius libet mercantium virtutes expendere, & depromptis è Philosophia gravibus præceptis ostendere, quam & illorum vitiis mederi possit Sapientia. Ac primum illud mercatorem attendere monet Sapiens, ne nimium appetat. Id enim egit rerum natura, ut ad bene vivendum non magno apparatu opus esset. Qui immodicas opes sectantur, immodicis sæpè excedunt, & dum omnem felicitatis suæ spem pelago ac ventis credunt, avaritiam paupertate ac ignominia mulcant. atque ita dum alios sua luxuria, alios ambitio præcipitat, hos inconsulta ac Prudentiz monitis destituta lucri cupiditas. Nihil refert, quantum in ærariis jaceat, si non quæsitâ, sed quærenda semper computamus. Non enim qui plus habet, sed qui minus cupit, dives est. nec pauper, qui minus habet, sed qui nimis cupit. Infinitum est, quod petit, qui plus petit, quam quod deest. Cleanthes philosophus rogatus, qui dives evadere posset, cordatè respondit, si cupiditatum fuerit inops. Alia atque alia desiderantibus, desunt hæc ipsa, & inter magna vota inopes sunt, qui dum Orientem pariter ac Occidentem animo devorant, eam beatitudinem sibi fingunt, quam assequun-

quantum nunquam. Philosophus animum hominis divitem appellat, non loculos. qui quantumvis pleni sint, dummodo pecuniae cupiditate laboret animus, pauper es. Divitiae ex copia aestimari solent, at copiam non aliunde rectius, quam ex rerum satietate colligas, quam quoniam non assequitur, qui plura appetit, nunquam omnino futurus est dives. Fingite aliqui ex magno auri acervo vivendum sumtuose, tectis laqueatis, veste superba, famulis decem, suppellectile ad invidiam exquisita; alteri illa contemnenti ad sumtum sufficere sestertia centum: uter dives censendus? ille qui vanae cupiditatis mancipium semper eget? an alter, qui contracto cupidine abundanti similior est? Nec enim censum aestimatione, sed victu ac cultu aestimandum sapientes prodiderunt. Nec plura possidet, qui pluribus ad se suosque tuendum eget, quam qui paucissimis. Mecum sentit mascula & severa Stoicorum schola, qui quotquot coelo & terra frui datum, divites pronuntiabant. nec quicquam tam angusti & parvi esse animi, quam eas res minus amare non posse, ad quas hominum vulgus inflammatum aviditate rapitur. At Peripatetici, familiares nostri, quibus nihil est uberius, nihil eruditius, nihil gravius, uti pecunias aliaque vitae huius praesidia minimè fastidiunt, ita eorum omnium amorem mediocritate definiunt. nec immerito disputant; utrum expediat aliquem plurium esse bonorum dominum, quam custos esse possit.

Illud praeterea mercatorem nostrum didicisse gaudet Philosophus, quod cum opibus abundet, mores suos iisdem non tradat, nec cum Crasos vicerit, Numa esse definat. Caducum hoc omne & mobile esse ducit, quod possidet,

nec

nec tam virtutis atque ingenii, quam fortunæ ac temporum esse munera. Noverat hoc quoque Lacon iste, qui cuidam Lampen Æginetam efferenti, ac felicem prædicanti, quod prædives videretur, nihil se morari, inquit, felicitatem & funibus pendentem. Sapientia divitiis pro ratione, non pro libidine uri monet. Sapientia minores animos gerere vult, quotquot fortunæ præjudicio majores habentur. Nec enim vitiorum adminicula esse debent pecuniæ, aut in Creatoris sui dedecus, sed gloriam; neque in proximi perniciem, sed commoda ac salutem conferri. Sapientia opulentos non fastidit, sed exosculatur unicè. illos nempe, qui locupletes sunt sine ullius injuria, magnifici sine luxu, liberales sine ostentatione, graves sine morositate, religiosi sine superstitione. Erectæ & bonæ mentis mercator, (inter quales hic loquor, inter quales hic vivo) sicut vitiosas merces à probis, ita virtutes à vitiis distinguit, & quot domi numerat talenta, totidem virtutum officia sibi præscribit. Cum nummos suos attentius intuetur, fingit uni insculptam pietatem, alteri candorem, alteri fidem, alteri prudentiam, alteri liberalitatem, & in ipsius malorum irritamentis imagines honesti concipit. Vt cum totos pecuniarum acervos seponit, totum quoque virtutum chorum seposuisse videatur. Quo ergo copiosius aurum possidet, eò minus peccat: quo fulgidius aurum possidet, eò humilior esse amat: quanto lucratur sapius, tanto in munifici Dei laudes reflectitur crebrius; quanto lucratur rarius, tanto providentiæ divinæ causas suspicit religiosius. Quod si rationes turbaverit scribe, foro cesserit debitor, aut preciosam mercium saburrâ sorpserit mare, facile à Philosophia solatium petet, qui præter virtutem

reliqua minus æstimare didicerit : qui vitæ subsidia modo his, modo illis liberaliore manu applicari, & iisdem pene, quibus mare, æstibus adfluere & refluxu attentius perpenderit. Quamobrem, qui, rebus nonnihil accisis, animum prorsus despondent, Deos nescio quos increpant, jam in cœlum, jam in mare convitia jaculantur, sapientes non sunt. A Philosophis quippe accipient: Nihil viro bono præstandum, præter culpam : Divitem sat esse, qui, cum vel omnia desint, sibi non deest : nec desperandum illi, qui rerum omnium egenus omnia bona in spe habet : Orbem singularium esse, & per vires possideri, hunc bonorum ejus parte excuti, ut reponatur alteri. Nec dubium est, quin major sit futura materies animum firmandi in paupertate, quam divitiis, cum in hac summa vis virtutis sit, non inclinari, nec deprimi. Quare divitias non minus absentes, quam præsentis parvi faciet, quia nec advenientes eas sentiet immoderatus, nec recedentes. Terras omnes suas putabit, etiam cum nullas habebit, & quas habet, tanquam quæ aliorum esse possunt, non respuet, sed amabit segnius. Paradoxa vobis loqui videor. Nec diffiteor. Verum hæc Aristippi, hæc Socratis sapientia fuit. Ita Zeno, Cleanthes, Crates, Chrysippus, Epictetus sentire, ita loqui amavere. Etiam hoc in mercantibus laudabile & prædicandum quàm maximè, quod ingenti lucro aucti secum & cum Paupertate dividant, & ex aurea messe spicilegium aliquod egentibus indulgant. Habet, non dicam Fortuna, sed benignior Deus, suas rationes, & inter alias hanc quoque, ut quibus favit liberalius, alios pari liberalitate sublevent. Non decedit danti, quicquid accedit homini, & cum hominem esse commune sit diviti & pauperi, huma-

humanum quoque est, huic nihil deesse, sine quo homo esse non potest. Dedit Deus, ut quod dedit, per eos reciperet, quibus minus dedit. Dedit, ut exemplo suo ad piam magnificentiam invitaret, qui sine exemplis boni esse nequeunt. Dedit, ut qui gratis dare nesciunt, præmium expectent ab eo, qui solus sine spe præmii dare potest.

Iam verò in Emptione & Venditione quanti est, nihil utile putare, quod non simul honestum sit, nec privatis commodis postponere recti conscientiam. quantum est, etiam si fraus occultior sit, non fallere velle, vel sui damno in contractibus sincerum ac veracem esse. Ac de his summa religione in Officiorum libris disputat Cicero, ac admirabilem virtutis speciem ob oculos ponens, ab omni furo alienas esse vult negotiationes, rigideque urget illas veteris ævi sanctissimas formulas: Inter bonos bene agier oportet: Omnia ex æquo & bono metienda; & fide bona. Quin eos conscientia casus excutit, homo à veri Dei cognitione alienissimus, quos nos flocci-pendimus, & in contrahendo propius honestatis momenta expendit, quàm qui illustri Christianorum titulo gloriamur. Nihil illi, nihil Panætio ac Antipatro, priscis Philosophis, utile visum, quod non simul honestum esset, nihil honestum, quod non etiam utile. quæ quanquam philosophantium cogitatione distrahi possint, in vita tamen communi perniciosissimè divelluntur. Si enim ad virtutem, aut virtutis actionem nati sumus, omnino sequitur, illud ipsum, quod honestum est, summum bonum esse, & cum summi boni ratio nullam in se bonum desiderari patiatur, etiam utile in se includat necesse est. Accedit, quod, cum utilitas res secundum naturam sit, vitium

omne naturæ hominis & rectæ rationi adversum ; nec inhonestum cum utili , neque honestum cum inutili stare queant.

Et profectò nulla exitialior opinio in vitam hominum irrepfit, quam quæ honestum ab utili distraxit. Vnde enim malæ fidei contractus, falsi testes, illicita fenora, versuræ, æruscandi artes, monetæ arrosiones , nisi quod dum mercamur, æmolumenta in mercibus intuemur, at quod in iis improbum, quod injustum, quod fallax, non videmus. Ille in Philosophia nostra multum se profecisse sciat mercator, qui si vel homines injuriam celare possit , aut proposita immunitate injustus, facinorosus, veterator, malitiosus esse, nullius tamen compendii spe à virtute recedit. Sed libet ex veterum sententia rigidius mercari. Iudicat idem Cicero , injuste improbeque illum facturum, qui, ut pluris vendat, quicquam eorum, quæ ipse noverit, emtorem celabit. Marci Catonis sententia fuit : Qui in venundando vitium scisset , & non pronunciaffet , emptori damnum præstare oportere. Volunt ergo , ut exemplo rem illustremus , ædes vitiosas, male materiatas, ruinosas, vel pestis contagio afflatas, ignorantibus hæc ipsa locari aut vendi non debere. Loquar clarius : Si è Galliis vir bonus in hanc urbem magnum frumenti numerum advexerit , idque in summa annonæ caritate , si idem sciat plures mercatores è Galliis solvisse navibus frumento onustis , quærent Sapientes, dicturusne id sit civibus Amstelodamensibus, an silentio suum quam plurimo venditurus ? Negabit dicturum Diogenes Babylonius , magnus alioquin & gravis Stoicus , cum qui silet suum vendat , sine insidiis agat , nulli injuriam faciat, quia jure civili illud dicere non constringitur. Affirmabit contra Cicero, cum Antipatro philo-

philosopho acutissimo, celandum hoc non esse, cum ea lege natus sis, ne publicæ saluti officias, & ut homo de hominibus, civis de concivi benè merearis. Quod si illos improbat Cicero, qui recitent dicenda, quid sentire eundem æstimatede iis, qui in vendendo orationis adhibent vanitatem? Equidem, cum hominis, ad summi Dei imaginem conditi, majestatem nihil magis deceat, quam veracitas, nec simulabit, nec dissimulabit vir bonus quicquam, vel ut emat melius, vel ut vendat. Ethnici hominis oraculum est: Non licitorem venditor, nec qui contrà licitatur, emtor apponet: uterque si ad eloquendum venerit, non plus, quam semel, eloquetur. Intelligitis, opinor, non vobis solum, sed etiam priscis Quiritibus placuisse sinceritatem, simplicitatem, candorem; displicuisse astus & fraudes. Et quanquam constet, hæc ipsa vulgo minus turpia haberi; ideoque nec legibus, nec jure civili prohiberi; tamen mecum creditis, naturæ lege sancitum esse, nihil insidiosè, nihil simulatè, nihil fallaciter agendum. Quàm verò illa sunt apud Ciceronem subtiliter & ad admirationem honesta, cum negat, Sapienti fas esse, in naufragio homini tabulam eripere, cui semel adhæsit: cum adulterinos nummos, quos imprudens accepit, negat sapientem, cum id rescierit, soluturum pro bonis: cum ei, qui aurum vendit, putans esse orichalcum, indicare vult virum bonum, aurum illud esse, ne denario emat, quod sit mille denarium: cum promissa servanda esse negat, quæ non sunt iis utilia, quibus promissimus. Breviter, cum omnium mercantium & in vita civili honestè versantium, unam hanc vult esse regulam, ut aut illud, quod utile videtur, inhonestum non sit: aut si inhonestum est, ne

videatur esse utile. Erasmus Roterodamus, immortale Bataviæ nostræ decus, ad hanc Ciceronis hominis Ethnici in contractibus sanctimoniam, usque adeo stupet, ut parum absit, qui inter coelites & beatorum animas Cicero-
 nem locet. In Præfatione siquidem in Tusculanas quæstiones, in hæc verba prorumpit: *Quid aliis accidat, nescio. me legentem sic afficere solet M. Tullius, præsertim ubi de bene vivendo differit, ut dubitare non possim, quin illud pectus, unde ista prodierunt, aliqua divinitas occupavit. Atque hoc quidem meum iudicium mihi magis blanditur, quoties animo repeto, quam immensa sit, quamque inestimabilis æterni numinis benignitas, quam quidam ex ingenio suo nimis in angustum contrahere conantur. Vbi nunc sit anima Ciceronis (verba Erasmi sunt) fortasse non est humani iudicii pronunciare. Me certe (Erasmi verba loquor, non mea) non admodum, adversum habituri sunt inferendis calculis, qui sperant illum apud Superos beatam vitam agere. Hæc Erasmus. Non ego. Verum relicto Cicerone, & qui Cicero-
 nem penè apothefi donavit, Erasmo, pergam Sapientiæ monitis mercatorem componere. Ab hac audiet: Non esse temere spondendum, cum noxa præsto sit: fidendum esse, sed videndum cui: non omnia emenda esse, ne necesse sit mox cum Castore omnia vendere: cavendas esse fenerationes in perniciem publicæ societatis comparatas. Monet eadem, cauti uti simus in nominibus & syngraphis faciendis. Quamvis enim in tabulis addas mille cautiones, & juris laqueos, quibus debitor constrictus teneatur, omnia tamen ekudet versutissimus Damasippus. Fiet aper, modo avis, modo saxum, &, cum volet, arbor, & in jus vocatus alienis maxillis ridebit. Et cujus quæso est disputare? Vtrum magnatibus & nobilibus sit permissum mercari; Philosophi-*

utrum

utrum liceat ex pecuniis usuram petere; Philosophi. utrum fas sit carius quicquam vendere, quam emisti; Philosophi. Quis de tota mercatura præcepta tradit, quis sordidam ab opulenta, tenuem à copiosa distinguit? quis depromptis ex jure naturali, gentium, civili præceptis eam universam ordinat? Politicus est. At hunc universæ Philosophiæ principem & architectonam vocat Aristoteles. Quis mercantibus non minus, quam Jurisconsultis, sua principia largitur, Honestè esse vivendum, alterum non lædendum, suum cuique tribuendum: Ethicus est. Quis docet, in commutationibus vel rerum cum rebus, vel rerum cum pecuniis, vel pecuniæ cum pecuniis rei familiaris habendam esse rationem? quis familias exhaurire, nomina facere, rem fidemque consumere vetat? Oeconomicus est. Aristoteles, quo viro nemo philosophatus est sanius, Prudentiæ civilis administras comitesque facit, Experientiam, Memoriam, Solertiam, Ingenium, Sententiam & Consilium. At hæ ipsissimæ sunt mercaturæ partes & officia. Experientia quando & quatenus & ubi mercandum docet. Memoria debiti creditique rationes in numerato habet. Ingenium de rebus mercibusque rectè judicat. Solertia ea media excogitat lucrandi, quæ à versutia, & pravis artibus absunt. Consilium mercaturam universam moderatur & regit. Sententia prudentiorum facta & judicia in commutandis mercibus respicere monet, ne, dum soli sapere nobis videmur, fortunæ naufragium debeamus. Audivistis ergo, quam se cum morali Philosopho maritet mercatura. Paucula ex Speculativa Philosophia petamus, ne hanc quoque se fastidire dicat operosus negotiator.

Proprium mercantium est, commutare sedes,

des, & facili mobilitate per omnes terrarum plagas diffundere insatiabilem animum: ire, quo fertilis alicujus oræ, & in majus laudatæ fama evocat. Nihil tam immansuetum hospitio, horridum situ, cæli natura intemperatum, quod non aliqua lucri spe patria abducat. At horum omnium locorum situs, vias, maris vada, promontoria, portus, quatenus cavendi, quatenus subeundi, nosse oportet. Quæ quidem omnia ex Geographia nostra peti possunt. Qui verò singularum regionum sint proventus, comoda, messes, ex physicorum quoque monumentis & rerum naturalium scriptoribus habemus. Docent hi Indiam ebur, Sabæos thura, Persas sericum, Moluccanos aromata, aurum argentumque Americanos, Chalybes ferrum, æs Suecos, stannum Britannos sufficere. Cumque expediat, ea ipsa, quæ emit aut precio æstimat, nosse ementem, de rerum naturis, metallis, arboribus, plantis, aromatibus, animalibus, piscibus, avibus differentes audiat Physicos, Aristotelem, Theophrastum, Oppianum, Dioscoridem, Plinium & polyhistora Solinum. Quæ sita per mare Scythicum in Orientem via unde, nisi ex his ipsis scriptoribus non subobscurè colligitur? Vnus Plinii locus tantæ rei auspicium, licet inauspicatum hætenus, fecit, tanto facinori ansam dedit. Vnde didicimus Africam, etiam versus Austrum, superato Bonæ spei promontorio circumnavigari posse, & hinc in Arabiam, Ægyptum, Persas iri, nisi ex eodem Plinio & Strabone? Quid Columbo, Vespucioque, primis Americæ detectoribus, fiduciam fecit, ut relicto veteri orbe, novo exemplo, prorsus Occidentem obverterent? Aristotelis, Platonis, & fortè etiam Senecæ loca in causa fuere. Præterea, ab Astrologis discet mercator, quæ anni tempestivitates qui-

quibus locis adeundis, aut cavendis convenient: ex cœlo non dierum solummodo incrementa & decrementa, sed & horarum in mari momenta deprehendet: ex Cynosyrâ, quàm Septentrioni, quàm oppositæ plagæ vicinior: ubi & quantum deflectat ab Arcto acus magnetica, & quibus regulis naturæ error corrigi possit. Et cum absque ventis, mari, æstu navigare negatum illi sit, utile fuerit, proprios regionum singularum ac partium maris ventos novisse. ut: Notum Adriatici maris arbitrum esse, Boream Germaniti, Gallici Circium, Calabriz littorum Iapyga, Atabulum Apuliz, Athenarum Sciron paulum ab Argeste deflexum. de quibus in Meteorologicis disputat Aristoreles. utile fuerit novisse, quæ maria & quando procellosa, quæ scopulis infesta, quæ magis, quæ minus, quæ citius, quæ tardius, quæ nunquam æstuent, quam periculosa prætervectio promontorii australis Africæ, quàm ex portu Sinarum in Iaponiam difficilis trāiectus, quam infestæ navigantibus maris Balrhici fauces, quantus in sinu Mexicano à continente aquarum refluxus. Illud quoque apud Philosophos reperire est, Oceanum perpetuo motu in occasum ferri, ideoque citius hinc Novum orbem adiri, quam illinc Veterem repeti. Est & ille motus in Scholis nostris decantatus, quo à Septentrione in Austrum mare movetur, qui in mari mediterraneo cernitur, ubi Mæotis per Bosphorum Cimmericum in Pontum Euxinum fluit, Euxinus per Bosphorum Thracium in Propontidem, Propontis per Hellespontum in Ægæum. Vt nihil dicam, de motu peculiari, qui in mari Adriatico ad oram Dalmatiz, Istriæ, Illyridis, usque ad ultimos Venetorum recessus deprehenditur, ubi flexus in Meridiem maris impetus versus Flaminiam, postea

non-

nonnihil ad Orientem se torquet ; planè ut in orbem, ex littorum, uti opinio est, appulsu, circumagi videatur. At ille maris fluxus & refluxus quotidianus, uti inter naturæ miracula est, ita solum philosophum differentem patitur. Amplius, non ignorare quempiam vestrum opinor, quàm ex usu fiet vago mercatori, variis linguis loqui posse, & ad singularum gentium mores, vitæque instituta se componere. Ergò si Græcos adire volet, Cecropis ore ipsi loquendum: si Venetos, Hetruscos, Ligures, Hispanos, Gallos, Latinas voces addidicisse conducet. Si Arabas, Persas, Syros, Medos, Indos, totumque ferè Orientem lustrare animus erit, Arabum quam maximè sermonem sciri interest. Quæ omnia ex Scholis & ipsis Latinorum, Græcorum, Arabum libris addisci in confesso est. Nec vivere profectò apud exteros potest mercator, nisi qui gentium se ritibus, moribusque accommodare noverit. Quamobrem consulendi erunt scriptores clarissimi, qui in Ægypto à fabis abstinendum esse doceant: in Arabia cum bacillo ambulandum; in Persia non accumbendum, nisi unctis: in Germania hospitum officiis adblandiendum: Græcos rerum novarum esse avidissimos: Hispanos graves & inquieto ingenio: Italos injuriarum tenaces: Gallos civiles blandosque: Anglos Ioviales: Pœnos perfidos: infideles Allobroges. quæ peregrinum mercatorem nescire, & pudori sæpe fuerit & dispendio.

Sed satis ostendisse mihi videor, quanta philosophantium & mercantium sit cognatio & societas, quamque ingens literarum & humaniorum artium in facienda mercatura momentum, cui tantum splendoris, dignitatis, ac precii ab illis ipsis artibus accedit, quantum æterna caducis, animi bona terrestribus purgamentis potiora

potiora habentur. Restat, ut iis respondeam, qui, ut laudatissima cœpta sugillant, clamitant : Nihil Mercurio cum Pallade commune esse : strepitus istos forenses averfari Musas , fugere turbulentam urbem , & secessus suos amare ac soliloquia: hic de augendo solum peculio cogitari, nec patientes aures animi culturę commodari. Quasi verò doctorem sermonibus magnas urbes illigari nefas sit, aut ludicros solummodo in iis sermones audire oporteat, aut rerum colloquia leviorum. Quibus in-præsentiarum hoc respondebo , perperam illos philosophari , qui doctrinæ studia arceri volunt ab Emporiis , ob hoc, quod negotiorum plena sint. cum non ob aliam causam iis locus hic esse debeat, quam ut aures à mercantium strepitu fessæ parumper requiescant , & immoderatio pecuniarum cura præclarissimarum rerum meditatione castigetur. Quid , quod rectius in negotiis omnibus versari possit , qui erudito Mularum otio rectè uti noverit. Quin, & hoc contendo, cum ad opes eximias atque illustres accesserit litterarum lumen , tum illud divinum quid ac singulare existere. Sed pleni sunt omnes libri, plena exemplorum vetustas , quibus ita statuisse illis temporibus sapientissimos viros constat; opulentissimas quasque urbes scholis, doctoribus, bibliothecis , aliisque sapientiæ instrumentis carere non posse. Athenæ , Achajæ metropolis , non mercantum solummodo concursu copioso, sed & eruditissimis hominibus , liberalissimisque studiis affluens fuit. Tarentum, Rhegium, Neapolis, plane non opum solummodo, sed & Græcarum artium, ac disciplinarum promptuaria fuerunt. Capua, Antiochia, non tam civium frequentia, classium robore, mercimoniisque inclaruere, quam iis artibus, quibus ætas puerilis ad hu-

mani-

manitatem informari solet. Massiliam quoque Narbonensis Galliarum maritimam urbem, linguarum artiumque studiis olim viguisse ex Strabone & Tacito constat. Quin illa terrarum gentiumque Dea Roma, annon simul & de expugnando orbe & barbarie cogitare potuit? simul & exercitum ordinare, & dicendi leges scribere? simul & Dictatorem castris præficere, & Oratores pro rostris loquentes audire? ut male profecto mihi rationes subducere videantur, qui ob diversarum nationum frequentationes, disciplinarum ornamenta & omnem elegantem doctrinam à civitatibus arceri cupiunt. Quod si præsentia magis movent, Venetos spectate, in quorum amplissima urbe, publicæ facundiæ non mercatorum tumultus, non Adriatici maris fluctus, non ipse Leonis (quem insignibus ostentant) rugitus obstrepat. Lutetia Parisiorum, hominum multitudine fervet, tumultuatur, sortet. Nec tamen alienum putavit Carolus Magnus, & post hunc multis sæculis Franciscus I, ingeniorum gloria regalis folii majestatem irradiari: aut indecorum fore, si vendentium ementiumque litibus eruditæ Sorbonensium lites permiscerentur. In Vbiis Colonia, in Pannoniis Vienna, in Bojohæmo Praga, in Vandalis Rostochium, ad Viadrum Francofurtum, ad Vistulam Gedanum, in Vasconibus Burdegala famæ celebritatem à negotiationibus pariter, & honestissimo Scholarum otio consecutæ sunt. Quod si ad antiquorum temporum recurrere libeat, inter mercatores Solon fuit, gravis Atheniensium legislator, inter mercatores Thales fuit, idem è Sapientum numero; & Socrates, ille oraculo Apollinis sapientissimus. Quin & Plato (teste Plutarcho in vita Solonis) inter divinas animi meditationes, olei Venditione in

in Ægypto quæstum fecit. quorum autoritate tutus mercator, parum æstimare habebit, quæ in negotiatores acius scripsere Gregorius, Chrysostomus, Augustinus & Cassiodorus.

Quæ cum ita sint, beatam hanc Amstelodamentium Rempub. puto, in qua jam mercatoribus philosophari, & philosophis mercari concessum. Postquam enim summis prudentissimisque rectoribus studium fuit, ornamenta omnia dignitatis & præsidia stabilitatis amplissimæ urbi quærere, pomœria diducere, turres attollere, portus fodere, classibus disjunctissimas terras adire; adhuc Orienti primum, mox & Occidenti armis instare, & sub invictissimis Nassoviarum gentis Principibus, unâ cum sociis urbibus, potentissimum hostem patriis finibus propulsare: tandem ad has quoque curas devoluti sunt, ut veram stabilemque gloriam huic loco à litterarum peregrinitate, ab ingeniorum cultura, & sapientiæ præmiis vindicarent. ut quæ civitas orbis penè Univerſi est receptaculum, jam quoque eruditionis audiat; quæ totius penè Europæ commune est ærarium, prudentiæ thesauros recludat: quæ mercium omnigenarum est custos, disciplinarum ac ingenuarum etiam artium sit promptuarium. Habuit jam pridem multa, quæ mirati fuerunt advenæ. at nunc quod laudent. Obstupuerunt Germani, Britanni, Scoti, Cimbri, ad ædificiorum splendorem, navium in longum expositas stationes, spatiosam, potentem urbem; omnibus rebus, quas vel natura suppeditat, vel elaboravit ars affluentem. at nunc eandem præceptis institutisque Philosophiæ & litterarum stabilitatem sentient ipsi. Et erunt inter eos, qui posterius hoc prioribus præferent, cum illa fortune deberi videantur, at hoc

spolium sint; hujus verò fructus istiusmodi, qui per omnium seculorum memoriam vigeant, quos posteritas venerabitur, quos ipsa æternitas semper intuebitur.

Quare, ut unde exorsa est, eò se convertat oratio mea, vos alloquar, Reip. hujus rectores Amplissimi. Date manum & præsidium nascenti Scholæ, quæ vobis natales suos hodie consecrat. Defendite, imò producite, non tam eos, quos egregiis præmiis huc evocastis, quàm optimas artes, sine quibus parum ornata, parum instructa, res publica aut fuit unquam, aut erit. Martem vestra ope armatum vidimus, sensit Hispanus, navibus, auro, terris, etiam ubi terras esse non credidimus, exutus. Iam Minervam, illam eruditionis, humanitatis, sapientiæ Deam, intra portas vestras ac mœnia recipite, non ut bella gerat, sed ut de veterum eam bellis differentem audiat: non ut regna urbesque evertat, sed quibus consiliis surgant cadantque, doceat: non ut res Romanorum ac Græcorum ipsa gerat, sed loquatur: non ut mercari cives vestros, sed sapere doceat. ut quæ loca adeunt, quibus ventis navigant, quod cœlum mutant, quos populos peregrè frequentant, quas merces emunt, qua fide, quo candore res augeri debeant, propius ab eâ discant. Regum, Imperatorum, Principum laudatissimorum vestigiis insistitis. Bibliothecam, hoc est, tot eruditarum mentium commenta & lucubrationes, tot Sapientiæ, & veritatis doctores civibus vestris donastis. Iam insuper illos, qui vestris auspiciis, quod in iis libris solidum, erectum & frugiferum est, viva voce in animos diffundent. Gratiâ ergo vobis Reipublicæ hujus, Ecclesiæ, civium & modestissimæ Juventutis nomine ago, qui, si bona sua norint, ratum habebunt, quod dixi:

dixi: si non norint, discent propediem, quantum sit cum doctrinâ virtutem imbibisse.

Vos verò viri nobilissimi, spectatissimi, doctissimique, sive cives, sive advenæ estis, animis, linguis Illustri huic gymnasio favete. Erit hic, ubi perfuncti negotiis, animum componetis, ubi afflicti solatium petetis: ubi inopinato lucro aucti mentem temperabitis ab insolenti lætitia: ubi audaciæ in exponendis mercibus occurrabit prudens timor; timorem moderabitur fiducia, fiduciam scientia, scientiam recti conscientia. Si patres estis, volupe mihi erit de liberis vestris benè mereri: si non estis, de vobis ipsis. Etenim in hoc nati sumus, in hoc educati, ad hoc vocati, ut ea, quæ didicimus, non nostra sint, sed & aliorum. Tum demum vos profecisse scitote, cum litteras, & earum professores æstimare didiceritis. Hactenus fines possessionum propagare studuistis, in latifundiis totos lacus absorbuistis, trans Oceanum villicos misistis. nullibi non fluminum ripas ædificia vestra, villæ, prædia prætexunt. Iam discite maiorem & spatiosorem esse Sapientiam, quæ divina omnia & humana, præterita & futura, coelum, terras, maria complectitur. Preciosarum rerum pompam in domibus vestris explicatis. at preciosior Sapientiæ ac literarum supellex, in qua auro, argento, gemmisque omnibus plus fulgent virtutis & honesti præcepta, in qua hoc ad precium facit, quod per fortunam non obvenit; quod sibi illam quisque debet, nec pravis artibus paratur. Cum mercium, quæ in hanc urbem advehuntur, molem, varietatemque conspiciatis, naturæ exiles particulæ in conspectum veniunt. cum Philosophia occurret, simillimum toti naturæ spectaculum videbitis. Magnum vos aliquid præstitisse putatis, cum Gallias, Germaniam, Hispa-

Hispaniam, Africam, Indiam annis aliquot obivistis, & quidem itinere laboriosissimo, & tot periculis circumsepto. Philosophi animus hæc omnia coram videt, coram lustrat, omnia velocius, quam Sol ipse, obit, & obit quoties vult, discriminum omnium securus. Sed libet quærare ex vobis, ut vel invitis confessionem extorqueam, Annon Philosophiam expeteretis, si beneficiaria, si lucrosa, si utilis esset? affirmabitis opinor. At qui beneficiaria non sit, quæ rerum omnium uberem scientiam suppeditat? qui lucrosa non sit, quæ menti lumen, voluntati sanctitatem, affectibus ordinem ac quietem largitur? Has opes cum possideat Sapiens, non minus opulentus est, quam vos, non minus splendidus, quam vos, non minus beatus, quam vos. Et profecto si callidi rerum æstimatores, fundos, agros magno æstimant, quia his pignoribus minus noceri posse credunt, quanti putabitis æstimandam eruditionem, quæ nec incendio eripitur, nec naufragio absorbetur, & inter ipsas regnorum concussiones ac motus inconcussa manet.

Vos denique Adolescentes & Iuvenes, quotquot adestis, parentum vestrorum solatium & amor, Reip. hujus spes, erudita propago, cum quoque ad hanc rem animum conferte, qui egregiis exercitationibus erudiri, & bonæ mentis succo imbui cupiat. Tum magni eritis & sapientes, cum placere vobis cœperint Sapientiæ præsci ac primi inventores, Plato & Aristoteles. quorum severa lectione non solum intellectum à fœdo ignorantie situ vindicabitis, verum etiam de hostibus vestris, ira, voluptate, libidine, audacia, ambitione, prodigalitate triumphabit, idque eò gloriosius, quo plus est sibi, quam aliis imperasse. Ne vitam credite illam, quam ex ære trahitis, sed quam ex studiis; nec
splen-

splendidum putate auro vel argento circumfulgere, sed doctrinæ luce. dum alii pecunias numerant & ad stateram expendunt, vos Sapientum verba & voces: dum alii æs, piper, linum, ponderant, vos philosophiæ momenta. dum alii peregrinantur, fluctibus jactantur, aut latronum sævitiam experiuntur, vos domi intellectum per illustrium scriptorum monumenta securi circuncerte, & dum Morinorum spolia reperunt audaces Neptuni filii, vos doctorum hominum commentationes, quas posteritatis esse voluerunt, in usus vestros, Dei inprimis gloriam, Patriæ ac Ecclesiæ salutem convertite.

D I X I.

P R E C A T I O

A D

D E V M O P T. M A X.

præmissa Orationi.

O Minipotens, æterne Deus, pater Domini nostri Iesu Christi, rogamus Te supplices, ut hunc diem, quo Illustris hujus Scholæ natalem celebramus, S. P. Q. A. faustum, felicem ac salutare esse velis. Stat coram Te supplex Respublica, & grande ceptum tuis auspiciis inchoat. Stat supplex Ecclesia, & cum sine te nihil possit, tanti operis incrementa à te solo poscit. Stat supplex civium ordo, & charissima sua pignora, clementia tua in terris deposita, in novo hoc Musarum sacrario ad virtutis & sapientiæ aram gloria tua ac cultui devovet. Stat supplex Juventus, & seminarium hujus futura seges studiorum suorum fructus nomini itidem tuo ac patriæ saluti consecrat. Da, clementissime Deus, ut civitas hac pomeriis amplissima, civibus frequentissima, commerciorum fama celeberrima, amplioris fama precium ex doctrina precio repor-

B

set.

tet. Fac eam res divinas scire, qua humanas amat im-
pensius. Fac eam res humanas scire, quam post divinas
humana quoque scire interest. Fac divina scire, ut divi-
na imitetur. Fac humana scire, ut divina praeferat. Pe-
tat à Philosophia animi medicinam, qua à lucro corpori
delitias querit. Petat à Philosophia curarum solaria, qua in
mercimoniis invenit sollicitudinum plena omnia. Tum
vere opulentam se credat, non cum fluxa felicitatis prae-
sidia ostentabit, sed sapientia ac eruditionis immobili pecu-
lio gloriabitur. Tu Deus per sapientiam urbem hanc con-
stituisti: tot diversarum gentium homines per eandem in
vita. societatem convocasti, domiciliis, conjugii ac lingua
communione conjunxisti. Da, ut ejusdem Sapientia be-
neficio artius coëat Reip. hujus compages, cives sapiant
magis, vivant sanctius, pecunia, gloria & voluptatum
amorem recta ratione moderentur, ut quibus totus mun-
dus possessio est, discant vel hoc unum, paucissimis egere
Sapientem. Hac prima sit eorum Sapientia, ut Te co-
gnoscant verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.
Hac altera sit eorum Sapientia, ut cum opes peregrè, do-
mi virtutes indagent, & unum hoc à se alienum putent,
quicquid à virtute alienum fuerit. Hac summa eorum sit
Sapientia, ut operum tuorum in hoc Natura theatro ma-
gnitudinem, varietatem, pulcritudinem contemplantur, &
in isdem bonitatis tuae, sapientia, potentia manifesta docu-
menta suspiciant & venerentur. Amplissimos hujus Reip.
rectores, Pratorem, Consules, Scabinos, Senatores, Curatores,
intelligentia, & prudentia Spiritu instrue, ut concreditam
sibi navem inter tot fluctus & Symphlegadas, quibus res
humana jactantur, in publica salutis portum dirigant. Pa-
storibus Ecclesiarum, quotquot in hac urbe Christi nomen
ex verbi tui praescripto profitentur, gratiam tuam largire,
ut quod suadent pie, persuadeant potenter; quod docent
sanctè, credatur religiosè; qua monent salubriter, prae-
stent salutariter. Divulsa Ecclesia tua membra collige, ut
quos distraxit opinionum diversitas, uniat potentior chari-
tas. Civium animos amore mutuo colliga, & dissidiorum
omnium

omnium causas longè ab hisce mœnibus abesse jube. Da, ut Mercuriales hætenus, jam Sapientia candidati audiant; parci, sed cum elegantia; pecunia studiosi, sed sine detrimento melioris studii, hoc est, artium & virtutis. Schola hujus primordiis benedic, ne doctrina solum aut inanis scientia, sed & probitatis magistra & mater audiat. Adauge dona tua in nobis, ut dum juventutem erudire muneris nostri est, eam feliciter erudisse gratia tua imputemus. Adolescentium animos optimarum artium cupidine accende. Quibus pudor est nescire, discant tua opera. quibus pudor est peccare, in lege tua ambulent, & se pietate Tibi, obsequio parentibus, docilitate praeceptoribus probent; ne defint aliquando, qui Remp. hanc prudentibus consiliis fulciant, Ecclesiam facundis vocibus doceant, Scholas denique salubribus praeceptis regant. Audi, exaudi nos per & propter filium tuum Unigenitum Iesum Christum, qui tecum & Spiritu Sancto vivit & regnat in aeternum verus Deus, Amen.

Recitata fuit. V. ID. IANUAR.
 GLD ID CXXXII.

DISSERTATIO, DE BONO PRINCIPE,

Adversus

N. MACHIAVELLI Florentini
Scriptoris suasorias, quas libris suis
de Principe, Republica,
aliisque insparsit.

ERTVR olim Euripidi dixisse Plato : Ignoscendum sibi, quod tyrannidis laudatorem è sua Repub. abegerit. Quamobrem nec vitio vertendum opinor, si quis non tyrannidis solum, sed & omnium ferè scelerum laudatorem, non è Republ. sed animis hominum abigere allaboret. Incidimus in sæva & infesta virtutibus tempora. nec unius seculi est præmio & commodi spe peccare. Afflixit hoc malum togatam olim civitatem, & hodie cum regnis orbem omnem pervasis. Verum uti calamitatis humanæ pars est, Principes, & quotquot Rerump. cura superior populo secrevit, adhibito ingenio & arte quadam peccare : ita illud omnium miserrimum, cum memoria vocem quoque amisisse bonos, ut nec sentire liceat, quod velis, nec eloqui quod sentias. Primum honestatis solatium est, de improbitate conqueri posse. Alterum, iusta reprehensione insectari vitia, eaque potissimum, quæ apud potentes non inter culpas, sed mores habentur. Equidem.

dem ita statuo, esse illud in omni vita apprime utile & frugiferum, Boni Principis exemplar, veluti in illustri loco positum, animo circumferre, cum facile ab eorum moribus exempla petantur, quorum nutu res humanæ aguntur & feruntur. Est illud extra omnem aleam, maximum esse momentum Virtutis, maximum quoque Prudentiæ. cum illa inter omnem fortunam prosperam & adversam recta incedat; huius vero tanta in omni negotio sit necessitas, ut sine ea virtus, ceu palabunda, erret, nec honesti aciem attingere valeat. Quo magis mirari subit, fuisse & olim, & vixisse etiam hoc nostro seculo viros, quorum nominis celebritas maxima est, qui civilis doctrinæ monita Principibus daturi, hoc omni conatu egere, ut regnis præsidia ac munimenta non ab honestatis incorruptæ studiis, sed pessimis machinationibus & fraudulentis consiliis quæsserint. adeo ut Imperatoriam Majestatem & juris dicundi interris potestatem verè divinam, in nescio quam dilatandorum finium, corradendarum opum, ac stabiliendæ quovis modo securitatis publicæ nefariam artem converterint. Nempe falsis nominibus calliditatem prudentiam vocant, ambitionem generositatem, imperandi libidinem magnanimitatem, unam regnandi legem, per fas & nefas ad stabilem imperiorum felicitatem grassari.

Et hoc quidem instituto, ingenioso magis quam pio, aliquod apud posteros laudis choriagium meruisse creditur Nicolaus Machiavellus Florentinus, vir ingenii perspicacis, at honesti perversissimus æstimator. Is in suis de Principe ac Republica libris istiusmodi nobis format Reipubl. rectorem, quem prudentia quidem insignis (ut illam vocat) commendet, sed virtus

probitasque pessimo divortio destituant. Monstrum Principis adornari dicas, non Principem; impostorem, non patriæ patrem; pro pastore populorum, vaftrum insidiatorem, astutum commodorum suorum cauponem, & vulpem purpura indutam, cui scelus omne, modo prosperum & felix pro virtute sit, & ipsa religio mercimonium lucrandi illud unum, quod sibi ac Reip. utile putet. Etenim vixit in ea Aula Scriptor clarissimus, in qua dubium mihi est, an scabiem politicam Principibus suis affricuerit Scriptor, an Principes Scriptori. Illud certum, similes habuisse labra lactucas, & dignum hoc fuisse, isto seculo, & loco, patellâ operculum. Non dissimile Rectoribus suis præstitit officium ab eo, quod Tiberio præstitit Hispo Romanus, Neroni Vatinius quidam, conscientia scelerum maculati & egestate pressi Scriptores. Ac mihi quidem A. O. cui jam ad Philosophiam practicam, ac virtutis rigidam contemplationem transeunsi, dicendi apud vos facta est copia, veniam dari peto: ut cum ingeniosissimo Scriptore, non de ingenii aut eruditionis viribus, sed de pietatis ac probitatis laude, hac hora contendere liceat. Præfert ille vexillum utilitatis, nos honestatis: Illâ securos Principes præstare vult, nos hac. Nullam ego Principis prudentiam sine virtute agnosco, quin hanc prudentiæ, ceu basin, substerno, uti illam hujus ducem facio ac moderatricem. Neq; magis alteram ab altera in Principe Optimatibusque separandam censeo, quam quæ divelli nec natura, nec lex, nec ratio, nec Deus ipse permittant. Primum itaque Virtutem in Principe requiri, mox prudentiam quoque ostendam. Neque enim nefas puto, ea mentis agitatione separari, quæ in Principe divelli nefas esse hac ipsa ostendam oratione.

Non

Non male illi mihi de virtute sensisse videntur, qui eam proprium hominis bonum esse censuerunt. Etenim divitiæ ne bona quidem sunt, sed prout est animus, qui eas possidet, vel in laude, vel in vitio positæ sunt. Quæ gloriæ ac dignitatis speciem habent, fugacia sunt, caduca sunt, bractea sunt. Voluptas, licet bonum sit, ita hominis est, ut & belluarum sit. Scientia iis omnibus dignior & præstantior est. at hæc & in Deo excellentissima est, & in Angelis multo quam in homine excellentior. Sola & unica virtus, quæ affectibus ratione imperat, & luxuriantes animi motus in ordinem cogit, hominis peculium est & depositum peculiare, media incedens inter divinitatis coelestem excellentiam, & irrationalis creaturæ terrestrem ac ignobilem sortem. Quod si ita est, utique in Principe eam non esse solum, sed & eximiam esse oportet, tantoque excellentiorem, quanto inter homines conspectior est, quisquis imperat. Et hic Cyrialiquam vocem insusurrat Xenophon: Non convenire cuicquam imperium, nisi qui melior esset iis, quibus imperaret. Cum vero maximum ad Rempub. adferat momentum, quæ famâ sit Princeps, facillimè ea facillabit, si à viræ integritate & virtutis præscripto recesserit. Hac autem vacillante, labascit ipsa soliorum majestas, & evilescit sceptrorum reverentia. Ut jure cavere debeat, qualem famam habeat, qui qualemunque mernerit, magnam habiturus est. Nec potest stare sua imperio incolumitas, ubi virtute non nisi ad sordidum quæstum & nundinationem utitur imperator. Atque hic illud Senecz libens audio: Vbi non est pudor, nec cura juris, sanctitas, pietas, fides, instabile regnum est. Exemplo sint illi, quos sua immanitas & scelera cervicibus publicis depulere. Scelesta, cheu,

& ter scelestæ vox est : sanctitatem, pietatem, fidem privata bona esse, illuc esse eundem Regibus, quæ juvat. Iam vero quæ hoc extra omne dubium, eam demum felicem esse Rempubl. in qua privatim subditi sanctè innoxieque vivunt, metuentes magis, quam metuendi. Sed enim qua ratione in officio suo continebitur populus, si ab officio recedere rectoribus ipsis religio non sit? Vti in Helicen suam aut Cynosuram intuentur navium rectores, ita subditorum mentes oculique in illos conversi, quos in sublimi posuit Superum favor. Occulta cathena cohererent imperans, & quibus imperatur. Et sicut animi vitio officium non facit pars nostri virior, pariter cum Principe laborat universum regni corpus. Ad honesta cum præit, sequimur; ad vitia, itidem. Phœbæ instar lampadis est. hæc cum serena est, orbem irradiat, cum nubibus objectis flagellatur, eundem fœda caligine involvit. Procerum vitam moresque eadem sequuntur. Da Principem pium, religionis ac sacrorum cultorum studiosum; dabo plebem, quæ optimum hoc Principis sui exemplum legem esse arbitrabitur. Da versipellem, quique religioni, quam erroneam esse novit, se adhærere simulet; dabo plebem simulandi & dissimulandi peritissimam. Da crudelem, tenacem, raptorem, fedifragum; dabo populum, qui regium esse putabit etiam illa sectari, cum expedire putabit. Est hoc Machiavelli detestandum placitum lib. de Principe, cap. xv, Necessarium esse Principi, ut perceptum habeat, (si se salvum esse velit) qua ratione possit esse non bonus, idque pro rei necessitate in suum convertat, vel non convertat usum. Et rationem addit; *Qui enim se virum bonum omnibus partibus profiteri studet, eum certe inter tot non bonos periclitari necesse est.* Ad exitum Reip.
&

& æternam Imperatoris infamiam comparata hominis Itali oratio. A qua non multum abscedit illud Euphæmi apud Thucyd. Viro, aut urbis Principi nihil injustum, quod fructuosum. Quorum ego barbaris sermonibus illud Xenophonis oppono; Nullas viro Principi pulchriores honestioresque esse opes virtute ac iustitia. & illud Regis Gothici apud Cassiodorum; Cum omnia possimus, sola nobis credimus licere laudanda. Tanto sanctiorem esse oportet Principem, quanto gravius nocere potest, qui plurimum potest. Etenim cum peccandi frenum laxat libido, potentia abutitur ad vitium; & qui poenam non timet, culpam minus horret, ut omnino sufflamine virtutum opus sit, quibus impune malis esse licet. Optima imperii decora sunt, honestas, fides, probitas, sanctitas, & recti tenax simplicitas. Hi satellites Principem in forum, hi in Curiam comitentur. Non minus illa populum in rectoris sui amorem pellicient, quam annonæ laxitas, quam panis & Circenses. Et quid vilius, quam eum, qui sola libertate Rex est, avaritiæ, crudelitati, ambitioni, hypocrisis, fraudibus libertatem animi transcribere? Plus servit, qui vitiorum servus est, quam qui hominum. Lacedæmoniis summo fuit dedecori, clypeum in bello abjecisse. Nec ego fortiter & præclare quicquam ab iis geri posse puto, qui cum à Deo immortalis acceperint clypeum virtutis, & opinionis rectæ, ad cujuslibet sortis occursum eum abiciunt, ut in fortunæ manu positum sit, probus sis an improbus, bonus an malus, nocens an innocens. Quare & honestum per se est Principi, ut virtuti sacramentum dicat, & ad Reip. stabilimentum utile. Dicam quoque de Prudentia, sed paucis. Hanc enim in Principe solam fere commendat Florentinus noster. Ea

vero uti ad res omnes humanas, ita ad imperium quam maximè necessaria est. Multum equidem Rerumpub. rectoribus præsidi in viribus, in milite, in opibus positum est, sed sine prudentia, invalida illa & noxia. Vis prudentiæ adjuncta usui est, sine ea abit in noxam. Est ergo Principis prout rerum ac temporis exigit varietas, iisdem aptare consiliorum rationes. Est Principis, ad populi se indolem & mores componere, & uti quædam animalia mulcendo, quædam cædendo, ad obsequium flectuntur, ita civium alios asperitate, alios lenitate in obedientiæ gyrum redigere. Aristotelis nostri illud oraculum est; Prudentia imperantis propria & unica virtus. At illud nunc ostendendum, Virtutem & Prudentiam conjunctissima esse debere in Principe, nec unquam à Prudentia separandam Virtutem. Secus videtur Machiavello, qui in Principe suo c. 15 ait; *Non admodum esse laborandum Principi, si in eorum vitiorum incurrat infamiam, sine quibus dominatum non facile tueri possit.* Solent Imperatores A. O. cum hoste dimicaturi levis armaturæ milites in primam aciem educere, rejectis in finem triariis. Idem nobis faciendum. Probabili argumentorum serie velitabimus aliquamdiu, mox apodixi una aut altera adversarium confossuri. Est illud in confesso, Principes & terrarum Dominos Dei Opt. Max. in terris administrare esse, & quod inter cœlestes genios ac animas est supremum numen, inter homines esse mundi rectores. Quod si ergo majestatis divinæ imaginem refert Princeps, utique & hac parte referat oportet, sanctitate ac prudentia, quæ in Deo excellentissima & summa sunt. Præterea si meliorem esse oportet civibus Imperatorem, nec ea in subditis punire æquum fuerit, quæ ipse commisit prius, omnino à virtutis & honesti

calle

calle enim recedere iniquum erit. Ergone fidem non servare licebit Principi, mentiri licebit, aliena per vim auferre licebit, innocentem è medio tollere ludus illi erit & jocus, quoties ita expedire putabit? cives vero eadem committere nefas erit, & morte piandum? Num quod scelus civem dedecet, decebit Principem? In qua quæso schola personis solum distare vitia, non propriis formis, didicerint grandes isti & Transalpini politici? Quod si propius tum Virtutis tum Prudentiæ definitionem examinare libeat, manifestum erit, alteram sine alterius consortio stare non posse. Virtutem definit Philosophus habitum præelectivum, cujus mediocritatem vir prudens definit. Prudentiam vero habitum cum recta ratione agendi ea; quæ honesta sunt & pulchra. Ita altera alterius opem poscit, & amicè conjurant, ut nec virtuti constet sua indoles sine prudentia, nec prudentiæ sine virtute. Cum enim magna in rebus civilibus accadat mutatio, usque adeo, ut non tam naturâ, quam lege & consuetudine honestam constare videatur, ita judicat sapientissimus Philosophus, prudentiæ adminiculo eam temporis, loci ac personarum haberi posse rationem, ut nihil indignum officio viri boni committatur. Hanc ergo virtutis reatricem ac moderatricem esse vult. virtutis inquam, non scelerum, honestatis, non improbitatis, justitiæ, non injustitiæ, fidei, non perfidiæ. Hanc illi æternam legem figit, ut cum recta ratione agat, nec in alio quam honesti circo se exerceat. Vnde manifestum fit, quam nobis Machiavellus fingit prudentiam, non prudentiam, sed calliditatem esse, & vafritiem, & astutiam, eamque fraudulentam & versipellem, qualem Græci *πρωτοβουλία* vocant. Ea enim, inquit idem, necessarium est Principem uti prudentia, qua co-

*rum vitiorum fugiat infamiam, quibus imperium illi admi-
ni possit.* In reliquis ergo commeatum peccandi
facit Principi consultor dolosus. Nempe savi-
tiam, hypocrisin, superstitionem, perjuriam, diffi-
dentiam, avaritiam susque deque habet, modo
viam ad regnum struant, vel illi muniendo fa-
ciant. A Catilinæ opinor socio M. Lepido didi-
cit, Nihil gloriosum esse, nisi tutam, & omnia
retinendæ dominationis honesta esse. Vel à
Thyeste audivit, Precario regnari, ubicunque
dominanti tantum honesta licent. Sanctius di-
vinusque philosophatur Stagirites, cum Princi-
pem omnem virum bonum esse vult, easque in
illo requirit virtutes, quæ cujuscvis sunt privati.
Machiavellus num vir bonus sit Princeps, num
malus, ne ciccum interducat. At alium nobis
Principem depingit Plato in lib. de Rep. alium
Xenophon in Cyro, alium in Trajano Plinius,
alium Seneca, qui regnum decere ait; Vt nemo
doceat fraudis & sceleris viam. Alium vult illa
puerorum nœnia, *Et maribus Curiis & decantata Ca-
millis*, quæ regnum rectè facientibus offert, *Qui
rectè faciet, non qui dominatur, erit Rex.* At illud mihi
expediat velim Florentinus, qualem Principem
formare susceperit? an talem, quem nullis om-
nino legibus teneri velit, an legibus adstrictum?
Si prius, istiusmodi Principem orbi dabit, qui
orbis odium execrationemque merebitur. Prin-
cipes est leges rueri. at inter has ipsas prima est,
Princeps uti vir bonus sit. Nec potest rectè im-
perare, qui summo Imperatori Deo parere ne-
scit. Malus est honesti vindex, quisquis se hone-
statis imperio subtrahit. Quod si legibus Prin-
cipem adstringat, quæro qua lege coerceri illum
cupiat? An lege, quam naturæ vocamus & re-
ctæ rationis, sive gentium omnium? an vero le-
ge divinitus scripta? Si lege naturæ & gentium,
utique

utique religio illi exit, fidem datam non servare; religio illi erit, aliorum regna per vim vel religionis defendendæ vel propagandæ invadere. Atqui hæc ipsa scelera Principi suo instillat Machiavellus †. Non charta ac scriptura, sed vis ac necessitas ad servandam fidem adigit. Hac ubi se expediverit Princeps, ierita vult esse pacta & fœdera.

* Princeps sapiens ea promissa declinet, (inquit) qua suis commodis contraria fore videt. & rursum; Duo sunt genera decertandi, unum jure legum, alterum per vim; cumque illud proprium sit hominis, hoc belluarum, confugiendum ad posterius, si non satis est uti superiore. Proinde necessarium est, ut princeps rectum utriusque & bellum & hominis usum teneat. Et ne sine ratione loqui videatur, subjungit; Si probi essent omnes homines, præceptum hoc planè fuisset inutile; verum cum improbi sint, diligentior eorum improbitas perfidiaque erit eludenda. Nec deerunt (inquit) causa, quibus in violatam fidem color inducatur, cum simulando, tum dissimulando. Quocirca ad omnem ventorum & fortuna conversionem versatile ingenium princeps habeat, necesse est, & ab eo, quod bonum est (hoc illi utile est) ne discedat, at si necessitas urgeat, edoctus sit & malum, (hoc illi inutile est) avertere. Atque hinc: Vitam tueatur princeps, curetque imperium conservare. quibus autem id artibus fiat, ea modo honesti speciem præ se ferant, nunquam non honore digna laudibusque existimabuntur. Damnat crudelitatem & in subditos sævitiam recta ratio: At parvi, inquit ille, ducat princeps sævitiz nomen, quo concordēs suos in fide retineat. Quam humana, quam divina est illa Senecæ vox? Decet timeri Casarem, at plus diligere. Florentinus contra, ‡ Satiùs esse ait, metui principem, quam amari. Nec deest illi, quod malæ causæ mutuetur patrociniū à Didone, quæ inhumanitatem regni no-

B 7

vitate

† 8 Hist. Florent.
de Princ.

* De princ. cap. 18.

‡ Cap. 17

vitae excusat. *Res dura* (ait Pygmalionis soror) *& regni novitas me talia cogunt moliri.* Quod si legibus à Deo scriptis eundem adstringat, utique suasse oportuit, populi rectoribus ab omni vitio religiose & serio abstinendum, non prætexendum temere sceleribus religionis nomen, nec satis esse, ut pietatem superstititiose colere videatur, sed sincere citra Ithacismum & dolum colat. * *Principi urbem aut regionem occupanti plane novam Reip. formam instituendam esse suadet, omnia innovanda, bona opulentorum hominibus pauperibus distribuenda, eosque distandos, ut de illo dici queat, quod de Davide Rege fertur: Esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes.* A Rege scelerate factum fingit, quod ipsius Dei αὐτοκρατορ & res humanas pro arbitrio moderantis iustissimum est factum. Agnoscit crudelem esse illam imperandi rationem, sed aut non imperandum esse ait, aut ista via insistendum. Addit; *Multi ignorantes mediam viam ingreditur, nec planè boni, nec omnino perversi esse volunt, quod illis nequaquam prospere succedit.* Ergo ut Rex sis, eximie malum esse præstiterit, hoc monitore; quam ἡπερτομὸν. Atque illud suum axioma ut probet, unus illi sufficit Macedo, † ipsissima Machiavellismi idea. Displicent eorum principum exempla, qui optimo successu victos clementer habuerunt, relictis iisdem sacris, salvis privatorum bonis, & regiminis forma quam minime mutata. Et est hæc, quod notari utile fuerit, perpetua Machiavelli vel perversitas, vel cæcitas, ex uno alterove principis iniquiore facto exsculpere conclusionem universalem, spreto bonorum principum exemplis, quibus ex honesti præscripto omnia agentibus res imperii felicissime successerunt. Atque hæc ipsa non minus facile fuit illi invenire, quam illa omnis

xvi

* *Lib. I. de Rep. cap. 26.* † *Lib. I. cap. 27.*

πνι βδελύγματ' & vibices publicas attentio-
 re oculo observasse. Nempe sordibus magis &
 vitiorum documentis gaudet, quam virtutis in-
 nocentia. Et uti sues cœno lutoque pingues-
 cunt, nitidius pastz gracilesunt, etiam ille
 principum fortunæ à fœdis artibus incrementa
 quarit, quæ à recti studio haberi posse neuti-
 quam est desperandum. Negat principem tu-
 tum esse posse, quamdiu illi vivant, quos regno
 spoliavit. † *Male*, inquit, *hoc successit Tarq. Prisco,*
ab Ancisiliis interfecto; male Servio Tullio Tarq. Su-
perbi dolo & scelere trucidato. Scelus ergo sceleri su-
 peraddi mavult, quam commississe simplex. re-
 gno ubi spoliaveris innocentem, suadet eun-
 dem, & liberos amicosque è medio tolli. At
 ignorare non potuit, plurimos principes bono
 eventu iis pepercisse, quos regno exuissent, bo-
 no eventu iis ignovisse, qui quæsitæ dominatio-
 ni nuper restiterant. Horum exempla cum apud
 priscos & recentiores scriptores ad manum sint,
 maluit crudelitati vicinior haberi, quam cle-
 mentiz. Etiam ita disserit: * *Quacunque promissæ*
publico nomine per vim extorta sunt ab hoste, ea om-
nia, ubi cessaverit vis illa, qua prius cogebat, irrita fieri
solent, & quidem sine ignominia eius, qui non servat. Et
 provocat ad exemplum Consulis S. Posthumii,
 qui Romanis ad turpes pacis condiciones ada-
 ctis post Caudinam cladem, suavit non servan-
 dam esse pacem cum Samnitibus factam. At
 cur non potius infert servandam esse hosti fi-
 dem? cum pessimè cesserit tot populis & civi-
 tatibus fidei violatio. Patriam defendi vult,
 sive id fiat honeste, sive cum ignominia aliqua.
 ‡ *Neque ab hoc scopo, inquit, avertere quemquam debet*
justi, iniusti; crudelitatis aut misericordia, non denique
laudis

† Libr. 3. cap. 4.

* Libr. 3. cap. 42.

‡ Libr. 3.

cap. 41.

laudis aut ignominia nota. Miror utique, cum cap. 29, lib. 3. de Rep. tales esse ostendat populi mores, quales sunt principum, cur non principem honestum & rigide probum orbi ob oculos posuerit, ut tales quoque illi tradat subditos, qualis est ipse. Iam nefarias artes docet Principem, ut inter nefarios vivat tutius; cum minus hi sint futuri tales, si ad probitatem præiret conspectior regentis vita. Nec animadvertit malus poliricus, iis ipsis artibus, quibus imperia fulciri & stabiliri putat, eadem amitti & convelli. Multorum scelere petitur, qui multorum damno peccat. Pluribus qui periculum est, periculis multorum exponitur. Omnium manibus opprimitur sæpe, qui cervici populi sui gravis, hunc unum premit, ut securius imperet. Pessima est diuturnitatis magistra peccandi libido. Et licet occulte rem geras, oculata plebs quicquid sibi noxium videt perspicaciter, & execratur hostiliter. Fortunam & tempus opportunum ubi nata fuerit, non aspiciet rector illas ipsas manus securus, quibus se commisit. Et quæ illa insania est, putare, improbitate ac fycophantarum artibus potius regna firmari, quam invicto virtutis præsidio? An non audivimus sæpe Reges, civitates, & imperia per scelera amisisse, quæ per virtutem ceperant? Annon à Deo illa vox? *Regnum à gente in gentem transferam, propter injustitiam, & injurias, & contumelias, & dolos.* De promissis divinis dubitant, qui minus efficacem tuendo imperio putant probitatem. Illud omnis ævi docent monumenta, plures pios & recti tenaces ad regnum pervenisse minori incommodo, quam improbos; plures pios felicius regnasse; plures pios felicius & tranquillius decessisse. Eant nunc, qui sola utilitate felicitatem imperiorum æstimant. Et quis sane

sanæ mentis credat , provinciam istam , quam summus Regum orbis rectoribus imposuit, non posse sine subsidiaria tot scelerum cohorte administrari? Ægyptii Reges in sceptris circumferre solebant Ciconiam , pietatis , & Hippopotamum justitiæ hieroglyphicum. Machiavellus noster Principum sceptris Leonem & vulpem inscribi cuperet , hoc est , tyrannidem & vafritiem. In libris abrogatarum legum referuntur Lex Ælia, Sentia, Iunia & Norbana. Ille novo exemplo inter abrogatas poni cupiat, Honeste vivere, alterum non lædere , suum cuique tribuere , quibus universa juris prudentia continetur. Equidem sapientum de turpi & honesto sententias similes esse vult numismatis antiquioris ævi, quæ quamvis æstimari soleant , tamen ad contractus humanos minime conducunt. Præcipuè , ubi de religione differit Machiavellus , veluti mercimonium aliquod rem sanctissimam solis regni commodis circumscribit. *Satis est, inquit, ut Princeps pietatem, fidem, religionem sanctè colere videatur. Nihil magis præ se ferro ipsum oportet , quam postremam hanc virtutem. Fere etenim homines magis specie & colore rerum , quam rebus ipsis permoventur .* Rectius Peripateticorum Princeps inquit, oportere Principem res divinas curare seriò. Religionem à Principis personato vultu dependere nefas est, Principem à religione prorsus necessarium. Dantur principes illi, non illa principi, ut vult Machiavellus, quoties docet Romanos auspiciis pro Reipub. utilitate usos, & ex religione artem fecisse. Religionis est informare custodem suum, non custodis, illa tanquam Lesbia norma uti. Flecti ad ejus præscriptum possunt principes , non hæc illorum arbitrio fingi & refingi. Hoc qui moliantur,

per-

perinde faciunt, ac si quis anni tempora, hyemem, ac æstatem hominibus accommodare velit, non homines illis. Non eget humanis artibus, nedum Sinonius, religio, ut adolescar; ipsa sibi sufficit, & incrementa sua à se sola, & ipsa pietate sperat. Mendaciis, simulationibus, perjuriis illam promoveri, quæ hæc ipsa vitia damnat, improbum & stolidum est. Irreligiosum prorsus Principem divino nomine abuti, ut ambitioni suæ & cupiditati autoramentum quærat. Quod si nulla res, Tacito teste, multitudinem efficacius regit, quam superstitio, si hoc philtro subjectos sibi populos dementarunt Numa, Scipio Africanus, L. Sulla, Q. Sertorius, Minos, Pisistratus, Lycurgus, Zaleucus, Midas, qui cum Diis & Deabus se collocutos finxere, major profectò veræ ac Christianæ religionis vis erit, ut quæ rector humanæ vitæ, justæ iniquæque norma, perturbationum optima est gubernatrix, in adversis solatium, frenum in prosperis, unica denique & invicta mentis domina. Et sicuti ficta religionis professio impia est, ita veræ professionem felicissimam arbitror gubernandi populos magistram ac artificem. Nam & minus injustum aliquid sperant ab eo Principe pati, quem religiosum Deique verentem existimant; & minus ei insidiantur, utpote tutorem & adiutorem habenti Deum. Movet quoque illius veneratio opinionem, ut nihil sine ope divina aggredi videatur. Denique quid æquius, quam eum, à quo sceptrum acceperis, innocenter coli, quam ejus cultum sine furo curare, cui cura est venerandi Regis. Atque hætenus abunde ostendisse mihi videor, pessimis à Machiavello Principem artibus imbui, distractis à se invicem virtute & prudentia. Quare exeat è bonorum principum ordine Philippus

lippus Macedonum Rex, planè ad Machiavellium ingenium comparatus, qui vicinorum odia ac similitudines fovebat, ut aliis oppressis, aliis in partes pertractis, omnibus imperaret. Hic ille est, qui veluti è specula Græcorum libertati insidiatus avide arripuit Phocensium sacrilegium, ut religionis defendendæ prætextu victor victoresque sibi subjiceret. Et hæc quidem religionis nundinatio, uti in profanis merito damnatur, ita magis execrabilis fuit in Ieroboamo Rege, qui ut animis magis diffiderent Israeliticæ tribus ipsum secutæ, nova sacra, novos Deos instituit, ne facile coirent patres cælo ac numine distinctæ. Augusto quoque Cæsari, si fides Tacito, pietas erga parentem, & tempora Reip. obtentui sumpta, consulti per ludibrium Pontifices, conciti dominandi cupidine per largitiones veterani, simulata Pompejanarum partium gratia. sed Pompeius imagine pacis, Lepidus specie amicitie, Antonius federibus decipiti. Verum ut hæc condonem, illud, Auguste Cæsar, condonare non possum, quod perfidi Triumviratus amore facundissimum illum Romuli nepotum Antonii furoribus victimam objeceris, quod illam linguam, sine qua jam dudum conflagraffet Roma, sine qua nec tu Consul unquam, nec Imperator fuisses, rostris affigi siveris, ut regnares. Addo & alterum crimen, quod Ovidio Nasoni, ad Tomos exsuli, implacabilem te præstiteris. Non te cœlestis isti elegi, non tot libelli supplices in Parnasso scripti flectere potuerunt, non ille versus toto Imperio Romano nobilior: *Flectitur iratus voce rogante Deus.* Iacere ante pedes tuos Musæ Iovis filia, jacuit Apollo, jacere Gratia omnes, pro Nasone per ipsum Nasonem locutæ. Ad omnium preces obsurdisti, tanquam

filiæ

silex & Marpesia cautes. Nempe videri volebas scurriles poëtae versus odisse, quos sicuti execror, ita illud in te execror, quod facere malueris illa, quæ poëta lascivius scripsit. Prævit iisdem artibus Dictator Cæsar, qui pietatem colui voluit, sed citra regni jacturam. Et profecto, si quispiam alius, in hoc theatro histrioniam egit Tiberius, cui familiare fuit dolo & casibus objectare summos Reipub. viros, & per tyrannidem ac minaces delationes imperitare. Nec alieni ab his studiis fuere Nero & Galba, quorum ille Rubellium Plautum in Asiam specie tutioris & minus turbidæ juventæ; Otthonem rivalem in Lusitaniam per speciem honoris seposuit: hic vero Virginium ab exercitibus Germaniæ secum abduxit per simulationem amicitiae. In Otthone falsas quoque virtutes notat Tacitus & vitia reditura. Neque latere istiusmodi artes sequiorem sexum, cui ad regnum contendenti, nihil inhonestum fuit, nisi quod dominationi obicem poneret. Athaliam videte inter Indæos, Semiramidem inter Assyrios, Agrippinam inter Romanos, Mammeam sub Alexandro Severo, Brunehildes aliquot inter Francos, quæ non alia ratione, quam fraudibus, regnum vel sibi vel suis paravere. Pipinus Galliæ Rex translato ad se à Merovæa stirpe Francorum regno, à Stephano Pontifice coronari voluit, ut religioni videretur debere occupatum arte imperium. Refert Guicciardinus XII histor. Ferdinandum Aragonium Hispaniæ Regem omnes imperii cupiditates colore religionis texisse. Magna quoque vafrities fuisse dicitur Vladislai Pannonum Regis. magna quoque Ludovici XI Galliarum Regis, qui, teste Cominzo, in otio constitutus, avide captavit offensiones & similitates vicinorum

Prin-

Principum. Illa religionis improba ostentatio etiam Turcarum Imperatoribus usitata est, qui, ut sunt mobiles ad superstitionem perculsæ semel mentes, quoties de gravissimis rebus deliberant, Muphtim suum, hoc est, religionis Artistitem consulunt, qui explorata ante Imperatoris voluntate, eam, quæ placere possit, sententiam dicit. Nihil jam de prisca Græcorum & Carthaginensium in frangendis federibus ac pactis levitate ac perfidia dicam. His magistris, his doctoribus in aulas principum irreperunt usitata passim imperii sophismata, quæ politici status rationes vocant pragmatici homines; rectius ille, dominationis flagitia. Cujus generis sunt hæ quorundam politicorum suasoriæ & Machiavellistarum flosculi: Vti pueros talis, principes juramentis ludere minus nefarium videri: Demetenda esse papaverum capita, juxta ambulantis Tarquinii ἀποδείξω: Non esse recitandas leges iis, qui gladio prævalent: Optime de finibus disputare, qui illo superiores sunt. De alienis decertare regium esse, privata tueri plebæjæ nimis ac vulgare: Vrbes provinciasque præoccupandas, si idem forte facturus sit alter nostro damno. Nec diffitentur, cum Tacito, magna illa exempla habere aliquid ex iniquo, quod adversus singulos utilitate publica rependitur. Ab eodem pure fluxere hæc carcinomata; Vtiles esse principibus delatores, & per præmia eliciendos; Insidiari temporibus debere principem, & frigidam suffundere vicinorum litibus, ut sequestri functus partibus solus possideat universa: Anguillis tunc capturam esse, juxta Aristophanem, cum Regum obitu de herciscundo disputatur: Fovendas esse domi religionum controversias, ne unanimes populi in rectores suos conspirent, quo fine. Catonem ait.

Plu-

Plutarchus contentiunculas inter servos callide fovisse : Colendas cum finitimis amicitias, quamdiu utilitas coli suaserit : Deglubendum esse subinde multorum caput pecus , cum egestas civium securitas sit dominantis : exprimendas esse succulentas spongas , ne opibus elatiores regnantibus periculosi sint: Non contemnendum illud Lucani, *Satis est populis flaviusque Ceresque*. Et quæ alia plurima sunt scholæ Philippicæ, Tiberianæ ac Machiavellicæ flagitiosa dogmata. Vnum nobis ad veram & æternam Principis laudem iter à virtute directum probatur. nec fas puto rerum humanarum administrationem , bono consilio à Deo immortalis Imperatoribus datam, in fraudem malitiamque converti. Spartani ad bellum ituri, non tympanis, non lituis, sed solis poetæ Tyrtæi versibus animos ad fortitudinem inflammabant. Similiter ad regnum, ad sceptrum & fasces ituris, non insusurrandæ sunt lenocinantes istæ adulantium voces, quæ præter commoda, utilitatem, securitatem nihil crepant, sed potius recitandæ iis augustæ Platonis sententiæ, divina Aristotelis oracula, Socratis, Epicteti, Senecæ de Virtute præcepta, quibus vita, quibus mores Principum corrigi & emendari possunt. Verum enimvero, adversus ea, quæ hætenus à nobis disputata sunt, regerat quispiam. Aliud esse Principem formare & politicum, aliud virum bonum, aut Christianum. ac si subjectis differre oporteat Reip. rectorem, & virtutis cultorem, nec utile sit in eodem reperiri pietatem & prudentiam, sapientiam & veræ religionis studia. At constanter ego inficior, Principem illum esse omnibus numeris perfectum, qui non sit vir bonus & rigidus honesti exactor. Nec illos moror, qui Principem talem à Machiavello

chiavello describi contendunt, quales dantur ut plurimum : veræ virtutis studiosum Principem inter Epicuri intermundia querendum : aliud esse in Platonis Πολιτεια, aliud in Romuli fese sententiam dicere : Principes inter malos, inter argutos & fraudulentos vivere, ideoque fas illis esse fallere, ne fallantur, & vulpinarie cum vulpibus. At hi omnes malos esse cupiunt, quia multi tales. Ex fraudibus fallaciisque consulari volunt Principem, quia plerique in hac classe. Non si per fraudem amittuntur impetia, per eandem servari fas erit; non magis, quam morbum pelli, alterius morbi procuratione. Te sequor M. Tulli, Nihil fallaciter, nihil insidiosè, nihil simulate agendum homini ad candorem, ad veritatem nato. Communis, inquiunt, utilitatis derelictio contra naturam est. At magis honestatis. Semper, inquiunt, officio fungitur Princeps, qui utilitati publicæ consulit. Sed enim nihil ego utile puto, à quo honestum abest. Magnus ille & celebratus Politicorum in hac Batavia Scriptor, negat Principem debere præfracto rectum esse, neque tantopere illi curandum, ut semper superet vera illa & directæ ratio. Verùm liceat nobis, tanti viri pace, id quod sentimus eloqui. Principem obliquare finis, instar prudentis Palinuri, permisero; & si hac via portum salutis publicæ assequi nequeat, mutata velificatione assequi. Sed nolim vel latum unguem à recto discedere. Non definit vinum esse vinum, si guttulam aquæ aspergas. at definit virtus esse id quod est, si vitium adspargas. Non amat illa permisceri sceleribus, quibus adversatur. Fucum non fert, purpura est; lux est, tenebras nescit; colorem respuit, cœlestis naturæ est. Nec desunt, qui Machiavelli patrocinium suscipientes, pro illo respondent, non fuisse eam.

viri

viri hujus mentem, ut officium esse Principis æstimaverit, virtute ac religione in suum & populi commodum uti: nec hoc consilio conscriptos ab ipso eas, quas edidit de Repub. & Principe dissertationes, ut callida illa rerum gerendarum consilia imitari habeant; sed hoc solum fine, ut quæ sint imperantium infidæ & dolosæ machinationes & studia clarius cognoscantur. Verum non quid fiat à Principibus, sed quid fieri oporteat, quid fieri necessum sit, exponit. Non Historici, sed Doctoris partibus fungitur. Licet subinde, ne non callidè improbus videatur, fanas voces sceleratis permisceat. Et est hoc inter seculi hujus vitia non minimum, non solum cogitare, qua ratione occulte peccari possit, verum etiam modos cominisci, quibus impietas artificio suaderi possit. ut quemadmodum empto vultu se commendant turpes meretriculæ, sanctimonix quoque larva placeat oertissima animorum pestis. Et profecto ex sunt impietatis illecebræ, ut etiam quidam ne pii quidem videri cupiant, hoc solum nomine, ut à piis differant. Alios cum videant religioni addictos impense, ea nota ab ipsis discerni stolidè amant, qua mali à bonis discernuntur. Populi & vulgi virtutem esse credunt pietatem. Et sicuti sordent multis lyra & citharæ, quia mendicantibus placent; despectior quoque est religio, quia plurimum est. Accedit ingenii sæpe vana ostentatio. Et quia religionis adoranda mysteria non rationibus humanis, sed divinis oraculis fulta vident, amant Creatoris sui sapientiam & voces profanis argutationibus, velut naso suspendere. Ac si laudis foret & egregiæ fiduciæ testimonium, ad instar Graii istius hominis, mortales oculos contra cælum attollere. Nempe fidem exigunt vecordes.

cordes animæ, quam demonstratione concludas, aut inductione sensibus objectes; cum ne quidem vel probabilitate impietati suæ patrocinari queant. Quam libens lego illud Livii, qui postquam nepotem Consulis Papirii à religionis studiis laudasset, hoc elogio illum immortalitati donat: *Iuvenis (inquit) ante doctrinam Deos spernentem natus.* Nobis talis Princeps formandus, cui scelus sit naturam sprevisse Dei; talis, qui credat summum illum arbitrum animis & mediis cogitationibus rectorum intervenire; talis qui credat prospeta omnia eventura Deum colentibus, adversa spernentibus.

Vos itaque, quotquot aliis præestis, sive Regum, sive Principum, sive Magistratus titulo, famam multum, ac conscientiam maximè verèmini. Hanc qui verberat, in seipsum latrocinatur, & postquam regna agrosque milite vastaverit, rabiem in se convertit. Eam religionem amplectimini, non quæ imperantibus vobis conducet, sed de vestra salute serio cogitantibus. Nec enim dum aliis consulitis, prudentiæ fuerit, vos perire; aut beatitudine æterna privari velle, dummodo terræ pugillum ad tempus possideatis. Tribunalia vestra fulciant Iustitia & Æquitas, nec satis sit ea possidere, quæ per vim ac fraudem possideri possunt. Sola vobis licent laudanda, nec permissum, quicquid commissum. Nulli subditorum injuriam facite, quia expediat, cum expedire non possit, quo solo fere Respublicas everti constat. innocentem lædere, non rectorum, sed tyrannorum est. Savitiam averte mini, ut quæ plus timoris addit imperanti, quam securitatis. reperitis autoribus de vindicta cogitant, quos metus terruit. Populum atterere, iniquum & periculosum credite. citius necis paternæ, quam

C

ab-

ablatis peculii obliviscitur egena plebes. nescit illa timere, quoties jejuna est. obsequii impatiens est, cum esurit. Semper compertum est, egentissimum quemque esse audacissimum, versa in desperationem paupertate. Fidem datam, vel hosti, servate, aut hominum consortio exite. Hac lege si coerceri non cupitis, subditos fide ipsi solvitis. Nec sufficiat perfidia ac fraudis speciem reperisse. Distinguit fraus, non solvit perjurium. Latebram perjurio quævisse opportunum putant multi: sed qui illam reperiat mens, in seipsam conversa, quæ si alios latere possit, seipsam non potest. Callidis vobis esse licet, sed citra iniquitatem. Fines extendere, sed sine scelere. Bella gerere, sed cum ea evitari nequeunt. Vim inferre, sed ut propria repetatis. De pace cogitare, sed ne noceat ejus obtentus. Diffidentiam non improbavero, modo solam excludat credulitatem. Vtrumque noxium, & omnibus credere, & nulli. Nec dissimulationem damno, modo ea solum regat, quæ publice nesciri interest. In reliquis frontem mentemque pariter exporrigi laudabile. Simulatio absit, quæ fallacibus blanditiis velet nequitiam. Inter consiliarios distinguishite, & delatores, quos ut legum custodes amplexus est Tiberius, at longe ab aula foribus abesse voluerunt, melioris ævi Principes Nerva & Trajanus. Capreas Tiberianas cogitate, in optimorum civium & optimatum perniciem cecidisse. Has qui probant & suadent, digni sunt quibus primis verbosa & grandis epistola à Capreis veniat. O verè Principem, qui in tanto fastigio positus, non magis magnus, quam probus audire desiderat. qui potentiam justitia moderatur, sagax in pernoscentis civium animis, peritus bellicarum artium, pacis bonis artibus tuendæ solers, dexter obsecundandi

ſtandi temporibus , conſtans in federibus , in promiſſis verax , cœptis magnanimus , expeditus adverſus dolos , & quod primum dixiſſe oportuit , Dei & ſacrorum antiſtes ſincerus. Hæ virtutes munimenta ſunt imperii , quibus inſiſtendum , hæ fulcra magnitudinis veſtræ , Principes. Hæ populos veneratione implent , hæ vos tutos ſanctosque præſtant. Certiſſima debilis & jam fatiſcentis Principatus documenta ſunt , cum virtutibus ac viribus deſtituti , ad ignobiles illas & plenas probri Machiavelliſtarum ſycophantias , nequitiasque confugere cogimini , quæ tamenſi ad tempus juvent , poſtremo fallunt. Finiam Plinii verbis : Agitis cum Deo , Principes , qui vos incolumes ſoſpitesque præſtabit , ſi vos ceteros. Sin contra , ille quoque à cuſtodia corporis veſtri oculos dimovebit , & vos relinquet votis , quæ non palam ſuſcipiuntur.

Recitata fuit iſſis Idib. Mart.

C L O I O C X X X I I I .

O R A T I O

D E

E N T E R A T I O N I S.

VERE AD MODUM citharædi prælusiones suas in antecessum populo dare solent, tibicines in tibiæ inflatione τὸ ἐνδοσίμῳ ordiuntur, oratores à procæmio auspiciū faciunt, poëtæ prologum in scenam præmittunt, adeoque sua cuiusvis solenniori operi præit *ὑποχρονῶν*; eundem quoque ad modum in professionis Logicæ antecessum quasi præcinere, præludere, ac præfari institui; ne suo quoque apparatu careat hæc nostra inauguratio, aut solus damnasse videar morem tot clarissimorum virorum exemplis veluti lege comprobatum. Verum ne seria magis apud vos loqui, quam præludere videar, nequaquam de rebus morosis, aut splendidis, aut obviis verba faciam, etiamsi morosum forte vobis videbitur, & venustatis omnis expertum argumentum. Etenim cum hætenus, quotquot vel legere vel audire contigit Oratores, de rebus omnes dixerint, ego, ut novitate aliqua vos afficiam, de nulla re dicam. quid stupefcitis? nec tamen de nihilo. Dicam tamen. at quædam subtilius, quia aliter se tractari non patitur id, de quo dicere institui; quædam ad delectationem, ne suo condimento nostra oratio, vester animus honesta careat refectio, plurima verò ad eorum utilitatem, qui Philosophiæ sacris operantur. Desideratis opinor orationis meæ cognoscere argumentum. Nondum dicam. Libet

bet enim paulisper vobiscum in atrio & peristylliis orationis oberrare. Poëtæ fabulas vix triobolares modo admiranda carminis maiestate illustriores reddunt, modo incredibili dictionis suavitate veluti nectare ac myrothecio perfundunt, lectori ut placerent, quas fecissent fabulas. Viri Oratores prisci juxta ac recentioris ævi res nauci & umbra asini viliores sæpe numero laudibus decantare amant, & ingenii pariter sui ac eruditionis specimen circa illa edunt, quæ in Velabro teruncio emas, hoc gloriosum arbitrati, si è re vilissima maximam laudem consecrarentur. Murium & ranarum pugnam ante tot secula lusit Homerus, Culicem & Moretum Virgilius, nucis miseram sortem Ovidius. Est qui muscam laudavit Lucianus, qui comam Dion, qui calvitium Synesius. Non deest qui porcelli testamentum conscripsit, cujus D. Hieronymus meminuit; qui Grylli cum Vlyssæ Dialogum, & asini aurei infandam calamitatem. Inter recentiores de laudibus anseris dixit Iulius Scaliger, de umbra Ianus Douza. uterque in re, naturæ quidem placita, at exigua, ingentes ingenii sui laudes explicavit. Heroem Polypoda, quem Græci *Πολύποδα* vocant, erudita dissertatiuncula æternitati consecravit Vir clarissimus Daniel Heinsius. Idem num Philosophi possint in suis experiri libet. Sed experiri tantum. neque enim tantorum virorum egregios conatus exæquare nostræ opis est. Proposui de Ente Rationis, ejusque natura ac indole dicere. Quod ipsum si Metaphysicorum more facere aggrediar, inter nubes Socraticas versari, & ignoto multis sermone loqui videbor, aut caballistica mysteria reponere: sin oratorum stylo, rem inceptabo arduam & novam,

Vnde prius nulli velarunt tempora Musa.

Quare mixto dicendi genere utar, & cum thema mihi sumpserim philosophicum, dicam quamplurima quæ ex intimis Philosophiæ penetralibus deprompta res difficillimas expedient. Cumque apud eos mihi dicendum sit, quorum alii dicendi facultate excellunt, alii his ipsis artibus delectantur, omnes vero orationem potius, quam Philosophicam *Ἀγρεῖσθω* expectant, ita dictionis meæ filum modabor, ut ea quæ dicturus sum, à Philosophia, modum quo dicturus sum, aliunde petita esse intelligatis. Vti enim jejuna est & exsucca oratio salutaribus philosophiæ præceptis destituta, ita putida est Philosophia, quæ cum Iavello, Scoto, Lombardo *βαρβαρίζει*, quam cum politioris sapientiæ principibus recte loqui mavult. Vos Auditores animos advertite, & quod in Agyptarum facitis concionibus, ac ludis circulatoriis, quoties saccarias istas artes excutiant ingeniosi impostores, attentum nobis silentium commodate, donec de Entium Rationis natura, origine, parentibus, antiquitate, commodisque differuero.

* Ens nomen est barbarum, sic fictum à Philosophis, non linguæ Latinæ ignorantia aut penuria, sed consulto. Licet enim huic hominum generi *ὀνομαζομένῳ*, & voces fingere, ut res planiores dent. Atque hoc jure freti, quod tamen nullo Principum edicto aut Imperatoriæ facilitate obtinuerunt, sed velut *αὐτοκράτορες* usurparunt ipsi, in Scholas dimanarunt Scoti hæceitates & quodlibera, Iavellicum ly, Thomæ aliorumque quidditates, formalitates, instantia, ubicationes, communicantiæ, realitates, modalitates, suppositalitates, aliaque Ciceronis seculo inaudita nomina. Hæc inter Ens est, vox licet

* *De vocabulo Entis.*

licet minus Romana, tamen hoc cum Agamemnone populorum principe commune habens, * quod sit *ἀπυκτικόν*, hoc est, late dominans, aut si Horatium mavultis interpretem, late tyrannus: cujus tanta est amplitudo, ut ne quidem illis, quibus Solis cursus, terminis claudatur; tanta evidentia ac perspicuitas, ut vel balbutientibus infantibus, conceptum sui primo omnium ingerat; tanta antiquitas, ut cum antiquissimo dierum ætatem suam computet. Verum Rationis Ens cum dico, non nihil majestati veri Entis derogo, & licet plus quam nihil dicam, parum ultra id, quod non est, dico. Est enim hoc Ens ingeniosæ mentis perutile figmentum, & veri Entis simulacrum quoddam ac imago, nec existentiz aliam *μυεφλω*, præterquam quæ fingitur, habens. Philosophi lata significatione † Secundam notionem, non Primam, vocant. Hæc enim ipsissima ac genuina est rei imago, atque existentiz extra mentem in mente representatio. Illa vero mentis conceptus est ac foetus ejusmodi, cujus extra illam in universo nec vola est nec vestigium. Et cum prima omnium nostrum de rebus sit cogitatio, hæc circa hanc ipsam occupatur, & altera est mentis velut *παρὰ τὸν σκοπὸν* & digressio. ‡ Magna est materiz primæ excellentia, si cum hoc ipso Ente comparetur. Et tamen illam puram potentiam vocat Aristoteles. Atomi quid sunt? corpuscula insectilia, quæ volitantibus in solis lumine pulvisculis comparare solent Philosophi. At his minus est id, de quo loquimur. Puncta Mathematica ne quanta quidem sunt, sunt tamen, nec à mente dependent. Hoc ens nec sine mente est, & cum

C 4

per

* Ejusque amplitudine, evidentia, antiquitate. † Ens rationis quid sit. ‡ Quam debilis ejus sit essentia.

per mentem est, ne res quidem est. Lineæ Appellez, quæ miraculo fuere toti mundo, tantæ fuisse dicuntur subtilitatis, ut visum pene effugerent, at videbantur tamen. Hoc Ens nemo oculis vidit unquam, nisi forte tam Lynceus, ut ea quoque per tenebras videat, quæ nusquam apparent. * Atque ob hanc pene ^{adversam} despectissimum esse cœpit, iis omnibus, qui præter hoc alia omnia admirantur & superstitiose curant. Qui de rerum Natura scripserunt, & ætherez pariter, ac elementaris regionis opes chartis explicuerunt, hujus nusquam meminerunt. Metaphysici scientiis hoc substerni velut prætorio edicto cavent. Logici omnibus prædicamentis, sed sociis partibus integrantibus, punctis, momentis, totaque arte factorum congerie additis, misellum embryonem, exulare jubent. Ambrosius Calepinus vir de quovis argumento breves discursus faciens, silentio quoque hoc ipsum præteriit, & num mas sit, num foemina, num neutrum, nusquam expedit. Cum vero artificum & operariorum tanta sit ubique locorum copia, quanta vel æstivo tempore in campis cicadaram, nemo tamen horum in hoc Entium genere artis suæ documentum dedit unquam, cum & sordidam lanam sint qui tractent, & in bovis tergo ingeniose luxurietur sutor, & in vilibus Oceani conchis se torqueat argentarius. Ipse rerum opifex Deus omnia cum conderet hoc ipsum non condidit, id unum vestitus, ne si non † Entia crearet, contradictionem imprudenter implicaret. Et Plato qui omnium rerum ideas esse dixit, hujus ullam extare non dixerit. Nolite mirari Audit. Cum enim omnia vel substantiis vel accidenti-

bus

* Quam in nullo apud quosdam precio. † Cum nec accidens sit nec substantia, nec inter transcendentia.

būs definiantur, hoc Ens neutrum est. Amplius dicam. De Transcendentibus multa audivistis differere Philosophos, qualia sunt Ens, Vnum, Verum, Bonum, Res, Aliquid. At hoc Ens bonum non est, quia verum non est: verum non est, quia unum non est: unum non est, quia Ens non est. At idem cum Ente est res & aliquid. Magis mirabilia audite, de quibus nec in Tusculanis quæstionibus disputat Cicero, nec in moralibus suis Plutarchus. * Super hæc Transcendentia finguntur Supertranscendentia, opinabile, cogitabile, intelligibile, augusta vocabula, ad quorum recitationem assurgat ipse decuruli sella Cato, aut stupe scat C. Marins. Inter hæc num referri possit sedulo disquiritur. Non referri debere, nisi adhibitis circumspèctè distinctiunculis aliquot, omnes clamant. Adeo in ejus perniciem cuncta conspirant. Quamobrem cum Ens voco, aut contradictoria ipse loquor, aut *ὀμνύμω* verum dico, uti hominem pictum hominem dicimus. Nebulas Aristophanicas legistis opinor. His simile quid habet, evanidam nempe nec stabilem naturam. Qui somniorum generationem capiunt, norunt, opulentissimos & felicissimos sæpe sibi videri somniantes. Pariter qui hæc entia fingunt, dum fingunt, magnum aliquid se moliri credunt, ad plus Homero sibi sapere videntur, cum umbras solummodo rerum capient, & imaginaria cœna stomachum deludant. † Nec minus tam horrendæ interdum sunt essentia, ut Hircocervus, Chimæra, Cerberus, Geryon, Minotaurus vocentur, modo tam debilis, ut cæcitas, vacuum, tenebræ, privatio dicantur: modo tam nullius, ut qui exempla horum daturi sunt, purgatorium.

C 5

gatorium.

• Aut supertranscendentia locum mereantur. † Ejus
variantes.

gatorium, Platonis rempublicam, Apuleji asinum, ac universalem omnium Ecclesiarum Episcopum Pontificem è pergula pictorum depromant: modo tam variaz, ut his casus, declinatio, figura, aliis thesis, hypothesis, status, aliis subjectum, prædicatum, species, aliis æquator, horizon, polus (cogor respirare,) aliis par, impar, impariter par, aliis aliis vocetur nominibus, prout quisque rebus suis expedire novit. quæ omnia in occulto erant tunc, cum rebus singulis nomina imponeret protoplastus Adamus.

Ne tamen vos vocis fallam æquivocatione, scitote à Philosophis quædam Entia Rationis sic dici, quia à ratione formantur, qualia sunt ea, quæ primo Epigrammate recenset Martialis: quædam quia in ratione sive mente velut domicilio alte resident, uti sunt scientiæ omnes, & rerum conceptus genuini: quædam quia soli menti obijciuntur, nec, si cogitare de iis desinat mens, quicquam vel in mente vel in universo sunt. Illa Scholasticis Entia Rationis effective, ista subjective, hæc objective, dicuntur, habita argute paranomosas ratione. De his posterioribus nobis sermo est. Quæ subtilius philosophantes in † Entia Negationis, Privationis, & nescio quas relationes ac denominationes extrinsecas distinguunt. Ens Negationis Pegasus est, adeoque totus ille Deorum poeti-
corum coetus tam frequens, ut turbam ipsam vix capiat coelum, tamen si capacissimum. Ens privationis est Claudius Cæsar, sed ea corporis parte, qua Drusillam euntem in coelum sequitur non passibus æquis. Entia Relationis sunt præmissæ & Conclusio, aut ut vetera reponam, Antistrephon, Ceratine, Crocodilites, Vtis,
Pseu-

* † Species tres.

Pseudomenos, Cacosystata, Asystata, alizque monstrosæ ac terribiles Stoicarum argumentationum formæ. Quæ quidem omnia in hoc conveniunt, quòd cum vera essentia careant, ad similitudinem tamen rerum concipiantur: in hoc autem differunt, quod Entia negationis in universo nihil sint; privationis, rem connotent perfectione sua destitutam; Relationes vero ex varia rerum inter se comparatione effingantur. Atque inter has primas tenent eæ relationes, quæ vocabulis technicis exprimi solent, & secundæ notiones presse dicuntur, quas modo umbræ de gnomone in scioterico sparsæ, modo monetulis illis æreis institutorum, quarum cum nullum sit precium, aurei tamen nummi ad eas expenduntur, comparare solet B. Keckermannus, sedulus horum Entium coordinator. qui in Logicis suis institutionibus per tot hæc ipsa Entia dissecuit *διχοτομίας*, ut qui in charta eas, sed sine intestinis ac ornamentis, hoc est, sine commentariis depinxerit, imaginem se videre jurabit istius exercitus, quo Alexandro occursum Darius Persarum Rex. Tanta illic horum Entium copia, ut vix plura Hellepontum cum Xerxe capita trajecisse credam, aut tot Ægyptum vexasse locustas, aut Mario consule profligatos Cimbros. Ita cuneus cuneum, phalanx phalangem, acies aciem premit, quarum omnium dux primipilus est Terminus. Diceret Socrates in pulverem ipsum secuisse. Ego laboriosum viri otium suspicio, non carpo.

† Sed quoniam non perinde multis notum est, quo genere progenitum sit Ens rationis, id jam Musis bene juvantibus exponere conabor. Non ego hujus Entis, licet spurii, natales ad Rheam, ad Venerem, ad Iovem, Martem, aut

‡ Quibus natura sit parentibus.

id simile genus minime castorum numinum referam, quia qui primi ejus parentes, nec ex annalium memoria, nec ex Patrum nostrorum traditione habetur. Quod cum expedire me non posse ingenue fatear, gentem, familiam, ordinemque indicabo. Multum enim interest, utrum purpuratis regibus, an cucullatis sacerdotibus, an lucernariis Philosophis ortus sis. Natum est Ens rationis non unius sed varii ordinis parentibus, unde & istud varium ac multiplex. Alia Mathematicus, alia Grammaticus, alia Rhetor, alia Poëta, alia Logicus, alia aliarum artium sibi finxerunt professores, quos omnes philosophorum laxo nomine complector. Quid ni? ipse Homerus in Margite terræ fossorem sapientem vocat, eodem opinor jure, quo Eumæum subulcum divinum (*διω*) appellat. Maximam tamen horum partem sibi Logicus vendicat, qui non leve ad capeffendas scientias præsidium fore putavit horum Entium formationem. Gloriatur apud Homerum Pallas se Mentem esse Antilochi filium: & hodie ad nobilitatem vel id inprimis interesse putant, qua familia, qua stirpe originem trahas. At hæc nostra Entia eo hominum genere se nata gloriantur, quorum maxima est per universum terrarum orbem famæ celebritas. † Mathematicis, inquam, qui radio totum orbem gentibus describunt, aut si quando terram fastidiunt, inter astra ipsa & cœlos habitant, & stellarum numerum, magnitudinem, distantiam, tanquam pollice, filove metiuntur. ‡ Oratoribus quoque, quorum tanta subinde in dicendo vis est ac dexteritas, ut (ac si parum foret res laude dignas deprædicare) Busiridem ipsum, Therpsiten, Phalariden, injustitiam, quartanam febrim, aliaque

† Mathematicis. ‡ Oratoribus.

aliaque malorum nomina laudare, si velint, possint. * Poëtis, quorum tanta subinde divinitas pectus occupat, ut poëtæ cum esse incipiunt ac Deo agitante incalescere, homines esse desinant. † Grammaticis, quos licet ingeniorum puerilium carnifices quidam per odium vocent, ego tamen omnibus sapientiz numeris perfectos esse arbitror. Quod ipsum ne sine ratione à me dici putetis, rotunda & veterum fulta principiis argumentatione evincam. Qui bene coepit, dimidium facti habet. Qui Grammaticam didicit, bene coepit, Ergo dimidium facti habet. Progredior. Dimidium plus toto, Qui Grammaticam didicit dimidiam facti habet. Ergo qui Grammaticam didicit plus habet toto. At totum quo contenditur à litterarum studiosis Sapientia est. En ergo Grammaticum sapientem. ‡ Dixi, à Logicis quoque formati Entia rationis. Sed de his parce mihi loquendum video, ne immodicus proprii ordinis laudator habear. At qui hi? rationis sunt directores, veri & falsi iudices, sine quorum arte capiuntur Theologi, errant Phyfici, palabundi incedunt Medici, cacuthunt non raro Iure consulti, adeoque omnes disciplinz ac artes velut Ariadneo filo destitutz,

Errabunda legunt dubio vestigia gressu.

* Atque hos omnes Philosophos esse dixi, genus hominum ab eruditione, curis & acri cogitationum agitatione pene exangue,

E tenebris tantis tam claram attollere lucem

Qui primi petuere augentes commoda vita.

Licet eos dicacissimus Aristophanes solius Socratis odio hostiliter infectatus fuerit, & saeculissimus Lucianus autione publica vilissimo

C 7

sub-

* Poëtis. † Grammaticis. ‡ Logicis. * Aliisque Philosophis.

subinde precio tanquam sub hasta distraxerit. Certe Platonis magis hic standum elogio, qui beatas fore respublicas aiebat, si aut imperarent Philosophi, aut Imperatores philosopharentur. *τῶν πατέρων εὐχεται εἶναι.*

† Verum cum apud Physicos variaz sint rerum productiones, alizque per generationem, aliz per accretionem, aliz per alterationem gignantur, hoc Ens nullo horum modorum produci-
tur. Non per generationem, quia substantia non est, non per accretionem, quia quantum non est, non per alterationem, quia qualitas non est. nisi quintam ejus quis speciem commisceatur. Localis adhuc mutationis expertus est, licet ad ‡ Angelorum & spirituum modum definitive sit in loco, hoc est, non coextendatur partibus cranii, aut cum in Aristotelis residet cerebro, in Platonis reperiri non possit, aut, ut planissime loquar, cum Platonis occupat sin-
ciput, occiput destituat. Quare produci & fieri hæc Entia cum auditis, rursus *οἰωνύμεως* me loqui cogitare. Non itaque ad horum formationem argilla aut luto Promethei opus, non Leucippi ebore, aut metallorum principiis, quia à mente sola, & in mente finguntur, eademque hic patris, matris, obstetricis officia sunt. nec tamen vel de mentis substantia sunt, vel prorsus ex nihilo fiunt, sed ex rerum attenta observatione in mente efflorescunt. Sic è cerebro suo Palladen olim genuit Iuppiter, licet hoc discrimine, quod hæc non nisi obstetricante securi Vulcania in lucem edi potuerit, illa vero Entia minus periculoso partu nec ruptis cerebri panniculis per solam vocem in apertum
erum-

† *Quis modus productionis.* ‡ *Quomodo in loco sint, definitive scilicet.*

erumpant. Sed exemplis horum generationem illustriorē reddamus. Chimæra Ens rationis est, *ἑξ ὧν λέων, ἐπιθίητε δράκων, μισόντι χίμαιρα*. Libet interdum Græcos versus intertexere, ut hirundinum in morem bisulcam quoque mihi linguam esse sciatis. * At ubi quæso terrarum tale monstrum pascit alias monstrifera tellus? Nusquam. At quod nusquam est, vel ipso Augustino Theologo teste, non esse putandum est. Fingit tamen hoc Ens ratio, ac si esset, & ex simplicibus, quæ natura committere exhortuit, audacula unum facit. † Tenebras quæ mens concipiat? cum omnis cognitio intellectualis à sensu originem ducat, hæc vero in sensum non incurrant, ne quidem aquilæ, aut Epidaurii serpentis, nisi forte eas in Luna sedens Menippus oculis assequatur, quoties terræ umbram illa excipit, aut animæ, quæ in specu Platonico rerum umbras pro rebus admirantur. Mens tamen nostra ut eas concipiat, nescio quam illis formam spissam, caliginosam & nigricantem inducit, ut sub hac saltem imagine apprehendat, quas sub propria concipi impossibile erat. Iam vero Genus & Species quid sunt? Non sunt. ‡ Vult tamen ea esse mens, & dum in animalis natura meditabunda hæret, eam leoni, equo, pisci communem esse observat, imo ut communis sit ipsa facit. At neque ex hoc altero mentis conceptu quicquam rebus solidi aut perfectionis accedit. Nec enim rectius valet animal si genus esseingas, nec pejus, si noningas. Profecto lamiarum artes exerceri putes, & magicos vultus pro veris repōni. Vti enim illæ spectris solummodo & præ-

* Quomodo Entia negationis formantur. † Quomodo Privationis. ‡ Quomodo secundæ notiones præpositæ

stigiis nos ludunt, quoties Æneam, Hectorem, Andromacham oculis spectantium sistunt, ita & mens nostra vere præstigiatrix est, & dum circa horum Entium non entium productionem ingeniose somniat, Morphei domum adornat, & novam rerum cudit Metamorphosin. Scilicet post creatum à Deo hoc universum illa quoque potentiam suam explicare voluit, & creatoris sui æmula novum quasi orbem meditari, in quo aliud creaturarum genus non invidendam prioribus essentiam, hoc est, fictam & exanguem, prorsus sortiretur.

† Quamquam autem aut nulla, aut ficta solum huic Enti sit essentia, tanta tamen hoc ipsum fecunditate nascitur, ut cum aliis omnibus rebus definitus sit in natura quoad speciem numerus, huic sine fine ac modo nasci datum sit. ‡ Causam hanc esse autumo, quod ea omnia, quæ in natura generantur, à primæva creatione legem hanc acceperint non multiplicandi ultra species, quæ vero rationis sunt Entia, in infinitum augeri & multiplicari possint, utpote nullis Creatoris sui legibus adstricta, uti numero semper unitatem addi posse tradidit Aristoteles, & lineam in infinitas partes resolvi. Ea enim vis soli inter omnes creaturas menti concessa est, ut supra se ipsam reflectatur, & de cogitatione cogitationem formet, plane uti à Sole parelius, ab hoc ipso alius refulget parelius, ab iride iris, ab hac tertia iris; aut uti projecto in aquam lapillo circulos posteriores ex prioribus nasci videmus. Nomen cum finxit mens, subjectum esse concipit, subjectum speciem esse dicit, hanc terminum facit, terminum extremum vocat, hoc majus vel minus extremum, hoc causam

† Quanta horum Entium sit fecunditas, ‡ & quæ ejus causa.

ſam cognoscendi. Enunciationem ubi fecit ratio, finitam eſſe concipit, finitam categoricam iudicat, ſupra hanc univerſalitatis conceptu reſſectitur, ex hoc puram Enunciationem elicit, hæc porro meditati propoſitio ſit, hæc definitio, hæc ipſa principium vel conſuſio demonſtrationis; atque ita meditando finem ſuz meditationis non habet; ſed uti araneæ ex tenui ac gracili corpuſculo telas indefinenter trahunt, ita dædala architectrix ratio ex ſemet ipſa imagines alias ſupra alias format fingitque.

Sed tempus eſt, ut de horum Entium dignitate, antiquitate & commodis nonnihil dicam. Sed conſuſe hæc omnia, ne aciem inſtruere videar, aut ulmos in quincuncem digerere. Profecto dignum & excellens aliquid ſit oportet, in quo occupari ſuperis, inferis, coeleſtibus, terreſtribus, & inter hos ſapientiffimis, doctiſſimis, ſanctiſſimis non indigna res viſa fuit. Ab ipſo Iove, quia auſpicatum hoc, ordiar. Et enim ii, qui de rebus divinis diſputant, & Deum, quem univerſitas non capit, tribus ſolent explicare chartis, quoties objecta ſcientiæ divinae definiunt, inter alia Entia ſcitu poſſibilia, quæque unico intuitu novit Deus, etiam hæc ipſa entia rationis locant. * Tota Angelorum cohors, quoties peccatorum noſtrorum recordeatione afficitur, toties Entia privationis meditatur. Ipſi Dæmones quot peccandi formas, quot nocendi artes inſtillant, tot *avopias* fabricant. Verum (ut ad Homeri exemplar reliſtis ſuperis ac inferis in terras dimigrem) quatuſque mortalium eſt, qui non in his entibus verſari amat, ſive dormiens aureos montes ſomniat, ſive vigil optat nec invenit. qualis fuit Micyllus ille Lucianicus, cui niſi galli cantus dives

* *Qua Entium rationis ſit dignitas.*

dives illud & aureum somnium abruptisset; non erat cur aliam optaret felicitatem. Plaustra mendaciorum quoties congeri auditis, toties plaustra horum entium vectari credite, quorum agaso est fama. Qui stupendis ac prodigiosis gaudent eventibus vel audiendis vel narrandis, cui quæso arti, quam huic nostræ operam locant, cujus tanta est suavitas, ut quo à vero absumt longius, eo & credantur lubentius & jucundiore pruritu titillent aures. Pontificii quam suaviter sibi blandiuntur, dum poenarum in purgatorio tempora velut clepsydra metiuntur. Alcumistæ, qui novis & arcanis artibus rerum species vertere moliuntur, Ens illud rationis sibi fingunt, cujus rem invenire etiamnum desiderant. Adde his quadraturæ circuli investigatores anxios, eosque omnes, qui esurire malunt, quam non fingendis Entibus operam dare. Plato quam altum sibi sapere videtur, dum Ideas cogitat, & equinitates, bovinitates, & asineitates suas contemplantur. Et Aristoteles dum motores orbium facit intelligentias. Poëtæ si in hac arena se non exerceant, minus poëtæ, hoc est, nimis serii videbuntur. Tota Ilias & Odyssea quid habent, quam creditam horum entium farraginem, à quibus tamen ita inclaruit iste nugarum pater, ut de patria ejus contenderint

Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamis, Ios, Argos, Athenæ.

Virgilius, qui Æneidem suam filis Homericis texuit, quam feliciter sæpe mentitur, quum Æneam per Elysium nemus ad superos reducit, sed ea porta,

Quæ salsa ad cælum mittunt insomnia manes.

Transmutationes scripsit ingeniosissimus Naso. Sed hæc fere omnes entia negationis sunt. dico fere,

fere, nam cum cæcitatem Tiresiz, & detractam Marfyz cutem, & sine veste Dianam canit, Entia privationis facit. Sine his quoque Entibus vix quicquam jucundi ac faceti habent Varum monumenta. Quis ille *χάλκῳ πρῶτος* Vulcanus, qui sola recti incessus privatione querulæ Iunoni risum movit? quis Silenus, Pan, Priapus, Saryri, Næjades & Hamadryades, tantum ad jocos & facetias comparara nomina? Hujus certe ordinis sunt & ociosæ mentis erudita figmenta. quæ quantum ætlimaverint prisca, vel ex hoc uno patet, quod vastam cæli machinam, cujus periculosissimus foret lapsus, sisto Atlante, hoc est, Rationis ente, libraverint. Quod si ea intueri libeat Entia, quæ vocabulis technicis exprimi solent, jam Palæmonem, Didymum, Donatum, ac vetustissimos sapientiæ magistros, Socratem, Platonem, Aristotelem, Themistium, Theophrastum, totamque Philosophorum turbam in medium producam, qui ex his Entibus æternam nominis memoriam consecuti sunt. Et si sacri magis placent, Augustinus, Damascenus, Hieronymus, & Chrysostomus de his ipsis præcepta dedere. * Ex quibus de horum Entium antiquitate judicium quoque ferre licet. neque enim *χρῆς ἐκ ποσῶν* nata sunt, sed cum antiquissimis Philosophis nativitatis suæ supputant primordia. Promethei sæculum nostris. At huic Plato in Philebo laudem tribuit inventorum præceptorum Logicorum. Et verisimile omnino est horum Entium ope disputasse acutissimum Salomonein. † Quamquam vero Pythagoræ, teste Aristotele, nulla vi Dialectica instructi philosopharentur, tamen ex horum secta fuit Empedocles, qui Rhetorum artem his notionibus instruxisse perhibetur, ut
nihil

* *Antiquitas.* † *lib. 13 Metaph. cap. 4.*

nihil jam de Chrysippo dicam, qui plures de rebus Logicis conscripsit libros, quam Sol anni spacio conficit parallelos.

* Cum autem Deus, Natura, Ratio, nihil frustra faciant, sed suos singulæ sibi proponant fines, etiam operæ precium erit videre, quid ad hæc rerum imitamina Rationem impulerit. Ac primo quidem innatæ nobis cupiditati, qua in cujuslibet scibilis scientiam fertur intellectus, satisfactum oportuit. Parum enim menti visum fuit, si rerum solum cognitionem adipisceretur; in ipsas quoque negationes ac privationes aciem curiosa intendit, quas cum per se nosse non posset, rebus ipsis assimilavit. Deinde cum res in natura omnes pro innata sibi virtute suos edant effectus, Intellectus quoque noster, ne degener habeatur mundi accola, suæ quoque potentiz documenta dare voluit. Accedit, quod subinde ea fingere necesse habeat mens, ut res minime distinctas distincte concipiat, cum aliter earum sibi parare notitiam ne possit quidem. † Quid? quod per omnes scientias ac artes sese diffundat horum Entium utilitas usque adeo, ut sine his tenebræ illæ sint, ingeniorum tortura, atque inordinata rerum congeries. His sermo noster à barbarie & vocum strigine tanquam à ferrugine ferrum vindicatur. Iamque dudum misere occidisset Priscianus, nisi irruentes in ipsum barbarorum insultus sustinuisset Grammatica. Ab his eam capit vim Rhetorum dictio, ut vel cœlo possint deducere Lunam, & regum flectere supercilia. Hujus ordinis sunt Exordium, Propositio, Narratio, Confirmatio, Confutatio, Peroratio, quæ amplissi-

* *Necessitas & utilitas. † tum respectu scientiarum in genere, tum in specie respectu dictionis congrua & ornata.*

amplissimum dicendorum exercitum disponunt. Duces Alexandri Magni mihi enumerare videor, aut eos, qui Agamemnoniam classem διηγάμεον ἐνθα, καὶ ἐνθα. Rursus Græcisare incipio, quia de Græcis forte loquebar. Quid toties Romanorum rostra detinuit, flexit, terxit? hyperbole fuit, exclamatio fuit, συμπελοκή fuit, apostrophe fuit. At hæc Rhetoricorum pulpam sapiunt. * Li qui cœlum, quam terram intueri malunt Astronomi, ut vere ἀστρονομοὶ sint, hoc est ἀναίχοντες τὴν ἄψιν, sæpe in quibus cœli regionibus versentur ignorabunt, nisi prius ejus spatia per imaginarios circulos distinxerint. Hi ipsi, ne forte præscriptos sibi limites excedat Sol, fascia, quam Zodiacum vocant, qua eundum illi sit, designant, & ne quatuor anni tempora præpostere currendo confundat, quo ordine currendum illi sit, monstrant, primo per Arietem, mox per Taurum, inde per Geminos, & ita deinceps. quæ tamen omnia ipse, de quo modo dicebam in Luna sedens Menippus, tantoque primo mobili vicinior, nunquam sibi visa esse constanter affirmabit, vel per ipsum διατ. Geometrar ἐπιχθόνιος. verius quam ἀστρονομοί, suam materiz quantitatem sola ratione suffurantur, quam cum materia auferre malunt fures nostri, vixque ullam demonstrationem expedire audent nisi alphabeto angulos omnes, aut circulorum diametros, ac linearum terminos tanquam præsidariis militibus munierint. Nec tamen hæc commenta quisquam in fundis agrorumque dimensionibus unquam repperit, siue longitudinem, siue latitudinem, siue profunditatem eorum spectes. His nostris Entibus instructus circulos suos in arena conscripsit Archimedes, &c.

* Nec non Astrologorum.. † Geometrarum..

& Geometriæ elementa expeditis Euclides, apud quem hypothesis, apodixis, figura, *συμπεριγραφα*, definitio, artis instrumenta sunt, quæ in Logicam suam transtulit *φιλοσοφίας* Aristoteles. * Arithmetici his destituti stipemperant oportet, apud quos numerorum distinctio, variazque horum affectiones utramque paginam faciunt. Etenim quæ extra mentem sunt, multa sunt, & dum multa sunt, nec binario magis quam ternario, aut quaternario definiuntur. Quæ itaque hic par, impar, divisoris & divisi numeri sunt notiones, à mente solum dependent. † Metaphysica utcumque aliarum scientiarum sit princeps, tamen secundarum quoque notionum adminicula non averfatur, præcipue cum de rerum unitate distinctionibusque philosophatur. ‡ Theologi vero, cum quibus aliqua mihi intercedit cognatio, quam sine hominum Entium cognitione talpæ sunt, quam in Scholasticarum disputationum lectione hospites. Quoties his ducibus destituti in principia impingunt, quoties sub veritatis supparo falsum sibi obtrudi sinunt, quoties perperam definiunt, dividunt, discurrent, resolvunt, ordinant, ab horum scientia imparati. * Idem de Iureconsultis, Medicis, totoque Philosophorum ordine dictum putate. Nunquam Plato hominem implume animal ac bipes definivisset, aut animam numerum dixisset, si definitionis modum probe novisset. Nec Iureconsulti (quod ipsorum pace dictum volo) juris præcepta partiti fuissent in tria hæc: Honestè vivere, alterum non lædere, suum cuique tribuere, si ad legitimæ divisionis, quæ membra coincidere non patitur, leges attendissent. Et cur se ridiculum

præ-

* *Arithmeticoꝝ.* † *Metaphysicoꝝ.* ‡ *Theologorum.* * *Iureconsultoꝝ, Medicoꝝ, &c.*

præbuit suis argumentationibus Chrysippus, cur veteres Physicos toties incusat Aristoteles, nisi quia *δ' ἀπὸ τοῦ λόγου* hallucinati sunt? Quare unum hoc ad horum Entium commendationem & laudem addam, quod meo judicio felicissima sint omnium, quas Sol adspicit creaturarum. Nam cum aliis rebus sua sit miseria, suus labor & calamitas, hæc nec agunt quicquam nec patiuntur. Coelum utrunque corruptionis expers sit, tamen perpetuo motu moveri necesse habet. Elementa mutuis pugnis occidunt. Mixtorum alia putrescunt, alia uti metalla igni & flammis torrentur, alia senio confecta tabescunt, uti plantæ, alia mactantur, jugulantur, secantur, aut ad stivam ac rhedam ablegantur. Hominum vero alii corporis morbis languent, alii ira, invidia, metu, spe, desiderio lancinantur, aut fament aut sitiunt. At nostra hæc Entia ætatem agunt lætissimam & ab omnibus malis immune domicilium inhabitant. Etenim cum in mente sola, cui in natura contrarium hostem non dedit Deus, velut umbræ volitent, nec extra eam reperiantur, nullis contrariis qualitatibus infestari queunt, & cum corpora non sint, *ὃ γὰρ οἱ περὶ θεοῦ ὡς πρὸς αἰῶνα οἶον*. Quod si tamen sub imagine Martis belligerari, Invidiæ dolere, Fortunæ mutari, & claudicantis Vulcani misera quædam videantur, omne hoc rationis quoque esse credite & imaginarium prorsus. Et licet pereundum aliquando ipsis sit, nulli tamen hosti succumbunt, sed menti, cui essentia suæ principium ac originem, eidem quoque mortis ac interitus sui causam debent, denuo ubi illa volet vel instanti ac nullo negotio renascitura.

Atque hæc quidem de Ente rationis dicenda habui,

* *Quanta denique horum Entium sit felicitas.*

habui, quod essentiam non nisi precario habet, & in toto hoc Vniverso nusquam apparet. Dixi, fateor, non eo sermonis ornatu, quo de rebus splendidis ac præclaris dicere solent oratores: neque enim hoc argumenti patiebatur morositas: aut ea gravitate, qua de regni rebus oratum veniunt Principum legati: sed adhibito aliquo voluptatis & festivæ dictionis auctoramento. Ut enim nihil nugacius, quam res serias nugatorie tractare, ita nihil festivius quam ita tractare res humiles, imo pene nugas, ut nihil minus, quam nugatus fuisse videre. Si tamen ea quæ dixi displicent, uti catapotia nauscentes solent pueri, expuite.

D I X I:

Habita Leida in Auditorio Theologico, cum Logicam auspicaretur, IV. NON. FEBR.

A N N I C I O I O C X V I I I.

O R A-

O R A T I O

festiva

DE RE five ENTE

R E A L I.

M E M I N I me A. O. aliquando de Ente Rationis in Illustri Batavorum Academia disseruisse, sed oratione istiusmodi, quæ severam sapientiam comitate, & Peripateticum sermonem Lucianico miscuit.

Subibant tum temporis animum meum clarissimorum virorum exempla, qui in gracili ac exangui argumento ingeniosæ commentationis laudem quæsierunt. quos dum imitari studeo, & mecum contendo, accidit mihi, quod Ascanio, Ænez filio, qui profugum Troja patrem sequebatur, non passibus æquis. Quam jam vellem magis seria apud vos loqui, aut grandia verba fari; qualia de Sabinarum raptu, Oedipodarum odiis, Polyxenæ tumulo, aut jamjam morituro Catone declamare solent tragici oratores. Quam cuperem de rebus loqui Reipublicæ huic salutaribus, pacis bellicue momentis; qualem sermonem nuper exorsus sunt Brabanti, aliis pro pace induciisve placide, aliis pro bello turbulenta oratione decertantibus. Quam optarem muneris mei esse aut opis, expendere hac tempestate, vicinorum Principum molimina, machinationes, occulta apertaque bella: quorum studiis erigi, quorum affligi possint res nostræ: qui arma suadeant, ne armis petantur ipsi; qui dissuadeant, ut de ocio-

D

sis

sis ac segnibus aliquando triumphent. Verum
 cum nefas sit, suturem de aliis rebus verba fa-
 cere, præterquam de crepida, & periculosum
 sit, uti de Diis, etiam de Principibus vera dice-
 re; stabo intra Philosophiæ cancellos, & quia
 superiore anno, cum adversus Florentinum
 scriptorem differerem, præter meum morem,
 fui gravis; libet jam ineptire, & nugari & joca-
 ri, adeoque dum Bacchanalia Sapientiam om-
 nem exesse jubent, lepide & festivo philoso-
 phari. Homericus Iupiter, pater ille hominum
 ac Deorum, non semper de bellis Trojanorum
 ac Græcorum deliberat. interdum cum Iuno-
 ne ludit, aut ad Æthiopas commessatum abit,
 interdum cum loripedem suum adspectat, ridet
 effusissime. Terribilis ille terrarum quassator
 Neptunus, modo urbes agrosque fluctibus ter-
 ritat, modo placidum sternit mare & oblitam
 spuma algaeque barbam pectit. Magnæ Them-
 idis sacerdotes, qui hominum fortunas ac fata
 Digestis suis circumferunt, non semper cruces,
 laqueos, crurifragia decernunt, verum non inu-
 tiles subinde casus egregia facilitate amicis in-
 dulent. Medicorum filii inter ægrorum que-
 relas, olidas crises, & melancholicorum som-
 nia risus materiam inveniunt, & hilaritatem
 imperant, quibus labor est respirare. Miles de-
 restata matribus bella, cantu, alea, Thaide so-
 latur. Navita, postquam quassam procellis na-
 vem mari subduxit, cantat Auriacum Germani
 sanguinis Principem, aut nostratis Velsii audax
 facinus, aut puellæ propter rivum sedentis in-
 concinnos amores. Quare alienum minime
 fuerit, philosophum, qui inter tristes Catege-
 riarum vultus, inter Prædicabilium macilen-
 tam quincuncem, & Syllogismorum formida-
 biles ordines ætatem degit, amœniora loqui,
 &

& mutato nonnihil philosophandi genere, spacium exposcere dilutiori sapientiz. Dicam de argumento, quale nunquam ausus fuit tractare Demosthenes, nunquam Cicero. ejus formulam nec Theo, nec Aphthonius Sophistæ tradidere. Altum de eo silentium in Senecz Suasoriis & Controversiis, altum in Fabii declamationibus. Et tamen illud, de quo dicam, oculis omnes usurpatis, omnes manibus tangitis, omnes pedibus calcatis, imo vos estis ipsi. nullum aliud natura parit, nullum aliud ars format. volat in aëre, in aquis natat, in terris repit, in aulis superbit, in castris militat, in Scholis disputat. grave est, leve est, neutrum est. imperat, paret; ociatur, laborat; vendit, emit; fallit, mentitur; equitat, navigat; sedet, stat, jacet, currit. mas est, femina est, virgo est. Breviter, ejus compendio cœlum terra; supera infera, totumque hoc Universum absolvitur. Eo sublato, periit Senator & civis; orator & auditor, mercator & institor, Curia & Schola, aula & princeps, cum rege grex, & cum utroque lex. Nondum scitis, opinor, de qua Re dicturus sim. At jam dixi. quique alias Ens rationis in scenam produxi, habitu ridiculo, jam Rem sive Ens reale vobis dabo eodem amictu. Quod dum facio & per Metaphysicorum spineta molliori pede incedo, cupio abesse Scotistas, Occanistas, Albertistas, Thomistas, & quosquot barbara subtilitate Theologiæ pariter & Philosophiæ majestatem conspurcaverunt. Solent sapientes à finitione auspicari. Factitatum hoc à Platone, Aristotele, Euclide. et Res tantæ est dignitatis tamque immensæ amplitudinis, ut definitionis terminis coerceri nequeat. Ineffabile est Iudæorum *תעאגאמא* *מאב*, quia quatuor illæ literæ, quibus signatur,

tur, Iod, He, Yau, He, conjunctæ nihil sonant. Res ineffabilis quoque est, non si vocem spectes, sed rem; quia nec genus supra se habet; cum ipsa sit summum; nec differentiam, cum hæc ipsa sit res. Tamen si qui in ejus descriptione desudant, Rem dicant esse, quod realem habet essentiam; manifesta nugatione. quasi apoplexiam dicas esse, qua laborat apoplecticus, Abbatiam cui præest Abbas, Flandriam, quam inhabitat Flander. Martem à Neptuno dignoscas gladio & fuscina; Dianam ab Actæone cornibus: Castorem & studiosos hujus ævi agnoscas calcaribus; Pollucem & nostrares aulicos unguento. At rem non cognoscas, nisi per rem, hoc est per seipsam. Illud quantivis est precii, Rem pluribus titulis nominibusque superbire, veterum Romanorum exemplo. Sunt enim Synonymæ hæc appellationes, Res, Ens, Aliquid. quæ non magis dissident, quam lena, meretrix, lupa. Habet ergo nomen, cognomen & agnomen. planè ac si Marcum, Tullium, Ciceronem nomines, aut Titum, Pomponium, Atticum. Sed illud mirandum magis, cum omnia alia in aliquo conveniant, aliquo differunt, sola res in nullo convenit, à nulla re differt; cum statim esse desinat, quicquid res non est, & sine re nihil sit, quicquid per rem fuit aliquid. Duo tamen sunt, si modo sunt, à quibus res immane distat: Nihil, sive non res, & ea omnia, quæ à mente ficta rationis Entia barbare vocantur. Inter hæc media incedit Res, uti inter Athenienses, non homines, & umbram suam mediis ambulavit Diogenes. Si ad Nihilum accedat, perit: si ad rationis Entia confugiat, actum est de ejus salute; Hannibalis fato, cui exuli nec apud Romanos hostes, nec apud Bithyniæ regem tuto esse licuit. Et quamquam

spuria

spuria hæc rei proles veras res imitetur, naturæ tamen præstantia, operum magnitudine & natalium splendore discrepant. Rerum siquidem aliæ æternæ sunt, aliæ plus minus durabiles. Ac entia rationis quotquot sunt, vix nata pereunt. nec tam facile est igni naphtham, Soli spiritum Alchymisticum absumere, quam menti illa ipsa. Rerum plurimæ honore, plures laude dignæ sunt. At entia rationis aut prorsus inutilia sunt & despectissima, qualia sunt Hæceitates, personalitates, ubicationes, formalitates, suppositalitates, quibus destitutæ scholæ nihilo fuerint insipientiores: aut si utilitate aliqua profunt, Aristoteli nec *τίμια* sunt; nec *ἐκείνη*. Præterquam quod omnis agendi vis à rebus sit, entia vero rationis non magis agant, quam Lemures territant, aut pugnant umbræ. Laudatus in unoquoque genere illud, quod simplicissimum est. quamobrem præstant cœlestia sublimaribus, spiritus corpori, circulus quadrato, Monarchia Aristocratiz. Et in vocibus eæ, quæ nulli originem debent, præstant aliunde natis. Ex quibus apparet, Rem vocis quoque simplicitate & brevitate commendari. Nec enim qui vocum etymologias expeditere, Isidorus, Nonius, Festus aliiq; hujus originem dederint. Scholastici Theologi quantis polysyllabis superbiunt, beatitudinum, reverentiarum, sanctitatum, benedictionum, maledictionum, anathematizationum, excommunicationum. quam operosis vocibus loquitur Astræa, quoties emphyteuses, usucapiones, contestationes, litis-suspensiones, excussiones, portiones Trebellianicas, Senatusconsulta Vellejana ingeminat. Poëtæ quam cothurnati sibi videntur, cum ambubeias crepant, pharmacopolas, balatrones, cinifiones, sesquipedalia verba. Turget Hippocrates, cum

apoplexias , epilepsias , raucedines , impetigin-
 nes , cardialgias per Aphorismos suos rotat.
 Quorum vœcum aliz Græciæ, aliz Latio, origi-
 nem debent. At omnibus hisce simplicior est
 Res, quæ ternario literarum, qui inter nume-
 ros facer est, definita, sine origine, sine natali-
 bus est, ut merito inter Aborigines, & αὐτόχθονας
 cenferi mereatur. Nec minus tamen terribilis
 est, cum fronte eam literam obtendat, qua iras
 colligit Cerberus, cauda vero eam, quæ anguem
 aut Libycum serpentem refert. Græci modo τὸ ὄν
 vocant, modo πῦρ ἄγναι, ἀ πῦρ ἄγναι, quod est age-
 re, quia cum mortua nulla agendi facultate pol-
 leant, sola res iis viribus est prædita, ut gladium
 nacta urbes evertat ac regna; flammam, obvia
 quæque devoret; aquam, perruptis cataraëtis
 æggeribusque agros inundet: ventos, turribus
 montibusque infesta sit; classes, Indiam utram-
 que Hispano extortum eat. Proverbiis locum
 fecere Apollines, Mercurii, Corœbi, Tiresiz,
 Glauci, Therfiz, Codri, Sardanapali. quanta
 nomina. At in hoc Deorum, regum princi-
 pumque ordine suas quoque stationes tuetur
 Res. sive rem libeat acu tangere, sive res in
 cuspide ferri sita sit, aut in cardine versetur, sive
 omnis res duas ansas habeat, teste Epicteto, si-
 ve rebus turbatis, pessimus sit in honore: sive
 res in nostro foro vertitur: sive res sit palæstræ
 & olei: sive alia res sit sceptrum, alia plectrum.
 Nec illud infirias ibitis, eximium semper &
 excellens habitum, à poëtis laudari. quo no-
 mine Achillem felicem prædicabat Alexander,
 quod Homerum nactus fuisset præconem. Et
 Scipio Africanus Ennium belli socium esse vo-
 luit & tumuli, non ob hoc solum, quod victum
 Hannibalem cecinit, sed ob hunc opinor versu-
 culum: *Vnus homo nobis cunctando restituit Rem.* Vir-
 gilius

gilius vatum princeps, cum Priami factum, opes, regna collapsa innuere vult, satis habet dixisse: *Postquam res Asia*, &c. & ubi Marcello adulatur: *Hic rem Romanam*, &c. Horatius civilis prudentiz optimus magister adeo hujus vocis amore captus fuit, ut eodem spiritu ter eam repetat:

Isne tibi melius suadet, qui ut rem facias, rem

Si possis recte: si non, quocumque modo rem.

Nusquam Lydiz suz, nusquam Chloes, nusquam Pirrhæ toties vacavit illi meminisse, quoties rei. Et jam ante me observatum ab homine non ocioso, vocem Rei centies sexagies in Horatio reperiri. Livius grande illud opus exorsurus, *Opera precium se facturum*, ait, si de rebus P. R. dicar. Et Trogi abbreviator à Principio rerum arcessit historiam. Aristophanes Græcæ Comœdiæ facile princeps, Plutum suum auspicaturus, ad Iovem & Deos omnes exclamat, *ὅς δὲ γαλιόν περ ἄγρ' ἔστιν ὃ ζῶντι θεοί.* *Quam difficilis est res.* Latini non solum imperia ac regna, sed & opes, quas tantopere sectamur & amamus, Rem vocant. Hinc illa passim reperire est, rem facere, quadruplare rem, in re lauta esse, rem frangere, virtutem & genus sine re viliores esse alga: tecum mihi res est, Rosci: frater ejus ad rem est avidior. Et quoties suavissimam viri feminæque *σπουδίαν* exprimere volunt, ajunt, Martem rem habuisse cum Rheâ. quam ob causam doctissimus Ausonius, cum magna industria monosyllaba colligit, Rem addit, cum hac quæstione:

Imperium, litem, Venerem cur una notat Res?

Sed ommissa voce, Rem ipsam aggrediamur. Sine re, omnes artes, scientiæ, disciplinæ languent ac frigent. Tolle æs ac lignum, nec Phidias erit, nec Polycletus. tolle tabulam, tollis

Apellem. Nec aliter sublata Re tollis Philosophum. Equidem toti Philosophiæ subternitur res, & ab artibus organicis Grammatica, Rhetorica, Logica hac nota distinguitur, quod illæ circa voces & notiones secundas consenescant, hæc circa res versetur. Romanorum Ducum alius à victa Africa Africanus, Daciâ Dacicus, Asia Asiaticus, Numantia Numanticus dictus fuit. Philosophi à re Reales dici voluere, & per rem à Nominalibus distingui, uti Græcos à Romanis pallio & toga distinguimus. Et quis quæso colores in Apparentes dividit & Reales? Physicus. Quis omne Ens in reale & rationis? Metaphysicus. Quis primæ Philosophiæ solam Rem subternit? Metaphysicus. Quis cum omnia distinxit, ipsam distinctionem distinguit in realem ac rationis? idem. Quis rerum alias dicit esse universales, alias singulares? Logicus. Quis res ubique asseverat esse easdem: divisionem aliam esse nominis, aliam rei: scientiam non nisi rerum esse? Logicus. Ab Optico audias, res sæpenumero aliter apparere, quam sunt: ab Astrologo res alias prædici posse, alias non. Totum insuper Ius annon in personas, actiones & res dispescitur? Quin imo nisi rem ponas, tollitur actio in rem, quam utiliore arbitramur ea, quæ in personam est. Et licet vocem rei in angustias cogant Iurisperiti, tamen ea ubique non uti amant; cum rem Comperendinatham & Iudicatham vocant, cum rem creditam dicunt, cum res mobiles & immobiles distinguunt, cum teste Cicerone pro Murena, dubitant, utrum litem, an rem dicere debeant. Medicina vero quid aliud est, quam rerum naturalium, non naturalium & contra naturam scientia? Orator cum in genere demonstrativo occupatur, non personas solum sed &

Res laudat. Ethicus sine re nec virtutis mediocritatem, nec Iustitiæ distributivæ & commutativæ discrimen expediat, quarum illa medium personæ, hæc rei servat. Et quæ Vegetii foret laus, nisi de re militari scripisset? quæ Modesti, nisi de vocabulis rei militaris differuisset? quæ Varronis, nisi rem rusticam posteris dedisset? Theologis si rem eripias, quomodo vel personarum inter se, vel ab essentia distinctionem expedient? Comœdiæ ac poematis nullum est momentum, nisi spiritus acer ac vis rebus simul insit ac verbis. Vt si omnium ore laudari, celebrari, ab omnibus coli non infima laus est, res omne punctum ferat.

Quod si, qui late imperant Principes, augustiores habentur, inter augustissimos Res erit, quæ ne illis quidem, quibus Solis cursus, terminis terminatur. Romanorum imperium Danubio & Euphrate claudebatur. Alexander ultra Indum ivit, ulterius Liber. Nos Baravi longius in ipsos Auroræ thalamos penetravimus, & occiduo stridentem gurgite solem secuti, cum ipso occasu orimur. At res terras omnes, maria omnia complectitur, Antæcos, Pericæcos, Antipodas, Heteroscios, Periscios, Amphiscios. Nihil tam vile & exile adspicit Sol, quod res non sit, nihil tam grande & præcellens, cui pudor sit rebus accenseri. Iovis filium cum se appellari voluit Macedo, intra res stetit. Qui se Asiæ Africæque dominatorem jactitat, non nisi rebus imperat. Cum Dictaturam, Consulatum, Præturam ambit Romanus, solius rei causa tribus ambit. Qui a nullo se in ordinem redigi patiuntur Imperatores, intra rerum ordinem se cogi non inviti ferunt. Sub re sceptræ quantur ligonibus, consul civi, miles Duci, Davus hero. Nec enim qua res sunt,

alterum alteri postponas, aut praeferas. Angelos tanta locorum intercapedine sejunctos sociat nobiscum communis Res. Immensam substantiarum & accidentium congeriem sub sua signa vocat. à quibus si recesserint vel latum unguem, corruptioni proxima fuerint, & *ἐὸ πύλαις ἀδὲ*. Miramur Principum genealogias, & longa serie descendentes nepotum ordines. Est qui ab Ænea, est qui ab Antenore accessit gentis suae primordia. Verum hi ipsi populorum auctores à re fluunt. Hinc Æacidæ, Attidæ, Heraclidæ, Pelopidæ, Assaraci, Cecropes, Promethei, Iapeti, mortalium antiquissimi, inde fluxere. Ipse Iupiter, quanquam res hominum ac Deorum temperet, supra se rem agnoscit, quia nobiscum res est. Ut stupeam audaciam Venufini vatis, qui spreta hac imperatrice, ausus fuit canere, *Es mihi res, non me rebus, submittere conor*. Nec illud leve, rem, quam in Scholis Ens vocant, longissime à sensibus & singularium intuitu abesse. Cum non nisi solo intellectu percipi possit. ut quemadmodum hujus operatio divinior est & defecator ea, quæ sensuum est, dignior quoque sit Rei abstracta contemplatio, eorum omnium quæ terrenis crassisque corporum organis percipiuntur. Et sicuti vulgo bellaria ab Afris aut Indis petita æstimamus, & quæ longius dissita sunt, suspicimus aut veneramur; ita nescio qua religione, in Rei admirationem rapior, quæ tanto intervallo à Petro ac Paulo distat, ut non nisi scala prædicamentali, quâ per hominem, animal, vivens, corpus, substantiam itur, ad edita Divæ rei templa conscendere detur. Nec est quod quis objiciat, Rem ob hoc miserrimam esse, quod omni forma denudata à naturæ speciebus longissime absit, quasi in Pæthmon religata aut ultimam Thulen.

Ien. Equidem hoc ipso felicior est res, quod ad spirituales & simplices intelligentiarum naturam accedat, nec iis egeat, quibus fullo aut vespillo dapibus. Etenim Res à formis specierum per intellectum vindicata, nec caditur, ut lapis, nec tunditur ut ferrum, nec uritur ut lignum, nec coquitur, ut cyprinus, nec sordet in volutabro, ut sus, nec ingemit aratro, ut bos. Res, universim si spectes, nec pudefcit, quia virgo non est; non vexatur ambitu, quia nulla re, præterquam seipsa, eget; non invidet, quia figulus non est; non dolet, quia sine sensu est; non plorat, quia Niobe non est. Denique cum legem nesciat, non peccat. Hinc jam expendite, quot malis, quot sollicitudinibus obnoxia sit hæc vita, quantis periculis degatur hoc quicquid est ævi, & cognosceris, quot quantisque malis subducta sit suprema & universalissima Res, ὅτι γὰρ ὅτι ὅτι ὅτι ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ, Nec cælum nec terram tangens.

Et quanquam remotissima sit à sensibus, nihil tamen Re notius, nihil evidentius, nihil quod prius se hominum animis cognoscendum ingerat. Da infantem bimulum & vix ære lavatum, nesciet, quid sit homo, pomum, cerasum. at entis & non entis, rei & non rei discrimen observabit ocyus. Eminus specta, & oculorum aciem in distantia differ, citius hominem esse cognosces, quam Socratem; citius animal, quam hominem, citius vivens & corpus & substantiam, quam animal, citius vero rem vel Ens. Quamobrem communi ferè Philosophorum suffragio primum intelligibile, primumque cognitum Res est. Et arbitror ideo rem in proverbium abiisse Platoni, Aristophani, Luciano. Quoties enim de rei evidentia dubitatur, Res, inquit, indicabit, res clamat,

res docet, res ipsa loquitur. Inter virtutes non infimo loco censetur veracitas, candor, simplicitas, integritas, cum nihil rectæ rationi magis sit adversum, quam aliud esse & aliud videri. Homerus certe hypocritam, qui aliud lingua loquitur, aliud in corde agit, magis odit, quam ipsum Orci limen. At res fucum detrahit simulationi, hypocrisin odit; candoris omnis & veracitatis studiosissima. Si colenda est amicitia, re oportet amicum esse, non verbis. Si viro forti pro aris focusque decertandum, non in ventosa lingua Mavors erit, sed in re. Tantali epulas, & officiosas aulicorum, sine re, voces execratur. Quod si adversus ignorantiam & errorem muniendum pectus, ipsa res opinionis levitatem discutit, & non contenta persuasione, rem sectatur, non umbram. Canes Æsopici sunt, qui imagines rerum captant, neglecta re. A Socrate & Æschylo didicimus, virum bonum non videri, sed esse talem. quia ipse modus, quem ultra citraque nequit consistere rectum, est in rebus. ut stolidam Scepticorum sententiam explodam, qui res tales esse volunt, quales apparent, & opinionem non minus valere arbitrantur, quam rem ipsam. Falsum ergo est illud Terentii in Adelphis: *Si tibi istic re ipsa non dolet, at simulare certe est hominis.* Rectius in Tusculanis Cicero: *Rem optime spectari debere, non verba.* Habet enim nuda & simplex rei veritas aculeos suos, quibus multo plus afficimur, quam tumultu verborum. Cum Polyxenus Dialecticæ professor Dionysio juniore dixisset, ex more Dialecticorum: *Ego te redarguam verbis: verbis quidem,* respondit ille, *at ego te rebus ipsis refellam.*

Quin tanta est rei in omni negotio excellentia & autoritas, ut quicquid ad rem non faciat, asper-

aspernari soleamus. Flaccus in carmine seculari, in quo vota pro imperio Romano facit, rogat, uti Dii Romulæ genti dent Rem, prolem & decus omne. ut jam inter Deorum munera censerī possit res. Tanta ejusdem est constantia, ut si quis rem unam tentet prodigialiter variare, Delphinum appingat silvis. licet interpretes nonnulli tentaverint, num dignè remvertere possint. Hinc fit, ut malè rem gerere, insani sit; contra, benè, sani. at prudentis, nec majorem facere rem mala ratione, nec vitio nostro aut culpa minorem. Ea insuper est rei castitas, ut mens non audeat rem tentare pudor, quàm vires ferre recusant. Amicitiz usque adeo studet, ut alterius rei opem poseat res, & conjuret amicè. Et ubi anceps est eventus rei, quo res cunque cadent, unum & commune periculum, Vna salus ambobus erit. Id eo ab antiquis dictum, amicum certum in re incerta cerni. & res tua tunc agitur, paries cum proximus ardet. Sanè inter summa philosophorum decora res est, cum Aristippum non solum omnis color & status, sed & res decuerit. Quod si comitatus famulæque ad splendorem faciunt, non caret pedissequis res. Equidem voces & verba, prævisam rem non invita sequuntur. quin se ad rei nutum prorsus componunt. Si enim de re tenui dicendum, sermo tenuis est; si de gravi gravis, si de mediocri mediocris. Verum illud lepidum, ut res salva sit, saltare in ejus gratiam senem, ex veteri proverbio: *salva res est, saltat senex*. Sed penè omiseram de Rei potentia viribusque disserere. Audivistis, Auditores, magnam vim fuisse Romani exercitus in prima acie hastatorum, qui ex florentissima juvenum pubescentium turba constabant: majus vero in acie principum ac-

robustiore ætate scutorum. Sed his profligatis, ubi ad triarios Res venit, tum demum pugna incrudescere, extrema tentari, victis animus redire. Ergo ubi Res bellica est, victorem Ducem ostendit Capitolio: ubi comica, Romanis equitibus & peditibus cachinnum extorquet: ubi tragica, irarum plena est, & peruncta fecibus os tumultuatur. Illud certissimum potentia non levis argumentum, quod rebus parvis magnæ juvari possint: quod magni atque humiles simus, prout res dant sese; ut est apud Comicum. Etiam tantum confert ad eloquentiam momentum, ut cui potenter erit lecta res, nec facundia hunc unquam deferat, nec lucidus ordo. Proinde Epaminondas Thebanorum dux capitis postularus apud iudices, paucis verbis causam absolvit, negans se habere verba rebus meliora. Et Græcis ita visum est, Demosthenem quidem summum esse oratorem, Phocionem autem ad dicendum efficacissimum, non ob aliud, nisi quod Phocion vera & ad rem pertinentia loqueretur, cum Demosthenes multa simularet ad gratiam populi. Unde factum, ut unum Phocionem metuerit Demosthenes, reliquos contemneret. Et semper ita à sapientibus judicatum, majorem esse rei ipsius ad persuadendum vim, quam orationis. Heraclitus à civibus rogatus, ut concordiam pro concione suaderet, suggestum ascendit, calicem implevit frigida ac infusam farinam miscuit ac bibit, & mox discessit. videlicet re ipsa loquens, & docens, seditiones ex luxu & superfluarum rerum appetentia nasci. Scylarus Scytharum rex filios ad concordiam hortaturus, colligatum primo, mox dissolutum fasciculum ostendit, re ostendens efficacius, quam verbis, potentiam illorum invictam fore, si con-

cordes

cordes manserint, dissidiis singulos superari posse. Et cur Sertorius adductis in medium equis Lusitanis persuasit, quod facundia non poterat? Cur Lycurgus canes duos aliquando produxit ad populum, venaticum & domesticum? Cur Tarquinius filio, per nuncium rogatus, quid de Gabiis faceret, nihil respondit, sed altissima papaverum capita decussit? nempe ut exemplis commonstrarent, rebus ipsis debiliorem esse eloquentiam. Præterea, quia alios aliis rebus affici certum est, libet Rem per omnes vitæ humanæ gradus circumducere. verum duplici lege. Prima est, ne quempiam à me tangi putetis, nisi cui ulcus est. Altera, ne quicquam à me in rem aut pro re dici putetis, nisi præeunte suis verbis Horatio. Equidem omni fortunæ negotium est cum rebus, siue illæ adversæ sint, siue secundæ, siue dubiæ ac trepidæ. Rebus angustis fortes nos & animosos esse oportet, adeoque pectora adversis rebus opponere. Secundis contrahenda sunt vela, & ab insolenti lætitiâ temperanda mens. Trepididis autem ac dubiis, satius est neutros esse, quam cum Anronio ac Catone stare à partibus. Imperatores, Reges, Principes novæ ac auctioris semper potentie cupidi, rem sæpe perdere malunt, & uni fortunæ icæni fata sua & populi exponere, quam illum, quo allevantur, spiritum compescere. Populus, quem Divam vocet ruentis imperii sebus, nescit. Tum se turbulenta miscent ingenia, quibus perdita re-publi- ca opus, & novis rebus infidelis Allobrox. Legati magnis de rebus peroraturi ad externos mittuntur, an ad mentiendum Reip. causa, non ausim dicere. Miles rei sacræ contemptor improbus, nec Deorum aris templisque, nec virginum aut matronarum pudori parcat. Sacer-
dotes

dotes & divinæ mentis interpretes, si religiose distinguerent, inter res ac modos rei, nec de his tam pertinaciter contenderent, melius se haberent Christianorum res. Iudex, cum muneribus res agitur, sordet & evilescit. Actores causarum rem litigiosam amant trahere, tanquam finiendam nunquam. & cum causa exciderunt, cliens vero rebus suis, mercedem nihilominus postulant, vel ob hoc, quod erubuerint. Qui agris opem ferunt, ubi ægroto corpore febres deduxerint, rem bene gestam Soli aperiunt, ubi vero hypercatharsin secuta est invita animula, rem male gestam tota tellure & superingestis faxis tegunt. Paracelsistæ, cum tincturas, extracta, salia, magisteria, vitra, regulos miseris propinant, viam compendiariam quærunt, sibi rem faciendi, aliis moriendi. Mercatoribus quibusdam res crescit multo sub fenore, versuris intricant rem, & ubi nominibus detinentur, cogitant, quibus artibus amissas res queant reparare. Mercatorum paravii alienas res curant, quia propriis non raro excussi sunt. Ruris cultor suas quoque callet artes rem faciendi. ambulat vaser Menalcas tardius, plente Iove, ut crescat lactis copia ex imbre. forte, ne minus noceat civibus dilutus humor. Invidus alterius optimis rebus macrescit. Ignavus clamat, optimam esse rem, non partam labore, sed relictam. Amantium autem res quam sunt stolidæ & ridiculæ. Hic libertatem dote modica vendit. Ille vetulam ducit, ut citius discat tussire. alter zelotypus semper metuit, ne Iupiter denuo fiat olus. ille agros & jugera crepat, quæ oculatissima natura nusquam videt. Sunt qui rem piam putant, si morua avystra lugubri pallio tegant gaudium. Sunt qui videri volunt reapse divites, cum domi arescant, Sole
&

& frigore & esuritione , ut dentes vel silicem
 comesse possint. Prodigus rem patris oblimar,
 & decoctis rebus Moluccas adit, ut quam à pa-
 rentibus domi noluit , à pipere & cariophyllis
 discat virtutem. Avarus in triviis discurrit ob
 vilem assem. & dum semper in augenda re fe-
 stinat, obruitur re. At rectius parcus ex magno
 acervo sumit, quantum res poscit , & compor-
 tatis rebus bene cogitat uti. Qui alienas cœnas
 ac prandia captat, frigente domi culina , bonis
 rebus agit lætum convivam. At inter insanos
 est iste dapifer , qui in una re curam consumit,
 & dum vini vitia corrigit, securus est, quo olivo
 perfundat pisces. Senes, quo sunt animi ac cor-
 poris languore , res omnes gelide timideque
 ministrant , juvenes calide & audacter. Mere-
 tricum ac lenonum rebus favent non infideles
 arbitri, Nox & Diana. Fur , latro , perduellis,
 æris recisor , & quotquot rebus male partis vi-
 vunt, in quantâ sunt rerum desperatione , cum
 res ad restim rediit. At ambitiosi, postquam
 amissa Noachi diluvio nobilitatis insignia , in
 Hyrcaniæ aut Armeniæ montibus reperere, re-
 nui alias re , pennas extendunt nido majores.
 Historici sapientes res gestas componere ma-
 lunt , & Nassoviorum bella exequi , quam re-
 pentes per humum sermones ducere . Ama-
 nuenses publici de re communi magna & no-
 va scribenda habent. ideo rogant Horatium, ut
 velit cras reverti, quo grande secretum aperiant.
 Verum ille , qui lectione fastorum hebdoma-
 dalium ac Volusi annalibus pascitur, iisque pin-
 guescit, sicut aëre chamœleon, garrit aniles fa-
 bulas ex re , & esurire mavult aut ad secundam
 prandere, quam nescire mendacia. Litterarum
 studiosi quam frustra sunt , dum sterile vocum
 studium sectari malunt , quam res ipsas, rectius
 facturi .

facturi, si vocum elegantiam rebus, & rerum pondus vocibus adderent. Quam tragici actores ineptiunt, & tragoediae res deculque infamant, quoties pueros coram populo trucidant, & postquam ingenti clamore Ajacem furentem despumarunt, eosdem actores ad molle tripudium producunt. Satyrici quia non audent Cezaris invicti res dicere, humanis rebus amant illudere, & opus suum aut ultra legem extendunt, aut corpus sine nervis componunt. At nemo utiliore rem praestat orbi terrarum, quam Criticus, quoties observat, esse unum in toto Homero versiculum, in quo omnes partes orationis deprehendas : prima Livianae historiae verba hemistichio constare : Tacitum annales suos à carmine hexametro ordiri : Valerium Flaccum peccasse, quod in primo Argonauticorum versiculo amphiboliam commiserit. Et his commentis adeo sibi placet, ac si Americam Berdinando monstrasset. Nec minus Dialectici cornua sumunt, cum Sophismate uno aut altero instructi quavis de re cum quovis audent decertare. Inter hos vir bonus & sapiens contemptae rei splendidior est dominus, & ubi pecus, rem, lectos, argentum sublata videt, animum bonum servat in re mala, & hoc se solatur dicto : mors ultima linea rerum est. Quod si poetas tangere libeat, audite quo rem deducam. De rebus dissona valde loquuntur Persius & Virgilius. quorum ille clamat : quantum est in rebus inane ! hic, Iovis omnia esse plena. Qualem rem, Auditores, canit Maro, cum Aeneam & Dido- nem in eandem speluncam devenisse ait: quantam rem, cum Italas res Trojani Ducis scuto insculptas perhibet. quam idem ubique rebus apta loquitur, sive Tityrum, sive pastorem ab Amphryso, sive Turnum loquentem inducit.

Naso

Naso quam est petulans, cum res Veneris canit. Catullus quam suavis, cum mille & centum basia Lesbica confundit, ne tantæ rei malus livor invidere possit. quam non nova res est, à Sulpitia Tibulli Cherinthum amari. quam sunt rotatiles Elegiæ Propertii, ubi Cupido, Græcorum more, elegias polysyllabis claudit. Flaccus, quam est severus, cum robustum acri militia puerum jubet sub dio agere & trepidis in rebus. Martialis quam est salsus, cum moecham uxorem dicit esse rem, quæ ad Ollum pertinet. Claudianus quam est verax, cum injustos negat ad culmina rerum crevisse, sed in altum tolli, ut lapsu graviore ruant. quam idem ubique sibi esset similis, nisi à rebus & argumento destitueretur. Illud in Claudiano peculiare, quod nullibi excellat magis, quam cum de non rebus agit, hoc est, Proserpinæ raptu. In Statio major est tumor verborum, quam rerum. In Siliio major rerum, quam verborum. At Seneca tragicus verba rebus æquat. Lucretius naturalium rerum scabritiem Latini sermonis purissimo nitore expoliit. Persius, de quo modo loquebar, dum res bonas loquitur, saxa spuit & lapides. Juvenalis, cum res Quiritium perfricat, illud inter reliqua eximium habet, paucos cognoscere, quæ sint verba bona. Lucanus & nimis historicus est & à re propria amat digredi. De Comicis si res sit, Plautus Comicorum ingeniosissimus servorum res tractat disertius, quam militum. Vnde colligo illum in pilstrino vixisse, non in castris. Terentius fatetur se res accepisse à Menandro, sed Romanum istum leporem & scenæ decorum & judicii exacti vim Lælio ac Scipioni deberi, dissimulat. Homerus, qui nil molitur inerte. omnium rerum peritiss-

fontes monstravit posteris. Callimachus res divinas, Theocritus pastorales, Hesiodus agrarias, Aristophanes histricas Græcis pedibus adstrinxerunt. Inter Historicos Livius rerum copia & gravitate excellit, Polybius antiquitate, Tacitus utilitate, Suetonius veritate, Cæsar perspicuitate, Salustius compendio, Florus poeticâ subtilitate, Curtius orationibus directis, Iustinus rerum Iudaicarum ignorantia, Plinius mentiendi dicam felicitate an infelicitate? Inter Philosophos res sapientissimas oraculo Apollinis locutus fuit Socrates, Plato divinissimas, gravissimas Zeno, verissimas Aristoteles, lætissimas Democritus, tristissimas Heraclitus, facetissimas Diogenes, sanctissimas Epictetus. Et proximis seculis de rebus scripsit universalissime Thomas, obscurissime Scotus, sincerissime Durandus, copiosissime Cardanus, subrilissime Scaliger. Hippocrates Medicorum princeps, si plura scripsisset, feliciores essent res medicorum. Galenus si de quarta figura tacuisset, nihil medicæ rei decessisset. Dioscorides, si hoc viveret seculo, rem Botanicam miris modis auctam stuperet, præcipue tot versicolorum Tulparum & nucis Maldiviensis horribili admiratione. De Aëtio, Tralliano, Avicenna, Rhase, nihil dicam, quia fateor, me non legisse. At, quid quæso Mathematici rerum agunt? cum disputant, an puncta & lineæ sint res. quam prodigiosam rem moliuntur, quando scrutantur, quot hordei granis primum mobile à terra distet, interea ignari, quot à morte absint passibus. quam periculose philosophantur, cum terram rotari, Solem stare contendunt, quod jam inter hæreses Transalpinas est. Et ne putetis rem populis gentibusque Europæis non esse, cordi, ita statue: Gallos indirectis bellis directum

Etum à se prudenter amoliri , & sic res suas stabilire : Anglos invidenda pace beatos rerum exterarum non valde satagere : Hispanos hic res , quondam suas , pertinaciter repetere , & alibi alienas ad se rapere : Federatos Belgas re maritima Tyriorum, Græcorum, Carthagenensium exemplo, imperium late differre. Germanos Principes eo rerum statu esse, ut inter Cæsarem, Gallum & Suecum positi lupum videantur auribus tenere : Suecos afflictis Germaniæ rebus feliciter consuluisse: Cæsaris res in pejus lapsas, ex quo Principum æraria sollicitare cœpit, & Petri patrimonium reposcere : Archiepiscopos jam credere, non omnium rerum vicissitudinem esse jucundissimam : Sabaudum cum de Brabantia litem movet, forte istius proverbii meminisse : *Suam quisque homo rem meminit* : Pontificem Romanum Regum Principumque suæ sedis res ea cautela moderari, ne de invadenda Roma cogitent : Venetos res majorum laboribus ac fide partas circumspecte modesteque tueri. Polonos & Russos de Smolensko nimis diu contendere quia res Poliorceticas ignorant.

Sed missos faciamus homines , qui ideas rerum & umbras sectari malunt , quam res veras. Redeo ad Rem , cui triplicem vultum inducit prima Philosophia. modo enim Vnam vocat, modo Veram, modo Bonam. Sileni Alcibiadis duas habebant facies inter se dissimiles. At Ens tres habet. Quicquid enim res est, hoc ipso non est aliud, ideoque indivisibile & unum. Homo ut esset homo, omnes partes ejus omnisque natura in unum solidata est. Eodem modo arbor, lapis, equus. Si unitatis patiantur divortium, cessabunt esse. Apud Lucianum gloriatur Gallus ille Pythagoricus, quod unus omnia fuisset, philosopho-

Iosophus, vir, mulier, rex, privatus, piscis, rana.
 Nec aliter res, si demigret in species suas, fiet
 aper, modo avis, modo saxum, & cum volet
 arbor. Eadem res vera est. at quid veritate lau-
 datius? In scena fucum amat actor, in aula adu-
 lator. alius tingit canos. alius emptis dentibus
 mandit. alius frontem capillitio abscondit, ut
 effrons habeatur: alius verticem radit, & serico
 regit, ut naturæ exprobrat. Res quælibet talis
 est, qualem eam aut Deus fecit aut ars. Ut ne-
 gem verum esse illud Alcibiadis, vino pueritiz-
 que tribuendam veritatem. Omne ens verum
 & omne verum ens. nec ullius favore vel odio
 falsi speciem induit, nec Principibus, Pontifici-
 bus, non divitibus, potentibusque placere stu-
 det. Denique omnis res bona est, & omne bo-
 num res. Nihil condere visum magno opifici,
 quod non conveniens alicui sit & amabile. No-
 tum est Epiphonema creationis; Vidit Deus
 omnia esse bona. Quamobrem nec malum, qua-
 tale, res est, sed rei privatio. & si quid illi adsit
 boni, id omne à re est. Hanc vero bonitatem
 tam diffundit late, ut nullam orbis particulam
 sui muneris expertem esse sinat. Non omnis tel-
 lus fert omnia. alibi arborei ferus, alibi injussa
 gramina nascuntur. Pontus Castorea dat, Tmo-
 lus odores Tyrios, India ebur, Sabzi thus. At
 res nusquam non viget & viret, cum singulis
 necessum sit rem esse. Ac ut suprema loquar, ea
 est Rei beatitudo, ut mortis metu vacet, quate-
 nus in Iove Intelligentiisque residet. Vacas con-
 scientiæ carnificina, cum omnia alia transcen-
 dat, non territatur à laniis, cum illis sit defeca-
 rius quid. non metuit, non sperat, cum à loco
 & tempore, ut Philosophi loquuntur, absolva-
 tur. Tempus est, Auditores humanissimi, ut de-
 finiam de re loqui. Nihil enim de re, præter rem,
 aut

aut supra rem dicendum. Qui vestrum lauta sunt re, malint audire tinnitum rei in loculis, quam in scholis. Qui minus lauta, ab hoc rei encomio non redibunt unctiores. Bacehanalia sunt, quo tempore de bello Moscovitico perorare nihil ~~esse~~ *diavoli*. Superest ut rogem, hanc uti de Re dissertationem nullius insectationi, sed exercitii causa scriptam boni consulatis. Iniqui profecto sunt, & tristes Dii, quotquot patienter adspectant latrunculum lusus, studiis vero nullum lulum, nullam intermissionem concedunt. Verum hi ex praescripto Marcialis lactucis utantur & mollibus malvis & mirescent propediem.

D I X I.

Recitata fuit, cum libros Metaphysicorum anspicaretur.
 XXVII FEBR. CLXIX CXXXIV.

O R A

O R A T I O

D E

A N I M Æ H V M A N Æ
A D M I R A N D I S.

N O N valde miror, A. O. vos
 solito frequentiores ad me
 audiendum convenisse. In-
 vitavi vos magno promisso.
 nempe, de rebus Admirandis
 me dicturum. quæ sicuti sine
 Numine confici nequeunt;
 ita incredibilem vim habent, rapiendi animos
 hominum in admirationem. Curiosum nobis
 natura dedit ingenium, avidumque cognoscen-
 di, quicquid abditum insolitumque. Et quia
 obvia fastidimus, solum id amamus, quod vel
 novitate, vel precio, vel raritate commenda-
 bile est. Quoties in foro ludio aliquis aut agyr-
 ta, rem miram, nec visam populo, inceptat,
 brachia ferro trajicit, venenum securus haurit,
 lumbricos præcipites è novacula suspendit; alius
 fumos ignesque ore eructat: alius mira ma-
 num agilitate præstigias oculis facit; stamus
 attoniti, & dubitamus, an Dii in terras migra-
 verint, an homines Dii facti sint. Cum Dodo-
 na loquitur, cum anus parturit, statuz plorant,
 sanguine rubet Sol, arbores ambulant, equa
 leporem gignit, cum armatz acies in nubibus
 concurrunt; ad tantarum rerum conspectum
 accurrimus omnes. nec displicet sæpè ficta &
 mendax fábula, modo miraculo vel prodigio
 affinis sit. Norunt callidi & versuti mortales,
 incredibilium rerum vel relatu, vel ostentatio-
 ne,

ne, commendationem parari, & auditores, alio
 abituros, si per quotidiana ducantur, miraculis
 esse excitandos. Nunquam majorem Quiritium
 frequentiam vidit Tyberis, quàm cum Æscu-
 lapium sub forma Epidaurii serpentis è Græcia
 advectassent Romanorum Legati. Nunquam
 magis streperunt Tarentinorum compita,
 quam cum columbam ligneam in aëre volitan-
 tem exhibuisset Archytas. nunquam magis cur-
 sitatum apud Indos, quam cum tripodes ambu-
 lantes, & pincernas aureos convivis ministran-
 tes exhiberet Apollonius Thyaneus. nunquam
 magis stupuerunt Byzantini, quam cum pedi-
 culum aurea catena vinctum circumduceret
 circumforaneus mercator. Ideo ad spectacula
 & ludos properamus, præclusa naturæ rima-
 mur, secretiora indagamus, antiquitatis reli-
 quias anxie conquirimus, mores habitusque
 barbararum gentium avidi audimus, & pronas
 aures commodamus miracula narrantibus, re-
 rum vulgarium, quasque indies aspectamus,
 contemptores superbi. Hoc consilio, ut apud
 plures quoque jam loquerer, nolui communia
 sectari, aut ea via ire, qua itur indies. Magna,
 rara, ambitiosa loqui institui. ut necessum non
 sit, benevolentiam vestram & attentionem sol-
 licita præfatione emendicare. quam facile ab
 argumenti novitate, dignitate & excellentia
 impetrabo. Philosophabor utique de Animæ
 humanæ Admirandis, quidque in ejus contem-
 platione maximè suspiciendum sit, quid inex-
 tricabile & rationi humanæ impervium, id om-
 ne selectum dabo. Novi, quàm firis plerique
 Apitii, quàm delicatioris palati. Multos vul-
 tis, & apros & fumen & ostrea. Diaria fastidi-
 tis & quicquid quotidiani ac publici est saporis.
 Cupedia quærenda sunt, & conchyliæ Eois in-
 E tonata

tonata fluctibus, ut oscitantes vestros stomachos pelliciam, ad hoc meum Convivium, sive Miraculorum Diatribam. Quare ut idonei convivæ, hoc est, auditores sitis, exuite paulisper ab animis vestris earum rerum admirationem, quæ nec bonæ sunt, nec laudabiles, nec quicquam eximium, excellens, dignumque humana admiratione in se habent. Nec enim res magnas dignoscit admittitque animus, vilibus, minimisque intentus. nec capit aliquid majus se, qui quicquid minus se est, amat & veneratur impensius.

Duas Respublicas vos velim animo complecti. Vnam magnam, cœlestem & verè publicam: Alteram minorem, subcœlestem, cui nos mortalitas adscripsit. In illa miraculorum unicum autorem Deum, Angelosque: in hac alterum summi opificis miraculum, Hominem contemplamur. Vnde dux Philosophiæ partes natæ sunt, ex mente Stoicorum: Vna altior, quæ ad Deum & res à materia secretas spectat: altera depressior, quæ Hominem, & quod in homine divinissimum est, Animam intuetur. Non ita pridem diviniore sapientiæ secreta investigavimus, quæsiimusque de universi auctore & conditore, de mundi materia, quid sit Deus, totus sibi vacet ex Epicuri mente, an etiam ad nos respiciat, faciatne quotidie aliquid, an semel fecisse contentus sit, an pars sit mundi, an mundus, an neutrum; possitne pro imperio mutare, quæ fecit; an factorum lege factorum ordini adstrictus subjectusque sit. quæque alia Metaphysici sunt fori. Iam vero ad alteram Philosophiæ partem, quæ de Homine agit, proventus, substiti attonitus ad Animæ Humanæ contemplationem. Et quanquam in corporis humani fabrica totius Universi compen-

pendium artificiosè exhiberi deprehenderim ; suos illam habere orbes, sua astra, sua elementa, sua metalla, plantas, flumina, nubes, fulmina, totique naturæ analogas partes : tamen detinuit me, & detinet etiamnum Animulæ nostræ, quam hoc corpusculo circumgestamus, attenta consideratio. siue ejus naturam, originem ac propagandi modum, siue operationes, functionesque diversissimas, siue summam imperii in mente ac voluntate vim majestatemque propius advertam. Homerus, quoties Iovem Deosque introducit, nubibus & caligine eos involvit, ut impervestigabilem humanæ menti divinitatis gloriam demonstraret. Idem de Anima verum. ideoque Apuleius, quoties Psychea suam apparere facit, fumis nebulisque cinctam describit, ut videri nequeat. Rerum, quotquot sunt, aliæ sciunt, aliæ sciuntur. Sola anima in terris omnia scit, præterquam seipsam. Lux est, quæ alia omnia illustrat, sibi caligo est. oculus est, qui intendi in quævis potest, in se nequit. Manus instar est, quæ apprehendit obvia, se excepta: Docet quidlibet, capit quidlibet, proficitur quidlibet, seipsam ignorat. Magistra est omnium, non sui. Tot retro seculis investigatum fuit, quid anima sit. Quæsiit Chaldeus, nec invenit. quæsiit Ægyptius, nec repperit. quæsiit Græcus, & nescivit semper. Alius substantiam esse vult, alius accidens. Hic corpus, hic spiritum. Critias sanguinem esse contendit. negat Zeno & ignem esse vult. Hippo aquam esse clamat, Diogenes aërem, Heraclitus vaporem, Pythagoras numerum esse dicit. Democritus etiam atomos in anima invenit. Aristoteles entelechiam esse contendit. Aliis cor ipsum animus esse videtur. unde exordes, vzcordes, concordæque dicuntur. Di-

czarchus, omnibus deterior, animam nihil esse dicit, præter inane nomen. Harum sententiarum, præter postremam falsam, quæ sit vera, Deus aliquis viderit. quæ sit verisimillima magna est quaestio. Singuli dum aliud dicunt, probabile est nescire neminem. Vt in tanta opinionum diversitate Deus crucem fixisse videatur excellentissimis ingeniis, ut eo esset res admirabilior anima, quo ejus minus explorata est cognitio. Qui vero omnium rectissimè de ea judicarunt, tam stupendis eam & superbis vocibus prosequuntur, ut dicentes illud, quod penè est verum, falsum tamen dicant. Hi animam Deum esse perhibent, aut divinæ auræ particulam. Vti enim ille in Vniverso, ita animus in corpore vivit, præsidet, imperat. uti ille perituram mundi machinam agit, ipse æternus & immortalis; ita animus mortis ignarus fragile ac luteum corpus. Nihil in terra magnum, præter hominem, dixit Phavorinus, nihil in homine præter mentem. nec ob aliam causam Trismegistus hominem miraculum vocavit, quàm ob animæ excellentiam divinitatemque. quæ, quia spiritualis est, Angelos sibi cognitione junxit. & quia corpori uniri potest, mediam inter illos ipsos, corporaque naturam obtinet. ut plus sit, quam id, quod corpus est, & minus aliquid, quam quod intelligentiam vocat Peripateticus.

Illud quoque admiratione dignum suspexit quisquam, eundem animum in corpore habitare, & tamen nescire ipsam animam, qua corporis parte resideat potissimum, & num una sit in uno corpore, an multiplex. Etenim dissentiant etiam hic doctissimæ animæ. & cum sciant se alicubi esse; nec esse, nisi in corpore: nesciunt tamen, ubi in corpore regiam sedemque

que fixerint. Democriti anima dicit se habitare in toto capite; Medicorum, in cerebro. Stratonis in superciliorum interstitiis. Erasistrati in membranis cerebri. Si Herophili animam roges, ubi habitet, dicet se in ventriculo cerebri habitare. si Parmenidis, in pectore. si Zenonis, in corde. si Empedoclis, in sanguine. Nec defuere, qui animam in certa corporis parte latitare dicerent, è qua araneæ instar pro rerum opportunitate per totum corpus discurreret, & in quam, quoties vellet, illicet recurreret. Quis non stupeat esse in regno suo Regem, iussa dare subditis, & ipsum nescire Regem, an Persepoli habitet, an in Ecbatanis: an Hagæ, an Delphis: an Pragæ, an Viennæ. Præterea eundem nescire, an unus sit in aula imperator, an plures. In tanta miseri rerum ignoratione versamur, ut nesciamus ipsi, ubi domicilium fixerit pars nostri melior, qua sumus, quicquid sumus, qua scimus, quicquid scimus. Imo & hoc nescimus; an una nobis sit anima, an triplex, discrepantibus etiam super hac re clarissimorum virorum sententiis.

Familiare est Physicis nostris, maximos naturæ effectus, quorum causæ minus in aperto sunt, ad Planetarum occultos influxus referre. quales sunt tractio magnetica, maris reciprocatio, metallorum & animalium è putri materia generatio. Verum cum singulis singuli inserviant Planetæ, & metallorum aliud Saturni, aliud Iovis, aliud Martis, aliud Solis, aliud Veneris, aliud Mercurii, aliud Lunæ arbitrio regatur; tanti momenti res credita fuit Anima, ut ei omnes Planetas famulari divina sapientia iusserit. Saturno iussim, ut ad intelligendum ratiocinandumque illam disponderet; Iovi, ut vim agendi fortiter illi conferret; Marti, ut ani-

mositatis ardorem acueret ; Soli sentiendi opinandique naturam ; Veneri desiderii motus ; Mercurio pronunciandi , & quæ sentiat , interpretandi vim ; Lunæ nutriendi , augendi , generandique facultatem. Tot Deos , aut potius astra , sibi famulantia habet. nec simplicis astri contenta est obsequio , quæ , quoties vult , cogitationum sublimium motu astris omnibus superior est.

Procedentibus vero Sapientum de ea alterationibus , eo deventum est , ut in labyrinthos inexplicabiles devoluti , eam rem , quam animam vulgo vocamus , dixerint esse totam in toto corpore , & totam in qualibet parte. Ita visum Angelico Doctore , ita Cajetano Cardinali , ita Ægidio , Marsilio , & ante hos Averroï. Invaluitque olim hæc opinio eousque , ut etiam Hipponensem Episcopum in suas partes pertraxerit. Quorum opinio si vera est , sequetur : eandem animam totam moveri in una parte , totam quiescere in altera : totam esse in capite sursum , totam in pedibus deorsum : totam loco à se distare : totam esse in pluribus locis , nec tamen multiplicari : esse instar puncti indivisibilis , & tamen in quavis parte. Quæ quidem singula miraculorum omnium fidem excedere manifestissimum est , utpote contradictioni proxima . Auget admirationem hanc , ipsam animam per universum corpus spargi , singulis membris adesse , nec tamen divisis membris secari aut dividi posse. Cum facinorosis reciditur cervix , anima celerrimum ictum celeriore motu evadit , & inter media tela & acinaces illasam se , velut in arctum , contrahit , ut vulnus corpori inflictum ocysus eludat. Cum Priamo caput humeris avelleret Pyrrhus , de corpore triumphabat victor , invicta anima. Cum laceraretur

raretur toto corpore miser Deiphobus, distraheretur Hippolytus, raptaretur Hector, corporis continuïtas soluta fuit, non animæ. Domitium suum destrui patitur, at se incolumi. & cum in frustra secamur, manet illa una, nec numerum facit.

Aristoteles, dum in Animæ scrutinium altius admittitur, negat animam moto corpore moveri. Nempe, vult vos credere, currente Atalanta, non currere primò animam: volante Dædalo, non volare animam. Et tamen in illo ipso corpore est, quod movetur. quin & illud ipsum est, quod movet corpus, & sine quo iners illud est & immobile. Quod si sciret apud inferos Sisyphus, posset indefessos corporis sui labores hac animæ immobilitate solari. Prodigiola loquimur, Auditores. Itur in Orientem, nec it anima. comes est corporis, & quiescit nihilominus. Scandimus montes, descendimus, saltamus, remigamus, pugnamus, fixa interim & quiescente in corpore, quæ motuum horum causa, anima. At, inquires, movet ferarum magnes, ipse licet immobilis. quid mirum? locis suppositisque differunt. At animam corpore claudi, corpus impellere, nec impellere primo seipsam, credat Alexandri præceptor. mea hoc, ut ingenue loquar, comprehensione majus est. præsertim, cum novas partes per nutritionem appositas subeat, & veteres vel calore absumptas, vel vi resectas deferat.

Quod si originem & natales Animæ investigare animus sit, non illam è semine elici, non per traducem transfundi credimus, aut more aliorum viventium à simili generari. Solum Deum autorem habet, nec nisi ex nihilo, hoc est, miraculo produci potest, quæ omnium mi-

imperavit magnus opifex, cum cœlos, terras, maria condidisset. In sola animarum creatione perstitit indefessus. Omnium suorum laborum periplum sabbatho finivit. Sola animarum productio sabbathum nescit. Nec enim spiritum produci possibile est, quam per spiritum: nec modus productionis alius, quam per creationem: nec potentia ulla huic operi par, quam quæ infinita est & omnipotens. Potuit Amphitheatra exstruere Titus, aquæductus quaqueversum diducere Agrippa, Danubium ponte sternere Trajanus, Athon perfodere Xerxes, Alpes aceto dividere Annibal. At hæc tanta qui potuerunt, unicam animulam condere non potuerunt. Nihil ad hanc rem confert Lysippi industria, penicillus Apellis, Phidix solertia, Archimedis sagacitas, nihil tot architectorum dædalæ & ingeniosæ manus. ne quidem ipsa Angelorum dextera, quantumvis potentissima, in hujus operis consortium partemque admittitur.

Ad illud non semel obstupesco. animam nostram in corpore esse, cum corpore esse, substantiam esse in substantia: nec tamen corpus esse. quin tam diminutæ, tenuis & subtilis esse essentiæ, ut nulla corporis pars sit extra ipsam, nec illa ullibi, ubi non sit corpus. Et tamen in tanta unione, partiumque penetratione, ac naturarum indistantia, non affici à corpore aut lædi animæ essentiæ. Si paralytis partem nervi obstruat, ipsa permeat. si apoplexia spiritibus viam, occludit, nondum occludit animæ. si exarescat oculus, flaccescant brachia, caries erodat ossa, deficiat sanguis; illa nihilo secius integra & vegeta manet. Cum claudicat pes, balbutit lingua, manum distorquet chiragra, corporis illa vitia sunt, non animæ. Instar ci-

tharædi

tharœdi est, cujus sive fides laxa sint, sive ad verticulos appositè intensæ, ars tamen, quæ in mente residet, nihilo vel deterior est, vel melior.

Accedit, quod virtutes functionesque innumeras exerceat unus idemque animus. Mirantur poëtæ in Apolline numen triplex, tergeminam Hecaten, tria virginis ora Dianæ. Mirata fuit olim Roma pantomimos suos, qui exercitato vultu corporisque motu quosvis imitabantur. Stupuit Græcia illos, qui quovis certaminum genere victores erant, quos *παντοδῶν* vocabant. At nihil hæc ad animæ vim, quæ sibi ubique similis, in eadem corporis parte, trahit, retinet, alterat, expellit, nutrit, auget, sentit, appetit, movet, ratiocinatur, vult. Miramur in horologiis artem, quæ alias partes ascendere faciat, alias descendere, tardius, celerius; alias in orbem rapi, alias in obliquum; alias trudi, alias trudere. Sed quid hæc ad animam? quæ innumerabiles corporis particulas, forma, mole, finibus diversissimas regit, flectit & moderatur.

Et quis ratione assequi possit, in eadem anima esse aliquid rationale: aliquid irrationale: moriturum & immoriturum: partes ministras famulasque, & principes dominasque: aliarum tam ignobilem sortem, ut non nisi servire debeant; aliarum tantam esse dignitatem, ut cum omnibus præsent, ipsæ solum Deum superiorem agnoscant.

Quod si distinctius libeat Animæ humanæ vires scrutari, major latiorque rerum mirabilium & stupendarum ordo panditur. Cum nutrimur, ecce, quæ alimenta specie totæ erant diversissima, vi animæ unum fiunt in ventriculo, & veluti in pulcritudinem & potentiam conco-

quuntur. illic terrestria aquatilibus, utrisq; volatilia permiscuntur. Illic obsonium & ferculum, furfuracea & hordeacea, ovilla & vitulina, assaelixa, tosta, frixa coeunt. illic columba patitur sturnum, asellus lupum, perca porcellum, aper leporem, vitis brassicam. Quæ omnia simulac unam chyli formam nata sunt, paucarum horarum interjectu, ejusdem animæ industria in diversa rursus abeunt. & ex eodem sanguine, ejusdem caloris ope, os fit siccissimum, caro humidissima, membrana validissima, pulmo flaccidus, oculus multicolor, nervus candidissimus, res substantia, temperamento, officiis diversissimæ. Quoties domum molitur architectus, facit rem unam ex materia non una. sed hæc unitas mera partium aggregatio est. Anima in unius naturæ substantiam mutat diversarum specierum res. & veluti Chymicæ artis perita, quod unum esse fecerat, distrahit rursus in diversa. Maximæ sapientiæ esse putamus, si ex tot autorum aliis atque aliis lucubrationibus ea seligat studiosus lector, quæ sibi conducere arbitratur: aut si ex rerum civilium infinita congerie vir prudens, quod utile & frugiferum, in suos usus convertat. Num ergo animæ occultam sapientiam mirabimur? quæ ex rudi, crassa & feculenta sanguinis colluvie, singulis partibus impertit suum? & eo quidem distributionis genere, quod Geometricum vocant & quoad nos. In Accretione illud inexplicabile, quomodo crescente corpore non crescat anima, tanquam nullius alimenti indiga. & tamen minorem eam esse in puero, quam in viro, majorem in viro, quam in decrepito & contracto sene. quin potius crescente corpore debilem esse rationis vim, illo decrecente, incrementa illam prudentiæ virtutumque capere. In Generatione

ratione verò nostra, licet omnia humanæ mentis captum excedant, illud prorsus suspiciendum, ex informi semine edolari tanto artificio corpus, capax tam illustris hospitæ. Iurares Zeuxin aliquem vel Polycletum in utero matrum ingenii omnes vires in formando homine explicare. Tantus ordo partium, ea symmetria, ea figuræ & quantitatis in singulis membris ratio, ut nihil non ab exactissima scientia profectum videatur. Fulcitur moles corporis nostri plus, quam ducentis ossibus, quæ pro trabibus sunt. illa totidem cartilaginibus, ad motus facilitatem incrustantur. Hæc ipsa ligamentis, quæ pro clavis sunt; ne locis suis excidant, nectuntur validè; nervis autem & tendinum ope, veluti funiculis & chordis, moventur. Accedant venæ arteriæque innumerabiles, quæ velut aquæ ductus singulas partes irrigant. Musculi penè quadringenti carnesque diversi generis fibrarum spatia, ceu tomento, replent. omnia denique cute, tanquam universali veste, adversus injurias muniuntur. Atque hæc dum molitur Natura, nesciunt bonæ matres, quid intus agatur. & cum alias imperiosæ satis sint, nihil hic, quod imperent, mutant, corrigant, habent. Quæ admirati Arabes, non seminis brutam & stupidam vim, quam animæ vicariam vocant Peripatetici, sed Deum aliquem, vel Intelligentiam, vel animam mundi tam admirabilis & elaborati operis autorem prodiderunt. Hæc dum mecum confidero, jacet magnitudo Romana, vilescunt omnes veterum toto orbe decantatæ fabricæ. in quibus non unus artifex defudavit, sed plures, aliæque fuerunt partes architecti, aliæ lapididæ, aliæ fabri signarii, aliæ ferrarii, aliæ vitriarii, aliæ camentarii. cum in adomando corpore nostro, una

magistra sufficiat anima, vel animæ ministra virtus plastica, quæ sola & præparat materiam & universum opus absolvit. sola rotundat, quadrat, ferruminat, contignat, investit, tegit.

Sed abripit me Sensuum contemplatio, tum eorum, quos positos habemus in propatulo: tum eorum, quos altius abdidit natura. Omnia hic miraculis majora sunt. At nullibi magis extra me sum, quam cum in visus oculique naturam penetror. Vetus inter sapientes lis est, An visio fiat emissis ab oculo radiis, an receptis ab objecto speciebus. Prius Platoni, posterius Aristoteli arrisit. Nihil jam definitio. Sed illud assevero magna animi contentione, Denique utrobique infinitæ suæ virtutis documentum grande dedisse, ut vel in solis oculis præsens Numen oculis videri possit. Placet visionem fieri radiorum emissionem? quanta illa res, tantam lucis vim in pusillis oculorum orbiculis circumferri; quæ à terræ superficie ad ipsa usque stellarum fixarum corpora per aliquot miliarium myriades diffundi possit, & ad oculos redire, idque momento. cum immane illud Solis corpus, centies & sexagies sexies majus terra, omnis lucis fons & scaturigo, radios suos in terram jaciat, sed ad se revocare nequeat. Placet species recipi à re visa? jam illud non minus admirandum, res, quæ minus sunt, quam res, imò rerum imperceptibiles umbræ & simulachra solummodo, & pene nihil, per immensa spacia salvas integralque deferri. Deinde, eam iisdem speciebus inesse propagandi seipsas virtutem, quæ cælos omnes intermedios, & elementorum interjecta corpora permeet trajiciatque. Eriam illud horribile naturæ secretum est: imaginulam illam, quam speciem vocamus in scholis, secundum aëris exren-

extensionem extendi, & nihilominus, in quo-
vis aëris puncto, animæ nostræ repræsentari to-
tam rem. ut totos montes, turres, arces intuea-
mur, in indivisibili aëris punctulo. Crescit mi-
raculum. si observetis, species plurium rerum,
etiam contrariarum, in eadem esse aeris parte.
nec tamen aut species confundi, aut vim repræ-
sentandi debilitari, aut figuras se mutuo de-
struere, aut ventis tempestatibusque à linea re-
cta, qua oculum petunt; vel minimum dimo-
veri. Inter sensus interiores Memoria occur-
rit, cujus modus tam est inextricabilis, ut me-
rito inter ea referri debeat, quæ mirari nos
Deus, non scire voluit. Hæc illa est facultas,
quæ parvo cerebri spatio circumscripta, infini-
tas rerum species recipit, nec confundit. Et
quamquam in humida & flaccida capitis sub-
stantia resideat; is tam specierum in ea ordo,
is nexus, ut ad imperium voluntatis vel omnes
adsint, vel plurimæ, vel singulæ. Inscriptis ali-
quis memoriæ *Æneidem* Virgilii, vel *Iliada*
Homeri, quæ aliquot millenis vocibus decur-
runt; illa eo ordine singularum vocum species
reddet, quo existant extra ipsam. Orator, quo-
ties verba facit, ex tam grandi specierum acervo,
contextit & recitat *Philippicam*. ut citius
audito rem patientia, quam memoriæ fides di-
centem destituat. Qui memorandi artem cal-
lent, millena aliquot vocabula, Græca, Latina,
barbara, ficta, in memoriæ tabulis disponunt,
& eodem, quo semel lecta fuerunt ordine, aut,
si voles, retrogrado recitant. singularum ad
hæc vocum numerum situmque, sine errore &
perturbatione, designant. Atque hæc imagines
cum in eodem cerebro stabulentur; ea tamen
illarum ratio est, ut quædam adsint ultro & in-
jussæ, non aliter ac si in labris natarent; quæ-
dam

dam adfint ultro & injuffæ, non aliter ac fi in labris natarent; quædam non nifi longiore meditatione fubeant; quafi precario & invitæ adeffent: quædam vocatæ & injuffæ adeffe recufent; tanquam altius repositæ. ut non nifi per attentam reminifcentiam excitari & in apertum produci queant.

Memoriæ affecla eft Phantafia, five Imaginatio. in qua illud admirandum, quod cum fedibus & loco diftet ab ea facultatē, quæ formando corpori in utero incumbit, tamen hæc illius impetus morufque perfentifcat. ufque adeo, ut fortior imaginatio membra subito diftorqueat, numerum, fitum, figuram partium pervertat, vibices tenello corpori imprimat, cœptamque fabricam mutilet ac deformet. Hic ignorare puto fapientiffimos, qui fiat, ut impreffa phantafiæ coloris aut partis monftrofæ fola fpecies & imago, verum ftabilemque colorem deformitatemque imprimat embryoni. & opus edat, caufa fua, ut videtur, nobilius. Quam quoque ftupenda eft, Auditores, fomniorum generatio. Feriantur fensus, feriat ratio. viget tamen phantafia & portentofis fe fpectris vel oblectat, vel terret. Dormit caufidicus, & apud fe caufas agit. dormit Imperator & pugnat. dormit nauta & decumanos fluctus vitat. dormit mercator & pecunias numerat. Et quanquam imaginatione hæc fiant, tanta tamen ejus eft fiducia, ut mendacio juvet fomniantem, & fe fomniare neget tunc, cum fomniat maximè. Hæc ditiffimos nos facit, cum habemus nihil: reges, cum imperamus nulli, cubamus in reginarum thalamis, pofiti inter fues. oſtro villis que pretiofis induimur, panis annisque obſiti. ut non mirer, indignatum valde fuiſſe Mycillum Lucianicum, quod aureum

reum & dives somnium galli cantus abruptisset. At quoties ineptire vult, & ridicula esse in melancholicis, quid non persuadet miseris. Hic se vitreum credit, metuitque sibi sollicitus ab astantibus. Ille ranas in ventre coaxantes se audire jurat. Alter se granulum hordei esse arbitratur; timetque, ne gallinæ pabulum fiat. Est, qui montes sibi incubantes sentit, & sub tanto onere dum gemit, jacet immobilis. Apud Trallianum muliercula, cum se digito totum orbem gestare affirmaret, ausa non fuit illum inflectere, verita ne tota mundi machina laberetur. Iam vero videtis, nihil morti tam esse simile, quam somnum. atqui dormientium animi maxime declarant divinitatem suam. multa enim, quoniam remissi ac liberi sunt, futura perspiciunt. ex quo intelligitur, quales futuri sint, cum plane se corporis vinculis relaxaverint.

Præter sensus, etiam Appetendi vim nobis largita est divina providentia. Quam si cum ratione compares, manifestum erit, unam eandemque animam secum bellum gerere: unam eandemque imperare sibi & dicto parere: idem fugere & prosequi: damnare & probare. Omnis lucta duorum est. omnis pugna plurium. Anima nostra licet una sit, secum pugnat. videt meliora probatque, deteriora sequitur. aliud illi cupido, aliud mens suadet. eademque est, quæ suadet & cui suadetur, dissuadet, & dissuadetur. In bellis inauditum prorsus, eundem esse victorem & victum. eundem triumphare & in triumphum abduci. Anima vincit, anima vincitur. Anima triumphat & refractariam cupiditatum turmam, hoc est, seipsam, in triumphum abducit. In foro differunt, actor, reus, iudex, forum, arbiter, testis, lictor. Anima nostra

fra omnia est. eadem accusat se & accusatur. absolvit vel condemnat. eadem inter rationem & turbulentos affectus arbitra est. nec ad aliud forum provocat, quam ad seipsam. nec aliis testibus eget, quam seipsa. nec alio lictore aut flagello, quam seipsa. In scholis disputant partes. disputationem moderatur præles aliquis. Animus noster secum disputat, & modo rationem, modo obluantem sensum disputantem audit, & utrique pro arbitrio præsidet.

Appetitui comes it ea animæ vis, qua loco movemur, qua currimus, saltamus, brachia pedesque jactamus. Sed illud mihi expediat, quisquis fiet ille Sophorum: qua ratione necessum sit imperio voluntatis, quæ in sublimi est, nec cum corpore communicat, moveri extrema infimasque corporis partes: vel qua ratione, & quibus apparitoribus mandata mentis deferri possint momento ad membra remotissima. cum nec membra hæc, nec spiritus internuncii aut mandata capiant, aut mandantem norint. Volo currere pedes? currunt. quiescere? quiescunt. loqui linguam? loquitur. silere? silet ocyus. at qui meus pes intelligat capiatque jussa voluntatis, plures mecum nescitis. Quin illud omni sapientia humana majus est, quomodo pulsantes citharam digiti, pari motu celerrimas cogitationes assequantur, ut nec à mente digitus, nec à digito mens relinquatur.

Atque hætenus ea profectus sum Animæ officia, quæ vel cum plantis, vel cum cæteris animantibus nobis communia sunt. Nunc divinissimam animæ particulam, qua homines sumus, perpendamus. Hoc primo eximium & excellens est in homine, Animum immortalē esse in domicilio mortali: sine materia in materia: expertem corruptionis in corpore cor-

corruptibili. Differit de morte, mori nescius. differit de morbis, morborum ignarus. verberat, lædit, vulnerat, necat, nec ultorem metuit. Quo mortì propius corpus, quo ille vivacior. quo magis illud extabescit, eo ille crectior. Patitur corporis exuvias concuti, organa labe- factari, nec de abitu, nisi destructo corpore, co- gitat. Bibit Socrates cicutam, quam anima in immortalitatis vertit medicamentum. Contu- sus fuit in mortario Anaxarchus. non, inquam, Anaxarchus, sed follis Anaxarchi. Anima Ca- tonis inter ruinas publicas recta sterit, & licet legionibus custodirentur terræ, classibus ma- ria, invenit tamen, qua exiret. Cum lectulo affixus esset æger Vespasianus; crexit se anima, & Imperatorem voluit stantem mori. Cum Thraseam Patrum destitueret vigor corporis, de natura sua, & spiritus corporisque dissociatio- ne, inquirebat Animus. Cum fugiente sangui- ne deficeret Seneca, anima de se, de republica, de justitia, patientia, ad stuporem disseruit, & constantibus exemplis se aliosque munivit. Ir- ruente in Ciceronem Popilio, valedixit corpo- ri disertissima anima, & de se secuta feriri ius- sit cervicem. Cum piorum corpora exucca sunt & putrida, animus ultra cœlos sibi rapi vide- tur, & inter beatos vivere. Destruunt ignem aquæ, aquas ignis. Viventium alia his, alia aliis modis intereunt. Anima sola in terris hostem non habet. Cum corpore conspirat, nec tamen illi incolumitatem suam debet. Spiritum non metuit, quia ipsa spiritus est. Si qua inter ani- mos hostilis decertatio est; non in animæ, sed corporis destructionem noxamque dirigitur. aut, cum doctorum animæ disceptant, emergit ex hoc conflictu clarior veritas. Modum quo- que corruptionis nescit. non illum, qui corpo-

rum est, nec enim corpus est. non illum, qui accidentium est, cum sit substantia. non illum, qui est rerum à materia dependentium, quia in materia operatur & tamen sine illa. non illum, qui est rerum à generante perpetuo emanantium, quia à solo Deo creatore dependet. Septem orbis miracula tot retro seculis suspexit orbis. At eadem vel solo æquata sunt, vel æquantur indies. Nihil immortale manus mortales fecere. Animus licet esse incipit, esse non definit. Mundo interitum ipse mundus minatur. inveterascet cœlum, colliquescent elementa, in confusionem fortè primasque tenebras omnia redibunt. Anima fatis exempta, quia æterna cogitat, æterna appetit, mortalitatis & immortalitatis discrimina novit, quia in futurum longè videt, vivit æternum. Si fauces nodus constringat, si lapsus comminuit caput, si jugulum ferit mucro, inter ipsas latronum ac sicariorum manus, anima elabitur. In Ætnam cum Empedocle incidit, nec uritur. in voragines se mergit, nec mergitur. & toto licet Oceano obruatur, evolat sospes, nec suffocatur. Loquitur anima Martyrum in mediis ignibus & Deum innocentiz testem invocat. præscisso linguæ plectro, hymnos modulatur mens. quin terris defossa, cum hostes suos increpare nequit, pro hostibus suis orat. Dicebat olim Zeno, malle se videre Indum conscendentem rogam; quam quosvis philosophos audire de animæ immortalitate disputantes. Quid vos sentiat nescio. Ego, ut immortalitatis animæ sententiam firmitus inbibam, malo videre Paulum decollatum, Petrum inverso corpore pendentem, Bartholomæum excoriatum, Laurentium in cratere jacentem spe immortalitatis, quam ea legere, quæ à Platone in Phædone, vel à Cicerone

zone in Tusculanis , vel à Thoma , Scoto totaque Scholasticorum turba de animæ Immortalitate eruditè disputantur. Quod si quando deducta mens fiduciam immortalitatis excusserit, tamen ubi suprema hora adventaverit , è veterano expergescit , iisque se cogitationibus occupat , quæ immortalem eam esse evincunt. sive metuat Deum, quem offendit : sive conversa in melius, speret sibi lenem. Ita aliam vitam jam tum præsentiant , quam futuram ingenii temeritate negaverant. At grande illud est naturæ portentum. in eadem animæ parte languere nutritionem , languere sensum , motumque ; vim vero rationalem integram manere. quæ tamen, ex mente Aristotelis , in quavis est animæ parte, etiam illic, ubi malè videt oculus, & difficulter respirat pulmo. Si in Mentis rationisque penetralia admitti vultis , rerum mirabilium adspectu vos obruam. Si in voluntatis sacraria, abyssos videbitis. Si utriusque nexum mutuaque obsequia , ignorantiaæ mecum eritis & silentii professores. In plantis arboribusque observamus occultum aliquid , quo crescunt, florent , fructum ferunt. At nihil tale , quo sciunt se crescere , florere , fructum ferre. In brutis, præter illa, observamus principium sensus motusque , nec non aliud, quo cognoscunt se sentire & moveri. At nihil tale quod supra sensus se, ac singularia , materiaque conditiones elevet. In Homine veneranda Dei filia Ratio elucescit , quæ non solum scit se scire , adeoque supra seipsam reflecti potest , & causæ causam longa serie investigare , verum etiam res rebus abstrahit, hominem Petro, equum Bucephalo, nec tamen eas divellit aut multas facit. Eadem , per ea, quæ videt, penetrat in ea, quæ non videt. nec ea, quæ non sunt, intelligit ea.

quæ sunt. per ea, quæ crassa sunt & feculenta, percipit spiritualia. per composita, indagat simplicissima, & per rerum finitarum conceptus, absorbet infinitum, & ab eo absorbetur.

Corpora certis dimensionibus constant. nec capiunt quicquam, quàm quod quantitate ipsis respondeat. cumque operantur, potentiam termino finiunt. Mens nostra majus aliquid corpore est, nec tamen extra corpus est. & licet essentia terminis in corpore circumscribatur, virtute in immensum abit. omnia capit, præter Deum & seipsam. coelos & terram complectitur, nec de angustia queritur. Quamvis maximæ sint res; stant cum parvis in mente. quamvis multæ sint res, alias admittit. Quo plura habet, eo plura appetit. quo impletur magis, eo se expandit magis. quo plura scit, quo plura se ignorare discit. Tot artibus, tot disciplinis locum dat, nec deest novus. Materia formam recipit unam. intellectus noster innumeras. Idem dum in corpore est, etiam alibi est. & licet loca climatibus distent, momento est in pluribus. Vix jusseris eum ire ultra Sauromatas, & jam confectum est iter. Vix domum revocaveris, & jam domi est. montes scandit & ambulat in vallibus. montibus descendit, statque in cacumine. Versat se & vagatur quaquaversum, immobili licet corpore. Tanta vero ejus in agendo velocitas, ut in centro posita per coelorum ambitus & horribilia spacia feratur. tanta ejus perspicacia, ut clausis oculis videat acutius, & oppletis auribus audiat se loquentem melius. tanta intelligendi vis, ut quo feratur, unde venerit, in quem exitum tandem tantus mundi apparatus properet, prospicere probabiliter possit. Reliqua, quotquot in natura sunt corpora, distinctis bonis

nis gaudent. animus omnibus. & cum nulla re alatur, vivit omnium contemplatione. Totus hic mundus illi pro alimento est. nec tamen satiatur unius cognitione. quærit infinitos in Luna, Sole, stellisque reliquis, aut plures invenit: aut, quod puto probabilius, invenisse se somniat. Mirata est superior ætas Saporem regem Persarum, qui Sphæram construxerat, tantæ magnitudinis, ut ipse in centro sedens, circumquaque picta stellarum lumina adspiceret. Quanto majus illud est: animas nostras sedere in totius Vniversi puncto, & circum se oculis animoque Planetarum orbes ac late patentis Firmamenti convexa tueri. Amplius. pertinax inter res contrarias est pugna. æterna in animantium & plantarum genere odia deprehenduntur & inimicitia. Hæc omnia in mente coalescunt, & coeunt placide. Intellectus, inquit Aristoteles, fit id, quod intelligitur. Ergo, illuc cum calore frigus, cum recto curvum, cum pari impar numerus amicè oberrat. illic lupus ovi, capra leonæ, lepori canis it comes. Marius & Syllam cogitat, exutis odiis. Pompejum & Cæsarem sine æmulatione. Achillem & Agamemnonem, sine maledictis. Quæque extra nos se invicem destruunt, specierum & imaginum ope, in nobis veluti sororiant. Illud in sensibus experimur, eos vel vehementiore luce, vel sono, vel calore lædi. Visum nec videre nimis propinqua, nec de remotis rectè judicare. Menti nihil tam lucidum, quod non eam perficiat magis. nihil tam acre, quod non cernat lubentius. nihil tam propinquum, quod non videat facillimè. nihil tam remotum, quod non apprehendat distinctè.

Vnum est, quod sine stupore referre non possum: Mentem humanam adeo rebus sublimibus

bus intentam esse posse, ut sensuum omnium vitæque functiones deferat. jacet mortuo similis contemplator, & dum in ecstasi rapitur anima, riget consistitque corpus, tanquam catalepsi correptum. Hoc Platoni, Socrati, Trismegisto accidisse ferunt. De Socrate refert Alcibiades in Convivio, eum aliquando uno gradu, uno loco, diem & noctem sterisse cogitandum, cibi, potus, somni & Xantippes suæ immemorem. Meminit Augustinus Presbyteri cujusdam, à nomine Restituti, qui, quoties vellet, adeo se auferebat à sensibus, ut non solum vellicantes & pungentes minimè sentiret, sed aliquando ignibus admotis ureretur, sine doloris sensu.

Sed quis Oedipus illud assequetur? in eadem anima, ut docet Stagirita, mentem esse duplicem. Vnam Patientem, quæ species recipiat, intelligatque: unam vero Agentem, quæ faciat, ut illa intelligat. Illam se habere ad modum coloris illustrandi. Hanc esse instar lucis illustrantis. illam corruptibilem esse, & à corpore inseparabilem: hanc incorruptibilem & separabilem: illam cum semine traduci: hanc forinsecus ingredi. Cæcurio ad hæc Peripateticorum fulgetra, tanquam noctua & talpa ad Solis facem.

Altera Animæ humanæ facultas Voluntas est. In ea admiratione digna sunt, agendi modus, libertas, imperium. Agendi modus istiusmodi est, ut nec corpore utatur pro instrumento, cum honestum appetat: nec appetendo satietur, nisi cum Deo fruatur: nec in præsentia solum feratur, more sensuum, cum etiam illa, quæ in terris sola spe possidentur, desideret. Reliquas in natura causas Deus mera agendi necessitate adstrinxit. Sola voluntas actionis suæ, quanquam
sub

sub Dei moderamine, arbitra est. Non cœli aspectibus terretur, non elementorum conflictus horret, non vi, non suasionibus invita à proposito dimoveri potest. Inter flagra, uncas, cruciatus exquisitissimos, pergit velle, quod vult, nolle, quod non vult. Ab uno Deo se flecti patitur, quem unum creatorem agnoscit. Est & hic aliquid, quod acutissimos Philosophos torquet. quomodo voluntas Intellectum ducem sequatur, quomodo inter honestum & inhonestum eligat, & tamen quid honestū, quid inhonestum sit, ipsa ignoret. scire quippe intellectus officium est, non voluntaris. Nec minus illud vexat magnas mentes: quomodo voluntas, quæ instar bilancis in utramque partem vergere nata est; sibi & trutina sit & lanx & pondus, ipsa velit, & se faciat ultimo velle, ipsa se determinet, & determinetur. Quæ enim hic intellectus sunt partes, suadentis sunt, non determinantis. Imperium videte. tale illud est, ut nullum sit aliud, quam rationis & voluntaris. sive imperium exerceat in nobis, sive extra nos, in alios. Cum intellectu imperium dividit, dispari licet jure. Nam illi cum imperat intelligendi locum, tempus, argumentum, paret ratio, servorum exemplo, nec refragari audet. Vicissim, cum intellectus jussa audit, paret civium exemplo, qui refragari subinde sustinent. Quod si insurgat contra rationem non una cupiditas, etiam hic fasces suos ostentat regina voluntas, & ea fugit, quæ male expetimus: aut ea expetit, quæ male fugimus. Sed vim, qua loco movemur, servilius habet; nec respuere sinit imperium partes ad servitium natas. Imperium, quod in alios exercet, non aliis terminis, quam quibus Universum, terminatur. Non aliam dominam agnovit Assur, Persa, Græcus, Romanus. Quæcunque de impe-

imperiiis veterum & recentiorum legimus, voluntatis imperia fuere. Hæc illa est Asia & Africa dominatrix in Philippis, hæc Galliarum imperatrix in Borboniis, hæc Gothorum Vandalorumque princeps in Gustavis. Hæc jura dicit Cimbro in Christianis, Adriam sibi subdit in Veneto, utrumque orbem nuper cum Hispano partiri voluit in Batavo. Nullam aliam Imperatores potestatis suæ agnoscunt formulam, quam potentissimum istud, S I C V O L V M V S. Et quæ est illa res? vis animæ est. & quantula illa est res anima? si in toto homine est, sex non raro, aut minus, pedum res est. Si in capite, non unius. si in corde, vix digiti, si in cordis ventriculo, vix semidigiti magnitudinem habet. Imo si Philosophis quibusdam credere vultis, instar puncti est indivisibilis. Ergo tantilla res est, quæ orbem omnem turbat, reges collidit, regna, arces urbesque subruit. Cum exercitus concurrunt, cogitate inter se pugnare millena aliquot punctula, aut aliquid iis non multo majus. Corpora enim nihil moror, quæ animæ sunt, quod cochlex est testa. Cum inter se contenderent Ajax & Vlysses, Annibal & Scipio, Arminius & Flavius, cogitate perorasse res minimas de rebus maximis. Tantillæ res sunt, quæ in templis religiosè concionantur, in curia disertissimè litigant, in foro subdolè mercantur, suaviter epulantur in conviviiis, amant in lectulo procaciter, in agris fodiunt serviliter. Tantillæ res sunt, quæ piraticam exercent in pelago, adulatoriam in palatio. Tantillæ res in scholis cum Socrate disputant, cum Carneade dubitant, cum Epicuro quiescunt, cum Stoicis graves sunt, cum Cynicis sordidæ & abjectæ. Breviter. animula nostræ est, quæ histrioniam hic agit. quæ Ninos, Cyros,

Alexan-

Alexandros, Cæsares, Attilas, Totilas in scenam produxit, magnos fabulæ humanæ Davos. Qui naturæ secreta rimantur, ad magneticam vim extra se rapi videntur. At in anima omnia mirabilia. Magnes similibus polis magnetem fugit, dissimilibus amplexatur, cum natura universa similes sibi res amet, fugiat dissimiles. Anima hominis, quod majoris est operæ, & similem sibi amat, cum vult, & inimicissimos, cum pia esse vult. Idem lapis majorem vim trahendi ferro largiri videtur, quam habeat ipse. cum paradoxum sit, causam dare, quod non habet. Anima vero movet, nec movetur; lædit, nec læditur; cogitat æterna, principii particeps, cogitat infinitum, cum sit finita. Vis magnetica, ubi ferrum occupavit, pro vario ad terram situ, nunc Borealis est, nunc Australis. Diceret ludere in lapide dæmonium aliquod, & homini illudere. At quid anima nostra? nonne cothurnus est? simulandi dissimulandique peritissima? modo facilis, modo difficilis, modo honesta, modo improba, modo Tros, modo Italus, tota Protheus, tota Polypus, tota panagæa Diana. Illud postremum miror, ut tandem desinam mirari, eandem animam, post tot exantlatos in corpusculo hoc labores, solutam tandem isto carcere æternam vitam agere. Tunc alibi vivere, sed liberius: tunc intelligere, sed plenius: tunc scire, sed certius: tunc appetere, sed sine luctu expeditius. Quam illud est arduum & generosum scitu: superesse adhuc Læliorum, Scipionum, Camillorum, Regulorum, (quanta nomina) animas. Vnà forte esse animam Antonii & Ciceronis, Fulvii & Terentii, Tiberii & Germanicorum, Alexandri & Parmenionis. Occursare aliubi animam Senecæ Neronianæ, sed sine ira: animam Elvidii.

dii Domitianæ, sed immemorem injuriæ paternæ: Caligulæ Syllani, at sine novacula: Claudii Agrippinæ, sed sine bolero & pinna. De hoc animorum post mortem statu audite loquentem Tullium: *Sapientissimus quisque aquisitissimo animo moritur, stultissimus iniquissimo, quia ille longius videt & cernit se ad meliora proficisci: hic quia lubricior est, illa non videt. Equidem efferor studio Paulus & Africanos, quos colui & dilexi, videndi: neque verò eos solum convenire avelo, de quibus cognovi, sed illos etiam, de quibus audiivi ac legi, & ipse conscripsi. Discedo ex hac vita, tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo: commemorandi enim natura dixerat foris nobis, non habitandi locum dedit. O præclarum diem, quum in illud animorum conciliium, castumque proficiscar, & quum ex hac turba & colluvione discedam. Proficiscar enim non ad eos solum viros, de quibus ante dixi, sed etiam ad Catonem meum, quo nemo vir melior natus est, nemo pietate posterior. Hactenus Cicero.*

Intellexistis, A. O. admiranda animæ, ejus majestatem, originem, potentiam, immortalitatem. Habent ineffabile aliquid Theologi, creationem, resurrectionem, aliaque. Habent ineffabile aliquid Medici, causas puta periodicarum febrium. Habent ineffabile aliquid Mathematici, divisionem lineæ in infinitum & circuli quadraturam. Habent arcanum quid Politici, reconditos Principum sensus. Nobis Physicis ineffabilis est ille, de quo verba fecimus, Animus. Quamobrem, nolite admirari ea, quæ suspicit vulgus. non divitias, nam fluxæ sunt. non domos splendidas, ruinosæ sunt. non fervorum agmina, quia fallaces sunt. non cursus & phaleratos equos, quia discescent vos. Transcunt ista, nec possidentur diu. Animam suspicite, mole exigua, virtute maximam, origine celestem, duratione perpetuam. qua

si virtute fulgeat, fulget semper, si scientia
 splendeat, splendet semper. Hæc propria nostra
 dos est, hæc peculium. reliqua fortunæ sunt
 bona & hostium. Animam stupete, quæ felix
 est cum infelix habetur; potens, cum impo-
 tens; dives, cum pauperula creditur. cum sorte
 sua contenta est, cum sapientia se implevit; in-
 gens sit animo, plena fiducia, major invaden-
 te. Animam suspicite, quæ si sceleribus locum
 fecit, pessima res est; si pietati, si probitati,
 optima. Sunt, quorum oculos præstringit am-
 bitio. Sunt, quibus luxuria pro portento est.
 Sunt, qui in agris ædificant, & turres turribus
 imponunt, ut mirabiles habeantur. Ab animo
 hæc sunt fateor, sed sapientiæ veteris ignaro.
 Sapientis anima excrementa illa putat mundi,
 non ornamenta: vomitum ebriæ cupiditatis, &
 saginam inutilem insatiabilis avaritiæ. Sapien-
 tis anima majoris æstimat Solem meridianum,
 quam fastum Pellæi juvenis. Vbi de aqua &
 polenta prospexerit corpori, Iovi de felici-
 tate controversiam movet. Cum, vitæ integra,
 manum ad stipem porrigit, non se miseram
 credet, dummodo virtutem possideat. cum la-
 ceris vestibus occultatur, provocat purpuratos.
 nec enim decus suum aliis, sed sibi debere cu-
 pit. cum cervicem in forno, vel lapide reclinat,
 quia nullius sibi culpæ conscia est, dormit sua-
 viter, & calcitras regum & Circensæ tomen-
 tum fastidit. Nullum diem execratur, sed acer-
 bum patientia mitigat, prosperum animi mo-
 deratione castigat. Animam stupete, sed ut
 Creatorem stupetatis magis. qui licet divinita-
 tis suæ luculenta documenta ostendat propa-
 lam, in Animæ creatione (sit venia dicto) se-
 ipsum superasse videtur. Reveramini ejus sa-
 pientiam, quæ in re tam pusilla, tenui forte au-
 rula,

rula, inexplicabiles virtutis suæ thesauros de-
 posuit. Revereamini ejus potentiam, qui tot
 malis septo, imperito, vexato, fracto corpore, à
 mortalitate cœleste hoc depositum vindicat.
 Revereamini ejus bonitatem, quæ soli animæ
 imaginem divinæ suæ majestatis impressit, nec
 nisi ab illa cognosci, coli, adorari voluit. Si quis
 adhuc Diodorus est vel Protagoras, illo ore
 Deum esse fateatur, quo loquitur anima. Si quis
 adhuc Epicurus est, illo ore Deum nos curare
 agnoscat, quo adversus providentiam philoso-
 phatus fuit. Ille demum anima mihi præditus
 videtur, qui hos in fines habet: veritatis virtu-
 tisque studium; Reip. Ecclesiæque bonum, &
 Dei gloriam. Alios in fines qui vivit, cum vita
 animam perdidit. Talem ergo vobis Audito-
 res animam opto, quæ pia sit, sobria, temperans
 & Religionis Christianæ præceptis abundet.
 Magistratibus talem optem esse, qualis fuit Fa-
 briciorum, Curiorum, Fabiorum pro republi-
 ca. Ducibus talem, qualis fuit Epaminondæ,
 Themistoclis, Phocionis pro patria. Civibus
 talem, qualis fuit Thrasybuli, Agefilai, Arati
 pro libertate. Indicibus talem, quæ Zaleucæ
 æquitate temperet Manlianam severitatem.
 Sacrorum ministris talem, qualis fuit sanctis-
 sima & juxta prudentissima anima Tharsensis
 Apostoli, quæ facta est omnibus omnia, ut ali-
 quos Christo lucrificeret. Medicis animam
 precor, Hippocratica sapientia plenam, quæque
 non minorem pauperis animulæ, quam opu-
 lentæ curam habeat. Mercatoribus animum
 Solonis, qui cum mercatura Sapientiæ studia
 jungat, & hoc sollicitè caveat, ne animam de-
 beat. Militibus animam voveo, qualis fuit in
 Sicinnio Dentato, quæ non patiarur unquam
 animum cadere in pedes. Studiosis animum

Æschy-

Æschynis, gratum erga præceptores, quique studiorum tædia nominis immortalitate soletur. Mihi denique eum animum, qui Remp. hanc florentissimam, Proceres optimos, Cives humanissimos, eruditissimam hanc Iuventutem, & Vos, quotquot adestis, omnes & singulos amare & colere æternum perseveret.

D I X I.

Habita fuit cum libr. Aristotelis de Anima auspicaretur.

ANNO C D I D C X X X V.

F 3

O R A-

O R A T I O

D E

COELI ADMIRANDIS.

N ON ita diu est, A. O. quod
 de Animæ humanæ Admi-
 randis apud vos verba feci.
 quam recitationem quia pro-
 nis benignisque animis ex-
 cepistis, eadem, qua tunc, fi-
 ducia in coronam hanc pro-
 deo, de Cœlo dicturus. Libet saltum facere, &
 ex tenebricoso hoc & fanatico terrarum specu,
 ubi tumultuantur mortalium mentes, & inter
 tot vitæ ærumnas & labores palabundæ errant,
 transvolare in mundi suprema, quibus origi-
 nem suam ac natales debet Anima. Etenim sa-
 pientissimus rerum opifex, cum hominem con-
 dere vellet, animo luti vel vilioris argillæ par-
 ticulam apposuit, & res dissociabiles mirabili
 temperamento vinculoque nexuit. Eunt unâ,
 & illud quod oculos fugit, & illud, quod in-
 currit. Eunt unâ immortalitas mortalitasque,
 æternitas & tempus, vicissitudo & constantia,
 cum carne abjectissima res dignissima spiritus.
 Ipsi simul & hospites nostri sumus & domici-
 lium; ipsi carceres & captivi: ipsi folles, & venti.
 parte tenus Dei, parte tenus hominum, parte
 tenus cœli, parte tenus terræ filii. Loquar effica-
 cius: *Sileni Alcibiadis sumus*; foris nullius, intus
 quantivis precii: foris despecti, intus admirabi-
 les: foris profani, intus sacri prorsus & venerabi-
 les. Si ex corpore æstimemur, vix valemus asse.
 Si explicemur, sub exuviis grandem thesaurum,
 sub

sub mortali cortice pretiosum, sublime, excel-
lens depositum occultamus, Animum nempe,
rerum omnium, pro quibus ceteri mortales
sudant, currunt, litigant, belligerantur, con-
temptorem, omnis fortunæ, omnium malo-
rum, etiam mortis, invictum demitorem. At-
que hinc duplex nata cum mortalibus. Una cor-
poris, sive, ut Plato loquitur, hominis exterioris.
Altera animæ, sive hominis interioris. Ille
sibi suisque cupiditatibus, hic bonæ menti la-
borat. Ille potiones cibosque percolandi sor-
didum instrumentum est, hic non nisi invitus
cohabitat. Ille, dum caler sanguis, aut mæne-
triciis Sirenum oculis detinetur, aut gulæ dicit
sacramentum, aut publico favori adulatur, aut
vindictæ studio contabescit, aut inter conatus
magnos & improbos languescit. Hic quicquid
tranquillum, tutum, sacrum ac eximium cogi-
tat. Ille cœlo relicto pronus terram mordet.
hic solo relicto alta respicit, & quia cœlestium
ordini inseri cupit, veritatis ac honesti se stu-
diis occupat, nec acquiescit, nisi naturæ se co-
gnitione totiusque Universi ingentibus miracu-
lis impleverit. Vita, quæ inter curas suas mo-
ratur, corporis est. At animi vivit magis gliscit-
que. Illa oscitanti similis & marcescenti, quic-
quid vitæ est, amittit. hæc præstantissimarum
rerum consummatione annos ad veram sapien-
tiam extendit, & tunc se beatam putat, cum
originem suam cogitat. Equidem nihil homini
excellentius, quam eò redire, unde profectus
est, eo reflecti perpetua animi agitatione, unde
descendit pars nostræ melior. Dixi causam, pro-
pter quam Plato mortem se meditari dixit,
quoties de rebus cœlestibus, divinis & à terre-
narum sordium colluvie semotis philosopharetur.
Qui auri argentique saburra toti incubant,

maria & montes lucri spe trajiciunt , qui jactis in altum molibus æquora , flumina , lacus in arctum compellunt, hoc impensè agunt, ut animum corpori mancipient & carceri suo arctius alligent. Qui verò coelestia speculatur , mortalitatem suam transilit, & velut à longa peregrinatione domum redit , ab exilio in patriam, à servitute in libertatis regnum, tantoque à corpore secedit longius , quanto Superis est vicinior. Quoties disputationes Sapientum ad censum revoco , ex infinito controversiarum numero tres optimis appono. Earum prima Animæ naturam investigat. Secunda cœli secreta. Tertia actionum humanarum finem. Postrema hæc de Beatitudine agit. Prima de Beatitudinis possessore. Media de beatorum sede & habitaculo. Duæ priores speculantis sunt. Vltima hominis in actionem intenti. De prima quoniam nuper differui, de media , quæ Cœlum attinet, jam dicam. Quamobrem ferias indico Curiz, templis, scholis, foro. Cessare volo Curiz strepitus , & tria illa verba diebus nefastis pronunciari vetita. ratio est, in cœlo sumus, ubi civibus præmia dantur, non præcepta. Cessare volo à formandis moribus templa. ratio est, in cœlo sumus, ubi non discitur pietas , sed coronatur. Cessare volo Scholas ferulasque tristes, sceptræ pædagogorum. ratio est, in cœlo sumus, ubi manum ferulæ totque calamitatibus subduximus. Cessare volo fori jurgia. ratio est, in cœlo sumus, ubi debiti nomina expuncta sunt omnia, nec à creditore differt debitor, à iudice reus, à patrono cliens. Cum publica Encœnia indicta sunt civitatibus , venia sit obæratæ , & veluti libertate donati in foro securi ambulant, qui eodem pridem cesserant. Et cum de cœlo philosophamur, inter medios siderum ordines gra-

gradimur, nubium, tonitruum, fulminumque stationes supervehimur, cum Lunam ipsam vicissitudinum matrem sub pedibus calcamus, nonne improbum fuerit, detineri animos vestros hujus vitæ ministeriis, & in cœno quotidianarum occupationum volutari?

Age ergo, Anime mi, enarra gloriam Dei, & opera manuum ipsius. aperi, quicquid stupendum & ineffabile summa pars mundi habet: Dic: an ab omni retrò æternitate exstiterit cœlum, an cœperit esse; an interituum sit hoc, quod oculis usurpamus, sublime mundi theatrum, an permanens semper: Dic: quam immanibus spatiis circumscribatur amplissima machina, quamque ingenti intervallo terram adspiciat: quid grandes istos fornices sustineat libretque: An mundus stante terra circumbeat, an mundo stante, terra. Dic, quantis cursibus incitetur hæc moles, ut volare mundus, non moveri videatur. Dic cœlorum ordinem, constantiam, pulchritudinem, figuram, vim horribilem, & occultos in inferiora hæc agendi modos. Hominis est, supra hominem & humana omnia se erigere. Hoc divinitatis in nobis certissimum argumentum, quod divina nos delectant. Hoc futuræ immortalitatis documentum certissimum, scrutari immortalitatis domicilium, non tanquam alienum, sed ut nostrum. Vos A. dum de his loquor, silentio favete & vultus, tanquam ad rem sacram accessuri, submitte. Nunquam nos verecundiores esse debere, ait Aristoteles, quam cum de Diis agitur.

An Cœlum ab æterno exstiterit, an in tempore conditum fuerit, non una est Philosophorum sententia. Primi omnium Peripatetici, & hos secuti Averroes, Simplicius, Proclus, Avicenna,

cenna, dum in cœli constantiam, durationem, immutabilitatem oculos intendunt, æternum illud dixere. Neque enim verisimile ipsis videbatur, Deum ab æterno domicilio caruisse, aut sœra creatione domicilium sibi tandem, quo reciperetur, condidisse. At quotquot præcessere veterum, Anaxagoras, Democritus, Empedocles, Melissus, Plato, alique, sive rationibus, sive natura petitis edocti, sive Chaldæorum, vel Ægyptiorum traditione persuasi, cœlum creatum dixere, nec fuisse semper. Gravis quæstio, & digna, in qua se mens humana exerceat. Non arcessam longè rationes, quibus evincam cœli principium. Ipsum pro me loquatur cœlum, & in expedito res est. Moveri cœlum omnium unanimis confessio est. Quanquam enim de motu stelliferi orbis, tum etiam Solis, controversia sit, Planetas tamen reliquos moveri, apud omnes in comperto est. Quod si movetur, principium habeat necesse est, & motus, quo movetur, & spaci, per quod movetur, & temporis, quo motus mensuratur. Periodum motus cœlestis vel horarum, vel dictum, vel mensum, vel annorum numero definimus. si annis, deventendum ad primum. si mensibus, ad primum iterum. si diebus, erit horum aliquis primus. si horis, & hic incipiendum à prima. Nec me movet, si horam horæ, diem diei, mensem mensi, annum anno prævisse dicas infinita serie, & temporis novi successione ab æterno fluxisse horas, dies, menses, annos. Quomodo enim plures vel horæ vel dies successione possunt esse æterni, cum singuli incipiant, singuli desinant? Unius motus, alterius est nativitas, & vita unius, progressus ad mortem alterius. Nullum ergo totum æternum, cujus partes singulæ nascuntur & pereunt, & finitæ sunt,

sunt. Quæ singulatim originem agnoscunt, quomodo, si in unum omnia colligas, æterna esse possunt? Et quis quæso ille dies fuerit, quem æternitas salutabit? quæ illa hora, quæ æternitatis comes ibit? Vultis res sine & principio circumscriptas, qualis est dies, hora, mensis, concurrere æternitati? At hoc est res non æternas facere æternas; sempiternum dicere, quod incipit: & semper fuisse, quod desinit esse. Non potest non semper esse, quod semper fuit. inseparabilis est ab æternitate immutabilitas. ne sit interire in tempore, quod se ab interitu vindicavit ante omne tempus. Motus cœli circumactio est & gyrus. ut gyrus à puncto incipit. non sœvus ac circini circumductio à puncto ad punctum definito spacio & duratione completur. Non moror, quale punctum, aut ubi designes. modo motus terminos suos habeat, & carceres, unde incipit, & metam, in quam desinit. Ponite terminos, hinc Orientem, inde Occidentem. Quæro, an Sol ab æterno curriculum suum absolverit inter hos carceres & metam hanc, finito tempore, an infinito? Si finito, quomodo motus ab æterno? nec enim ex finitis temporibus unquam exculpas infinitum. uti si numeris finitis superaddas finitos, summam nunquam colliges infinitam. Si infinito, qui fiet, ut in spatio finito, quod Orientis ac Occidentis terminis clauditur, hæreat Sol infinito tempore? Nec infitias ibitis, si cœlum moveri dicamus ab æterno, potuisse Deum ad singulos circuitus & dies creare Angelum vel substantiam permanentem. quam si creasset, in hunc usque diem Angeli erunt infiniti, cum infiniti præcesserint dies. At infinitum numerum revera dari impossibile. Vel enim Deus illum Angelorum numerum in nu-

merato habet, vel non habet. Si non habet, poterit Deus condidisse, quæ non poterit numerasse. Si habet, aut numerus ille erit par, aut impar. Si par, finitus; si impar, finitus. Mussitat non nemo vestrum, ea ratione motus & dies æternos præcessisse, qua ratione motus & dies futuri in æternum extendi possunt. At non eadem ratio futuræ & præteritæ durationis. quod enim futurum est, potest esse, reapse nondum est. quod præterit, fuit aliquando. Numeris dierum futuris addi posse novos, sine fine, nulla ratio negaverit, cum numerus augeri possit in infinitum. Numeros dierum præteritos anticipari posse ab aliis, sine principio, nulla ratio concesserit, cum nullus aut fuerit aut sit rerum numerus reapse infinitus. Causa est, *Qui* cogitationes in futurum intendit, hæret in iis, quæ ab aliis fiunt & dependent. *Qui* verò ad præterita retrospicit, in causas rerum se diffundit. quarum successio sine principio esse nequit, cum nulla agentis vis infinitum permeare & pertransire possit. At cœlum, inquires, moveri observo, omnibus ætatibus & seculis motum fuisse accepi. incepisse unquam, desisse unquam, non deprehendo. Itane, quia incepisse non vides, incepisse negabis? In te descende, quisquis es, ut te ipsum testem veri habeamus. Movetur, quo ad vivis, cor tuum, movetur pulmo, te vel dormiente, vel ociante, vel aliis rebus intento. nec propterea motus istos incepisse infitias ibis. Pueri, in sua quisque domo educamur, cujus initium non observavimus. num idcirco domos parentum ab æterno fuisse, vel non factas affirmabimus? Respondent quidam speciosius: substantiam cœli non incepisse, at incepisse motum. Audacter affirmo, nunquam fuisse cœlum sine motu. nec

cujus

enim sui gratia conditum est cœlum, sed propter nos. Nullam ego me gratiam cœlo debere puto, nisi ob motum. hunc tolle, inutilis fuerit grandis ista fabrica, uti horologii nullus usus, cum quiescit. Collocate Solem, quocunque libeat cœli loco, immobilem; alteram mundi partem æternis damnabitis tenebris, alteram æterno donabitis lumine. una torrebatur æstu, altera rigescet frigore. Una sterilefcent omnia horrendo gelu, in altera immodico calore. Sed pergamus detrahere authoritatem æternitatis assertoribus. Cœlum aut est totius naturæ primum, aut à primo, aut primo coexistit. Si primum; Deus sit oportet & numen ipsum. At miseri mortales, vultis Deum instrumentum esse? & rotari circa vos homunciones augustam numinis maiestatem? Vultis toti Vniverso potius præficere rectorem, vitæ, sensus, rationis expertem, quam mentem agnoscere altiore, quæ & sapientissima sit, & potentissima? Vultis jura dare homini rem homine ignobiliorem? corpoream & brutam morem imperare animis nostris, qui ipsa cogitatione cœlos transcendunt, & aliquid cœlo dignius, majus, excellentius concipere valent? Quod si Deo æterno cœlum coexistit vultis; pace vestra quæram: quo jure gubernet cœlum? Casu enim ferri nequit, quod movetur ordine, quod movetur eodem modo, quod movetur in aliorum usus, nec turbari se unquam finit. Quod si gubernat, quo jure, inquam? Si enim ipse mundum non fecit, Vel ab alio possessore accepit, idque vel commodato, vel vi, vel empione, vel deposito, vel locato, vel legitima successione; Vel in vacuam, & derelictam venit possessionem; idque vel jussu, tanquam minister, aut servus, aut mercenarius à domino.

Quicquid tetigeris, ulcus erit. Expecto, ut respondeant Iurisperiti, & gubernationis alium titulum comminiscantur, præter Creationem. Atque hæc quidem Creatio omnium miraculorum primum est & maximum. Artificis sub manu nasci statuam, domum, mensam, minus miror. habet in quod agat, æs, lignum, ebur. Naturam è materia vitæ experte elicere animal, magis mirum. verum & hic agenti obstetricatur illa ipsa materies. At Deum ex nihilo condidisse spacioussimam cœli machinam, omnium pene rerum, post Deum, causam principiumque, omni humana admiratione majus est.

Proximum novæ admirationi locum dabit, corporum cœlestium Magnitudo, & terminorum mundi horribile intervallum. Terram intrucamini, quantis hic spatiis populi dissident; Sarmatæ & Seres, Scythæ & Troglodytæ, Indus & Numida. quàm longè sese ex adverso adspiciunt Antorci, Perioeci, Antipodes. quàm immane abest ab Istro Ganges, à Strymone Hydaspes, à Rheno Nilus, à Sequana Ganges. quæ tamen intervalla ne unius stellæ fixæ diametrum expleant. Quot in cœlo numeratis stellarum minimas, toties universam terram, & maria, & montes & sylvas, cœlo contineri posse, credite. Inter animalcula, minimum est, quod vocant acarum. inter corpora, si pulvisculum, si milium, si papaveris semen dixeris, minima dixeris. at si in Solis corpore ponat divina & omnipotens manus Telluris molem, quæ inter nos ferro & igni dividitur, in qua navigamus, pugnamus, imperia per meridianos distinguimus; omnia hæc, sursum è centro adspiciantibus, atomus erunt & milium. Si Dædum illic cum quadringentis Persarum millibus

bus occurrentem Alexandro observet, Lynceus eris, si videbis pulvisculos, & pugnam, qualis fiet inter papaverum femina. Si Xerxem subreptis euntem vexillis in cælo cogites, stratum navibus Hellespontum, si effusos veluti diluvio Cimbro Italia obtexisse fingas, jurabis fornicarum te discursum videre, & in angusto laborantium. Creditur Athos Macedoniz mons ejus esse altitudinis, ut umbram in Lemnon projiciat. quem si in Solis loca transferas, ne tantillum nobis umbræ faciet, ne quidem illi, qui in Luna positus, ad latus Menippi, Soli tanto erit vicinior. Absorbet Solis magnitudo, quicquid in terris est maximum. ipsius Solis magnitudinem plus millies absorbet illud ipsum, quod Solem complectitur, cælum. Hoc verò quia ab altiorum orbium complexu circuloque ambitur, crescit ad miraculum corporum quantitas, spectantque implet humanæ menti incomprehensibile. Quod si magno Copernico credimus, tantum interest inter Stelliferum orbem, & Lunæ, Veneris, Mercurii, ac Solis domos, ut non solum hæc ipsa sidera, inter quæ Sol centies sexagies sexies terra major est, sed & corpora hos ignes deferentia, omni se quantitate exuant, & in eam gracilescant parvitatem, ut punctulum adspectantibus sint, & penè nihil. Vos, qui bolide tentatis abyssum maris, stupefcite ad corporis, de quo loquor, terribilem abyssum, cui meriende non sufficiet vel rota Europa in fanes totta. Vos, qui Romanorum imperium hinc Danubio, hinc Euphrate clauditis; qui è Septentrione modo in Occisum, modo in Ortum vela dirigitis, per vastissimos fluctus, per hominum & Deorum iras ad autum itis; vos qui Hunnorum regis potentiam Europe Afræque finibus definitis: vos,

in-

inquam, cœli mihi ambitum & immensos circuitus enarrate. Omnia hæc regna imperiaque, Indiam & Æthiopiam, Bactra & Macedonas, Persiam & Libyam cum cœli spatiis componite. Iam, qui in Occidentem vos trajecisse putatis, domi eritis: qui latissime imperatis, habitabitis anguste: qui legatos è longinquo expectatis, videbitis domi coram: & quotquot estis Imperatores, reges, principes, ne latum quidem unguem possidebitis. Quicquid urbium, littorum, regnorum, vestri erit juris, confusa in unum & velut in pugillum contracta & omnium & singulorum erunt. ut necesse non sit, viritim dividi, quod partes non habet. Nec tamen istis heri natis philosophis assentior, qui mundum Infinitum esse, non sine fiducia asseverant, & cœlorum spatia sine termino & sine extendi. In qua enim quæso schola didicere, corporis infiniti motum dari posse, cum nec spatium habeat, quod relinquat, nec novum, quod occupet. est enim ubique. Si moveri pernegant: aut cœlum istud infinitum perfectum absolutumque statuunt, aut imperfectum, quodque parvum adjectione perficiatur indies. Si imperfectum, finitum erit, cum imperfecto addi aliquid novum possit, infinito non possit. Si perfectum, partium omnium unione & præsentia constabit. at collectis partibus cœli omnibus, denuo finitum erit, cum infiniti corporis partes omnes colligi nequeant. Deinde, aut cœlum istud infinitum majus facere potest Deus, aut non potest. Si potest, non est infinitum. Si non potest, exhaustam esse divinam potentiam fateri habent, nec posse Deum vel tantillum quantitatis corporisque ultra producere. Et si essentia immensitas solius est Dei, aut cœlos Deum faciunt, aut duo

sta-

statuunt infinita, quod est impossibile. Est in opinione ista non exigua hallucinatio. Et tamen ipsis commentum placet. Nunc & illud me abripit, quantis cursibus incitetur hæc moles, quanta circumagatur velocitate. quæ tanta est, ut si humani intellectus captum excedat quantitas, motus obruat. Veteris novique seculi controversia est, an nos nescientes circumagat raptu suo natura, an cælum circa nos: utrum hujus motu fiant ortus & occasus, an ipsi oriamur quotidie & occidamus: an pigerimam simus sortiti sedem, an velocissimam: circa nos Deus omnia agat, an nos agat. Abeunt in partes Sapientum scholæ, & magnis se iudiciis quisque tuetur. Hic Aristotelem & Ptolomæum, ille Pythagoram & Copernicum duces habet. Ptolomæum metus incessit, ne, si rotemur nos, vertigine corripiamur omnes, urbes ædificiaque dissiliant, totaque quam incolimus, terræ superficies pulveribus fumeret. Copernicus timet, ne assiduo rapidissimoque cœli circumactu ipsa mundi inferioris compages luxetur, & convulsis cardinibus eidem omnes ruinæ affines simus. Ptolomæo decentius videtur, terram, quæ hominem fert, Dei imaginem, & tot creaturarum nobilissimam, stare immobilem; & circumerrante Sole, tanquam famulo, tanquam lucernâ & vaga lampade, frui. Copernicus decentius putat, Solem, astrorum regem, in medio Univerſi, veluti solio suo spectare circumcursantem terram, tanquam famulam & pedissequam. Idem ridiculum arbitratur, terræ, almæ nostræ matri, circumferri ignem Phœbæum; cum matrum sit, liberos igni obvertere, non ignem liberis. quin & ineptissimum fore ait, si coquenda fercula circummeat ignis, & iis quiescentibus, ambulent prunæ.

prunæ . At Ptolomæus rem periculi plenam esse affirmat, æterno Solis igni circumduci terram , ne raptu velocissimo concussa culina omnis corruat, semicocti nos & semitosti mortales in frusta discerpamur, cineribusque inquinemur augustissima fercula . Copernicus terræ, ex longo situ & quiete , à putredine metuit . Ptolomæus abnate telluri adversus putredinem prospectum putat , per frigora, per ignes subterraneos , & ventos . Copernicus in eo totus est, ut naturam nimio labore levet, cui facilius erit terram movere, quam cœlum multoties majus terra . Ptolomæus Deo omne id facile esse verissime perhibet, quod à contradictione alienum est . Prioris affectu terram fibras habere dictitant, rectas, obliquas, transversas, quibus , more animalium , moveri possit . Cœlum iis carere , ideoque ad motum ineptum esse . Posterioris affectu fibras Sapientie in Copernicanorum cerebro desiderant, quibus sapere debebant; rectas, quibus rectum videant; transversas, quibus declinent à falso; obliquas, quibus vertigini occurrant . Hujus controversiæ momenta jam non expendam . nec dicam sententiam , licet ab Urbanitate summi Pontificis nihil mihi metuum . Disputent illi acrius , quorum interest vel Cœlum vel terram moveri . Me , ut quod sentiam eloquar liberè, *Sed terra seu rotatur æther , Impavidum ferient ruina .* nihil definivisse sit satis , nec cum fiducia inveniendi , nec sine spe . Illud solum dicam , me maximis , quæ omnis antehac ætas tulit , ratissimisque ingeniis accensere Nicolaum Copernicum . ut qui Veteram adjutus sola auctoritate , non rationibus , alium cœlorum , ac totius naturæ ordinem , nec difficilem nec inconcinnum sinxerit , salvo rerum omnium,

nitum, quæ cœlo terrisque accidere solent, ad-
spectu. Quod si parem industriz suæ poten-
tiam hic homo nactus fuisset, inversam jam-
pridem, Auditores, naturam omnem mecum
vidissetis. migrasset in locam Veneris orbis
terre, comite Luna. staret in Vniuersi centro
immobilis Sol. proximus nos adspiceret Mer-
curius. nec tertiam cœli stationem teneret Ve-
nus, sed Phœbi soror. consisteret immota quo-
que tot siderum domus, & fumantes ex longo
morni cardines sacros ætonita adspectaret. Hæc
invenisse, hanc novi Orbis ichnographiam vel
in tabula annotasse, Deorum est, non homi-
num. Mihi in præsentiarum per calcatos Peri-
pætericis calles incodenti, non terre, sed Cœli
velocissima vis religiosum horrorem incutit.
Etenim cum corporum cœlestium magnitudo,
ambitusque pene ineffabilis sit, & ad eundem
indies locum, unde abire, revocentur astra;
pernicissime ea ferri necesse est, ut quæ tam
grande iter tam paucis horis absolvant. Deor-
maz sphaeræ stupenda præstas ratio. Omnia enim
tam decies majorem octava sphaera, at globo
terrestri infinitis vicibus majorem credant As-
trophologi, horæ spacio tot ruit passibus, ut me-
merum recitaturi Mathematici, viatico egeant,
& respirare cogantur. Ni me fallit ratio, quæ
maximus est cœli ambitus, plus spatii horæ
momento conficiunt stellæ, quam ducentis
annis conficiat viator, quotidie miliaria decem
emensus. Bant jam Poetæ nostri, & de rebus
ecclerrimis loquantur mirabilia. Ego, si cum
cœlo contendendum sit, pigritiam Æoliis fra-
tribus; fulmini, nubibus, Parthorum sagittis
segnitrem; avibus, equis, cervis, fluminibus
tarditatem exprobrem. Quibus impossibile vi-
detur illud, quod Axi, hoc mihi expediant ve-
lim,

lim, quomodo possibile sit, speciem visibilem vel Solis vel Lunæ, vel superioris astri, per immensa illa spacia unico instanti ad oculum deferri. Si aliam corporis, aliam speciei rationem esse dixerint; audient ex me: majus esse miraculum, rem fluxam, & evanidæ naturæ, qualis est species, per tam immensos tractus rapi integram & incolumem; quam corpus solidæ & subsistentis naturæ. Etiam illud planum faciant: à radiis solaribus, celerius nictu oculi, mundum illustrari. & tamen illos corpus esse vult Epicurus. Quid, quod cogitationis humanæ longe major sit celeritas, quam cœli, quæ dicto citius ab Auroræ thalamis ad Vesperam rapitur, & rursus à Vespera in Auroram redit; cùm animalium brutorum ultra oculorum terminos non vagetur comprehensio. Quod si grande navigium aquis innatus digito movere potest puer; si molas ingentes unius equi versat vis, vel levis aura impellit velocissimè: si glandem ferream mira celeritate protrudit modica pulveris portio: si domos, turres, obeliscos promovet paucorum opera: cur maximum Deum diffidimus posse maxima? & in vacuo movere corpus, nullo resistente aut motum remorante corpore? Auget admirationem substantiæ cœlestis indoles, constantia, & diuturnitas. Antè Aristotelem philosophi serè omnes Cœlum ejusdem cum elementis naturæ esse arbitrati sunt. Pythagoras & Heraclitus igneum dixere. Erat & hæc Ægyptiorum sententia. qui ignem cum celsiorem mundi partem occupasset, nec jam altius posset evehi, sese in gyrum composuisse ajunt, ad eundem modum, quo flamma, cum fornacis summitatem attingit, in convexam effigiem circumflectitur. Empedocles cœlum solidum esse, velut crystallum, credidit.

recen-

recentioribus aëreum esse placet. At Stagirita noster ipso aëre & igne sublunari liquidius subtiliusque. E facris scriptoribus non pauci quovis metallo firmitus esse contendunt, opacum quidem & crassum parte summa, inferiore rarum, pellucidumque, ob radiorum visibilium sine refractione trajectionem. Verum hic minus certis demonstrationibus niti philosophos & Theologos dicere ausim, nec quicquam, præter hoc, haberi certum, quam magis constantis & stabilis esse naturæ cælum, quam quæ sunt infra cælum posita corpora. De reliquo animi pendeo. Quapropter siue corpora æthere vitrea dicamus & crystallina; siue ferrea & ænea; siue liquida ac tenuis substantiæ; attentum me tenet divina providentia. Si vitrea sunt, mirum non dissilire raptu: præsertim cum motibus incitentur contrariis. si ferrea sunt, vel in modum tecti durata, illud miror, ex mutuo attritu non excitari immanes strepitus; vel non audiri concentum Pythagoricum radentium se dispari impulsu corporum. Vt enim aures nostræ obsurduisse possint ex quotidiano strepitu, ne terribilis nobis sit, more illorum, qui ad Nili catartas habitant, non tamen usque adeo obsurduere, ne audiri possint. Quod si liquida, tenuia, fluida sint; mirum assiduo circumactu non confundi, non fluctuare fabricam, non turbari eccentricos, non dissipari epicyclos, & permisceri Deos. At eadem semper sibi que similis cælorum facies. nulla pars ruinosa, nulla rimosa, aut ætate fatiscens, aut juncturis suis dissoluta vel compagibus luxata apparet. Quicquid infra Lunam est, corporum sublimium motu fatiscit & corrumpitur, ipsis illæsis. Transit terra in aquam, aqua in aërem, aër in ignem, & vice versa. Ætas ve-

ri, ætati autumnus, autumnus hyems succedit. mare crescit, decrescit. ær modo serenus, modo turbidus. Causas mutationis & inconstantie quasdam terra præbet, cujus positio varia aëri temperiem variam adfert. Sed præcipuas coelo siderumque cursibus imputes. Solem sequitur annus, ad illius flexum modo tepent, modo calent, modo fervent inferiora. Lunæ in corporibus humidioribus non minor vis. Sed & ceteræ stellæ modo frigora, modo imbres aliosque apud nos tumultus turbida movent. Quæ omnia aliena à coelo & æthere, qui inter has vices, vices nescit: pati nos facit, nec patitur ipse; turbat, nec turbatur; alterat, nec alteratur; corrumpit, nec corrumpitur; aliis rebus vitam, aliis interitum adfert; sibi immortalitatem vindicat. Quæ mundi parte vivimus, nulla tempestas magna durabilis. quanto plus habet virium, tanto minus temporis. nihil non concitatore cursu in exitium sui tendit. Coelum rapidissima sui agitatione, aut perfici puto & conservari, aut non destrui. Animæ nostræ in hoc corpore constantem perpetuamque essentiam miramur. Et tamen hæc & proficit annorum decursu & deficit. addiscis multa, & obliviscitur multa. lætitia viget, luctu languet; scientia fulget, ignorantia sordet; atollitur spe, dejicitur metu. Coelum nec deterius unquam fit, nec melius. Anima mutatur in horas. Coelum ne quidem in secula. Animum de gradu dejiciunt levissimi fortunæ motus. Coelum nullis tempestatibus, nullis Titanum minis à tramite deflectit. Interitus expers est, quia hostem in natura non habet. An per divinam potentiam destrui possit, nullus dubito. An destrui illud aliquando velit Deus, nec me docet ratio, nec clare expediunt sacrorum verborum

borum interpretes. Apud Platonem in Timæo, mundi opifex pro Deorum concione corpora cœlestia hunc in modum alloquitur : *Natura vœstra diffolvi potestis, at voluntate mea non diffolvetimini, quia voluntas mea majus potentiusque vinculum est ad perpetuitatem vœstram, quam illud, quo fuistis tunc, cum gignebamini, colligata.* Qui mutari volunt cœlum, sed ob distantiam à nobis mutationes non deprehendi, tantisper hoc cessent afferere, donec propius in cœlos admissi mutationes certius deprehenderint.

Quæramus jam, quid Cœlum moveat, quid tanti corporis molem impellat, quid sit illa valentius, quid tantam rem ipso in motu fulciat. Magni animi res est, rerum naturæ latebras recludere, nec contentum exteriori conspectu, introspicere in superioris mundi secreta. Illud ante omnia dicendum, opiniones Veterum rudes esse & minus exactas. A Deo proximè moveri, illum per magnos artus diffusum hanc molem agitare, non est quod dicamus. Ex quo enim ab augustissimo Creationis opere cessavit, famulari naturæ naturam voluit, & ea exequi causas secundas, quæ imperavit semel. Plato, cujus modo memini, ab Anima mundi impelli orbes perperam autumat. Quod enim quæso illud animæ genus? quod nec nutrit, nec augeat, nec sentit, nec appetit, quod nec intelligere facit cœlum, nec velle. Aristotelis placitum est; cœlos ab Angelis, sive intelligentiis, ut vocat, rotari. Nec tamen ex ipso Aristotele liquet, an intelligentiam Deum faciat, an ab eadem distinguat. Si Deum esse vult, minus decorè Deum cœlesti rota instar Ixionis alligat. Si mentes suas à primo motore alias esse vult, cur, quem in aliis rebus motum perficit vis inferior, non perficiat

ciat in Cœlo? cur, si à se moveri deorsum potest lapis, & moveri semper, si, quo tendat, haberet semper, non possit à se moveri in orbem cœlum? Ego virtutem à Creatore cœlo inditam arbitror, quæ diffusa per orbem vehementissimi & maximi impetus causa est. sive naturam illam appellare, sive formam, sive principium internum libeat. Et sicuti gravitas levitasque corpora velocius movent, quo sunt majora; ita & vis movens cœlum in grandi densoque corpore compacta, illud vertit & torquet velocius. Hæc ipsa vis spaciosissima lacunaria sustinet, ut nec adduci se unquam, nec diduci patiantur, nec altius levare, nec deprimi. Solent artifices magni corporis pondera retinaculis extrinsecus suspendere, ne cadant, aut fulcris, ne subsidant, subtus fulcire. nihil hic ejusmodi. Pendent in magno inani grandes structuræ. nec quicquam supra se habent, vel infra se, præter Deum, qui ubique est. Neque enim illud dixerit quispiam, mundum descendere per inane, sed non apparere, an cadat, quia cadit semper, ut infinitum est spacium, per quod cadit. quod quidam ex Veteribus de terra dixerunt, cum rationem nullam invenirent, propter quam pondus in aëre staret. Quare & Poëtarum fabulas rideo, qui axes æthereos ab Atlante portari fingunt. nec Empedocli accedo, qui cœlum grave esse ait, sed perpetuam vertiginem causam esse, quod non cadat. eodem modo, quo hydria aquis plena, dum in gyrum torquetur, aquam, etsi gravis illa sit, effundi prohibet. Minus solide philosophatur Agri-
gentinus, dum cœlo pondus attribuit; nec explicat, quæ sit illa vis, quæ deorsum intentem gravitatem tot seculis vicerit. Percellit animos nostros præconum Architectura, quoniam stupendos

pendos templorum fornices, pyramidum miracula, amphitheatrorum moles, palatiorum protentas porticus, arcus, mausolea, & in modum provinciarum exstructas thermas, pontes adhuc, murosque intuemur. at ludus hæc sunt & jocus præ cœlesti hac architectura. Vitruvius, & qui hunc præcessere, Agatarchus, Democritus, Ctesiphon, non audent in lubrico & instabili loco fundamenta locare. si cogantur, vel calcatis fundamenta carbonibus, vel ovium velleribus, vel taurinis tergoribus substernunt. Deus noster in nihilo ædificat, & cœlos nihilo fulcit, ut ejusdem sit & creantis laus & conservantis, & moderantis cœlos & libran-
 ris. Non audet Vitruvius fornices extendere sine verticillis, & columnis, non pontes sternere sine sublicibus, non muros attollere, sine tibicine. Deus audet. & immensos cœlorum complexus sine trabibus, sine columnis, sine tibicine expandit. Vitruvius sine arena, calce, cæmento nihil molitur. Deus sine calce ferruminat, sine cæmento glutinat, sine arena ædificat. Vitruvius sacris ædibus margines, projecturas, crepidines, circuitiones addi vult. Deus nullas. Illius opus aut Doricum est, aut Ionicum, aut Corinthiacum, aut Tuscanum. Dei nullum horum. Et tamen nullum majus, nullum pulchrius, nullum stabilius. Vbi à norma, perpendicularo, amussi destituitur architectus, inclinat paries, & caduco operi diffidit ipse artifex. Noster faber instrumenti omnis impatiens est, & tunc ædificat certius, cum sine adminiculis ædificat. Fabricat automata humana industria, cum ad summum pervenit. quæ tamen ad cœli exemplum perpetuo moveri nesciunt. Et si fortè Archimedes aliquis in fragili vitro cœlos exhibuit, in quibus annos,

G

men-

mensisque metitus fuit simulatus Signifer, non tamen perpetuus esse potuit motus vitrei & non perpetui corporis.

Quod si curiosus cœlestium spectator, propius domicilii hujus ordinem dispositionemque intueri velit, argumenta divinitatis nullibi non reperiet. Quamvis enim illa mundi conversione nihil sit citatius, tamen obnituntur adversis motibus orbis alii, & oblique vadunt, ut singulis terræ partibus Deum ostendant. Feruntur omnes motu æquabili. quisque suo. Nullus hæsitat, nec dat suspensionem objectæ præter solitum moræ. Et licet errare nonnulli dicantur, in errore tamen constantia est & ordo summus. non eunt, nisi qua debent. nec errant, nisi cum ratione. non est expers rectoris cœlum, ut temeritate ferri & fortuito volvi debeat. Adest cunctis mundi partibus divina majestas, flectitque & moderatur suam fabricam, qua nihil formosius, nihil dispositius, nihil constantius. Quæ pro despectis habet natura, in infima Universi, hoc est, centrum detrusit, terram puta & aquam. Aërem ignemque majoris efficaciz res situ posuit digniore: At cœlum, uti excellentioris substantiæ, in suprema mundi parte loco illustri posuit. In aulis sui sunt Principibus successus & diverticula. In cœlo habent Planetæ domos suas, habent circulos, in quos secedunt. Non morantur perpetuo in una regni parte reges. ad plures accedunt, quia omnibus imperant. Nec Planetæ eandem cœli partem tenent. jam Boreales sunt, jam Australes, jam apogæi, jam perigæi. Cum populo se ostendunt Imperatores, aliis atque aliis consiliariis stipati incedunt. Ad eundem modum sidera, nunc sideribus aliis opponi, nunc supponi, nunc cum Iove, nunc cum Saturno,

turno, Sole, aliisque congregi, nunc retrogre-
di & resilire, velut tripudio, amant. Circum-
stant Iovem sua sidera, & veluti domino, famu-
lantur Medicei ignes. Hunc præcedit patrio
jure Saturnus. Tertius est hominum generi
horribilis Mars. Tum media fere regione in-
cedit Sol, reliquorum luminum moderator,
mens mundi & temperatio, tanta magnitudi-
ne, ut cuncta sua luce lustret & compleat. hunc
ut comites sequuntur Veneris alter, alter Mer-
curii fulgor. In infimo orbe Luna radiis Solis
accensa convertitur. Vidit Roma sedentes in
Amphitheatris S. P. Q. R. nos in altius thea-
trum intenti, quot lumina, tot veluti Deos &
numina cœlestia adspēctamus. quorum singula
suis vacant ministeriis, unius rectoris jussu, sine
murmure.

Philosophorum alii unum corpus cœleste &
continuum esse asserunt, & per ejus campos ac
latifundia vagari sidera, citius, ocyus, more
avium aera sulcantium: alii stare in suis orbi-
bus stellas, tanquam fixum & immobilem po-
pulum, nec nisi corporum suorum motu rapi,
uti clavi rotæ infixi. ex qua demonstratione
natus orbium numerus, & distincta Planeta-
rum ab octavo orbe habitacula. Nullius me
nunc sententiæ hostem profiteor. sed quam-
cunque amplecti lubebit, locus erit miraculo.
Ex priorum mente, stupendus stellarum exer-
citus, velut in aciem dispositus, incedit, suam
quæque stationem servat, nec à semel constitu-
ta linea unquam deflectit. Quibus minus viæ
conficiendum, quales sunt, quæ polos proximè
circumeunt, tardius festinant: quibus plus, ve-
locius. quarum verò iter per æquinoctia maxi-
mum est, currunt velocissimè: tali motus li-
bramento, ut eodem omnes tempore, ab eo-

dem progressi termino, ad eundem eodem momento revertantur. horrent propius accedere. horrent recedere. religio est turbare ordines fixos & constitutos semel. dicas, scire singulas, qua eundum sit, & filo legere longa vestigia. Si qua major alterâ, non studet prævertere minorem. nec minori cum mediocri certamen est. nihil injuria alterius agunt. suas quæque operas pulcherrimè obit. Lucent, currunt, citra æmulationem, & illæ quæ ad Plaustrum damnatæ sunt, & quæ in Tauri fronte vel generoso Leonis tergo præfulgent. Sæpè illud mecum cogito, si Europam omnem, si Asiam, si Africam & Americam in pilas torqueret Deus, & per aërem supra vertex nostros rapidissimo impetu rotaret, prodigiosum fore tanti laboris spectaculum. At in cœlo dum rotantur sidera, pilæ rotantur, quæ magnitudine terram omnem & maria superant. Volvuntur autem millena aliquot corpora, spaciis majoribus, quàm ipsa sunt, discreta. Volvuntur, nec impingunt, nec colliduntur, nec quiescunt, nec fatigantur. Proh Deum immortalem, quantus in Superis labor est! In ocio hic, extra tumultus volitantium siderum, inter muscarum & culicum susurros habitamus. In cœlo non unus mundus, sed multa majora corpora mundis occurrant. Cum explosam è bellica machina glandem ferri juxta nos sentimus, cohorrescimus toti & humi sternimur. Quid futurum putatis, A. Q. si vos in cœlo positos modo prætervolaret Sol, centuplo tellure major, modo latus raderet nimborum Orionis grandis pila, modo capiti instaret Iovis immane corpus, modo præterveherentur Castoris & Pollucis horrendæ moles, quæ momento omnes per miliarium ruunt multa millia? Hæc cum tacitus domi meditor, rapior ex-

tra

tra me, & ad admirationem divinæ sapientiæ juxta ac potentæ totus stupeo & lapsus sum. Quod si ipsos cœlorum orbes moveri dicamus, & vehi una stellas, non propriis motibus incitari, bone Deus, quam immensæ magnitudinis corpora circumagi cogitabimus, quæ sine injuriâ alterius prætervolant, & circa diversos axes circumacta, suis quæque itineribus, dispari licet impetu, non confusè, non tumultuosè eunt, sed constantibus impulsa causis, definitis temporibus, curriculum absolvunt. Ascendunt cœli partes, nec leves sunt; descendunt aliæ, nec graves sunt. Et cum alia corpora à motu incalescant & inardescant, solum ab incendio immune est cœlum. Minus hæc æstimamus, ob consuetudinem, quæ rerum magnitudini admirationem subducit. Sunt tamen maxima & genere humano dignissima spectacula. Quantum illud est, quod Sol totidem ferè gradus, quod dies habet, & annum ambitu suo orditur & claudit: quod ad Solstitiorum puncta progressus timeat ulterius ire, ac si receptui caneret natura: quod subjectas terras non urat, sed caloris incremento, & decremento temperet æstus frigorisque ferociam: quod licet dierum noctiumque spacia inæqualia sint, omnibus tamen mortalibus ejusdem anni decursu parem lucis ac tenebrarum mensuram imperiat; ne de naturæ invidia quisquam conquerratur. Luna, quia lucis propriæ expers est, Soli se prudenter obvertit, donec adverso adspectu plenum lumen media sui parte imbibat. Crescit vicibus suis & decrescit, & vitæ instabilis imaginem exhibet instabile luce. Eodem lumine tota orbat, ne si sua luce gloriari velit, Soli laudem suam præripiat. Adspiciamus hæc indies, sed quia quotidiana sunt, aut

quotannis accidunt, socordes transimus.

Facere ad operis commendationem solent, Figura, Simplicitas, Facilitas, Magnificentia, Vñs, & Securitas. quæ omnia in cœlo summa sunt, & eximia. Quid pulchrius ea figura? quæ sola omnes alias figuras complexu continet, quæ nihil asperitatis habet, nihil offensionis, nihil injustum angulis, nihil anfractibus, nihil eminens, nihil lacunosum, qua nulla continere, nulla moveri aptior. Simplicitatem cœli arguit partium similitudo, quæ nullibi ferè aliæ sunt, quàm ubi stellis radiant. Cum Dianæ Ephesæ templum, hoc est, si cum cœlo compares, formicæ vel curculionis domum, conderet gentilium superstitio, totam laborasse Asiam perhibent, ducentis & viginti annis. hæc de qua loquor domus, ab uno autore, momento, nullo labore condita, perfecta fuit, antequam inchoaretur, absolutaque sine progressu. Magnificentiam operis loquuntur magnitudo ejus, de qua dixi, & Pulchritudo & Delectatio. ad Pulchritudinem faciunt lux & color, oculorum delicias & voluptas. Color illi, qualis sapphyri, cœruleus, sive is in ipso sit cœlo stabilis permanensque, sive rapæti instar, ex lucis aerisque permissione natus, illustrissimo corpori obtendatur. Delectationem, præter hæc ipsa, adferunt, corporum cœlestium multitudo, quantitatis, motusque diversitas. quædam enim velociora fecit natura, quædam tardiora, quædam trigesimo, quædam duodecimo anno, quædam intra annum sedem suam revisunt; quædam lumina majora, quædam minora: quædam scintillant, quædam stabili lumine splendent: quædam conspicua sunt semper, quædam, ut major eorum sit reverentia, occultari ad tempus amant. Vñs vere cœli tantus, ut ab eo & vita

vita & conservatio & salus omnium omnis oriatur & pendeat. Nec illud prætereundum, absque ullis Impensis conditum hanc machinam, quia ex nihilo, cujus nullum est precium, condita est, sine auxiliis, quia præter Deum nihil erat, sine instrumentis, quia hæc ipsa condi oportuit.

Reges Principesque, dum securitati suæ civiumque student, urbes mœniis vallisque cingunt, arces fossis, aggeribus, pluteis, loriceis muniant. Quæ tamen omnia perumpit labor furorque humanus. Deus noster sibi suisque civitatem condidit, armis inexpugnabilem, hosti inaccessam, solo loci situ tutam, extra telorum omnium jactum positam. quæ ne ab homine expugnetur, omnes nos captivos tenet, ne usquam evadamus. ne ab externo insultu sibi metuat, omnia complectitur, nec extra se quicquam esse patitur. ne invidere illi aut malè velle quisquam velit, omnes tanquam benefica parens alit & fovet. Omnes nos intra se mori per vices adspicit, ne de ipso ullus triumphet. Omnium sepulchra circuitu suo continet, ut de nobis triumphare videri possit. Cuniculis adiri nequit, quia elementa interposuit opifex; non velis aut classibus occupari; quia negant nautæ per aërem navigari posse: non exercitibus adiri, quia in altum nitendum esset gravibus: non turribus, non scalis conscendi, quia per nives, fulmina, tonitrua, ignes eundum: non dolis circumveniri aut pactis decipi, quia sine legatis res suas agit. Qui *Tactica* scripsere, *Vegetius*, *Frontinus*, *Ælianus*, *Polybius*, quam studiose monent, ut in acie ordinanda, alio loco veterani & Principes collocentur, alio circumdati à caraphractis sagittarii, alio scutati, alio funditores, alio triarii. In cœlo tot lumi-

num ordines sine ordine disponi videmus , & cum primæ magnitudinis stellis permisceri minores , stare Herculem , ubi micat Triangulus ; fulgere Booten , ubi radiat Corona : lucere Eridanum , ubi intermicat lepus , intercursare velites & gregem, Pleiadas, Hyadas, nec ullibi ducis, antesignani, tribuni apparere proprias stationes. Causa est securitas. In acie podisimi habetur ratio , sive spacii inter singulos & singulorum turmas. Cœlum podisimum spernit & faces suas constantibus quidem , non paribus intervallis , distinguit. Causa est securitas. Aciem ordinaturi adversum Solem timent , & ne mutata Solis statio exercitui noxia sit , eundem semper à tergo habere student. Cœli conditor ita disposuit Solem , ut lucere omnibus astris , sine noxa possit , sive à facie adspectent, sive ex obliquo intueantur, sive sequantur præcurrentem . Ambitus murorum Veteres directos esse noluerunt, sed anfractibus sinuosos, ne ad ictus arietum essent expositi. in iisdem turres & circuitiones construxere , ut non solum à fronte , sed & à lateribus & tergo opprimi hostis posset, nihil huiusmodi in cœlo, quod licet rotundum sit , tamen quavis sui parte re-ctum apparet , quia poliorcetica non metuit, nec vigiliis, circuitionibus, aut tesseris in summa securitate eget.

Verum, ne videar vobis poëtica loqui, & magis venusta quam solida uti oratione, incipiam de natura Stellarum differere , & quid hic stupendum sit, ingenue profiteri. Primum , quid stellæ sint, fateor me ignorare : An partes cœli densiores ; an flammæ ignesque contracti : an solida quædam terrenaque corpora , quæ per igneos tractus labentia inde splendorem coloremque trahunt , non de suo clara : an cœli
Empyreï

Empyreï particulæ, quæ per inferiorum orbium canales & fenestras sparsò lumine apparent. Si enim ignes sunt, mirum non discuti raptu, mirum, quo pabulo alantur tam grandia corpora: mirum tanta æqualitate apponi alimenta, ut nec majora unquam, nec minora fiant. Si partes cœli densiores, mirum, ex sola condensatione partium tantam vim lucis nasci. Si corpora opaca, alienis ignibus illustrata; redit quæstio & admiratio de his ipsis ignibus. Si per canales & fenestras supremi cœli micant ignes, Planetis hoc convenire non potest propè terras positis, & in epicyclo suo currentibus. Multa sunt, quæ esse non diffitemur, at qualia sint ignoramus. Est nobis animus, cujus imperio movemur & sapimus. & tamen huic non magis potest liquere de siderum natura, quam quid ipse sit, aut ubi sit. Inter hæc æterna naturæ opera Cometæ sunt, rarum mundi spectaculum. Explosa quippe jamdudum opinio, eos sub Luna generari, ignesque esse aliorum more evanidos & fluxus. Eorum qui in cœlo locant, alii non esse ordinatum sidus, sed falsam sideris ex planetarum concursu speciem, ajunt: alii planetam, qui in interiora se cœli interdum abdit, interdum versus superficiem concavam se conspiciendum præbet. quibusdam placet, ex ipsa substantiæ cœlestis condensatione nasci, ejusque rursus rarefactione disparere. His in medio relictis, de quorum veritate longior foret disquisitio, mecum mirari vos cupio, tot jam retro seculis nihil explorati vel apud Chaldeos, vel apud Ægyptios, vel apud Græcos, vel posteriore ævo, ullibi terrarum de Cometarum natura repertum. ut exerceri in hoc argumento hominum mentes voluerit Sapientiæ magister, neminem de inventa veritate gloriari, deinde,

cum ceterorum siderum supra hæc caduca & mortalia meantium motus irrevocabiles sint, & sine intermissione assidui, mirum solis Cometis advocacionem dari & intermissionem, ut quorum motus paucis ad longissimum apparuit mensibus. Præterea, cum errantes stellæ in una tantum cœli parte adspiciantur, nec Signiferi orbem egrediantur, Cometæ majore indulgentia in Ortus, Occasus, frequentissimè circa Septentrionem apparent. Aliarum stellarum una forma est. Cometæ modo barbati, modo dispersa undique coma, modo fuso in caudæ imaginem lumine fulgent. Siderum par semper magnitudo, fulgor & claritas, Cometarum dispar, ut quos crescere & decrescere in comperto est. Stellarum quædam ob viciniam Solis adspici nequeunt. Cometas nunquam Sol vicinus obtextit. Et cum siderum aliorum proprium sit, circa suum axem recta ferri; Cometæ interdum à Septentrione motus initium faciunt, & per occidentem in meridiem obliquo flexu eunt, interdum alio iter flectunt, & cum ex longis temporum intervallis recurrant, legibus certis teneri nolunt. Denique Cometæ futura portentunt, & totum fatorum sequentium ordinem nunciant, cruenti, minaces, sanguinei. Causas horum omnium exposcitis? nescio. didicimus posterius plurima, quæ ignorare veteres. quæ ignoramus nos, supplebit aliquando posterorum diligentia. Ut cœlum sciamus, seculis opus est & ætatibus. distant tempora moribus, verbis & veri cognitione. hujus studium cum nepotibus par est dividi, ne aut nos scivisse omnia, aut illi à majoribus nihil accepisse credantur.

Redeo ad sidera, quæ calefacere omnes sentimus, at quomodo calefaciant, omnes ignoramus. Dubium, an calorem ex ipsis sideribus deferant

ferant radii, an attenuando & distrahendo aëris partes, faciant. Aristotelem meum non capio, cum lucem rarefaciendo calorem gignere credulis persuadet. Etiam in hoc hæreo: quomodo stellæ, quæ luce calefaciunt & exsiccant, alia virtute frigefaciant & humectent. Nec illud assequor: quomodo Planetarum alius sit horridus & frigidus, alius temperatus, alius calidus, alius humidus & pluvius, alius fervidus, cum omnes nil, præterquam lux & flamma sint. Quæritis, qua ratione lux hujus sideris instrumentum & ministra calorem efficiat, alterius frigus? nescio. cur Capricornus reges efficiat, Aquarius pisces, Mercurius trapezitas, Orion venatores? nescio. cur Saturnus in Leone felicitatem polliceatur, Mercurius in Aquario vates gignat? nescio. Quid sint maculæ istæ, quæ Lunam deturpant, & nuper ab oculatoribus in Sole observatæ sunt? Dicit Xenophanes, in Luna habitare homines, eamque esse terram multarum urbium, montium, insularum. Portenta esse videntur. sed tamen neque ille, qui dixit, jurare ausit, ita se rem habere, neque ego assentiri. Quæritis, qua virtute ad metallorum generationem, ad maris reciprocos cursus, ad sympathiæ & antipathiæ mirabiles effectus concurrant? nescio. Vultis scire, quod nam illud sit magneticæ virtutis robur, quod perpetuo spiramine & effluvio ab oppositis cœli plagis, etiam extra magnetem, exit? nescio. Ad Influxus siderum & occultas qualitates, azylum ignorantia nostræ, compellimur. de quibus si scire desideratis, quid sint, quo nomine appellandæ, reponam pudendum illud nescio. Accedat ultimo tot naturæ prodigiis, luminis generatio & diffusio. hic iterum hæreo, an ambulet idem lumen & moveatur de loco in locum: an vero novi

luminis de priori lumine continua generatione propagetur. Quodcunque dixeris, miraculo intricaris; quia temporis momento lumen per vastissima cœli, & elementorum spacia quaquaversum, sine mora, sparsum esse, non spargi, observamus. Hoc quoque in abstruso positum: An idem lumen terris ostendant sidera, deferantque secum, cum occidunt: an aliud atque aliud fundant mortalibus. Dixi de Cœlo & ea quæ scio & quæ nescio. Nec tamen veniam deprecabor, quod hæc ignorare me fateor. Ignoravit hætenus omne seculum, & ignorant mecum, qui se scire præfidentius autumant. Non possunt non tardè & difficulter cognosci, quæ tam altè ab humanis oculis remota sunt. Debet scientia omnis originem sensui. at quam multa in cœlo propter distantiam non videmus, non audimus, non tangimus, quæ si propius admitteremur, patescerent sensibus. Ausus fuit dicere Democritus, omnium veterum subtilissimus, plures se illic mundos reperturum, alios cœlos, alias terras, alia flumina, alios homines. Iam tanta locorum intercapedine sejuncti aut nescimus res, aut temerariè credulè erramus. Si de cœlo pronunciaffet Socrates: Hoc unum se scire, quod nihil sciret, vera fuisset, aut minus saltem ironica oratio. Et forte non lateret veritas, nisi langueret labor noster & industria. Miramur non stare in apice philosophiam, qui indies proficimus peccando. non omnes veri modos sciri, qui novos ineptiarum modos indies excogitamus. Quid non cultui corporis quotidie adjiciunt mortales? quam non novam insaniam insanimus, in pileis, barbis, calceis, palliis, & togis. Cœlum ipsum stultitia petimus, & parum abest, quin Creatorem ipsum accuset lasciviæ humana male creati hominis.

minis. Raditur vertex juveni, & damnatis quæ natura fecerat tegumentis, vili corio regitur quæsitæ nuditas. de singulis capillis in consilium itur. nutritur coma in fronte, luduntque jubæ per colla per artus. Batavi sumus, & Gallum habitu mentimur. In Septentrione nati Arabiam capiti inspargimus. edimus cum ambitione. & in mensis plus quam Sybaritæ sumus, in aulis Vertumni, in foro Harpyiæ, in contractibus Cretenses. Quibus statura est longior, in semicirculum curvantur, ut breviores appareant. quibus contra brevior est, cothurnati incedunt & mendacio staturam adjuvant. Cum dementia nostra nondum absolverit partes suas, mirabimur adhuc discere sapientem?

Quamobrem animum à terrenis curis subductum cœlo donate. hæc domus, hæc patria est. hanc cogitate, quoties vacat hominibus esse. Multa restant discenda, quæ in hunc usque diem ignoravimus. Latissimum est scientiæ spaciū, latius ignorantia. Natura sacra sua non recludit simul. distribuit per intervalla, quæ sciri cupit. needum dierum omnium Soles occiderunt. docebunt sequentes, quod nescivere priores. qui sperat inveniri posse verum, veritati proximus est. Tunc rerum naturæ gratias agite, cum in hæc sacra admissi eritis. hæremus in puncto. & felices videmur, cum agelli breve spaciū vel jugera aliquot metimur, quæ in cœlum translata, ne hordei quidem granulum faciant. Germaniam Rheno & Danubio claudimus: Hispaniam Pyrenæis & mediterraneo: Sarmatiam Moeride & glaciali Oceano. latè imperare se gloriantur reges, dum imperii fines gemino mari definiunt. at hæc ipsa à cœlo spectantibus, nusquam apparent.

Sursum ingentia spatia sunt, & intervalla toto cœlo divisa. hæc oculis animisque peragrate. Terram mariaque omnia obimus non multis mensibus. in cœlo seculis opus, ut ab Ortū in Occasum perveniatur. Qui hic tuguriolo suo vivit pauper, illic sedes Africa majores possidebit: viritim distribue cœli partes, singuli latius Persarum rege imperabimus. & supererit adhuc locus novo possessori. Non illic de stillicidiis controversiam movebit vicinus. non tegula tegulam, non trabs trabem trudet. Si non communis erit cœli possessio, divisi nulla erit querela. Nimis angustis hic domiciliis habitat animus. Cum orbibus, Sole, Luna, Iove rotari cupit & volvi, ut omnia lustret. magnum putant mortales, maria classibus implevisse, signa in Atlantide fixisse, & ubi desunt terræ, in Oceano terras invenisse. Illud potius magnum, Universum hoc novisse, & eas sedes scrutari in antecessum, quas spe tenemus. Sed quod, inquit es, operæ precium est hæc investigasse, quæ supra nos sunt? Quo nullum majus est, nosse naturam & naturæ auctorem Deum. præterquam quod hominem stupore sui detineant, nec sordidæ mercedis spe, sed miraculis erigant. Duo sunt in Cœlo, quæ detinent spectatorem: majestas & utilitas. hanc deme, sola sufficiet majestas ad admirationem. fingite hoc humani generis domicilium non regi, non foveri ab astris. fingite ociosa vagari sidera, & vagari tantum. nihilominus venerabile erit oculis spectaculum Sol, venerabilis Luna, venerabiles reliquæ faces. mirabimur, etiam si non cogitemus prodesse.

Nec volo vos in contemplatione cœlestium acquiescere. viam inire volo, qua ad cœlestia itur. Effugite animi vitia, & jam cœlum tenetis.

Com-

Compescite cupiditarum impetus, & evasistis terram. Qui cum mundo divortium fecit, in alium admissus est. Quisquis peccator est, in luto hæret. qui desinit esse, emerfit. quibus gradibus proficimus in pietate, imus ad Superos. Quem poenitet male actæ vitæ, altior Pyreneis, & Apennino est. Qui novis motibus honesti amorem imbibit, iter suum supra Lunam promovit. Qui iniquitatis impatiens sacramentum dixit religioni, inter Fixas stat. qui denique virtutibus constantiam addiderit, intra cœlum receptus est. At, proh dolor, ea jam sunt tempora, quibus cœlum quisque sibi in terra fabricat, suos quisque Deos hic invenit & veneratur. Avaro homini cœlum sunt loculi, idolum nummus. Ambitioso cœlum sunt Imperatorum laquearia, divitum pavimenta & atria; Deus, favor applaususque populi. Libidinoso cœlum est prostibulum, Dea meretrix, ara sinus Thaidis, sacrificia impurus sermo & putre osculum. Tyranno cœlum est effrenis licentia, Deus arbitrium. Superstitioso cœlum sunt sacri lapides, Deus vanitas, pietas simulatio, habitus pallium Cynici, professio, nocere proximo. Ita idololatriz se reum quisque facit, & pro Deo habet, quicquid vehementer cupit. Solliciti sumus de servis, sine quibus vixit sapientissimus Diogenes, solliciti de veste, sine qua ambulavit Bias; solliciti de domo, quam habebimus gratis in cœlo; solliciti de valetudine, quæ nunquam deest bonæ menti; solliciti de patrimoniis, quorum nos & spes & possessio vexat. Exuite hos compedes, & virtutum impedimenta. nullo labore ad cœlos ambulat rerum humanarum securus animus. At auri studium amabile est. Amici, aurea cathena ligamini, ne adscendatis altius. At suavis est voluptas. Amici,

jam

jam sordida cathena vincimini. nihil erectius honoris studio. Amici, jam splendido laqueo strangulamini, ut gloriose pereatis. Resipiscite mecum, & corrigite, quicquid in vita curvi, asperi, horridi fuit. Argumenta, ut virtutem suadeam, coelum dabit. Tota cœlestis machina in opere est, & motu, licet velocitatem specie quietis abscondat. nostrum est, animo rerum maximarum capacissimo extra humanæ imbecillitatis angustias spaciari, nec quiescere, nisi in ipso Sapientiæ motu. Eadem moles dum sibi constat, stabilis, perpetua, sibi similis, exemplo est, æterna, immensa, optima quærenda esse. Cum lucidam spectatis, totque ignibus illustrem, errorum & ignorantia caliginem discutite, nec alia re magis illustrari mentem credite, quam Evangelicæ lucis scientia. A magnitudine discite, latissimos esse virtutum & honesti campos, nec deesse usquam locum tempusve, faciendi id, quod laudabile est. Saturnum, tardigradum istum observate. monet nos, tardis consiliis res magnas confici, quas præceps consilium perdidit. Iupiter, si adulter est, si illicitarum voluptatum autor, opponite, quantumvis Iovi, fortiorem rationem. Martem nec damno, nec probo. quæ enim rerum nostrarum est facies, paratos in utrumque Batavos esse oportet, & salutem vel bello vel pace experiri. Si Sol felicissima omnia spondet, si scientiam, prudentiamque promittit, ejus quisque sibi author sit, & à se impetrare studeat, cujus obtinendi spem faciunt fallacia sidera. Vos, qui Mercuriales estis, à Mercurio omnium siderum minimo, at disertorum maximo, fraudis & mendaciorum minimum, facundia plurimum discite. Venus multum præfagit mali, & licet currum trahant innocuæ & conjugalis copulæ observantes columbæ,

lumbæ, diffidere sibi cupit amantes, cum incestuosa sit & perfida. Nec Lunam vobis dominari optem, omnium horarum feminam, Endymionis conjugem, inertem, instabilem, inopem & insanam. nihil pejus, quam Lunaticos nos esse, & laborare ea parte, qua incipit esse. Adscendam altius. Draconem videte, non longe ab Vrfa, vigilantiz, acuminis, solertiz symbolum. In Persei dextro latere tres insigni fulgore radiant faces, Principum duces. prima Pictatis est, altera Iustitiz, tertia Fortitudinis. Hercules vero iste, qui prope Bootem stat, monstrorum vos domitores esse vult, intemperantiz, socordiz, superbiz, iracundiz. Perseus ipse, Andromedæ liberator, Regibus insufurrat, non debere in populi gratiam mactari innocentes, & ad placandam belluam vinculis ligari bene de Rep. meritos. Cancer, cum retrogradum Solem à se abigit, à virtute retrogradiuntibus minatur. Leo generosa magnanimitatis exemplar est. Aries, pugnax animal, quæ sit citra necessitatem belli. Taurus, laboris & tolerantiz. Gemini, concordiz. Virgo, castitatis. Libram cœlestem studiosius respicite vos libripendes, ne fallatis terrestri. Scorpionem intueamini, quotquot occulte aliis nocere studeatis. Sagittarium, vos semiviri, qui fronte simulatis Curiis, cetera bestiz. Capricornum, quem Deorum portam vocant Platonici, sibi concilient infelices & quarta Luna nati. Ganymedem sive Aquarium, quotquot Iovi suo placere amant. Pisces frigidi ad illos pertinent, qui frigide & frustra amant. Sic Cœlum omne, & pars ejus quælibet Ethicam facit: si quid deest sapientum præceptis, id omne supplebit explicatus æther. Non premam vos ulterius rationibus & monitis. Facitis ultrò, quod ut faciatis semper, obsecro. Desinam in voto.

Omnes

Omnes vos, quotquot adestis, & de cœlo me philosophantem patienter audivistis, in cœlo coram videre, salutare, amplecti gestio, non habitu & veste professoria, quali me jam dicentem adspicitis, sed quali incedent beati stola candida induti. non ut veri inveniendi & à falso discernendi rationes anxie inquiram, quia sine fuco & elencho verum omne docebimur. non ut de naturæ arcanis disseram, quam sub pedibus mecum calcabitis. non ut de Virtutibus traham horarias lectiones, sed ut vobiscum virtutis præmio fruam. Potius Deum illic intuebimur de facie ad faciem, conditorem Universi, cœlorum architectum, opere suo non minorem, non parem, sed majorem. qui cœlos omnes in se continet, nec ab iis continetur, ita in suo opere præsens ubique, ut tamen sit extra, ita centrum omnium, ut tamen sit circulus, cuius, ut Trismegistus ait, centrum est ubique, circumferentia nullibi. Illic Angelicos choros, & cœlestem Hierarchiam contemplabimur, quæ cum corpore careat, tota mens est, & ratio & intellectus. Illic videre desidero, an verum dixerit Aristoteles, Cœlos ab Intelligentiis moveri, de quo hic in terris dubitavi semper. Illic beatissimis, & illustrissimis Animabus in occursum ibimus, & ad Pauli adspæctum, recordabimur facundia, qua nulla fuit efficacior; ad Petri conspectum, sollicitudinis, qua Ecclesias rexit fidelissime. Illic inter sanctissimos Patres, quorum nomina jam veneramur, mixti errabimus. & prope admissi in Iustino Martyre veteris fortè constantia notam deprehendemus, in Irenæo zeli adversus hæreticos, in Clemente Alexandrino presbyteri non ociosi, in Cypriano modestia & humilitatis Christiana, in Hieronymo animosæ eruditionis, in Augu-

stino

stino magis sedatz & mansuetz, in Athanasio
fidei intrepidz, in Bernardo piæ simplicitatis.
Illic, (date veniam Auditores, si cum de cœlo
loquor, memor sum præmissi pignoris) illic te
mea BARBARA, conjux dilectissima, osculabor
osculo sancto, quale beatos non dedecet, & cu-
ram tuam domesticam, amorem mei & libero-
rum æterna prosequar gratiarum actione.

D I X I.

Habita fuit XI FEBR. CIO IO CXXXVI.

O R A -

ORATIO PANEGYRICA, DE RECEPTA BREDA,

Celſiſſimo Principi
FREDERICO HENRICO
Arauſionenſium Principi dicta.

I illuſtrem Belgio diem, Federatis ſalutarem, hoſtibus terribilem, toti Europæ ſtupendum unquam ſignavimus, hic dies eſt receptæ Bredæ. illuſtris rerum, quas confecimus, magnitudine; ſalutaris uſu, terribilis hoſtium jactura, ſtupendus opere & ſucceſſu. Nulla ſupra præteritorum bellorum memoriam obſidio memorabilis magis præſentibus, nulla magis admirabilis poſt venturis. nihil hic mediocre, nihil remiſſum. Victæ urbis robur maximum, vincendi modus atrociffimus acerrimuſque, victoriæ tempus viris armisque concitatiſſimum, & ad miraculum, breve. Velut compendio & ſalutis publicæ ſummam & imperii ſecuritatem, & imperantium decus famamque complexi ſumus. Multas urbes vicimus per intervalla. Hac victa reliquas invictas reddimus. Quotquot vicina ſunt oppida, priorum temporum ſpolia ſunt. Hæc ad tot ſpoliorum tutelam poſtremum maximumque acceſſit. Præliis ſuperiores fuimus non ſemel. Nunc tot præliorum ſolidum fruſtum capimus. quicquid tot triumphis partum congeſtumque poſſidemus, id omne aſſeruit & in tuto locavit præ-

præfens. Leo Batavus omnes nos sumus. His insignibus, hac forma vicinis inserimur. Patuit semper hosti aditus in Leonis penetralia. Aperuerunt illi hæcenus terrarum nostrarum proxima, vel Salii, vel Bructeri, vel Sicambri, vel Marfaci, vel Menapii. Hinc effusi in agros nostros exercitus, mota bella, vexati fines. Nunc post superatas amissasque, veluti reciprocis æstibus, urbes, tandem imperii nostri corona & umbone exclusimus hostem. Nisi Batavi essemus, olim socii fratresque semper victoris populi, oppugnatum satis videri posset, & propugnasse parva modestæ ambitioni sufficeret. Equidem omne belli Belgici tempus, quod cum potentissimo hoste tot annos gessimus, tribus periodis distinguitur. Prima labentis fuit ac oppressæ sub Albano reipublicæ. Secunda velut resurgentis & se moventis iterum. Tertia robustæ & triumphantis. Prima miseros nos vidit, & extorres, ab ordine, disciplina, ærario imparatos. profugi Duces, victæ urbes, distracti primi federis socii. malorum vis tanta, ut divinitus immissa putem, quo nova imperii facies per adversa omnia & acerba consecraretur. Secunda sub Guilielmo Arausionensi Principe lætior illuxit, hærentibus adhuc satis, quem nobis dominum imponent. Incredibile dictu, pupillorum sorte imperabamus, qui jam in aliorum tutelam sufficimus. Qui vagientis imperii infantiam consiliis regeret, opibus juvaret, quærebatur foris. Et vix inveniri potuit curator nascenti reip. cujus jam adultæ nemo non volet esse imperator. Obærari oportuit nos, qui jam potentissimos exercitus conscribimus, armamus, educimus. Oppignorari urbes, quarum ære oppugnamus alias. Quæ sita federa eorum, qui nostris postmodum crevere. Spreti hostes,

qui terrori fuerant, & victis desperatisque suafere impatientiam. Tertia robusti fuit ac triumphantis populi, & non se solum tuentis, sed & foris quoque arma capeffentis Belgii. traximus bellum in multos annos, pluribus oppidis regionibusque excussum hostem à cervicibus depulimus, depulsum terra marique fatigavimus, sub ipsis Hispaniæ Flandriæque littoribus exarmavimus: opes Orientis & Occidentis magnis usibus attrivimus. quin liberi domestico metu signa in alium orbem intulimus: Bataviam hic sub Septentrione unam, alibi sub Aurora alteram incolimus; Nassoviorum nomina insulis, promontoriis, arcibus in remotissimis Barbarorum terris inscripsimus, victricia arma quaquaversum circumduximus, barbaros legibus ad cultiorem vitæ usum traductos in provincias redeгимus, ut par terrarum orbi Federatorum virtus & fortuna esse cœperit. In hanc periodum servati, qui cingi undique ab hoste & circumfideri solebamus, jam hostiles terras veluti indagine cingimus. Trajecto ad Mosam in Tungros & Grudios imus: Sylva Ducis Advaticos Menapiosque adimus: Bergis ad Zomam Scaldis ripam tenemus. Nunc Bredæ accessione, non interiora solum ab hostium incurfibus tuemur, verum Brabantiam omnem urbium nostrarum perpetua corona claudimus, ut de captis hostibus, pene etiam captivis, triumphare videamur.

De hujus Obsidione tacerem libenter, nisi hæc quoque pro patria comparata esset dissertatio. Cui deesse armis aliis turpe, mihi oratione, in publico hoc civium applausu, nefas. Non genuit me bellatorem mater. loquar tamen de bellis. Non irrubuit hæc manus hostium sanguine, quem tamen lambam incruenta narratione.

tione. Nihil in acie, nihil in castris unquam laudabile egi, & tamen intra hosce illustres Scholæ parietes triumphabo. Nullius latus meus mucro petiit. nec minus trucidabo hostem periculorum securus. Oppugnabo Bredam absens, invadam ociofus, expugnabo sine motu. Procul extra arenam Martis eam arenam selegi, in qua nec tympanorum strepitus, nec tubarum clangor, nec armorum horror dicentem interpellabunt. Inter obsidentes & obsessos errabo medius. & dum sto ab Auriaci partibus, stabo extra teli iactum. Celsissimi Principis laudes exequar non rogatus, quia quæsitæ creditur laudatio, quam necessitas imperat. Mihi & tacere est liberum & loqui, licet ad loquendum provocer illustribus factis, & silere veter publica felicitas. Non eget præconiis, qui victoriis orbem implet, & qui testem virtutis suæ habet hostium conscientiam, suorum taciturnitate frui potius malit, quam offendi. Quod si ingentia facta dictis minus æquavero, sufficiet mihi, modicam dicendi vim in magno consumsisse argumento.

Erat hac tempestate suus labor tot circa nos gentibus. quarum alix amissa repeteabant, alix sociis arma commodabant, aliis imperii fines diffundere cura erat; alix acceptas à majoribus terras animose tuebantur. Vbique cum fortuna virtus, cum audacia magnanimitas, cum gloriæ studio libertatis amor decertabat. Non deerat Gothis animus præcæ fortitudinis memor, & quamvis extincto Gustavo Rege, movebat se usque bellicosissima gens, & licet superior tot præliis, nondum tamen bello, Saxonis ulcisceretur defectionem, & Cæsaris domusque Austriacæ felicitatem morabatur. Saxoni tam graves erant Suecorum reliquæ, quam

quam ille gravis fuit integris adhuc nec bello fractis. Imperator pro regni Bohemici jure, & Imperii majestate non uno exercitu in Septentrionem ibat, & hærentem in Germaniæ visceribus hostem advenam in Vandalorum littora cogebat. Britannus, dum lenioribus mediis consulere studet pulsæ cognationi, armorum terrorem lenitati admiscebat. Gallus pro Lotharingia, Federatis, Sabaudis, Sueco arma quavis regni parte quatiebat, & Austriacos in Insu-bribus, Nervii, & Tribocis magnis copiis atte-rebat. Cardinalis Infans recens in Brabantiz & vicinarum regionum imperium admissus, ejus incrementa ab animi magnitudine, sanguinis sui clâritate & ducum suorum fortitudine sperabat; & Gallo nobisque infestior militem trandis finibus hic illic attinebat. Cimbrorum rex, bello omni expeditus, regni sui commodis studebat, & de portoriis ad Albim cum Sto-mariis disceptabat. Urbanus Pontifex, commissis inter se Europæis Principibus pacis consilia suggerebat, & magnos partium duces in Vbiorum urbem invitabat. Quæ dum alibi geruntur, Federati Ordines gloriam potentiamque suam illustri in Brabantiam expeditione explicuere. Nec defuit præbenti se fortunæ Auriacus, sed oblatas occasiones in consilium flectens, tot ante partis victoriis maxime necessariæ addidit. Nec enim decens videbatur, occupatis circa nos regibus Principibusque, solum spectatorem agere Nassovium. Indignum censebat, illam urbem ab Hispanis teneri, quæ gentis suæ propria dos & peculium fuerat. Illud in fati esse creditum vulgo, non tantum animis dissidere Austriacos & Auriacos, sed & domicilio. eò usque inveteratis odiis pugnari, ut per vices commencent victæ urbes, non al-
terius

terius domini, præterquam hæreditarii, patientes. Ignominiosum, sepulchra Nassoviorum sub eo Rege custodiri, cui cum nepotibus & cognatis bellum. Fecerat quoque illustrem hujus urbis memoriam summi fortissimique Ducis Ambrosii Spinolæ plena laboris & molestiarum obsidio. Et intererat quam maxime salutis publicæ, illam urbem nobis reddi, per quam nec Hollandiæ, nec Zelandiæ, nec Geldriæ sua constabat securitas. Noverat sapientissimus Imperator, non esse ducis, quavis occasione quærere triumphum, aut arma in eos movere, qui victi in spolia patent. verum vim omnem à capite & vita suorum propulsandam, & illic expedienda arma, ubi laboramus maxime. Totam obsidionis seriem & momenta tantarum rerum dum attentius contemplor, nihil à victore Principe omissum eorum, quæ circa obsidiones à peritissimis Græcorum & Romanorum ducibus adhibita fuere. Conferam singula cum antiquis, ut constet, ea omnia pro reipublicæ salute disposuisse Auriacum, quæ olim observavere magnorum imperiorum conditores. Pericles Atheniensium prudentissimus, copias ex præparato, bella magis sustinere, quam violentas invasiones, aiebat. Auriacus bellum hoc paravit prius, quam exercuit. & de quibus educto milite serum fuisset incommodumque cogitare, animo ante præcepit. Impromptu habuit pecunias, per quas efficacia sunt arma: annonam, sine qua vivere non est, nedum vincere: arma, sine quibus belli consilia invalida sunt.

Thrasylbulus Milesiorum Dux, ut Sicyoniorum portum occuparet, alio loco lacessivit hostem. & Domitianus Germanos oppressurus expeditioni suæ censum Galliarum obtexuit. Fecit

H

hoc

hoc apud Carthaginem Africanus, ad flumen Mulucham Marius, apud Arpos Cunctator Fabius, in Sardinia Consul Cornelius, qui ut fallerent hostem, dum alibi expectantur, alibi appulerunt. Agesilaus quoque Lacædemonius cum inferret bellum Tisapherni, Cariam se petere simulavit. Auriacus, omnem belli vim in Brabantiam conversurus, naves plurimas vano armorum, tympanorum, tubarum, strepitu terribiles, Flandriæ littoribus objecit, & falsa imagine verum metum fecit, ut detentis ibidem hostium copiis, destitutum defensoribus agrum Bredanum invaderet.

Nec illud alienum à prisco militiæ more, pabula subducere obsessis, ut quam armorum vis nequit, fames acceleret deditionem. Factum & hoc ab Auriaco, qui inopino equite cinctos oppidanos, iis omnibus carere coëgit, quæ ex agris in orbem ocys transferri posse sperabant. Præverat olim Alexander magnus Leucadiam oppugnaturus, Fabius in expugnandis Campaniæ urbibus, Dionysius cum Rheginis bellum gerens. ut maximorum Ducum vestigiis insistens Imperator noster, famam veteris seculi principibus æquaverit. Horum exemplo castra muniit arcendo hosti, ut invadere volenti non exercitus aut sparsæ cohortes, sed civitas alia oppugnanda occurreret. Eadem, castrensi regula, eo loco posuit, ubi & comneatus, & armorum ex vicinis locis, & si necesse foret, auxiliorum suppeterent copię. Ne vero colles rumulique altiores ab adversariis occupati castris officerent, munimentis præoccupavit. Eam coronam urbi circumdedit, quæ nec arcta nimis fuit, nec laxa recipiendo militi. non nimis vicinam urbi, ut exercitus securitati aliqua confuleret; nec remotam nimis, ne pluribus ad defen-

defensionem opus esset. Ea circumvallationis forma, ut aptissima fuerit invadendæ urbi, & depellendo hosti. Interclusi aditus objectis glebarum molibus. Duplicatæ fossæ, ne inopinatus aliquis belli casus maxima cœpta eluderet. Placuit istud agendi consuetudo Peloponnesiis in Platzensium obsidione, qui, ne subito auxiliorum adventu possent superfundi, duplici muro sese includere. Placuit Scipioni minori, qui circa Carthaginem, non vallis solum, sed & duplici fossa ipsos vallos cinxit. Grande profecto & admirabile opus nostrum, in quo pertinax labor naturam pene vicit. Nata jurasses castella, non facta: terris protrusa sponte, non imposita: cœlo delapsa, non industria mortaliū exstructa. Quæ celsa erant, plana fecimus, planis in altum adscendentibus. ubi opus, exsiccatur paludes, & sicca aquis oppleta. Militum quisque, ut Flori verbis utar, veluti cote ferrum virtutis suæ acuebat. Advocati agricolæ & rustica plebs, accelerandis fossis. Vicit æris injuriam patientia, imbrium sedulitas, æstum fiducia, hostium adventantium metum celeritas. Ipse Cardinalis citius se aditu ad urbem exclusum vidit, quam hostem, exclusum non aggeribus, sed mœnibus, non fossis solum sed & late natantibus agris; fluviisque. Obsessi videre se vix crediderunt hostem, quem venire non senserant.

Oberrante circa castrorum vallos cum potentissimo exercitu Regis fratre, contemnere hostem satius judicavit, quam pugnandi suis copiam facere. Improvidum putabat, per incertos certaminum eventus obsidionis securitatem præcipitare. Legerat sapientissima politicorum oracula & voces: stolidum esse, jactura gravi, compendio tenui periclitari victoriam:

H 2

præ-

præliorum delicta emendationem non capere : glebis tutius arceri hostem & aggeribus, quam acie vinci : nullo loco, nisi cum cogit necessitas, committendam fortunæ summam rei. Insederat Ducis animo prudens Pauli Æmilii monitum : Raro imperatorem collatis signis decertare, & Augusti, bellum dissuadentis, nisi cum major emolumenti species, quam metus damni ostenderetur.

Est & illud inter castrenses artes, flumina derivare, aquas urbibus subducere & castris circumducere. P. Servilius Isauram oppidum flumine averso ad deditionem compulit. C. Cæsar Cadaucorum civitatem amne cinctam, aquarum inopia pressit. Fecit in Hispania L. Metellus, apud Babylonem Alexander, & ante hunc magnanima Semiramis, aquarum omnes oportunitate usi, ut vincerent. Secutus bellatoris populi exemplum Auriacus, amnes proximos in castrorum fossas admisit, alibi apertis aggeribus in plana immisit. Familiare hoc nostræ genti est, & terris ad arbitrium dominari & aquis, modo claustris coercere Oceanum fluviosque, modo laxatis habenis immittere agris maria; & mutatis sedibus modo æquora telluri, modo hanc æquori in tutelam objectare. Parum interest Batavorum, jacturam facere minimi, ut salva sit respublica. aberrant flumina, dummodo error hic imperio salutaris sit. male sit parti, ut consulatur toti. Pereat aquarum usus hosti, dummodo militet nobis. non hallucinatur natura, cum meliori causæ obsequitur, & tunc maxime officium facit, cum libertatis nostræ assertoribus morem gerit. Quibus cura aliqua bonæ militiæ, suadent, terrendos esse obsessos. Philippus Macedo, cum Triumassum castellum capere vi non posset, ut ter-

rorem

rorem obsessis incuteret, terras in altitudinem murorum aggressit, cuniculosque agi simulavit. Cyrus Persarum rex Sardes erectis ad altitudinem malis & Pelopidas Thebanus acensæ sylvæ terribili facie ad deditiōem territos hostes compulere. Auriacus, quæ terrendo hosti facere poterant, in promptu habuit, sive cum tribunalia recipiendis machinis bellicis apta proxime hostium vallis imposuit, sive subterraneis & occultis meatibus subruit stantes, sive præliis sine intermissione prædiarios accidit, sive tormentorum assidua & pertinaci explosione in urbem detonuit.

Hoc quoque victori orbis populo curæ fuit, ne ab oppidanis insidiis vel eruptionibus peterentur, aggeres, fossas, turres interponere. Interposuimus & hic. Et cum magnum in obsidionibus sit momentum repentini impetus, invasimus & hic non uno impetu, ne tardio & mora evanescerent magni ausus. T. Quintius Consul, Antium oppidum impetu, quem exhortatione conciverat, expugnavit. Auriacus, non semel militibus in fatales cuniculos & fossas abeuntibus oratione exposuit, quam necessarium esset & facile vallo depelli obsessos, si non differre pugnam, aut trahere, sed impetu invadere animus esset.

Fallere obsessos, cum possis, inter militiæ laudes est. Hac arte Hannibal, simulato Romanorum habitu, multas Italiæ urbes in potestatem suam redegit, & Epaminondas Thebanus mutato militum habitu Arcadiæ oppida suis aperuit. Imperator noster, cum auferendis hinc inde cadaveribus paucarum horarum esset quies, misit eo architectos castrenses, qui militis habitum simulantes, dum in mortuorum cadavera inquirunt, hostium opera doctio-

re oculo exploravere. Illud providi & circum-
specti Ducis est, obire castra, vigilias lustrare,
ipsis se custodibus velut custodem præbere, ne
negotii suscepti magnitudinem paucorum
evertat socordia. Iphicrates Atheniensium Dux,
cum Corintho obsessa vigilias ipse circumiret;
forte, quem dormientem deprehenderat vigi-
lem, cuspe transfixit. Auriacus, neminem ce-
lerius opprimi ratus, quam qui nihil timet,
dum ipse vigilias obit, vexilla quorundam au-
ferre è vallis & in castra referre satis habuit.
Noctes plurimas insomnes traduxit, ut Æneam
quoque sibi & Agamemnona ediderit Batavia.
Non capit somnum, quo vigile pudet dormire
militem. noctem pro die habet, cujus gloriæ
nox dies est. In tenebris publico invigilat, qui in
tenebris lucem præclare factis fenerat. omne
temporis spatium salutis suorum impendit, qui
singulis momentis periclitari eam non ignorat.
Cato obsessis Lacetanis, cum per Sueffanos
maxime imbelles, eos eliciisset, insequentes
per occulte habitos cecidit. Dux noster non
semel per insidias obsessos elicit, rarioresque
hosti conspicuos objecit, quem occultatis co-
hortibus egressum audentius fudit. L. Scipio
in Sardinia civitatis cujusdam obsidio inten-
tus, dum speciem fugientis induit, oppidanos
furiosius emissos stravit. Dux noster statione
cedere militem & fugam simulare docuit, ut
redintegratis auxiliis incautos trucidaret. M. At-
tilius Consul, cum bello Samnitico refugien-
tibus in castra militibus alios opposuisset, ex-
clamavit, secum & cum sociis dimicatu-
ros eos, nisi cum hostibus maluissent. Naffovius quo-
que pulsus suis & retrocedentibus submisit à
tergo, qui reducerent. Ita dum timidiore ma-
lunt ab hostibus, quam à suis interfici, belli
statum

statum prudentia servavit. Est & hoc singularis, in Duce prudentiæ, dissimulare adversa. quare cadentum in vallis & propugnaculis suorum numerum rigide iniri noluit, ne timidius pugnarent post morituri. Fecerat hoc pugnante Roma T. Didius, qui acerrimo prælio cum Hispanis dimicans, complura suorum corpora non solum sepelienda curavit. Pyrrhus inter cetera præcepta imperatoria illud Ducibus præcepit, ne pertinaciter insistant hosti vel fugienti vel abeunti, ne forte ex desperatione animosius resistat. Fecit idem Nasso, cum discedente à castrorum vicinia regio exercitu, nostra tueri consultius putavit, quam acrius instare abeunti. Iulius Cæsar adversus Germanorum regem Ariovistum prælio decertaturus, dejectis suorum animis, pro concione dixit, nullius se eo die opera, nisi decimæ legionis, usurum, quæ voce tanquam publico fortitudinis testimonio decimani pugnare fortius, & reliqui pudore, ne virtutis gloriam præriperent decimani. Princeps, ut suorum quoque animos honesta accenderet æmulatione, modo Gallos, modo Anglos extrema tentare iussit, ut quæ à singulis sperare facinora difficile erat, laudis contentione impetraret. Servilius Priscus Dictator, cum signa legionum ferri in hostes Faliscos iussisset, signiferum cunctantem occidi imperavit. mitius Dictator noster, non occidi cunctantes operarios militesque iussit, sed increpavit acrius, certus, non minus severam Ducis vocem terrori esse, quam atrox supplicium. L. Sylla cedentibus Mithridati legionibus, stricto gladio in primam aciem procurrens, dixisse fertur: Si quis quæret ubi Imperatorem reliquissent, responderent, pignantem in Bœotia. Dixit aut potuit dixisse Auriacus minus gnavi-

ter laborantibus : Si amittitis Imperatorem, amittetis litigantem inter glebas & fossiores. Auxilia, quæ in urbem introducere omni studio conabatur Hispaniarum Infans, militari lege avertit. Non segnis in deprehendendis nunciis ex urbe vel in urbem mittendis, diligens in examinandis transfugis & intercipientis cognitoribus, ut de oppidanorum & hostium statu redderetur certior. Alcibiades Cyzicum urbem oppugnaturus, diversa moeniorum parte cornicines canere imperavit, ut alia parte, qua non obsistebatur, transcenderet. Dux, noster, cum de grandis munimenti, quod à Cornubus nomen habet, expugnatione disceptaretur, jamq; terras aperuissent ignes subterranei, alia parte Anglos imperum facere jussit, ut revocatis à priori ruina obsessis, occuparet oppositum & nudum custodibus latus. Toto obsidionis tempore, iisdem fere, quibus militem, periculis se exposuit, vallos conscendit, facienda imperavit, inter pilas & faces ivit intrepidus, nunc in opere, nunc in agmine militi suo mixtus, incorrupto, quod de Alexandro scribit Curtius, ducis honore. Ubique conspicuus suis, mane, vesperi, circumcursans paventes, cedentes revocans, ubi maximus labor, ubi aliqua promovendi spes, suos incitans impellensque. Idem spectator, & testis, tempora, loca facinorum uniuscujusque notabat & referre singulis poterat. Ipse strues lignaque jecit, nullo detrectante munus, quod Dux occupasset. Ita statuit prudentissimus Imperator, nullum in bellis efficacius esse incitamentum, Ducis presentia: illic se mori posse, ubi potest miles: ardentius procedere operas, pugnari acrius, consisti pertinacius, sub tanto virtutis & præclare factorum judice.

Dispu-

Disputant rei militaris periti, an interesse discrimini oporteat Imperatorem, an abesse, & per minores Duces maxima geri. Ego, quamquam Ducum Principumque vitam caram habeam, utpote ex quorum incolumitate omnium nostrum dependet; tamen in illam pene me sententiam abduci patiar, quæ Principes iis periculis interesse patitur, quæ magnitudinē ipsorum & gloriæ & saluti publicæ paria sunt. Nec enim gloriam consumi velim in sordidis hostibus, aut ubi ostendi non potest majestas imperantium. At ubi æqualia fere sunt, discrimen & præmium, fama & facinus, metus & spes, malim audaciæ illum affinem magis esse, quam timiditati. Quid enim? nonne virtutis bellicæ gymnasium sunt castra & campi? at indecorum à schola sua abesse rectorem, & timere Spartam, quam ornandam suscepit. Nonne mortis contemptus altius insedit animis eorum, qui immortalitati litant? nonne utile adesse principem, ubi rei male gestæ infamiam solus sustinere habet? nonne gloriosum in partem venire discriminis, qui suprema laudum merito sibi vendicat? Remove imperatorios oculos, languet militum virtus. adhibe, gliscit illa & vires capit. illo adspectante conficit facienda momento, absente segnius tardiusque. Desperant facile, qui ducem suum sentiunt desperare. Amat miles eorum pericula suis jungi, quorum honori & obsequio se devovet. Majus sui precium esse autumat, cum mori secum non detrectant Duces. Et interest famæ ipsorum, res magnas confici, interest reipublicæ, interest militum. Vbi præeunt illi, causam communem habent, ubi abest, privatam. Dissident à gregariis dignitate, non officio. gladio accinguntur, non ad pompam, sed ad usum. Non du-

bitant optimates, patrem esse patriæ, qui pro ea oppetere non formidat. curæ ipsi omnes esse, cui omnium commoda suo incommôdo redimere non est grave. Quod si Principum obitus excusseris, plures à suis, quam ab hoste interemptos numerabis. rara sunt summorum Ducum funera, quia ipsi rari. Et habet illorum curam, qui omnes nos curat. cœlo vindice pugnant, quorum causa cœlo probatur. pluribus ictibus exponuntur partes corporis, paucioribus caput. quia illæ multæ, hoc unum. non fugit gregem periclitantem pastor, & inter feras rex est, quæ minus timet. Si noluit pugnare Scipio, sed imperare; voluit & pugnare & imperare Hannibal, voluit Cæsar, voluit Macedo. Nec propterea temerarium esse velim Ducem, sed circumspicte audacem, cum metu aliquo intrepidum, cum cautela fortem. Talis Auriacus militem suum non disciplinam modo, sed & exemplum à se petere voluit, nec jussa solum sua sequi, sed & facta. Primus carpsit iter pedes, militum ora animosus præcessit, & labores, quos imperavit, tolerare monstravit. Alexandri, Camilli, Scipionis, Annibalis aliorumque ad militem Martias voces in veterum monumentis legere est. Auriacum abeuntem in discrimina militem in hæc fere Camilli verba alloquutum fuisse fama est. Quæ hæc cunctatio milites? Vos, hostem, me intuemini. Vos, quorum manu capta belli præmia habemus urbes validissimas, Grollam, Vesaliam, Sylvam, Trajectum, Berkam. Hostem, qui certa virtutis vestræ est materies & magnanimitatis cos, quem vinci posse tot triumphis comprobatum. Me: qui nec dux vobis desum, nec imperator, eandem toties vobiscum belli fortunam expertus. Non facit Dictatura, ut animos sumam
impe-

imperandi vobis, sed communis necessitas. Hoc loco iidem omnes sumus. Vno vobiscum nomine appellari cupio, hoc est militis. Alibi Auriacus vocer, alibi Nassovius. hic quia eundem coeptæ obsidionis eventum expectamus, ea conferte, quæ in aliarum urbium expugnationes contulistis. Si quod quemque facere oportet, facietis gnaviter, vos vincetis, Breda vincetur. Si quid militari experientia in futurum videt Imperantis mens, nostra urbs est, favente Numine. alii gladiis ante pedes positis glebas accumulate, valla perfodite; alii districto ense, impetum invadentium excipite. Vbi illi pilas jecerint & effusi portis stantibus vobis se injecerint, cogitet vestrum quisque, Deum esse, qui juvabit, Deum esse, qui secundis auspiciis vos in prælium misit. Angustis spaciis pugnamus, sed spe ampla. non patet via, nisi quam aperient ensis & ligo. trahere bellum nec vacat mihi, nec expedit patriæ. gloriam victoriæ fortis celeritas dabit, & præceps fortitudo. Hærete ad quodvis certamen intenti: collato pede pugnate: terrorem redintegratis copiis inferte. investique stationes obsessorum impetu & consilio invadite, vestras defendite. hæ per vos, non vos per ipsas, tutæ esse debent. In urbe ista stare vos volo, quæ ante oculos est, in arce ista, quæ spei nostræ fiduciæque arx est. Paucorum passuum intervallum est, quod vos ab illa dirimit. Brevis hic est vel decoris vestri vel dedecoris Isthmus. Vix lapidis jactu abestis à victoria. Audacia pro scuto sit, & jam transistis. Non de sterili pulvere pugna est, sed ea urbe, quæ imperii vel nostri vel Hispaniensis, asylum est & propugnaculum. In hoste plena omnia animorum ac roboris, miles veteramus, Hispanica præsidia, regi suo fidelissima.

tanto cordatius pugnandum vobis, quanto major est fiducia aggredientis, quam propulsantis. In dextris vestris futuri temporis spem geritis, pacem aut majoris victoriæ causam. In theatro terrarum orbis vos positos credite, ubi suam cuique virtus aut laudem pariet, aut pugnae finem. Talia Nassovium sensisse, talia locutum fuisse, omnes mecum creditis.

Ad has voces, en faciem acuti belli. appropinquatum urbi stupenda velocitate pugnatum indies summis viribus, & per nostrorum hostiumque stragem itum ad urbem. Hic ligonibus subruta tellus in moenia & turres assurgebat. illic gladiis, hastis, balistis, uncis, ignibus, missilibus pilis conserebatur. Duces, & debitaë fatis copiae per angusta viarum incedentes ibant, & proscripto omni timore solam pugnandi moram incusabant. Ardebant in congressu oculi, propiusque juncti trudebant invicem & trudebantur in mortem, vitæ immemores, nec tamen inulte morituri. itur gladiis in jugulos illorum, quos straverat, non interemerat balista. Condolent vulneratis, gratulantur mortuis. Non standi sine periculo, sed hostem incessendi singulis cura erat. Nec ante cædibus finis datus, quam de tumuli vel valli parte triumphatum esset. Hi summa valli occupantes, ignes subdolos & globis clausos subeuntibus ingerebant. Hi subducta tellure hostibus, Antipodum instar, suppositi, superne pugnantibus viam monstrabant, qua ad superos itur. Scipius una ruina & obsidentes obruit & obsessos. Detonabant hinc inde machinae, quasi è cælo & nubibus in terrigenas tela mitterentur. Visa dissolvi cæli terræque compages, & commotus Phlegethon incendia eructare. Auditus sonus per Hollandia, Zelandia, Geldria extrema,

ut quibus maxime profutura esset victoria, de labore ante constaret. Varia eade peritur. quidam in altum sublatis in aëre & cœlo pene exspiravere animam, quam in terris cœlitus accipere. quidam semiustulati venere in potestatem. quidam semianimes, cumulis & pulvere jacuere obruti, dubii, an vivis se annumerarent, an mortuis, Superis an Inferis. alios cadentes fossæ absorbuere, alios stantes globi stravere. Omnium elementorum in mortem pugnantium conspiratio fuit. Alius, dum fugientis tergo inhæret, ictus corruit, qui abire cum gloria potuisset, si unquam felix temeritas modum inveniret. Non diremit clades mutuas nox, quæ flammis usque lucens diem mentiebatur. Præliis modo casus aliquis, modo virtus, modo tenebræ exitum dedere. Hostibus immortui jacuere nostri & hostes nostris. Sociavit mors, quos dissociavit causa. distinctos juramento miscuit belli furor. & concordēs ora oribus junxere defuncti, qui vivi stupidis odiis diffidebant. Cernas in manibus quorundam obrixisse enses, & in semimortuorum vultibus minas, ac in ipsa morte spirantem vindictam. Inclinat se in unum genu pugnaturus, cui alterum ex vulnere labat. Cogitur pugnare sinistra, moriente & fatiscente dextera. Ferit & pungit supinus, qui stans nequit. nec desinit lingua Mavortii vocibus hostem laceffere, desperata ceterorum membrorum salute.

Et, ne suam obsessis laudem denegare videar, nihil boni militis in hoste Gubernatore desideratum, siue excitanda suorum fuerit alacritas & cura; siue defendendæ stationes propugnantium, & invadendæ oppugnantium: siue dissimulanda inopia rerum ad bellum necessariarum: siue poscenda auxilia foris; siue emitten-

di recipiendique nuntii : aut eruptionibus vexandi obsidentes : aut exploranda noctu vel interdiu nostrorum opera & molitiones : aut ostendenda exoptata potius quam sperata defensionis fiducia. Non alia magis, quam hæc obsidio, ostendit Principis fortitudinem, sapientiam, vigilantiam, fidem. Mirum quæ ejus in reparandis copiis festinatio, in submittendis auxiliis cura, in excitandis suis solertia, & non deferenda obsidione constantia. Imminabat castris ingenti peditum equitumque manu Cardinalis Infans. nec hoc periculo motus obsidionem solvit. inde profectus ad Vahalim & Mosam, arcibus nostris incubuit. nec ob hoc deseruit Capuam suam Romanus noster. sed parte exercitus relicta, parte hostem secutus, præsens absensque pugnavit. ad Venloam infesta signa duxit, & non tam sua virtute, quam nostrorum ignavia cepit. nec tamen hinc avocari se passus est. Rurmondam deditione accepit. sed & hanc jacturam sprexit. Et quamvis imbres perpetui campos lubricos fecerant, gravesque & prope immobiles currus viarum hærent voraginibus, licet natarent aquis militares accessus & fossæ, innatarent tentoria, diffluerent valla, stetit integra atque immobilis Auriaci virtus, & fatigatam malis urbem Dei Opt. Max. auspiciis, ac Federatorum impensis ad deditionem compulit, magnamque victoriam consummavit. Cesserat Breda ante annos duodecim Hispaniarum regi, victore Ambrosio Spinola. sed diversa magnis Ducibus consilia, diversus vincendi modus fuit. Non conferam exercitum exercitui, non Ducem Duci, non titulos titulis, non causam causæ. Formam belli, obsidionis geminæ comparabo faciem, ut præstet Auriaci. Spinola sane expugnare urbem

bem maluit, ob validius, quo defendebatur, præsidium. Auriacus ferro, ob præsidium minus validum. Spinolæ Cæsaris placuit institutum, qui idem sibi esse consilium in hostes dicere solebat, quod plerisque medicis contra corporum vitia, fame potius, quam ferro superandi. At Auriaco Domitii Corbulonis sententia placuit, qui dolabra, hoc est, operibus hostem vincendum esse dicebat. Qui Auriaco placuit modus, gloriosior fuit, quia cum viris pugnavit. Qui Spinolæ, minus, quia cum famelicis potius stomachis, quam cum viris bellum gessit. Auriacum erexit vincendi apertæ Martæ fiducia. Spinolæ desperatio vincendi hoc modo, suavitatem cunctationem & moram. Ille audienti, hic timenti similior. illius obsidio majoris patientiæ, hujus majoris animi & audaciæ fuit: Auriaci consilium minorum fuit impensarum, plurium funerum. Spinolæ majorum impensarum, pauciorum funerum. unius incruenta & vix ulla vel suorum vel hostium sanguine adpersa expeditio, alterius cruenta & vere Martia. Auriacus festinandum sibi rebatur, ob metum hostis armati, & menses æstivos, aptos inferendo quaquaversum bello. Spinola minus à morâ sibi metuebat, ob hyemem & pluvios menses, ineptos ad inferendam vim. Spinolæ lenta fuit obsidio, & obsidentibus magis, quam obsessis tedium attulit. Auriaci subita & alacri utriusque partis milite, brevi perfecta. Illius difficilis, ob brumam ad comportandum ex longinquo difficilem. Hujus difficilior ob obsessos usque & acerrime pugnantes. Alter æstatem duravit, alter brumam, alter Capricornum, alter Sirium: alter oportuno tempore exercitum eduxit, & castra posuit, alter importuno. ut unius obsidio magis generosæ per-

pertinaciz affinis fuerit, alterius magis subactæ prudentiæ. Regia castra incessimus nos frustra, cum firmata omnia operibus haberent. Federatorum castra frustra incesserunt hostes, rudè adhuc & nondum perfectâ munitione. Auriacus obsidione cœptâ & urbi institit à fronte & hosti à tergo. Spinolæ nec cum urbe multum negotii fuit, quia pugnare cavit, nec cum hoste, quem non nisi sero habuit. Spinola urbem operibus bellicis pene invictam afflixit. Auriacus novis ab hoste operibus ac munimentis auctam. Pro nobis militavere flumina, vallis circumducta; quæ in istos usus convertere aut nesciit aut neglexit sagax alias Itali industria. De Spinolæ *victoria desperatum usque in Hispania, & alibi*. De nostra bene speratum ubique & semper. Spinola potentissimi Regis totiusque Occidentis opibus adjutus vicit. Auriacus nostro, hoc est, benevolorum civium succo. Ille, ut tutam redderet obsidionem, auxiliares ex Germania copias advocare necesse habuit. Noster, solito milite contentus, minore motu vicit. Italo Duci cum hoste clauso nec arma quatiente res fuit. Batavo Duci cum clauso, sed pugnante. illi quasi cum imbelli urbe, huic cum armata & bellicosissima. alteri cum pluribus præfidiariis, sed contra quam volebant, ociosis. alteri cum paucioribus, sed in pugnam paratis & admissis. Nassovio patria sua obsidionem imperavit ut civi, respublica ut Duci. Spinolæ peregrina tellus, ut Duci, sed alienigenæ; ut alter pietatis etiam motu, alter sola auctoritate regia rem tantam aggressus fuisse credi possit. Obsidente Bredam Marchione, in errorem inducti sumus nos, vix posse exercitum per hyemem in castris sustentari, tanta comæatus habendi difficultate. Obsidente Bredam

Mar-

Marchione altero, in errorem inductus est Cardinalis, non posse tanta celeritate cingi urbem, quin citius revocatis aliunde copiis impedire nostrorum conatus facile foret. Ambrosio obsidente, majus aliquid animo moliebatur Imperator noster, cujus successus non fuit in fatis. Frederico obsidente, Hispanum sua quoque spes fefellit. Ambrosius urbem cepit, contro- verso belli titulo regiam. Fredericus recupe- ravit, justo titulo suam. Victæ à Rege Bredæ vetus decus splendorque decessit, profugo ci- ve. At victæ à Federatis priscum decus reddi- tur, reduce cive. ut alter victorum collapsam restauraverit, alter integram deformaverit. alter populosam possessurus sit propediem, alter va- stam possederit. Severini Princeps, post indu- cias, novi hinc belli principium fecit. Auran- sii Princeps, si quid veri mens augurat, hujus urbis deditioe novæ paci præluit. Dedita illi Bre- da prædiorum nobis reddita tria milia, no- vum belli robur. Dedita huic Breda; hosti red- ditus miles longa ac multiplici clade fractus & attritus. Genuensis Dux, si sumptuum imma- nem magnitudinem cum lucro conferas, plus Regi suo nocuit, quam profuit. Batavum Dux utilius bellum gessit, quia minore sumptu civi- tatem recepit suis magis utilem. Spinola urbe potitus fuit, frustra in suppetias conjurantibus quatuor regibus. Auriacus eandem recepit fru- stra conjurante tota domo Austriaca, tot Euro- pæis regnis, Asiatico adhæc, Africano, totoque Americano imperio subnixa. Isabellæ gratula- tum, ut Matri Castrorum, Principi gratulan- dum, ut Patri castrorum, Religiosæ Isabellæ acclamatum: *Vna mulier fecit confusionem in domo Regis Nabuchodonosor, Celsissimæ Emilæ accla- mandum: Vna mulier vidit confusionem factam à ma-*
ritæ

rito in domo regis Hispaniarum. Venit in urbem Isabella religionis Catholicæ instauratrix. Venit in urbem Auriacus veræ reformationum religionis restitutor. Hispano post deditam urbem armorum quietem imperavit ærarii inopia & exhaustæ una in urbe Hispaniæ. Federatis, si non in ærariis, in civium adhuc liberalitate abunde est. Ignoscite, Auditores, si liberalem mihi vocem extorqueat Reip. amor. Astæ olim à Senatu Varroni gratiæ, quod difficillimis temporibus de Repub. non desperasset. In eo tamen convenere, quod uterque Ducum raræ fortitudinis, constantiæ, magnanimitatis, & scientiæ militaris documenta orbi Vniverso. obsidio quisque suo dederint: uterque æquanimitate, continentia, mansuetudine erga suos, moderatione & clementia in victos laudabiles fuerint; uterque post exantlatos maximos labores & devorata belli tædia, voti compotes facti sint. In his convenire & discrepare cernas. Spinolæ Bredam obsessuro occurrebat, ea capta, Bergas ad Zomam aliaque propinqua loca facilius recuperari posse. Auriaco obsessuro occurrebat, ea recepta facilius illa defendi posse. Deterrebat Spinolam robur urbis præsidio & opere munitæ, necnon supportandi commearum difficultas. Terrebat, non deterrebat Auriacum & robur urbis & potentior hostium equitatus, impediendæ circumvallationi. Fluctuabat diu Spinola an Graviam esset obsessurus an Bredam. Fluctuavit Auriacus, an Bredæ esset admoturus castra, an iturus alio. *Bredam tentandam censebat quidam sub Spinola tribunus, quod acerbius nullum vulnus Gubernatori nostro accidere posse diceret, cum eam urbem in oculis gereret. Eandem repetendam præter alia censebant nostri, quod ea recepta nullum vulnus majus regio fratri*

fratri accidere posset, quam si ea urbe per suorum negligentiam exueretur, cujus victoriam tam grandi ære redemerat Rex. Qui victam ab Illustrissimo Marchione Bredam apta oratione descripsit, miracula plurima & prodigia speciose notat, quæ durante Itali obsidione accidisse religiose miratur. Nobis, si ut illi, quicquid miram, aut felicius infeliciusve à belli ducibus gestum pro miraculo habendum sit, non difficile erit plurima hac nostra quoque obsidione annotare. Illud primum est, prudentissimos & rei bellicæ peritissimos exercitus Hispaniensis Duces, & regiarum provinciarum præfides, non providisse urbi à milite, & tormentario pulvere, ut defensionis suæ, alias invicta, non succederet. cum vix ulla, præter illam, hac tempestate obsidioni oportuna fuerit. Auget vecordiam, quod eadem negligentia, & Sylva Ducis & Trajectum ad Mosam, validissimæ in limitibus urbes, nobis accesserint. Secundum illud esto: Cardinalem infantem, novâ imperii fama, & virtutis tot proavorum æmulatione accensum, parato & instructo exercitu, nondum perfectâ circumvallatione, ad castra accessisse, cominus lustrasse, nihil animose, nihil insidiosè, nihil hostiliter ausum. Tertium, vexato per dierum noctiumque plurium perpetuas vigilias & motus exercitu nostro, abiisse improvidum & desperabundum hostem; cum illud agendo atterere & fatigare nostros, obsessos levare, obsidionem trahere in promptu haberet. Quartum est, amplissimam Brabantiam, fertilem omnis annonæ Flandriam, vicinosque fecundissimæ VVasiæ agros, non succedisse hac tempestate alendo regis exercitui; cum obsidente Bredam Spinola per longam brumam, regis castris, copiosiori militi,

liti, majore adportandi incommodo, prospectum fuerit. Quintum: non majoribus animis Hispanum, hac rerum suarum desperatione, incubuisse castellis arcibusque ad Mosam, Vahalis, Rheni ripam positis; cum iis occupatis, fluviis nostris imperare, exercitum traducere, & in intima provinciarum penetrare non fuerit difficile. Sextum est: ingentem Bredæ jacturam, in quâ vincenda opes viresque omnes impendit Hispania, paupere Venloa & imbelli Ruræmonda compensari, & tam indignas vices sine impatientiâ ferre posse magnanimitatem Austriacam. Septimum: nec Bredam obsidio liberatam, nec restitum Gallo hinc Brabantiam apertam nobis, hinc Gallo Hannoniæ Artesiæque campestria paruisse, cum, si militaribus credendum judiciis, aut majore vi impeti debuerint obsidentes, aut grassantes impune Celtæ. nunc distractis viribus ostensum, quantis rebus ubique impar fuerit Hispanorum magnitudo, potentia, animus. Octavum: non potuisse Infantem, Regis Ferdinandi cognatum, necessaria auxilia ab Istro impetrare, turbido hoc Brabantix statu, aut impetrata in obsidentes convertere; quæ obsessâ nuper Sylvâ Ducis, præsto fuere ocyus, & graves Transisulani. Nonum est: hærente ad Bredam Federatorum exercitu, non id potius consilii cepisse Cardinalem, Trajectum ad Mosam mutua obsidione premendi, urbem Brabantix limitaneam, quæ Eburones nobis sociat, Antverpiæ commercia cum Tugris & Eburonibus intercludit, Gallorum copiis in ipsa Grudiorum viscera viam sternit, quam consumi æstatem debellandis binis urbeculis, quæ primi cujusque occupantis sunt. Decimum est: eam fuisse obsidentis Auriaci curam,

curam , ut licet fixis in mediterranea statione magno ambitu castris , nulla parte interceptus fuerit vel intercipi per hostilem exercitum potuerit commeatus . Undecimum est : tanta operantium celeritate & alacritate cinctam urbem , ut adventanti post paucissimos dies Cardinali impervia judicarentur castra . Duodecimum , bimestri paulo plus spacio dedicatam nobis urbem , quam undecimo mense vicit Regius gubernator . Tertium supra decimum , ex quo in urbem conversæ vires , nec eum hoste externo negotium fuit , septem hebdomadibus de ea urbe triumphasse victorem , quæ inter totius Europæi orbis munitissimas habetur . Quartum supra decimum est , Hispanici Belgii incolas , olim fortes , vix obsessa urbe , eam devovisse & ut victam damnavisse , nec quicquam spei reliquam sibi fecisse gentem Philippicis viribus & pecuniis suctam gloriari .

Hæc aliaque obsidionis nostræ famam toto orbe circumferunt . Cujus si momentum ex commodo æstimes , vicimus nobis utilem , si ex victæ urbis robore , vicimus invictam . Illa Hollandiæ , illa Geldriæ , illa Zelandiæ prædatrix institit . Non Vahali , non Mosæ , non æstuariis Scaldis tuta fuere navigia & commercia . capti cives , ablata mercies , abductæ vel merces rates . Hic arma , armamenta , & omnis belli apparatus vexandis nobis . Hæc arx , hæc horreum , hæc militum palæstra & receptaculum fuit . Hinc in agros Salinarum , Tielsenium , & Heusdanum proximus cursus . Hæc una Sylvam Ducis inter & Bergas ad Zomam posita sociarum urbium aditus diremit . Hæc vicinis civitatibus castellisque imminens grandis illis præsidii necessitatem imperavit . Hæc victæ

victa accessit Reipub. novum robur, civibus,
 commerciis, fluminibus certior salus. Patue-
 re Hollandiæ proxima, patuere Toxandrorum
 aquæ, quas nunc à piratis vindicavimus. Po-
 tuit nocuisse Breda Antverpiæ viribus fulta.
 postquam nostræ esse cœpit, minus terribilis
 erit Brabantia metropolis, quæ sola nostris
 triumphis ad Federatorum decus, Auriaci glo-
 riam, Belgii pacem superest. Agnoscite me-
 cum, Auditores, rei, quam propitio Deo con-
 fecimus, magnitudinem & publici gaudii cau-
 sas. Si unam urbem expugnatam creditis, ope-
 ris magis, quam emolumentum rationem exa-
 ctam habetis. De ea urbe triumphamus, qua
 nulla vel veteri vel hodierno seculo munitior.
 fossas spectata, inaccessa est: mœnia, alius opus,
 ut transvolans: propugnacula, Acheron moven-
 dus, ut perrumpas: sudores præpilatas, Hercule
 opus, qui evellat: Arcem, Titanum fabricam
 jures. Urbem vicimus, cujus mœnibus robur
 addunt, propugnacula quindecim, colles præ-
 celsi jaculandis procul pilis duo: humiliores
 munitiunculae ad mœniorum pedem tres: seps
 spinea: fossæ passuum alibi LXX, alibi CL:
 fossis innatantia munimenta XLV: adhuc lo-
 rica altitudine pedum quinque, cui interposi-
 tæ sunt quinque munitiones magnæ cornubus
 minaces, & his objectæ aliæ semilunares; fos-
 sa altera, & extra hanc lorica externarum mu-
 nitionum cingulum. Denique arx mœnibus,
 aggeribus, pontibus, armamentario, gemino
 aquæ circumductu munita, & tormentis in
 omnem partem dispositis, omni insuper appa-
 ratu Martio terribilis. Iactate Platænsium ob-
 sidionem Lacedæmonii: Carthaginis & Nu-
 mantia Scipiones, Alesia Cæsar, Perusia Au-
 guste, Tyri Alexander. Hic aut paria fecimus
 vobis,

vobis, aut certe majora. Eo illustrior obsidio nostra, quo difficilior; difficilior, quo terribilior; terribilior, quo majoribus hodie & efficacioribus machinis urbes, turres, valla, arces pessumdamus. Sed quid jam animi putamus esse Hispano? cui gloriosum vincere, at victis cito excidisse, ignominiosum. redit ad nos gloria victoriæ, quam mernit victor Spinola. Quas laudes, quæ encomia in illum congestere egregii scriptores, Auriaci sunt. Si Spinola vincente, (hostium verba refero) *negata fides fama nunciisque quaquaversum missis*: negabitur & nunc vincente Auriaco. Si Spinola vincente, *è cælo dimicatum est contra nos*: Auriaco vincente è cælo dimicatum est contra illos. Si Spinola vincente, *dubitabit posteritas admiranda, tantas res confici potuisse*: dubitabit quoque vincente Auriaco. Illo vincente, *supra hominum vires victoria fuit*. Fuit & vincente Auriaco. Si hostium testimonio tantæ molis fuit urbem istam expugnasse, certe recepisse, minore impensa, breviori spacio, aperto Marte, majoris laudis fuerit. Quoties jam tabulas obsidionis suæ suspensas in atriis intuebitur Hispanus, Italusve, infelicitatis suæ spectaculo doleat & militaris fortunæ lubricum agnoscat. Credat illic castrametari nos, ubi castrametatus fuit ipse; illic stare Auriacum, ubi stetit Ligur; illa urbe jam se exigere, quam victor in tabula ingreditur. Credat domus Austriaca, frustra vinci Federatos, frustra Auriacos, quibus amissa recuperare in Dei favore est, militum manu, Frederici fortitudine, nostra felicitate. Pergite ista virtute, Federati Ordines & animos fiduciæ ac alacritatis plenos ad amplificandam porro rempublicam adhibete. Ne degeneret in vobis Martius calor, vigentibus

Hispa-

Hispanorum in nos odiis & bellis. Armis comparantur imperia, armis conservantur. Respiciite plurium retro annorum vel secundas vel adversas res, invenietis prospere evenisse omnia pro aris & focis decertantibus. Afferuit Deus vos veræ religioni, & avitæ libertati, qui utramque non nisi cum morte deseritis. Si principia belli cum præsentis Reipublicæ statu conferantur, superat fidem felicitas vestra. Tot urbibus, provinciisque olim exuti, tot urbes, gentes, regiones in ditionem redegitis, eo rerum successu & velut turbine, ut victorias vix capiant & imperantiam & subditorum vota. Non ibo per singulas. Iam Bredam vicistis, imperii vestri & securitatis arcem. Audax visum fuit consilium vestrum. Sed in rebus asperis fortissima quæque consilia tutissima iudicastis. Occasiones cauti captastis, quarum in bello cito prætervolat oportunitas. Audendo res vestræ credere, non iis consiliis, quæ timidi cauta vocant. Successus suspiciite & immortalī Deo imputate. Incredibile dictu. qui tot annis domi luctari fuistis, modo calamitatibus merfi, modo emergentibus similes, nunc hostem non pomariis solum vestris exegistis, verum alios orbes bellis armisque implevistis. Progressi extra Europam estis. Sidera virtutis vestræ testes habetis, quæ vidistis nunquam. Ivit eò armorum vestrorum fama, quò ivit nuper Nassovius. Illic Bredam iisdem auspiciis victam audient Barbari, quibus vicistis Olindam, Tamaricam, arcesque ultra æquinoctia formidabiles. Triumphos Oceanus discludit. Hic trophæa & illic suspenditis. Hic notis linguis, illic ignotis. hic inter cultos & mites, illic inter feros & agrestes. Qui gloriæ vestræ applaudunt hic, Batavi sunt, Martiaci

Mattiaci sunt, Frisii sunt, & Sicambri, & Bructeri & Salii. Illic Viatani, Petiguares, Tupimabz, Mariquitz, Toxinaques, vos admirantium, vestra imperia agnoscentium ignota vocabula sunt. Patere coepit Occidens. Instare coeptis. Huc trajicite Scipiones Nassovii, ut revocetur è Belgio Hispanus Hannibal. Sufficiet Breda, quod bibit Olinda. Merces commutabunt discreta mari flumina, Vahalis & Iamneirus. Mosa & Amazonum fluvius. Hoc loco finiri posse bella nostra, vel fatigari hostem cordatissimi civium sperant. Et manifesta est consilii ratio. Repullulabunt bella, quando illi pullulat aurum. Hac parte ipsum petite, qua sola dives est, qua sola audax est, qua sola potens est. Optimus belli fructus pax est. Hanc frustra expectabitis, nisi victo aut diviso vobiscum ut Oriente ita & Occidente.

Tu verò, Princeps Celsissime, fruerere laborum tuorum immortalis gloria. Expugnasti urbem virtute militari, quam olim Illustrissimæ memoriæ Princeps vicit belli felicitate. Tunc vincendi modus ludicrus fuit, nunc serius & gravis. Tunc cespere, nunc gladio in arcem penetra- vimus. Tunc arida gleba, nunc viridi vicimus. Tunc dormienti urbi intulimus signa: nunc vigili: tunc inermi, nunc armata. Placuit tunc dolus, nunc aperta vis. ut tunc occupata potius fuerit, quam superata, nunc superata, non occupata. Tunc totam cepimus simul, nunc cum terrarum spaciis victoriam passibus & pedibus emensi sumus. Tunc minus munitæ vim intulimus, nunc pene invictæ. Non deerat tunc Ithacus aut Sinon, qui laudabili facinore falleret. nec nunc Diomedes, qui fortiter expugnaret. Erat tunc

promptæ audaciæ aliquis , qui tuffienti sibi, ne proderetur dolus , jugulum præcidi voluit. Non defuere nunc Symmachi & Nicanores ad spernendum omne periculum accensi , temeritate atque audacia insignes , qui hostem, porrecta manu , ultra vallum in stationem suam pertraxere. Tunc temporis pro equo nobis Trojano & fatali machina, vectoria navis fuit. Nunc insidiarum nescii testatum fecimus orbi Nassovios utroque modo vincere posse. Prior victoria fortunæ & paucorum audaciæ debebatur. Hæc nostra industriæ & labori. Erat tunc fallaciæ nostræ testis obscura nox , nunc clara dies. Tunc Luna iudice, nunc Sole triumphavimus. Tunc res acta sacro silentio, ne pateret fraus. nunc inter tympanorum , tubarum , tormentorum immanes strepitus & boatus , ut inclaresceret victor. Tunc æternæ posteritatis memoriæ sacravimus victrices tabulas, & foros & transtra. nunc cruentatos & nostro hostiumque sanguine aspersos enses , hastas , vexilla. Hæc fortitudinis tuæ , hæc curæ , hæc impavidi pectoris monumenta veneramur, Invictissime Princeps. Vindicasti tibi & domui tuæ Nassoviorum tumulos , & consanguineorum chara corpora , quæ in victæ urbis templis placide cubant. Hæc si loqui possent, his te verbis alloquerentur : Ingredere vindex paternæ cædis , & in vindictæ parte numeram ereptam Regi urbem potentissimam. Fuiſſet illa etiamnum Regis, si Nassovios aut amare perrexisset, aut timere. Ex quo odisse cœpit & armis persequi, urbes illi , & regna , & populos subduxistis nepotes. Patris tui fortitudini succedit Mauritiū fratris, qui prudentia par , armorum claritate major , non destitit felicibus cœptis manum

admo-

admove. Tu utruiusque vestigiis insistens cum armis terrorem metumque tui per hostiles terras latius circumtulisti. Et crescere tuorum virtutem adversis docuisti, non premi. Ingredere, & urnas nostras rerum per te gestarum splendore illustra, cineres nostros memoriamque illustrissimæ domus bellorum tuorum fama resuscita. Vivamus per te in Belgarum animis, qui olim viximus virtute nostra. deriva in posteros gloriam, quam longa serie à maioribus accepisti. Non possunt non tanta indole digna moliri, qui Cæsaribus annexi sunt. Quoties impetebas urbem, repetebas tuam & proavorum tuorum. appropinquasti mœnibus, ut nos salutare propius. Vi aperuisti viam, & ad manes nostros *Fecit iter durum pietas*. Si mortuos reviviscere sùissent facta, has tibi manus, hos pedes, has voces consiliis tuis laboribusque commodassemus. *Quæ* lachrymis dudum, jam præ gaudio sudant marmora. Hispanos ad latus nostrum in peristyliis obambulantes sensimus cum horrore. Austriaci imperia accepimus inviti. Victorem admisimus, non amicum. Displicet Nassovix genti, quicquid Tagum olet & Bætim. Ambulent hic Frederici, & quiescemus mollius. Proles tua Guilielmus eo loco adulescat, ubi consenuimus proavi, patrui, cognati, fratres. illic in patrias artes erudiatur, ubi castrametatus fuit pater. illic bellorum sedem figat, ubi nos longæ quietis. illic armorum, ubi nobis finis fuit laborum. Hæc illi schola sit Martis, quæ tibi fuit illustrissima militiæ arena. Hic tyrocinia faciat belli, ubi nondum spectas colophonem. Arcem extruximus nobis, non Burgundis. Advenas passi sumus, non hæreditarios principes. Ho-

fiti in usum cessit, non in dominium. Barona-
tus noster fuit, jam tuus est, & sanguinis &
belli jure. Si gloriosum est Hispano occupas-
se ad tempus, gloriosius per te deturbari in
perpetuum. Ostendit fortuna, quantum indul-
geret hosti, quantum posses tu. Dedit docu-
mentum, & ferre Nallovios posse dominio-
rum jacturam, & eadem recuperare. Quæ
belli errore nuper amissa fuisse, tua indu-
stria recuperavimus. Excipit te Curia Domi-
num & priscos fasces offert nato olim Baro-
ni, jam factò. Cives rectori suo redditi ultro
obsequia præstant, quæ Philippo præstiterè
coacti. Qui sub Rege trepidi, sub te læti vi-
tam ducent. Fuit urbs nostra vicinis & so-
ciis gravis, non suo motu sed imperantium.
Iam soror erit, quæ fuit inimica; consors fe-
deris, quæ Federatis hostiliter incubuit. Ci-
vium pariter militumque tranquilla domus,
quæ abactis civibus prædonum fuit hospita &
latibulum.

Ad vos jam orationem conféro, heroes, &
milites generosissimi, qui Bredæ sub mœni-
bus altis oppetiistis, & cum corporibus illu-
stre fecistis divortium. Vos in animis nostris
& gratæ posteritatis memoria vivite. Stamus
in urbe hac, sed beneficio vestro. laborum
fructu, quo caretis mortui, fruimur vivi. Cer-
tastis pro patria & libertate, quæ si vestra non
sunt bona, sunt vestrorum. Sibi pugnat, qui suis.
Est aliqua solatii pars morientibus, illic ce-
cidisse, ubi fama superstitè vivitis: illic sepe-
liri, ubi immortalitatis vestræ causas quisque
colligit & miratur. Quæ prælia, quæ certami-
na inivistis, inivistis gloriæ. quas terras, quos
cuniculos, quas vineas subiistis, cælo vos vin-
dicant. quos extruxistis aggeres, vallos, mu-
nimenta,

nimenta, virtutis vestrz fideique publica fue-
re theatra. Maluistis per fortitudinem emo-
ri, quam per dedecus cedere loco, quem ele-
geratis. Maluistis cum Epaminondis & De-
ciis ire per acuta belli, quam deferere nutan-
tem urbis fortunam. Idem circus, eadem ca-
strorum corona, funera vestra vidit & præmia:
pericula & fidem: vulnera & constantiam.
Non salutem in fuga posuistis, sed in armis
& robore, edocti in præliis maximum esse pe-
riculum, maxime formidantibus. Socordiam
& ignaviam proscripistis longe. Non dies so-
lum, sed & nox & vespera armatos adspexit
& pugnantes. Poteratis nonnulli domi vive-
re splendide & ætatem agere securam. Sed
quia ingloria hæc viris & fæda videbatur, ul-
tro viam inire decrevistis, qua ad famam itur.
Stipendia sprevistis, immortalitatis avidi. nec
conducti mercede militastis, sed gloriæ pre-
cio. Qui alibi vitam in occulto egissetis, eo-
rum jam facta cuncti loquimur. In accessus,
in vineas, in fossas missi, non murmuran-
tium edidistis vocem, sed de præripienda lau-
de contententium. Superesse multorum, glo-
riose succumbere paucorum credidistis. Sua-
sit commune periculum & salus instare ob-
sessis, & in re trepida tantum animi & auda-
ciæ, quantum quisque posset, conferre. Qui
primi circa hostiles fossas occubuistis, com-
militonibus viam stravistis, qua irent ulte-
rius. Crevit indies vincendi spes & cum spe
fortitudo. Nemo circuitu ambivit gloriam,
quæ ante oculos, quæ in manibus posita erat.
nemo exequi Imperatoris jussa detrectavit, nec
illi, quorum dignitas erat major, nec illi,
quorum ob canitiem honestior erat excusa-
tio. Sine discrimine habiti dux, tribunus, gre-

garius. Nulli dignitatum nomina ab armis fermentationem impetravere. pro stimulo bellaturlentibus fuere tituli, non pro suffamine. Quoties Bredam, quoties campos, ubi castra fuere, quoties agros, quos insedistis vivi, tenetis mortui, intuebitur viator, magnanimitatis vestræ recordatione obstupescet. & si amicus fuerit, manibus precabitur bene; sin inimicus, damni sui & dedecoris grandia argumenta recolliget. Inveniet post aliquot aristas arator ossa, quibus felicitatem suam imputabit. Inveniet messor arma, quorum opera colligendæ messis copiam sibi factam gaudebit. Civis hac ambulans, terras osculabitur, libertatis suæ vindices, in quibus stetit vigiles, pugnavit intrepidi, occubulistis gloriosi. Flumina, quæ sanguine vestro irruere, testes erunt, vos vicisse, hostem timuisse. Moenia durata globis glandibusque, refectæ ad operas sylvæ, arbores, mortis vestræ causas posteris monstrabunt. Vbi tentoria fixistis, ubi hostem expectastis, ubi apparatus belli stetit, ubi aciem disposuistis, ubi pluvias, ventos excepistis, ubique in admirationem laudis vestræ rapimur. Sepulcra, si sepulchra sunt tumultuariæ glebæ, & misericordia ob mortuos & honore ob præclare mortuos excipere dignabimur.

At vos florentissimæ hujus Reipublicæ cives, tam illustris victoriæ testes, spectatores, nuncii, tantarum rerum autori Auriaco assurgite. titulo Celsitudinis permiscete patris patriæ. amabilem vocem, quarum appellationum alteram vobis, alteram sibi, alteram salutis vestræ, alteram stirpis suæ gloriæ vendicat. admirabilis est, ut profit. terribilis, ut hostium vos metu liberet, tot periculis immixtus,

mixtus, ut vos, conjuges, liberos, templa, domos, agros periculis eximat. Non uno belli genere noster est. tot confecit, quot excogitare potuit humana industria. Solertiam pugnandi adæquavit felicitate. militiæ omnes species fortitudine explevit, quicquid superando hosti militaris sapientia aptum idoneumque novit, potentia executus est. præliis decernere vultis? decrevit non semel. stare pro signis? stetit, classibus rueri flumina, portus, maria? defendit & hæc. obsidere urbes? obsedit plurimas. expugnare? expugnavit. castra muniri? muniit ad prodigium. transire fluvios cum exercitu? transivit. providere militi? providit sollicitè. subducere exercitum locis difficilioribus? subduxit. statum belli custodire in acie, obsidionibus, tuendis finibus? custodivit. dissimulare consilia, ut hostem fallat? dissimulavit. Ipse speculatum egredi, castra metiri, vallum moliri, ubique tanquam numen aliquod adstitisse, oculos per militum labores circumtulisse suarum partium credidit, simul exactor operis & socius. Videre ista Hispani, videre ex oppositis castris & mœnibus Itali. Hunc ducem, si cives estis, revereri, si boni cives, opibus votisque juvare oportet. Non præstabit vos tutos, nisi vos præstetis ut possit. vestris fortunis eget ad bellum, quem fortunarum vestrarum agnoscitis assertorem. Quod agris inambulatis placidi, domos possidetis magnifici, opibus fruimini beati, illi impunitate, quem communis patriæ custodem Deus constituit, vos ultro elegistis. Omnia nostra sub imperantium tutela sunt, dominio nostro. At nostra non erunt diu, nisi per illum conserventur diu. Non est satis Rempubli-

propensa voce prosequi , in circulis , in compitis hostem animosa oratione incessere, aut inter pocula Hispanos debellasse. ære, ære opus est, ut salvi simus. Auro per medios satellites, auro per portas, fossas, muros, turres, moenia itur. Milite vicimus, sed qui gaudet aliquid habere in zonula. milite vicimus, sed qui jejunos pugnare timet. Nulla res hosti magis formidabilis, quam liberalitas vestra. Disciplina, arario, ordine in eam magnitudinem succrevimus, quæ exteris stupori est, sociis honori, hostibus terrori. quod fecistis hætenus præclare, ne ultra facere pudor sit. Ita vincemus sæpius, gaudebimus sæpius, triumphabimus sæpius.

Tibi vero summe & æterne Deus, imperii hujus stator vindexque, victoriæ hujus, quam celebramus læti gloriam soli acceptam supplex fero. Tibi Patrum patriæ, tibi Celsitudinis Auriacæ, tibi civium omnium militumque gratas voces colligo. Tu tanti laboris consilia suggessisti maximo Principi, tu consiliis robur, robori prudentiam, prudentiæ constantiam addidisti. Tuum est numen, quo validissimam totius Europæ urbem oppugnâvimus, tuum numen, quo invictam expugnâvimus. Tu militem armasti in prælium, tu bellaces animas honestæ mortis metu exolvisti. Tu Deus Zebaoth moenia portasque diffidisti, subruisti vallos, aggeres, tribunalia erexisti, vineas inter neces nostrorum hostiumque traduxisti. De cœlo dimicasti contra eos. pro excubiis stetisti & non dormivisti pastor Israël. Principis Auriaci salutem inter tot discrimina, telorum nimbos grandinesque invigilavisti. Da Deus, ut victoria hac utantur prudenter, qui vicere for-

fortiter . ne aut belli consilia displiceant la-
cessitis victoribus , aut pacis victis fractisque
hostibus .

D I X I .

R E C I T A T A

Fuit in Illustri Amstelodamensium Gymnasio ,

XIX OCTOB. MDCCXXXVII.

I s

HO

H O M I L I A , I N P R Æ S E P E , S I V E

Nativitatem Domini & Servatoris nostri
I E S V C H R I S T I .

IN V I T O vos , A. Christianis-
simi, ad Præsepe Domini & Ser-
vatoris nostri Iesu Christi , cu-
jus hoc tempore sacrosanctam
memoriam celebramus . Ne
pudeat senes, viros, adolescen-
tes deposci ad cunabula, & co-
ram puerulo citari adultos. De puero loquar,
qui nos viros fecit. de infante , qui pro nobis
apud Patrem verba facit. De puero , per quem
reddita pueritiæ salus, viris parta redemptio, se-
nibus sempiterna felicitas. De Infante , cujus
tenellis artubus lacertos movet anima nostra,
& robustior fit, cujus innocentia à culpa absol-
vimur , simplicitate erudimur , contemptu cla-
rescimus, humilitate grandes magnificique ha-
bemur. De puero, quem si tollas , non erimus,
quod sumus, nam Deum tollis , per quem facti
sumus : si non ames, non erimus, quod per gra-
tiam sumus ; nam redemptorem tollis , per
quem servati sumus : si non adores , spoliū
erimus occupantis Sathanæ , nam imperator &
rex noster est , per quem à Sathanæ tyrannide
liberati sumus ; si docentem non audias , pala-
bundi in tenebris erramus , nam via , veritas &
vita nostra est. Quantum mihi dicturo aucto-
ritatis apud vos detrahunt pueruli & infantis
voces,

voces, tantum conciliabunt augustæ Iesu & Christi appellationes. quarum altera adventus ejus finem, qui est servare, altera advenientis officium, quod est Christum & unctum esse, designat. Vtroque titulo solus hic puer in cœlis gloriatur, in terris glorificatur. Et si nasci Imperatorem minus est; regnasse majus; suos servasse, hostes debellasse, maximum: credite, de illo puero sermonem esse, cujus regio natales excepit regnum amplissimum, & potestas tanta, ut ad nomen ejus se flectat omne genu terrestrium, cœlestium & subterraneorum, quique devictis hostibus, peccato, morte, diabolo, carne & mundo, ipsam captivitatem captivam duxit, & triumphanti similis in cœlos ascendit sublimis, unde descenderat humilis. Quidquid hominis est, quatuor temporum spatiis distinguui solet: Nativitatis, Vitæ, Mortis & Resurrectionis. tres priores natura absolvit, ratio complectitur. quartam omnipotentia divina supplet, fides credit. Quos in lucem dedit natura, vita miseros hic vel felices videt, mors rapit, resurrectio reddet. At illud longè majus excellentiusque; vitæ Servatoris nostri admirandam periodum, quatuor itidem spatiis definiti: nativitatis, quæ humillima fuit: vitæ, quæ sanctissima: mortis, quæ acerbissima: resurrectionis, quæ gloriosissima. Etenim, nihil horum est, quod non naturæ impotentiam suam exprobrat. & nativitas, quia patre caruit. & vita, quia sine labe fuit. & mors, quia ex ea resurrexit. & resurrectio, quia virtute Dei perfecta est. Primordia redemptionis in natalibus quaerite: condicionem redimentis, in vitæ sanctissimæ decursu: precium redemptionis in morte: perfecti operis colophonem in resurrectione. Nasci Servatorem oportuit, ut viveret nobis: vivere,

ut moreretur pro nobis : mori , ut resurgeret ante nos : resurgere , ut de morte se victoriam reportasse publice testaretur nobis. Non est, quod de salute sua dubitet Christianus, cum resurgentem Christum cogitat. Nec est, quod mortem metuat, cum morientem Iesum intuetur. Non est, quod vitæ regulam desideret, cum ad vitam ejus immaculatissimam attendit. Nec est, quod ob peccata sua desperet, cum sibi natum credit Mediatorem sine peccato, qui futuræ salutis & pignus erit, & sponsor & autor. Symbola & signa visibilia singulorum vultis? Nativitatis Cuna sunt & præsepe, vitæ Crux, mortis Sepulchrum, resurrectionis, laxatæ Sepulchri fores. Cuna signum renascentis, nascente hoc puero, mundi : Crux redempti, redimente crucifixo : sepulchrum morientis, moriente ob peccata nostra Iesu : laxatæ sepulchri fores, resurgentis, resurgente à mortis vinculis Christo. Cunas Angeli digito monstrant, *Ecce invenietis puerum jacentem in præsepi.* Crucem ipse Deus : *Maledictus, qui pendet in ligno crucis :* Sepulchrum plorabundus Ieremias : *Lapsa est in lacum vita mea & posuerunt lapidem super me.* Apertas sepulchri fores regius propheta : *Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Cum Cunas cogito, erigitur anima mea, quia cubantem in præsepi videt Servatorem meum. Cum Crucem cogito, dejicitur anima mea, quia ob iniquitatem meam cruciari video, quem diligit anima mea. Cum in sepulchrum descendo, sepelior una, desperanti similis, quia morti succubuisse video vitæ meæ autorem, & salutis meæ principem. Cum resurgentem cogito, cum Angelum dicentem audio, *Iesus, quem quaeritis, non est hic,* erigitur iterum anima mea, quia è mortis domo evasisse gaudet

det mundi spem, Israël's expectationem, gentium salutem. De Cunis jam dicam, quibus nihil antiquius, nihil suavius, nihil amabilius, nihil mansuetius, nihil augustius, nihil optabilius, nihil salutarius. Nihil, inquam, antiquius; quia in iis electi sumus ante jacta mundi fundamenta. Nihil suavius, quia suavissimum puerum habent, per quem gustamus, quam suavis sit Dominus. Nihil amabilius, nam infantem habent, in quo ipse Pater sibi complacuit. Nihil mansuetius, nam jugum infantuli suave est & onus leve. Nihil augustius, nam Dei filius in iis jacet. Nihil optabilius, nam puer hic servare venit, quod perditum est; sanare, quod infirmum est; resuscitare, quod mortuum est. Nihil salutaris, quia sine illo nec Deus noster est, nam Deus ipse est: nec coelum nostrum, quia coeli Dominus est; nec vita aeterna nostra, quia *hic est verus ille Deus & vita aeterna*. Vos A.O. qui superiore anno me de Coelo perorantem audivistis, jam de Creatore coeli in carne manifestato, jam de Maria Dei matre, jam de Zacharia, Elizabetha, Simeone, Iosepho, Anna Phannelis, sanctissimis animabus, pia loquentem, piis animis audite.

At tu puelle Iesu, aperi os meum & infantia tua me fac disertum, silentio tuo facundum. Inter vagitus tuos imple me Spiritu tuo, & cum suspiriis tuis sanctas meditationes inspira menti meae. Nec enim possum Deum dicere, sine Deo. nec nativitatem tuam capere, nisi renascar per te. nec illam eloqui, nisi balbutiem meam corrigas facundia tua, & linguam doceas loqui digna Patre tuo, qui misit te: digna Te, qui obedivisti Patri: digna Spiritu sancto, qui sanctificavit te.

Cupio dicere, quis Cunarum tuarum autor

& moderator. quis & qualis tu sis, qui in Cunis jaces. quis Cunarum apparatus. qui parentes, quibus testibus natus sis. quam Cunarum tuarum humilis majestas, quam majestatis plena humilitas. quo Numine læso, quidve dolens Dei ira te hominem esse voluerit. quis admirabilis hujus & coelestis negotii fructus, sive jacentem in peccatis mundum adspèctes, sive à peccatis per te resipiscntem.

Cunarum autor & moderator Deus est, pater Domini & Servatoris nostri Iesu Christi, qui elegit puerum hunc, antequam promitteret; promisit, antequam præfiguraret; præfiguravit, antequam mitteret; annuntiavit jam jam missurus, & missum è Spiritu sancto concipi voluit, ut nasceretur sanctus, qui peccatores sanctificaret. Electæ sunt Cunnæ ab æterno, quia electus puer, qui in iis vagiret. Electus puer, quia nos electi in ipso & propter ipsum. Non poterat peccator Deo placere, nisi propter hunc puerum. Nec puer hic, nisi æterno Dei consilio Mediator esset constitutus inter partes, Deum & hominem. Electi ergo nos, antequam essemus. Electus Christus, antequam nasceretur. electi & caput Christus, & membra, quæ Christi sunt. Non poterat salus membris destinari, sine capite, quod servaret. nec caput destinari ad servandum, sine membris, quæ servarentur. De rege statuendum fuit & subditis, de pastore & ovibus, de fonte & rivulis, de fidejussore & debitoribus, de vite & palmitibus, de Sponso & Sponsa, quæ Ecclesia est. Placuimus Deo, quotquot placuimus, priusquam esset, ubi essemus. Placuimus autem in Filio, ut per eum conderet de novo, quos per eum conditurus erat primò; ut per eum restauraret, quos lapsuros non ignorabat, & restitueret, quos primæva digni-

dignitate spoliatus iri prænoverat. Amicos nos fecit per gratiam, qui amicissimum hunc puerum dilexit propter meritum. Dilexit illum. & nos in illo, non necessitate, sed liberrimo favore: non dignos amari, sed indignos. Amavit nos, antequam amaremus ipsum, amaturi tamen, quia, ut amaremus & sancti essemus, electi. Hæc est illa gloria, quam habuit puellus hic apud Patrem, prius quam mundus esset, quæ sicuti finem non habebit, ita temporis initium non habuit, ordinis habuit. Dico ordinis. Nam à Deo ita constitutum, ut jussu Patris hominem indueret Filius, & illius imperio auspicaretur Redemptionis officium, quod nec Pater sine filio obiri voluit, nec Filium sine patris mandato obire decuit. *Ecce venio*, inquit, *ut faciam voluntatem tuam Deus.*

Verum innotescere oportuit orbi tam grande arcanum, cum incogniti boni nulla sit cupido, & non revelatæ felicitatis nulla spes, nullum desiderium. Quin promitti decentissimum fuit; antequam mitteretur, ut tanti sospitatoris seria & attenta expectatione erigerentur mortalium animi, & venturum illi crederent, quibus coram videre, & palpare sanctissimas Cunas non licuit. Triplici ergo modo puer hic olim innotuit. Promissione, typis sive figuris; & prophetarum vaticiniis. Promissio non una venturum Messiam prædixit. typus non unus adumbravit. vaticinium non unum utriusque fidem confirmavit. Promittere filium solius Dei fuit; quia solus dare potuit. Typo adumbrare, sacerdotis etiam. Prædicere, omnium prophetarum. Promissio legem antevertit, quia antiquior lege culpa & gratiæ necessitas. Typus, uti legem præcessit, ita sub lege vixit maxime, cum rudi crassoque populo carnalibus emble-

emblematis opus esset, ut involucro gauderent, minus gnari occultorum, & per nebulam viderent, nondum admissi in lucem. Prædictio omnium fuit temporum, quia semper intererat intueri liberatorem, quos territabat peccati conscientia mens, maledictione lex. Non affulget orbi plenum Solis jubar, nisi præcedente Aurora. Auroræ præludit diluculum. diluculo nox, intermicantibus stellulis, ut quibus gradibus dies nascitur, incrementa capiant humana gaudia. Gradibus quoque suis divina mens Infantem hunc in lucem produxit. Primum nox fuit, intermicantibus promissionum & figurarum stellulis. Successit diluculum sub prophetis, qui de Infantis nostri natalibus, patria, tempore, nascendi condicione, vita, miraculisque locuti sunt apertius. Hinc Aurora visa est sub Iohanne, qui jamjam affore Messiam prænuñciavit. Donec venit ipse, qui venturus erat & discussa umbrarum caligine, orbi stetit redemptorem, hoc est, seipsum.

Hic *Semen* illud est promissum, quod *caput Serpentis conteret*, & oppressa Diaboli tyrannide nos vindicabit in libertatem filiorum Dei. Hic *semen* illud est promissum magno Abraham, in quo omnibus *gentibus benedicet Deus*. hic *semen* est, quod *egredietur e domo David*, quod *adificabit domum Domino, & cujus thronus stabilietur in æternum*. Melchisedecum adspicite, illum sine patre & matre. Vmbram infantis nostri videtis, qui Deus sine matre fuit, homo sine patre, & sacerdos non parentum successione, sed divina electione in æternum. Isaacum adspicite, puerulum illum præter naturæ ordinem natum è sterili matre. Imaginem videtis Christi, supra naturam ex virgine geniti. Tot retrò seculis Cunas hujus infantuli vidit pater credentium, & gavisus est.

Vidit

Vidit Legislator Moses, cum plenus Deo istas voces ederet, *Prophetam de gente tua & de fratribus tuis sicut me, suscitabit tibi Dominus Deus tuus, ipsum audies.* At qui Mosen autoritate æquavit, imò & superavit, post Mosen nullus existit, præter hunc infantulum. Ille veteris federis, hic novi promulgator fuit. ille legis cessaturæ, hic æternæ. ille minister in domo Dei, hic filius. ille cum Deo collocatus in nube, hic apud Patrem vidit omnia. ille umbras rerum tradidit, hic veritatem. ille pro peccatis populi & suis intercessit. hic ab omni peccato immunis seculorum omnium peccata expiavit. Ille è monte legem attulit, quæ iram operatur. hic in monte suavissimas benedictiones recitavit. ille populo suo terribilis, hic placidus & amabilis. Agnum illum. Mosaicum spectate, sine labe natum, spectate tot victimarum lanienam, tot hircorum, tauro-rum quotidianas neces: spectate ablutionum, purgationum, suffituum, unctionum mille formas: sacerdotum mirificum apparatus, vestes, ritus, munia: spectate sabbatissimos, ciborum discrimina, dierum observationes, jejunia, vota. Omnia & singula præludia fuere & simulachra factorum Iesu. Quam blandum illud oraculum omnium prophetarum gravissimi: *Parvulus nobis natus est, filius nobis datus est.* Quam grande & stupendum illud: *Ecce Virgo concipiet & pariet filium & vocabitur nomen ejus Immanuel.* Quam mysticum illud: *Egredietur virga de radice Jesse, & flos de radice ejus ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini.* hic flosculus, hæc virgula, hic Immanuel, hic parvulus, hic filius, infans noster est, de quo loquimur. Hic idem Rex est, de quo olim Barachiz filius magna prodidit: *Ecce rex tuus veniet tibi iustus & servator, pauper & ascendens super asinum & super pullum filium asina. loquetur pacem gentibus & potestas ejus à mari*
ad

ad mare. Hic puellus est, quo regnante habitabit lupus cum agno, pardus cum hado accubabit, cujus cingulum erit iustitia, & fides cinctorium renum ejus. sub quo conflabunt populi gladios in vomeres, & lanceas suas in falces. Nec levabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur ultra ad praelium. Nomina pueruli vultis & titulos olim proditos? Admirabilis est, consiliarius est, Deus fortis est, pater futuri seculi est, princeps pacis est. Vocationem? Spiritus Domini super illum, eo quod unxerit illum Deus oleo latitia pra consortibus suis. Legem? Exhibet ejus lex non è monte Sinai sed Sion, & verbum ejus de Ierusalem. Legis vim? cognoscent eum omnes à minimo ad maximum, & non docebit ultra vir proximum suum & vir fratrem suum. Indolem? non jactabit populus ejus opera sua, sed agnoscat Dei misericordiam. Finem? ut consumatur pravaricatio, finem accipiat peccatum, deleatur iniquitas, adducatur iustitia sempiterna, impleatur visio & prophetia, & ungatur Sanctus Sanctorum. Eventum? Hic lapis est offendiculi, quem reprobaverunt adificantes. Sed quis iste puer, qui antequam sciet reprobare malum & eligere bonum, accipiet spolia Samaria & Damasci adversus regem Assyriorum? Quis ille, cui omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes, ad quem reges Arabum & Saba dona adducent? Christus est. Quis ille puer, qui inter cædes Bethlemiticas deposcitur? cum vox in excelsis audita est lamentationis, luctus & fletus Rachelis plorantis filios suos, & nolentis consolationem admittere, quia non sunt. Hic infans est, Bethlemi natus. Quis filius est, quem ex Aegypto evocavit Deus? hic est Mariæ filius. Cui anteambulo missus ille, qui in deserto clamavit: Parate vias Domini, rectas facite in solitudine semitas Dei nostri. Tibi Domine Iesu. Quæ illa lux, quam vidit terra Zabulon, & terra Nephtalim, juxta viam maris, trans Iordanem Galilæa gentium, quam vidit populus sedens in tenebris, in regione umbrae mortis.

mortis. Lux ista infans hodie natus est. Quis aperiet in parabolis os suum ? puer hic. Cujus auditui non credetur ? pueri hujus. Cui oculos debent cæci, aures surdi, linguam muti ? puero huic. Quem ad victimam deportabunt, tamquam abjectionem plebis, opprobrium hominum, specie & decore omni carentem ? puerum hunc. Quis dolores nostros & langiores portabit ? super cujus veste mittetur fors, cujus manus, cujus pedes sodiunt improbi ? cujus ossa non franguntur ? Tua Iesu. quem potabunt aceto ? Te. cui dabitur fel in escam. Tibi. Cui dictum : Sede ad dextram meam, dum posuero inimicos scabellum pedum tuorum. Tibi. Tu prophetarum perpetuis vocibus, tu figuris legis, tu promissis divinis designaris. Non latuisti veteres, & latuisti tamen. Viderunt te, sed eminus adventantem. Tetigit sacerdos umbram tui, non te. signum vidit, sed rei invisibilis. palpavit te, sed ceremoniarum non una veste involutum. locutus est tecum, sed per mysticos vultus Cherubinorum. mactatus es, trucidatus es, antequam esses. Mortuus es sub typo, cum apud Patrem viveres gloriosus. natus es, antequam esset, ubi nascereris. sepultus es cum Iona, antequam natus. captus cum Iosepho & exaltatus, antequam orbi datus. quin & sub Enochii typo ascendisti in coelos, antequam descendisses. Micuisti in obscuro, future Lucifer, & sub crepusculo scintillantis gratiæ tuis apparuisti. Ita res salutis humanæ administrante Deo, ut minus scientiæ largitus fuerit pupillis sub tutela legis positis, quam adulto hæredi. minus carnali populo, quam spiritali ; minus servis, quam liberis.

At postquam plenitudo temporis venit, & consiliorum divinorum grandis orbita spatia sua emensa fuit ; postquam longa Messiæ expectatio Israëllem tenuit : propè fuit, ut nasceretur.

tur. ut quos non potuit servare legis severitas, servaret Messiz lenitas. Sed de duobus placuit cogitare Sapientiz divinæ, de Præcurfore, qui nascituri regis adventum nunciaret, & Matre, quæ tantum depositum, regem inquam Israël, ferret. Eligitur ergo Elizabèth, mater præcursoris. Eligitur Maria mater Domini. Eligitur Zacharias pater præcursoris. Eligitur Iosephus, Mariz Sponsus. Eligitur Iohannes, qui præcurreret. Angelus, qui divinum cum virgine congressum conciliaret. Maria in exemplum singularis gratiæ. Zacharias & Elizabeth in exemplum singularis omnipotentiz. Iosephus in exemplum singularis obedientiz. Angelus in exemplum gloriosæ legationis. Iohannes in exemplum religiosæ vocationis. Erat Elizabeth sterilis, sed operum bonorum fecunda, ne non esset tali filio digna mater, & marito sacerdote digna conjux. Auxerat illi prolis desperationem senectus. Sed quod naturæ virtus non dabat corporum congressui, hoc piis desideriis indulsit divina benignitas. Peperit læta mater Iohannem, non sibi soli, sed toti populo, eò mirabilius, quò serius: eo plausibilius, quo præter spem: eo felicius, quod præcurforem maximi Messiz. Non potuit dignior præco præire huic puero principi, quam qui sacerdotali nobilitate generis materni simul & paterni esset insignis. Non dignior esse anteambulo sanctissimi prophetæ, quam parentis utriusque inculcata vita, tum suis admirandis virtutibus insignis: non certio rem fidem facere Christi doctrinæ, quam qui gloriosa morte pro veritate esset moriturus. Nec fuit expertus gaudii Zacharias. Gaudii causa quadruplex, anus puerpera, novitas nominis, filius per Angeli promissum natus, denique ipse ex elingui factus facundus. His
mira-

miraculis divini erga se favoris cinctus, ea cecinit, quæ suggesta sunt coelitus.

Verum jam ante ad Mariam missus à Deo fuit Angelus Gabriel, ut ab Angelico alloquio ordiretur restituendi generis humani laborem, postquam à diaboli cum homine colloquio peccatum intrasset in mundum, & per peccatum mors. Agebatur res inaudita ab orbe condito, nec audienda futuris seculis, natura omni major, homine superior, ipsis Angelis stupenda, nempe, ut filius Dei nasceretur ex homine, immortalis Deus ex mortali, homo ex virgine. Magno itaque procuratore opus fuit, & mittendus Legatus, minor Deo, sed major nobiliorque homine. Eligitur ad coeleste negotium Virguncula, non opum splendore commendabilis, sed paupertate: non nominis claritate superba, sed in secreto pia; non vitæ strepitu, non voluptatibus gaudens, sed puritate, religione, modestia. Deposcitur ab eodem sexu salutis author, qui miseræ nostræ olim causa fuerat. Vocatur filia ad restaurationem felicitatis, quam subruerat primæva mater. Acquiescit voluntati divinæ sancta proles, quam contempsit non sancta genitrix. Profitetur Mariæ obediētiā, ut corrigeret suæ factæ parentis inobediētiā. Patriam Virginis quæritis? parvula Nazareth fuit. gentem? Galilæa, omnium inter Iudaicas contemptissima. Virum? Iosephus est, cui desponsata erat. Sponsi titulos? faber erat. Mores? inculpatissimi. Elegit humiles Deus, ne quid in hoc mirabili opere sibi vindicaret mundus. elegit pios, ne quid criminis illis impingeret improbitas. Elegit casto conjugio junctos, ne deesset, qui fidem faceret rei alioquin incredibili, virginem citra virilem operam peperisse. Vacabat coelestibus Virgo,

Virgo, cum cœlestem salutationem gratiæ plenam exciperet. Gratiæ est vivere, sed communioris, Gratiæ est secundum legem Dei vivere, sed & hæc plurimum est. Gratiæ est Messiam expectasse, sed & hæc non unius. Gratiæ est ex tot millibus unam eligi, quæ Messiam conciperet. at hæc Mariæ propria est. Gratiæ est, eundem peperisse. & hæc propria. Gratiæ est benedictam esse inter mulieres & venturis seculis matrem Domini vocari. & hæc propria. Gratiæ est matrem fieri & Virginem permanere. & hæc propria. Gratiæ est Verbum, quod ab æterno fuit apud Deum, accedere ad carnem & in carne carnem fieri. & hæc propria. Gratiæ est, cœlestem partum cœlestis regis virtute sanctificari. & hæc propria. O verè gratia plena, quia plena sanctitatis, sinceritatis, pudicitiae, castitatis, integritatis, fidei. Quis hanc gratiam multiplicem explicet? quis huic gratiæ gratias agendo sufficiat? *Ne metuas* inquit Angelus, *Maria: nam invenisti gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero & paries filium, & vocabis nomen ejus Iesum.* Beata virgo. Placuisti Domino, quia non placuisti tibi. Dominus tecum, quia Deum paritura es. Invenisti gratiam apud Deum, quia non meriti tui, verum misericordiae divinæ fuit, unam te seligi, quæ mundi Servatorem ferres. abjice metum seculi, quia conceptura es gaudium mundi. *Spiritus sanctus superveniet in te & virtus altissimi obumbrabit te, ideo quod ex te nascetur, filius Dei vocabitur.* Cœlestem fore partum credidisti, quia cœlesti opifice peragendum audisti. Concipis & foecunda sis, sine virginitatis detrimento. Sponsa es Iosephi. sponsa Spiritus sancti. Iungeris Iosepho, sed non ut te matrem faciat. Iungeris Spiritui sancto, ut mater fias. Iungeris Iosepho, ut virginitatis custodi

&

& testi. Iungeris Spiritui sancto, ut divina virtute filium Dei gignas. Sanctus hic divinæ naturæ cum humana congressus non violavit pudicitiam tuam, sed consecravit. Vbi libido intercedit, nascitur immundum & peccato obnoxium. Vbi Deus intercedit, sancta sunt omnia. Aliæ hic hominis partes, aliæ Spiritus fuere. Tuum fuit obsequi, Spiritus obumbrare te. tuum admirari, Dei mirabilia facere. tuum credere, Dei mysteria moliri. tuum acquiescere voluntati divinæ, at Spiritus venire super te, ut Regi aulam, Deo templum, sponso cœlesti thalamum procuraret. Et decebat, eum, qui è cœlis venerat, ad cœlos vocabat, nil nisi cœlestia doceret, cœlesti modo nasci. Conveniunt Deus & natura, creator & creatura, opifex & opus, ut partus utriusque & Dei & naturæ, creatoris & creaturæ naturam referret. Credis Maria, Deum posse, quicquid vult, & velle, quod futurum nunciavit. Credis Maria, quia exemplum à cognata Elizabetha capis, quæ cum deploratæ esset sterilitatis, præter omnem spem concepit. Credis Deum tam facile dare conceptum Virgini, quam dedit sterili. hoc beatior, quod cum plures steriles pepererint hominem solum, tu eum paries, qui divinam & humanam naturam in se unus complectetur. Felix puerpera, felix Deipara. Puerpera eris, quia puer hic ex te nascetur. Deipara eris, quia filius Dei vocabitur. *O profundas divitias sapientia & scientia Dei: quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus, & investigabiles via ejus! Vt Deus cœlum uniat terræ, hominem sibi, eadem virgo stupendo nexu & hominem fert & Deum. Tantæ erat molis lapsam salutem reparare. Adverte Auditores, quis, qualis, quantus puer in præsepi recubet. idem affinis Deo, quia Deus est, & homini,*

homini, quia homo est, ut Deum & hominem reconciliaret. Nec enim placare iram patris potuit, nisi Deus esset. nec sustinere, nisi Deus pariter & homo esset. Eiusdem erat & mori & mortem vincere. illud humana imbecillitate præstitum, hoc divina virtute. merita Christi quisquis agnoscit, Deum esse credit. quisquis patiando meruisse, hominem. Sperandum in illo fuit, ergo Deum esse oportuit. Invocandus fuit, at hic Dei honor. remisit peccata, & hoc solius Dei est. Esuriit puer, sitiit puer, defessus fuit, at hæc hominis sunt. Idem chilidas aliquot paucis panibus saturavit, aquas vivas restinguendæ animarum siti propinavit, sub peccati onere fessos ad se vocavit, ut reficeret, quod Dei est. Vectigal solvit Cæsari, ut se hominem fateretur, sed & pisce didrachma imperavit, ut Deus agnosceretur. emisit spiritum homo, sed potestatem resumendi habuit Deus. Damnatur & tamen justificat, interimitur & vivificat, precatur & exauditur, precatur & exaudit. altero hominem se, altero Deum testatus. Quod si cui incredibile videtur, Deum ex homine nasci, considerate quid prædixerit propheta Baruch de filio, qui in terris visus est & cum hominibus conversatus est. *Hic est Deus noster & non estimabitur alius ab eo. Hic adinvenit omnem viam disciplina, & tradidit illam Jacob puero suo, & Israël dilecto suo. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est. Abripit me tantæ rei admiratio, quoties suspiciendum illud. Prophetæ Micheæ vaticinium cogito; Bethlemam alloquentis: Ex te egredietur, qui mihi sit dominator in Israël, & egressus ejus ab initio, à diebus æternitatis. Cum dies æternitatis nominat, generationem æternam cogitate. cum egressum è Bethlehem, eam generationem, quæ*
in

in tempore accidit. Bis enim genitus est puer. semel absque initio, ab æterno. semel in tempore. semel de Deo Deus, de lumine lumen. semel ex homine homo, ex carne caro. semel ex immortali patre immortalis, semel ex matre mortali mortalis. Priorem generationem *quis enarrabit?* posteriorem enarramus jam. Aliter genuit eundem filium pater, aliter in tempore depromsit. genuit ante mundum, ante & extra omne tempus, depromsit in mundo, ut mundus per ipsum renasceretur. Deus erat in Deo, Deus apud Deum. duos per omnia pares nullas res discernebat, nisi proprietas gignentis & geniti, proloquentis & verbi.

Maria plena fidei, plena Spiritus sancti, Dei hospita, creatoris sui facta domicilium, inter mulieres omnes divino munere benedicta, postquam ex Angelo salutatore intellexisset, Elizabetham cognatam sextum jam mensem esse gravidam, superatis montibus vallibusque, ædes cognatæ subit & gravidæ gravis occurrit. Gaudet utraque non tam de felicitate sua, quam aliena. altera quippe resipiscentiæ doctorem, altera Evangelii utero gerebat. altera illum, qui terreret peccatorem; altera, qui erigeret. Erupit in mutuas gratulationes gaudium, & concussus Dei ac Domini præsentia Elizabethæ venter. Exiliit in utero Iohannes & divinam ejus virtutem sensit, cujus destinatus erat præco. Exiliit tripudianti similis, quia paranymphus Sponso suo occurrit. Intra materni uteri sinus occulto motu prædicat, quem olim voce sua publicè esset prædicaturus.

Conveniunt duæ matres disparis sortis: una viro agnita, una virgo: una mater famuli, una mater Domini: una anus grandæva, una juven-

K

cula:

cula : una si ætatem spectes dignior, una si fœ-
 rum dignior : utraque divino beneficio uterum
 gerens. Conveniunt infantes duo mirabiliter
 nati. alter de sterili servus, alter de virgine
 Dominus : alter homo, alter Deus quoque : al-
 ter peccator, alter absque peccato : alter ado-
 ranti similis, alter adorato : alter sanctificans,
 alter sanctificatus : alter prophetarum maxi-
 mus, alter hoc ipso major : alter utroque pa-
 rente homine natus : alter matre homine, spi-
 ritu patre ; alter sequuturus nascendo, alter an-
 teecessurus obsequendo. Vnus similis lucernæ,
 alter dici: unus præconi, alter judici: unus præ-
 cursori, alter imperatori.

Quæ dum in Iudæa geruntur, *Exiit edictum à*
Cæsare Augusto, ut censeretur universus orbis, qui Ro-
manorum imperium agnoscebat. Ita visum pro-
 videntia divina, ut sub Imperatore maximo
 imperator nasceretur maximus, sub principe
 olim juventutis princeps salutis, sub Pontifice
 maximo, Pontifex maximus. Evoluta in hoc
 tempus fuere prodita olim de Messia vaticinia,
 quem in id tempus nasciturum prædixerant,
 quo nec integra esset Iudæis Majestas regia, nec
 ablata prorsus. *Non auferetur sceptrum de Iuda, &*
dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, &
ipse erit expectatio gentium. Exiit edictum à Cæsa-
 re, ea tempestate, qua prædictum, ut *lex Messia*
exiret è Sione & sermo Domini de Hierusalem. Non lex
 vestigal exigens, sed obedientiam, non lex po-
 pulis gravis, sed amabilis & salutifera. non quæ
 invitis extorqueret bellorum pabula, sed quæ à
 volentibus posceret obsequium, fidem, amo-
 rem & reverentiam numinis. Voluit Augustus
 censerì orbem universum. Voluit Messias cen-
 serì orbem eredentium in ipsum. Voluit Au-
 gustus censerì subditos suos. Messias suos. Au-
 gustus,

gustus, ut quibus præfidiis insisteret pacis bel-
lique temporibus, in comperto haberet. Mes-
sias, ut ex quibus Ecclesiam sibi colligeret. Au-
gusti omnis potestas brachii fuit secularis. Mes-
siaz spiritualis. Augusti Danubio & Euphrate
claudebatur. Messiaz se à mari ad mare extendit
juxta propheticum sermonem. Augustus bella-
turus venit, adversus principes hujus mundi:
hic noster Messias debellaturus bella mundi,
quæ geruntur sub vexillis Sathanæ. Illius im-
perium violentiæ plenum fuit, hujus mansue-
tudinis. illius plenum minarum, hujus bene-
ficiorum. Ille perdere venit, hic servare. ille
præsentis seculi princeps, hic futuri. Illi gla-
dius hominum sanguine rubuit, & sic parta
pax terris: huic proprio sanguine rubuit crux,
& sic parta pax cœlo & terris. Ille feroces, ro-
bustos, opulentosq; ditionis suæ ministros esse
maluit. hic tenues, humiles, rudes elegit. Ille
adversus hostium suorum potentiam mundi se
viribus armavit. hic spiritu oris & verbo Evan-
gelii contudit inferorum potestates, erigentes
se se adversus Dei gloriam. Augusti Pontifica-
tum & principatum rapuit alter. hujus nemo.
Quotquot sub Augusto censi sunt, servitutem
professi sunt. Quotquot sub Iesu nostro, no-
men dant libertati. Ille donaria poscit. hic sa-
lutis æternæ donativum suis confert. Pax erat
Romano imperatori, nascente Christo, ut alte-
ritus pacis crederetur autor hic princeps pacis.
clausæ Iani bifrontis fores, ut per Messiam re-
cluderentur fores & portæ cœlorum. Natus
quippe novus rex Salem, hoc est pacis, qui pec-
catores Deo reconciliaret, *qui mederetur contritis*
corde, captivis predicaret indulgentiam, qui predicaret
annum placabilem Domino, & consolaretur omnes lugen-
tes, & poneret fortitudinem lugentibus in Sion, & daret

iis coronam pro cinere , oleum gaudii pro luctu , pallium laudis pro spiritu mœroris. Pacifice Iesu , tranquilla nos, ne conscientia ulterius accuset nos. Pacifice Iesu, tranquilla Patrem , ne fulmine iustissimi furoris prosternat nos. Pacifice Iesu, tranquilla hostes nostros , ne ulterius illi à nobis, aut nos ab illis dissideamus. Devinci nos hominibus, devinci nos Deo , devinci nos nobis. Hæc illa animi pax & tranquillitas est , quam nec sensit in se Augustus , nec aliis dedit. Hæc illa securitas , quæ securos nos esse non finit. Hoc otium, quod in salutis negotio nos ociosos esse non patitur. Mundi pacem vel hostis turbat vel suspicio violat, vel intercurrents calamitas castigat, vel tempus finit. Nostram cum Deo pacem Christus conciliat , Spiritus roborat , fides continuat , precatio fovet , recti constantia æternam facit. Faceessant bella , lites , latrocinia. Christus vera pax advenit. Faceessant odia, hodie cœli mel stillant. Fugiat mors, quia vita hodie de cœlo descendit. Cesset omnis sollicitudo , & dolor , & planctus. hodie litis inter Deum & nos sequester natus est.

Dum Cæsaris jussu quisque in civitatem suam ac tribum proficiscitur , *ut profiterentur* , ecce venire una Iosephus & Maria, principis sui mandato manifesto, Dei occulto. Iosephus, qui credebatur vulgo esse Mariæ vir. Maria , quæ sine viro gravida erat. Iosephus cœlitus admonitus , ne Mariam desereret. Maria cœlitus admonita, ne metueret. Iosephus Dei auctoritate in eventum plenum prodigii intentus. Maria divinis consiliis placide acquiescens. Parent potestati supereminenti, quia se subditos agnoscere , nec detrectarunt audire superiorum monita, nesciæ rebellionis animæ. Accurrit virgo prægnans, nec fugit oculos hominum bene sibi con-

conſcia. nec faſtidit obſequium mariti, paritura ſuum & Iosephi dominum. non dedignatur fabro ire comes, quæ Regem geſtabat, nec haberi ejus uxor, quæ tota Deo fuerat dedicata. Dum Bethlemi eſt, oppidulo vili, claro tamen Davide conditore, peperit Maria filium ſuum primogenitum, & pannis eum involvit & reclina-
vit in præſepi, quia non erat locus in diverſorio. Placuit Bethlehem, ita ferentibus oraculis: *Et tu Bethlehem Ephrata, parvula es in millibus Iuda, ex te egredietur, qui erit dominator in Iſraël.* Hoc futurum, antequam fieret, intelligebant Scribæ, qui percunctanti Herodi reſponderunt, Meſſiam in civitate Bethlehem naſciturum. Quantæ rei gloriam dux puſillæ civitates inter ſe partitiæ ſunt. Bethlehem & Nazareth. illa Iudæ, hæc Galileæ civitas. illa nativitatis, hæc conceptionis & educationis Chriſti fama nobilis. Ambæ myſterium voce occultantes. Bethlehem domus panis eſt, in qua ſacra virguncula protulit panem illum cœleſtem, unde qui ederit, non morietur in æternum. A Nazareth Nazareni dicti. at quid hoc Nazarenum eſſe? nonne ſanctum? nonne conſecratum Domino? At quæcunque lex Moſaica juxta carnem præſcribit de conſecrandis Nazaræis, in Chriſto completa ſunt ſecundum ſpiritum. Naſcitur in urbecula, in qua domum nullam, peculium nullum habuit cœli terræque Dominus. Naſcitur noctu, ſine die, per quem factus eſt omnis dies, ſine luce, qui lux mundi futurus erat. Non erat illi locus in diverſorio, qui locum vivendi ſingulis indulget. Naſcitur peregrinus extra Nazaretham, ut minus de natali ſolo ſolliciti quiſque eſſemus. Naſcitur in itinere, ut nos in via peregrinationis noſtræ renaſceremur. Peperit Maria filium. ergo hominem. peperit ſuum

filium. ergo ex suo, hoc est Davidis, sanguine natum. Peperit primogenitum, quia non præcessit alius. peperit sibi unicum, at nobis quoque primogenitum. quos sibi fratres adscisceret, ne solus sine fratribus accederet Patrem. Qui sine foemineo partu fuit ab æterno unicus patri, sine virili congressu fuit unicus matri. Involvit infantem fasciis, ut scissam humani generis charitatem redintegraret, & candida glorioſæ immortalitatis veste nos indueret. Iacet in pannis, qui regnat in cœlis, spirat in cunabulis, qui tonat in nubibus. Ponitur in præsepi. nec dedignatur has angustias ubique præfens regnator universi. Assidet Iosephus & Virginem peperisse stupet. Assidet Maria, & matrem se læta gratulatur. Nec quia peperit sine viro terretur, sed quia genuit ex Spiritu sancto miratur. O virilis infantia, per quam crescimus in mensuram adulti Christi. O felices panni, quibus peccatorum sordes deterguntur. O præsepe splendidum, in quo cibus invenitur animarum. O beati vagitus, per quos ab æternis ploratus liberamur. O lenes fasciæ, per quas vitiorum vinculis expedimur. Atque hic est partus Virginis unicus, cui nec antecesserat ab orbe condito ullum exemplum, nec securum est. Quocunque me verto, implicor miraculis. quicquid loqui aggrediar, sapientiæ humanæ paradoxum est. quicquid mente complecti, mente majus est. Veteris Ecclesiæ sanctissimas voces audite: venit in mundum, per quem factus est mundus: conditor Mariæ natus ex Maria: filius David, & idem Dominus: semen Abrahæ & tamen ante Abrahamum: creator cœli, nunc creatura: fabricator terræ, factus in terra: divina nativitate invisibilis, humana visibilis, utraque admirabilis: qui natus de patre

tre fecit nos, qui natus de matre regenuit nos : speciosus in forma Dei , contemptus in forma servi ; natus in seculo , qui fuit ante omne seculum. Quæ peperit & mater & virgo est. quem peperit & infans & verbum est. Infans, qui sibi antequam nasceretur & uterum de quo nasceretur, & locum ubi, & tempus quo nasceretur, præfinivit. Lactat mater cibum suum , panem nempe cœlestem, per quem ipsa vivere debuit. Nutrit Deum, à quo ipsa nutritur. gestat infantem ulnis, cujus virtute ipsa est, vivit & movetur. Immensus carne regitur, videtur invisibilis, incorporeus lacte vescitur, impalpabilis palpatur , incomprehensibilis comprehenditur . Audiat omnis ætas, quod nunquam audivit. Exitit ipsi virgini filius , qui erat Sponsus : ipse genitus, qui erat genitor. fecit gravidam ipse, qui erat nasciturus ex virgine, nam idem Deus fuit cum Spiritu , qui inumbravit ipsam. In principio nascentis mundi, factus est homo ad imaginem Dei. hoc die renascentis mundi induit Deus similitudinem nostram , & verbum caro factum est. Tunc homo Deus esse voluit per superbiam , hoc die Deus homo factus est per humiliationem. Tunc primus Adam solo Deo operante vitam accepit. nunc secundus Adam solo Spiritu operante homo fit. Primus homo de terra terrenus. Secundus homo de cœlo cœlestis. Hic dies est, quo filius Dei descendit in terras , ut per ipsum ascendamus in cœlos. Hic dies est, quem fecit Dominus, filio ad nativitatem, nobis ad felicitatem, sibi ad gloriam.

Vt omnes mihi dies ex voto cedant, gratulationes gratulationibus subtexantur , non ob hoc mihi placebo. Verum ut hic dies nobis salutaris eveniat , est quod mihi , est quod toti

orbi gratulor. Damnis, luctu, vexationibus percutiatur animus. Nullus dies, nulla hora sine querela abeat. non idcirco me miserum iudicabo. quia per hunc nativitatis Christi diem provisum est Christianis, ne quis ater ipsis dies eveniat. Pone me, quisquis es, in opulentissima domo, in qua pictis tabellis aureisque tapetis fulgent laquearia. Malim ego Bethlemi esse, in stabulo Redemptoris mei, ubi auri argentique eget auri argentique creator. Pone me in regum atriis & delicato apparatu; felicior me credam, si lassâ cervix mea in manipulo fœni juxta puerum hunc requiescet. Transfer me in Principum cubilia, mollissimum supponite corpori meo tomentum. quiescam ego mollius in præsepi tuo Christe, ubi anima mea solatium invenit, ubi paupertas pro luxuria est, indigentia pro opibus, pro splendore vilitas, pro elegantia sordes. Fac me prætextatum, candidis me vestibus vel purpuratis induite. non fero tam viles habitus. Tunc illustri me veste indutum putabo, cum panniculis tuis & paupere amiculo involvar, angustissime puer. Fac me victorem omnium gentium. Adorent me Orientis & Occidentis reges. triumphalibus curribus imponar. Sequatur victorem superbum magnifica pompa. Ego totum hoc fortunæ regnum despiciam, dummodo cum Christo humilis, & contemptus mundo habear. Ascendere mihi videor in cœlos, cum in stabulum hoc descendo: inclarescere, cum in diversorio noscor nulli: ditescere inter egenos, æstimari, dum inter hos contemnor. Fingite gustui blandiri popinam, aures vocum sono, oculos spectaculis, nares odoribus recreari. Plus voluptatis capio ex tuguriolo tuo Christe, ubi bos & asinus admugiunt opifici suo,
ubi

ubi aures recreat vagitus filii Dei & suffitum fragrantissimum fundit flosculus Iesse. Alias voluptates ratione compescimus. hanc ut maximam complector. aliis utuntur filii hujus mundi. hac totus & animitus fruor. Alias voluptates vix bonas puto. hanc summum bonum. Aliarum voluptatum causa nihil tacit sapiens. hujus Christianus omnia.

Verum nihil adhuc de necessitate Cunarum Christi dixi. Ea à communi omnium nostrum miseria est. hæc à peccato. Etenim post violatum à primis parentibus fedus, excidimus primævo felicitatis statu, quo tenerrime nos habebat Deus, & spe cœlestis hæreditatis, cujus præludium exhibebant Paradisi amœnitates. Inauditum ante mortis & calamitatum non unum genus nulli erat terribile. quin natura omnis æqua & propitia arridebat integris. Involvit eadem audacia & parentes & liberos. peccato, quia in ipsis eramus; reatu, quia in ipsis peccaveramus. Gaudebat Diabolus, quia quem formaverat Deus creando, deformaverat peccando. Gaudebat cum homine se miserum esse, qui solus inter tot creaturas miser fuerat. Volupe illi erat, post violatum rebellione cœlum, terram quoque ream peragi, ut quocunque respiceret Deus, operis sui deformitatem & improbitatem adspiceret. Exin omne malorum genus terris incubuit, & verso in iram divino favore, naturam universam iniquam & novercam experti sumus. Clamabat lex: Hodie morere. clamabat peccatum, mancipium meum es. Semota longe utriusque lethi necessitas, ilicet gradum corripuit. Divortium fecere Deus & creatura, cœlum & terra. desuit eos amare creator, qui ipsum deseruerant prius, nec egit cum iis familiarius, quos prævaricatio sejunxerat. Hac re-

rum nostrarum miseranda facie, sic Deus dilexit mundum, ut de Filio statueret, qui se obsidem & vadem sisteret pro peccatis nostris. Movebat controversiam gratiæ diviniæ divina severitas, severitati diviniæ divina gratia. Ne periret homo, veniales codicillos obtulit gratia. Ut periret homo, fatales codicillos obtulit justitia. Hujus vox erat: *Anima qua peccavit, morietur. Illius, ubi peccatum abundat superabundabit gratia.* Hujus, *non vult Deus mortem peccatoris, sed ut resipiscat & vivat.* Illius, *Maledictus, qui non permanet in omnibus qua scripta sunt in libro legis, ut ea faciat.* Hujus, *miseriçors est Deus secundum multitudinem miserationum suarum.* Illius. *Stipendium peccati, mors.* Iustitia se iniquitatem odisse profitebatur. Gratia, misericordiam adversus justitiam gloriari. Pœnam exigere, justitiæ fuit. condolere peccatori, gratiæ. illud legis latæ veritas postulabat. hoc Dei erga creaturam charitas, &, ut ita loquar, affectus suadebat. Intervenit Sapientia, justitiæ & gratiæ adoranda conciliatrix, & ita de rerum summa statuit: ut & justitiæ diviniæ satisfaceret, nec minus se explicaret misericordia. ne aut videretur Deus judex non lenis, nam infinite benignus erat; aut pater non justus, nam infinite malum oderat. Hoc temperamentum in Infante Christo suspicite, qui nasci voluit, & rem tantam à paupertatis professione ordiri, ut cruento mortis suæ sacrificio justitiam gratiose, & gratiam juste exequeretur. Non potuit his partibus defungi angelorum aliquis, quia culpa hominis erat. nec potuit inter peccatores reperiri, qui expiaret alienum crimen, suo crimine reus, & nomina nostra apud Deum expungeret, ipse animæ suæ debitor. Placuit Deo filium mittere, qui non *assumpsit Angelos, sed semen Abraha,* qui cum filius esset,

esset, patrem placaret & exoraret; & cum homo esset, hominum delicta morte expiaret. Hic puer hodie natus est. hic filius hodie nobis datus est. ut felix videri possit culpa, quæ tantum Redemptorem meruit. Causam nativitatis queritis in cœlo? Dei patris misericordia est. Causam queritis in terris? miseria nostra est. in cœlo? Dei iudicis iustitia est. in terris? peccatum est.

Accedite, accedite peccatores ad Cunas Christi, non oculis, sed fide. non pedibus, sed obsequio, non ut manibus eas palpetis, sed animo, sed pia & plena devotionis mente. Accedite ad Præsepe infantis, spei vestræ anchoram, consolationis fontem, miseriæ asylum, gratiæ fundamentum. Si gravis vobis est tyrannis Sathanæ, hic rex vester jacet, Sathanæ victor. Si iram Dei extimescitis, hic sacerdos vester jacet, tradendus propter lapsus vestros. Si devios error agit & seculi huius dementia, hic propheta vester est, qui viam adaperiet, qua ad cœlos itur. Videte longitudinem, latitudinem, sublimitatem, profunditatem Cunarum Christi, & longitudinem, latitudinem, profunditatem divinæ charitatis agnoscite. Quid cessatis venire filii Abrahami secundum carnem? vobis toties promissus est hic puer, vobis natus, ad vos primum missus. Expectatis magnificum Messiam? at promissus est pauper. expectatis præliantem? at promissus est princeps pacis. expectatis cum comitatu & pompa? at audiistis pullo asinæ vehendum. expectatis triumphantem in terris? at verberandus erat, contemnendus erat, crucifigendus erat. Cur pacem vobis fingitis, qualem mundus dat? venit ut Deum nobis reconciliaret. cur Salomonis sceptrā reposcitis? regnum ipsius in cordibus nostris est.

non potuit majestas ipsius esse gloriosior, quam adventu vili & contempto : nec virtus major, quam in debilitate : nec potestas, quam in infirmitate. Talis promittebatur, talis expectabatur, talis exhibetur. Excipite Messiam vestrum ; nam testimonium habet à Deo, à patribus, à prophetis, ab Angelis, à Virgine, à Sponso Iosepho, à sacerdote Zacharia, à præcurfore Ioanne, ab Elizabetha, à pastoribus, à Magis, à Simeone, ab Anna Phanuelis filia, ab ipsis Scribis, pronuntiæntibus ubi esset nasciturus Messias. denique ab ipso Herode metuente. Præeunt ad Cunas pastores Iudæi, conterranei vestri, & viam monstrant, qua eundum. Eunt pastores ad pastorem, humiles ad humilem. nescit Cæsar, nesciunt præfides, nescit Herodes, nesciunt Pharisei, ubi natus sit Messias. Norunt pastores, & noctu vigilantes puerulum gregatim accedunt. Nec enim invenitur Christus à dormientibus sed vigilantibus. His comitibus adite diverforium, & invenietis infantulum involutum fasciis & repositum in præsepi. Non creditis Virginem parere posse, & tamen creditis virgam Aaronis aridam floruisse, fronduisse & fructus tulisse. Dicite mihi, quomodo virga hæc protulit, quod nec à semine suggeri nec à radice potuit? Et ego dicam, quomodo Virgo conceperit, & pepererit. Sed nec vos poteritis conceptum virgæ explicare, nec ego partus virginæ modum. Peragit omnipotentia, quod non potest humana impotentia, nec capit diffidentia.

Post Iudæos, accedite ad Cunas vos è gentibus nati, quos hic puer populum vocavit, cum populus non esset. Accurrite ad hanc opulentæ paupertatis domum, & gloriosæ egestatis hospitium. Præeunt Magi, sive Persæ, sive Chal-

dæi,

dxi, & stella duce accedunt gentilium quoque
 redemptorem. qui omnibus perspicuus esse vo-
 luit, quia servandis omnibus venerat. Hic ni-
 mirum stella est, quam prophetia Balam ex Ia-
 cob exorituram prædixit. Sequamur Magos,
 alienigenæ alienigenas, ut puerulum regem
 adoremus. Consistit stella, inventa domus est,
 inventus rex est. Non parietes magnis & pre-
 ciosis majorum vultibus refulgent, non mar-
 mora marmoribus distincta sunt, non pincturæ
 prætexuntur atriis, non columnæ, non statuæ
 exornant porticus. Præsepe videmus, in quo
bos novit possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui.
 Tigna videmus semirutæ, tecta araneorum telis
 plena, in quibus retexendæ salutis telam ordi-
 tur Servator. Rimis & fissuris ubique hiant te-
 cta, ut Solem justitiæ illustret Sol naturæ. An-
 gustum habitaculum est, & minus contento.
 nec minus augustum, quia majus in se habet
 omni eo, quod in terris est maximum. Idem
 atrium, penetrale, vestibulum. Noluit distin-
 ctis spatiis habitare, qui omnibus præsens est.
 Sub hoc tecto tam sordido edirus est in lucem
 ille, cujus principatus est super humeros. Nulli
 circumstant servi, nullæ obsequuntur famulæ,
 aut puello aut puerperæ. Ipsi sibi domini & fa-
 muli. Servire venit, qui nascitur, non impera-
 re. ministrare, non dominari. Nulla hic su-
 pellex, nullum patrimonium. non distincta cu-
 bile, culcitra, stragulum, opertorium. Ponitur
 in stabulo & Deus in illo. Cunæ præsepe sunt,
 foenum pro culcitra est, foenum pro stragulo,
 foenum pro opertorio. Supervacua fastidit, qui
 hæc ipsa condidit. frugalitate occultat magni-
 ficentiam, & ex rerum affluentia, vix capit,
 quantum est necessarium, ille, cujus est terra
 & plenitudo ejus. Destituitur naturæ bonis,

quæ tota est illius, & artium præfidiis, quas ipse docuit. Sola animi magnitudine felix est, qui major esse non potest, quam cum omnia despiciat. Ita nasci expediebat, ut se Messiam promissum ostenderet. ita nasci, ut divitiis nos cœlestibus impleret. ita nasci, ut exemplo humilitatis præiret superbis. ita nasci, ut paupertatem ferre doceret divites hujus mundi. Ita nasci, ne leve esset credere; & ea amplecti, quæ cunctis adlubescent. Alia A. O. hominum, alia Dei consilia sunt. Illi res vilissimas quæsito splendore illustrent. hic res maximas viliori scena exhibet. Tenuis fortunæ mater est, domus contempta, habitus contemptior. Similis nativitate vita ivit. Quos enim adscivit discipulos, non è magnatum atriis, non è phariseorum cathedris, non è philosophorum scholis, sed à telonio, à retibus ad se vocavit. Per famem, per convitia, per ludibria, per omne malorum genus ad immortalitatem contendit. *Nulla est Messiae species, nullus decor. Vidimus & non erat aspectus, & desideravimus eum despectum & novisimum virorum.* Infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia. At si purgatis animi nebulis hæc ipsa propius inspicietis, Deum immortalem, in quanta vilitate quam pretiosum depositum, in quanta humilitate, quantam sublimitatem, in quanta paupertate quantas divitias, in quanta infirmitate quantam virtutem, in quanta ignominia quantam gloriam, in quantis laboribus, quam absolutam requiem inveniemus. Facile erat puero huic in ipsa totius orbis metropoli nasci: ipsam Romani Imperatoris arcem aut Capitolium occupasse. inter principes, satellites & applausus populi exire in lucem. Verum displicuit Deo iste fulgor, ne rebus æternis nomentaneæ, spiritualibus corporæ,

rex, cœlestibus terrenæ, fluxæ solidis fucum facerent. Si ullibi, etiam hic regnum cœlorum grano sinapis est simile, quod specie pusillum est, virtute maximum. Faciem nascentis Christi si intueamini, Iudæis scandalum est, gentibus stultitia. at si penetres, divinam ubique adores sapientiam.

Quin inter hæc ipsa humilitatis signa quamplurima, emicant argumenta divinæ sublimitatis. Annuntiatur pauperculæ Virgini, sed per Angelum: desponsatur fabro, quem tamen Deus alloquitur in somno: nascitur ex virgine, sed opificio Sp. sancti: reclinatur in præsepi, sed canunt Angeli: Vagit puer in cunis, sed trepidat rex Herodes. Non est locus illi in diversorio, & adoratur à Magis. pauper est. nec minus thus, myrrham, aurum, regum donaria accipit. aurum, quia rex est. thus, quia sacerdos est. myrrham, quia moriturus est. Vita ejus nihil popularius. Et tamen quid regalius? quam verbo ejicere spiritus, dicto sedare ventos ac fluctus, contactu sanare leprosos, simplici jussu omne morborum genus. Capi se passus est, sed ad ejus vocem conciderunt armati satellites. Mortuus est in cruce, sed quid hac morte potentius, quæ concussit elementa mundi, Solem obscuravit, saxa discidit, monumenta aperuit, mortuos excitavit.

Attolle te peccatrix anima, & quoties peccatorum subit memoria, Præsepe Christi cogita, in quo Agnus Dei jacet, tollens peccata mundi. Quoties lachrymæ poenitentiae testes oboriuntur oculis, toties in puerum hunc oculos dirige. siccabit eas maximi & clarissimi numinis conspectus. Adeo ejus majestas te perstringet, ut nihil aliud velis aspicere, in nullo

nullo alio hærere. Hic puer tibi diebus ac noctibus cogitandus est. hic contra carnem, Sathanam, mundum advocandus. Venit, ut generi humano ægro diu & affecto mœderetur: Venit, ut quicquid infernalis principis furor concussit, in locum suum restituat. Venit, ut demerso in tenebris orbi affulgeat novum & salutare sidus. Causam tuam si iustitia damnabit, clementia asseret, & utut nocentem te invenerit, innocentem in se faciet.

Ne extimesce accedere ad Deum, nam idem frater noster est, ejusdem carnis & sanguinis nobiscum particeps. Isto nomine ipse nos appellat in Psalmis: *Annunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesia laudabo te.* & apud Esaiam, *Ego & pueri, quos dedisti mihi Deus.* Audi cognationis vocabula. Frater noster est, nobis in omnibus similis excepto peccato. Quantum est miseriarum solatium, videre in cunis vagientem misericordiarum pastorem. quantum, videre pontificem, qui condolare nobis possit, quia homo est, & velit, quia frater est. Si in lachrymas solvimur, lachrymavit & ipse in diebus carnis suæ. si divinam opem destituti imploramus, imploravit & ipse cum clamore valido: si angimur, etiam ipsius anima anxiosa fuit ad mortem usque. Si fames, sitis, æstus, dolores, lassitudines, pericula nos exercent, passus est eadem. Si mors terribilis est, terruit & ipsum. Vnum hoc agendum sedulo, ne fratri dissimiles omnino simus. *Estote sancti, sicuti ille sanctus est: imitatores Christi, sicuti ille est imitator Dei.* Nolite esse fratres mundi, ut sitis hujus. Displiceat carnis affinitas, placeat affinitas ejus, qui ex Spiritu sancto conceptus est. *Qui voluntatem patris facit, qui in celis est, hic est frater ejus, & soror & mater.* Quo-
ties

ties natalem filiorum celebrant principes, purgant à sordibus palatia , splendida veste induuntur , floribus conspergunt atria , & quicquid ad corporis delicias facit , hoc omne promittitur. Quanto magis purgandus à peccatorum sordibus animus , cum ad æterni Dei Cunas , ad fratris nostri sanctissimi præsepe invitamur. Quidquid non vultis reperiri in domo vestra , laborate , ne Deus inveniat in anima vestra. *Ecce stat ad ostium & pulsat , si quis surrexerit & aperiat , ipse intrabit ad illum , & cœnabit cum illo.* Date illi locum in animis vestris , quem non invenit in diversorio. Occurrite illi conscientia secura, castitate nitida, charitate splendida , eleemosynis fervida, pietate illustri, devotione fidei. Accurrite Reges terræ , & osculamini filium hodie genitum , regem regum & dominum dominantium. Accurrite principes , & dum pacis æternæ principem amplexamini , coëant in federa mortales dexteræ. Accurrite Sapientes hujus mundi , & salutaris sapientiæ momenta ab hoc puero , qui patris est sapientia , discite. Accurrite divites , sed nolite extolli , quia ditissimus ad præsepe se demisit. Accurrite pauperes , sed nolite dejici , quia opulentissimus in fœno jacet. Accurrite potentes & nobiles hujus sæculi , potentissimus specie infantis impotentiam profitetur . Accurrite humiles & infirmi , quia Dominus orbis agnoscitur , qui in stabulo nascitur. Accurrite Theologi , & fidei Christianæ tesseram esse credite , natum esse hodie Servatorem , qui est Christus , in gaudium omni populo. Venite , qui corpori medicinam facitis & ab hoc infante animæ vestræ medicinam supplices exorate. Venite juris interpretes , & causarum patroni , & benè vobiscum actum putate , cum vestram

vestram apud Deum causam hic infans disceptabit. Accurrite mercatores, & diffusos cupiditatis vestræ terminos angustiis cunarum Christi coercere. Accedite virgines ad Virginem, & à virgine discite castitatem, & obedientiam. venite parturientes ad parturientem, quia qui ex vobis natus non est, vobis tamen natus est. Venite matres ad matrem, & liberos non ablactate per petulantiam, sed lactate per pietatem. Venite viduæ, & cum Anna vidua Phauelis filia laudate eum, qui natus est ex virgine. Venite vetulæ, & cum vetula Elizabetha benedicite Dômino. Exultate senes, & cum sene Simeone excipite fidei ulnis puerum, senectutis vestræ rectorem, solatium, spem. Exultate pueruli, nam dicet vobis hic puer: Sinite puerulos venire ad me, nam ipsorum est regnum coelorum.

Invitavi Iudæos, invitavi gentes ad Cunas Redemptoris mei. Tempus est, ut accedam ipse. Sed videor mihi, veluti in sacra ecstasi, videre assidentes præsepi quatuor sanctissimas animas: Mariam Dei matrem, Zachariam præcursoris patrem, Elizabetham præcursoris matrem, & gravem annis Simeonem. Maria pio cantu magnificat Dominum, quod ancillam suam respexerit, & humillimam puellam Dei matrem esse dignatus fuerit: jam futurum, ut beata prædicetur, non pretio suo, sed Dei benignitate. potentis Iehovæ hæc esse opera, qui summa imis mutare valet, & potentes hujus mundi attenuat, ut obscuros promat: suscepisse in gratiam Israël puerum suum, memorem promissi sui, non Israël qui secundum carnem est, aut quem sola sanguinis propinquitas commendat, sed fidei sinceritas, qua sola cernitur Deus. Sedet juxta Elizabetha,

zabetha, & benedictum esse ait fructum ventris Mariz, illam benedictam inter mulierem. Adstat Zacharias, & divino numine afflatus, multa canit de cornu salutis, quod Deus erexit in domo David: de certitudine adventus ejus, quem Deus prxdixerat per ora prophetarum: de causa adventus, ad faciendam misericordiam: de fine, ut eriperet nos de manibus inimicorum: de officio nostro, ut Deo serviremus in sanctitate vite, conscientie sinceritate omnibus diebus nostris: de puero pæcurfore, qui pæparaturus esset animos ad tanti boni susceptionem. Adstat senex Simeon, & postquam impletum est senis desiderium in ipsa mundi senectute, manibus librans infantulum, erumpit cycnea cantione in has voces: Nunc dimittis Domine servum tuum, postquam videre contigit hisce oculis salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum, lumen ad revelationem gentium & gloriam plebis tue Israël.

Et ne sine Deo hæc petagi viderentur, circumvolitant Angeli cænentes: *Gloria in excelsis Deo, pax in terra bonæ voluntatis hominibus.* Gloria in cælis, quia nulla illic dissensio. Pax in terra, quia dissensionum hic plena sunt omnia. At quæ illa gloria? Iustitiæ est, quia victima pro peccatis nascitur. Misericordiæ est, nam puer nobis datus est. Veritatis, & constantiæ, nam tot seculis promissus jam missus est. Sapientiæ: nam Verbum & sapientia & interpres secretorum patris est. potentis, nam ex virgine Deus caro factus est. Felicitatis, nam in hoc plenitudo Deitatis habitat. Et quæ illa pax? mentis tranquillitas est in puero hoc acquiescentis. Ecclesiæ & piorum concordia est. Dei erga nos favor & benevolentia

tia est. Iudzorum & gentium in uno capite Iesu Christo, per fidem, reconciliatio est. Hanc enim pacem annuntiavit gentibus, quæ longe fuerunt, & Iudæis, qui prope. Qui illi homines bonæ voluntatis? qui venerabile hoc Incarnationis mysterium credunt, non sugillant: puerum adorant, non profanis vocibus conspuunt: jugum ejus placidi excipiunt, non proterve excutunt.

Puelle Iesu, sine, sine, ut possit tot tantaque nomina, eminus præsepe tuum adspicere. nec enim dignus sum propius accedere. Cum te Deum de Deo cogito, expavescō & contremisco. Cum hominem homo intueor, resumo animum & revivisco. Sine quæso, nam audacem me facit tua lenitas, ut præsepe tuum, ut te tangam. nec enim aliter à lepra animæ meæ sanari possum. Sine, ut supplex divinæ tuæ fronti, quam peccati nunquam puduit, figam spirituale basiolum, quò peccandi consuetudinem dediscam peccator. Sine, ut ocellos contrectem, quibus gratiosissime infans, irradias squallidam non uno crimine animulam meam. Sine, ut lævam meam imponam tuæ dexteræ, & dexteram meam tuæ lævæ. ut quicquid ego feci lævum, tua justitia & sanctitate facias dextrum, & quam dexteram hætenus commodavi iniquitati, tu læva flectas in obsequium tuum & gloriam. Permite, ut tennellam cervicem amplectar, ut arctius tibi uniar & per te Deo. Permite, ut halitum meum confundam tuo, ut amorem tuum permisceas meo erga te amor. Permite Christe, ut brachiolis tuis circumdar, quorum altero ad fidem invitas Iudæos, altero gentes. Omnia & singula dum fide perlustro, clamat anima mea: Hic infans est, qui pro me apud patrem loquitur.

tur. hoc caput est, à quo vivendi præcepta hauriet mundus. hi oculi, qui oculos mihi aperient, ut videam, quæ ad salutem meam erunt. Hoc illud os est, quod benedictione non una me implebit. hæc lingua, quæ dolores meos mitigabit salutari blandiloquio. hæc manus est, quæ leni contactu languoribus meis medebitur. hi pedes, qui pedes meos dirigent in viis Domini. Nondum omnia dixi. Multa adhuc oblita es dicere anima mea, Ah, ah puellè, hoc caput est, quod spinis lacerabitur, ne me laceret infernus. hic vultus est, quem conspuet miles, ne me rejiciat Deus. hoc os acetum bibit, ut dulcedine tuarum promissionum reficiat. Hæc labella pallescent, ut cruentum peccatorum meorum vultum nive candidiorem reddas. Hæc membra flagella aperient, ne me absorbeat Dei ira. hoc latus hasta fodiet, quia non obedivi Deo. hæc manus stillabunt sanguine ob culpam meam. hos pedes transadigent clavi, ne moriar in æternum. Adorande puer, te ridente, exultat anima mea, quia sempiternæ salutis dator es. Te flente, plorat anima mea, quia ob peccata non tua, sed mea ploras. Te dormiente, securitatem sibi promittit, quisquis fide vigilat. Te vigilante vigilat, qui cum mundo dormire timet. Cum suspiras, suspiriorum tuorum causa peccatores sumus, & inter hos ego maximus. Cum lactaris à matre, lacta nos lacte doctrinæ tuæ & aqua saliente in æternum. Cum portaris à matre, verbo oris tui porta nos, ne vacillent pedes nostri. Cum tibi annuit Iosephus, rerum tantarum pius admirator, tu annue nobis & oleo lætitiæ perfunde nos. Cum te mater filium vocat, tu nos fratres voca. Cum te Iesum vocat, sancte Iesu serva nos. Cum te Christum vocat, unge nos

nos Spiritu tuo, ut ad obsequium tuum reddamur promptiores. Cum fasciis involveris, involve nos clementia tua, & gratia tua circumda nos. Cum in præsēpi poneris, pone nos in cœlis, nam ob hoc in præsēpi jacuisti. Cum locum non invenis in diversorio, inveniamus per te mansionem in domo patris tui. Cum in stabulo vitam ordiris, fac ut vitæ nobis terminus sit cœlestis palatii felicitas. Cum quiescis, quies tua præsagium nobis est æternæ quietis. Cum te moves, ecce, piis motibus totus incalisco, & poëta fio :

*Cune Tonantis, lectule Imperatoris
Præsepe, magni sella sospitatoris ;
Cum te riuumque illustre dodecus specto,
Sordent triumphi, sceptrâ, regna, fortuna,
Fasces, trophæa, vestium venustates,
Auroque quicquid purpuraque splendescit.
En ipsa cœli prædicanda majestas
Sordescit, ipso despiciatur vulgo,
Egena rerum : vilibusque sub pannis
Crepundiisque grande numen occultat.
Mundi Redemptor magnus incubat sæno,
Hac vagit aula, anhelituque brutorum
Blandè incalescit. O stupenda paupertas.
Creator orbis angulo jacet parvo
Penè exul orbis. vestiumque donator
Fastidit illat. ipse regibus major
Rex universi, regios fugit cultus,
Opesque nescit omnium ministrator.
Non cinnama inter balsamique sudores
Infans remidet, Persicosque splendores.
Non hic iaspis, margarita, beryllus,
Fulgens smaragdus tectâ sanctâ collustrant,
Puer ipse splendor omnis & sibi lux est.
Sibi ipse fulgor, ipse lumen & fidus,
Omnisque pyxis elegantia rerum.*

Augusto

*Angusta proles, nate patris excelsi,
 Squallentis obsolete sordibus tecti,
 Vbi illa decoris sempiterna majestas?
 Paresque patri gloria tua fasces?
 Vbi patentis imperi potens sceptrum?
 Vbi tribunal cœlitum choro septum?
 Ex quo per omnes jura dividis terras,
 Mandata ponto: jussa manibus dictis.
 Nempe illa tristis, mœsta fors egestatis
 Presit volentem. pauperesque paupertas
 Focillat infons. sic modestia præbes
 Exemplar orbi turgidosque despectas.*

*Te clara cœlo, clara gentibus cunctis
 Benedicta magnam Virgo parturit Christum,
 Intacta Iesum. plena gratia mater
 Tot gratiarum lata gignit autorem.
 Pastor stupefcit & tuctur infantem.
 Reges adorant. erudita Persarum
 Ante ora vagit eruditior cunctis,
 Scientiarum & omnis arbiter veri,
 Ac dona pauper colligit Sabaorum.
 Letatur Anna. jamque proximus mortis
 Cœlestis Simeon sanctus inchoat carmen,
 Et nos beanti succinit juvenuti.
 Applaudit ather & Deum Cherubina
 Canunt cohortes. solus horret Herodes
 Timetque nostrum purpuratus infantem.
 Puella Iesu, particeps mea carnis,
 Agnosce fratrem, quem tibi redemptori
 Fides adunat. condole tua genti,
 Ecclesiaeque tot malis laboranti.
 Tibi gratulamur maximo sacerdotum,
 Tibi gratulamur maximo prophetarum,
 Regumque quot fuerit maximo regi.
 Post tot piorum gratulantium voces,
 Audi pusilli Christe canticum servi,
 Et verba veterum, quæ reponimus, Patrum:*

Aeternus

*Æternus horus supputas tua vita.
 Immensus aluo clauderis tua matris.
 In matre totus, totus in sinu patris.
 Nec hic vel illic segregatus in partes.
 Nulli videndus, nunc videndus in terris.
 Tot seculis præmissus inchoans seculum.
 Deus perennis permanens, caro factus.
 Patri coævus, nec coævus in carne.
 Equalis illi, nunc tamen minor Patre.
 Pater Abrahami, semen Abrahæ sanctum.
 Mariæ creator & creatus ex illa.
 Mundi creator, nunc creatus in mundo.
 Qui patre natus universa fecisti,
 Et matre natus Spiritu refecisti.
 Terrena servans & superna conservans.
 Infans loquendi nescius, tamen Verbum.
 Infans malorum nescius, tamen passus.
 Cui mater una mater & simul Virgo est.
 Virtute cuius facta mater est mater.
 Quem nutrit illa, quæque vivit ex illo,
 Quæ portat ulnis, cuncta qui suis portat.
 Qui Sponsus idem est matri, & tamen proles.
 Matri colendus & tamen colens illam.
 Autor diei nocte proditus sera,
 Et lucis expers, lucis autor æterna.
 Stabulo recumbens imperator augustus,
 Fæno recumbens rector orbis immensi.
 Obses salutis, autor & simul pignus.
 Et victima idem Pontifexque mactandus.
 Infans stupende, nascere & Deus cresce.
 Infans stupende cresce, vive Servator.
 Infans stupende morte crimen expunge.
 Infans resurge, jamque celsior cælis
 Miserere nostri. redde gentibus pacem.
 Et pace natus inquieta compone.
 Patria labores magne subleua princeps.
 Patria parentes vindica Deus fortis,*

Aran

*Arausique nomen inclytum Patris,
 Arausique germen inclytum Patris.
 Fac, ut per amplos nota Tethyos fluctus
 Vrbs nostra, Cunis incubet tuis Iesu.
 Vivant potentis Amstela Senatores,
 Et civium quocunque Christianorum,
 Prasæpe sanctum culcitraſque non grandas
 Et te jacentem supplises adorabunt.*

D I X I.

R E C I T A T A

*Fuit in Illuſtri Amſtelodamenſium Gymnaſio,
 XXVII DECEMB. MDLXXXVI.*

L

HO

CHRISTVS PATIENS,

S I V E

H O M I L I A

in historiam Passionis Domini & Servatoris nostri Iesu Christi.

Locutus aliquando ad Vos fui A. Christiani, de præsepi sive Cunis Domini & Servatoris nostri Iesu Christi; quas Pater illustravit stupenda humilitate, Filius occulta & adoranda implevit divinitate, Spiritus S. ineffabili inumbravit sanctitate. Adstitit tum Cunis mater gratiæ plenissima. custodivit eas Iosephus iustissimus. laudaverunt Angeli gloriosissimi. muneribus beavere Arabum & Saborum reges potentissimi. Benedicebat fructui ventris Mariæ Elizabetha, vaticinabatur grandia Zacharias, ulnis puerum accipiebat Simeon, & confitebatur Domino Phanuelis filia. Jacuit in præsepi, sed conditor mundi. jacuit infans, at futurus Euangelii præco. jacuit despectus & pauper, at rex idem & Imperator latè patentis Ecclesiæ. Vagiit tenellus, attamen vis & potentia cuivis credenti ad salutem. vagiit in stabulo, cœlorum princeps; involutus fasciis, ut nos peccatorum vinculis exsolveret. Timuit Herodes, quia metuebat regem. ignoravit Augustus, quia nesciebat Messiam. Læti sunt pastores, quia magnum animarum pastorem invenerant. Ex illo tempore fugit in Ægyptum à facie Regis, ne nobis fugiendum semper esset

à facie Domini. rediit ex Ægypto , ut perditas Israëlites oves ad se vocaret, & servaret. Profecit sapientia , ætate & gratia , apud Deum & homines , & dum se vocat filium hominis , non dissimulavit se Dei filium esse. Audivere docentem Solymæ , cum duodecennis esset. stupere pueritiæ divinam facundiam maximorum scripturæ interpretum subsellia. Latuit Nazarethi , sed Deo notus. non latuit Capernai, illustribus factis conspicuus. Cum Mose & Elia in monte Thabor locutus fuit , qui per ipsum Mosén, ante tot secula se venturum prædixerat. Prophetam se nuncupavit & præstitit; lucem se mundi dixit , & fuit; viam , quam monstravit errantibus ; ostium, quod aperuit pulsantibus; panem vitæ, quem dedit esurientibus. Videre per ipsum cæci gratiæ Solem, qui nunquam viderant naturæ. Illuxit illis fidei lumen, quibus nunquam illuxerat diei. audire vocem Evangelicam, qui vocem audiverant nullam. Locuti sunt cum cœlesti magistro, qui ad humanos sermones obmutuerant. Iverunt claudi in viis Domini, qui in viis mundi claudicaverant. occurrit leprosus medico suo & sanatum se gavisus est. tetigere ægri sanitatis autorem , & dicto citius convaluerunt. Excivit è sepulchris mortuos , qui sepulchri fores erat perrupturus, mortis dominus. reclusit fatales urnas , & ambulare iussit cadavera , novus vitæ dator. Ivit per medias hostium turbas non visus. Permisit se tentanti Sathanæ, sed confutatum gloriose dimisit. exegit miserorum corporibus damnatos spiritus, quibus Deus imperabat. præcepit sanctissima quæque, & fecit: præcepit gravissima quæque, sed ipso juvante levissima. dispulit iustitiæ sitim, iustitia sua; paupertatem, spiritus paupertate: luctum, animæ solatiis; ignominiam,

spe futuræ gloriæ. vocavit ad se parvulos, quos magnos faceret in regno cœlorum. sapientiæ suæ compotes fecit, quos insipientes putant mundi sapientes. Imperavit fidem peccatoribus nobis, qua non eguit ipse, non peccator. dilectionem præscripsit discipulis, patri suo dilectissimus; poenitentiam, à quâ fuit alienissimus; humilitatem, omnium humillimus.

Tot tantisque beneficiis dum populum suum ad sui amorem pellicere studet: dum gementem sub peccatorum onere gentem adventu suo Messias solatur: dum grandibus argumentis se à Deo missum evincit: fidei suæ & mandatorum tabulas in prodigiis & miraculis aperit: dum cœlum terræ, hominem Deo, creatorem creaturæ, nos nobiscum, hominem homini conciliat: Ecce, Iudæorum odiis & furore capitur, vincitur, in jus rapitur, accusatur, damnatur, cæditur, conspuitur, ridetur, in crucem tollitur. Moritur victima publici odii, hominum scelere, idem victima salutis publicæ, Dei consilio.

Ad hoc triste spectaculum, quo nullum tristius omnis ætas vidit, nullum salutaris peccator: nullum lachrymosius flevit pietas; nullum crudelius exhibuit impietas: nullum exorabilius aspexit innocentia, nullum optabilius nobis fecit divina misericordia, invitant hoc tempore nos omnes Christiani nominis Ecclesiæ. Nec temere. Nam qui verno tempore mundus nasci cœpit & lapsus est, eundem patiente Christo, sub veris initia renasci, & resurgere integrum oportuit. Personant templa piorum suspiriis, gemitu, doloribus; madent lachrymis, ob repetitam memoriam expirantis in cruce Servatoris. strident conciones vinculorum & catenarum, quæ Dominum nostrum strinxere,

strinxere, horribili strepitu & concussu. Resonant parietes sacri truculentis vocibus clamantis Iudæi, crucifige, crucifige. Pius concionator, dum tantas res edisserit, audiunt fidelium animæ intus flagellorum, verberum, quæ discerpere innoxium Iesu corpus, terribiles sonos: audiunt ictus adactæ in infantis caput coronæ: audiunt ictus malleorum, affigentium cruci manus pedesque sui sospitatoris: audiunt deprecantem scelera sua latronem: audiunt clamantem in cruce, præ dolorum acerbitate, æterni Dei Filium. Loquitur suggestus religiosè, quæ fecit Iudæus irreligiøsè. Confluunt undique populi, ut audiant de crucifixo, ut olim confluxere ad videndum crucifixum. ædium sacrarum area, arena est tristissimæ recitationis, ut Golgotha olim fuit tristissimæ contemplationis. flent columnæ, flent marmora, etiamnum rumpuntur in animis nostris saxa, obscuratur Sol, dum hæc ipsa pia recordatione, non ficta religione, memoramus. Præeunte Ecclesia, sequitur pari pietate Schola. Qui rerum naturalium scientiam ex hac sede profiteor, jam ea loquar, ad quæ non assurgit vel Stoa, vel Peripatus, quantumvis ingeniosissimæ. Quæ cathedra in rationibus humanis tota desudat, jam eas expediet, quæ supra omnem naturæ & rationis validissimæ conatum sunt. Qui Deum vobis quotidie monstro, in cœlis, in elementis, in metallis, in plantis, in animalibus, in homine potentem, jam eundem vobis monstrabo in monte supplicantem, in prætoriiis damnatum, in cruce pendentem & morientem. Qui de arcanis Vniuersi disputo, inter ancipites Græcorum & Arabum & Latinorum scholas, jam oberrantem inter Annæ & Caiphæ & Pilati & Herodis tribunalia redemptorem meum se-

L 3

quar.

quar. Qui pulvere, illustriſtis quantumvis ſclio-
la, indies adſpergor, jam me, jam vos adſper-
gam, ſacroſancto illo pulvere, quem crucem
ſuam bajulans Ieſus & per viarum ſabuloſa tra-
hens, pro peccatis meis & veſtris excivit. Qui
optimam Urbis potentiffimæ juventutem do-
ceo ſapere, jam docebo illa admirari, illa vene-
rari myſteria, quæ Iſraëli ſcandalum, gentibus
ſtultitia ſunt. Satur ſecretorum hujus mundi, il-
lam bonitatis, & ſapientiæ divinæ abyſſum ſcru-
tabor reverenter, in quam ipſi Cherubinorum
& Seraphinorum ſuſpiciendi ordines videre de-
ſideraverunt.

Duo ſunt Ieſu Chriſto vitæ tempora. Vnum
humilitatis, alterum majeſtatis. Vnum igno-
minia, alterum gloriæ. Vnum ſervitutis, alte-
rum plenæ libertatis. Prius in terris inter nos
vixit. Poſterius in coelis etiamnum vivit. Prius
meriti fuit. poſterius præmii: illud laboris,
hoc honoris & mercedis. Illud certaminis cum
Sathana, peccato & morte, hoc victoriæ &
triumpſi. De utroque ſtupendis & venerandis
verbis loquitur gentium Apoſtolus: *Qui cum
eſſet in forma Dei, non arbitratuſ eſt rapinam, ſe æqua-
lem eſſe Deo, ſed ſeipſum exinanivit, formam ſervi acci-
piens, in ſimilitudinem hominum factuſ, & habitu in-
ventuſ ut homo: humiliavit ſemetipſum factuſ obediens
uſque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod
& Deus exaltavit illum, & nomen illi ſupra omne nomen
donavit, ut in nomine Ieſu ſicctatur omne genu, cæleſtium,
terreſtrium & infernorum, & omniſ lingua conſiteatur,
quia Dominuſ Deus Ieſuſ Chriſtuſ in gloria eſt Dei pa-
triſ. Tempuſ humilitatiſ tribuſ partibuſ abſol-
vitur: nativitate, quæ humillima fuit; vita,
quæ ſanctiſſima; paſſione & morte, quæ acer-
biſſimæ ac ignominioſiſſimæ fuere. Dicam jam
de paſſione & morte. ubi diverſa omnia à na-
talibuſ*

talibus reperio. nascente Christo, cum optimis illi res fuit. patiente, cum pessimis. Tunc sacerdotem egit Zacharias, vir justus apud Deum. nunc in sacram scenam prodit venalis anima Iudæ & emptus precio Pontifex Caiphas. Tunc Magi muneraregi Christo obtulere. Nunc per Ecclesiæ procerum tyrannidem traditur lacerandus regum maximus. Tunc Simeon gavisus amplexus est puerum ulnis. Nunc cæsum virgis raptat in crucem Iudæus adultum. Tunc Angelorum fulgor illuxit cunis vagientis. Nunc sacerdotum furor sæviit in morte patientis. Tunc Mariæ matris admiratio fuit, nunc aulæ utriusque & sacræ & profanæ execratio. Tunc delictum erat & amor Annæ vaticinantis, nunc ludibrium & opprobrium plebis tumultuantis. Tunc ab Elizabetha agnitus, nunc à Iuda osculo proditus.

Vos A. Christiani, qui mecum adstitistis Cunis nascentis Iesu, ite, quæso, mecum per Dominicæ passionis flebilem historiam. Præibo piis verbis. sequimini piis mentibus. absit facundia. siluit Iesus. absit ab oratione fucus. siluit veritas. calceamenta carnalium desideriorum exuite, dum mecum acceditis ad Deum, ad crucem, ad altare, in quo mactatum est venerabile cœli depositum. Conscendite mecum montem Bethphages, orate cum Christo, occurrere proditori Iudæ, nam prope est. ire in vincula, consistite coram Caipha, sed taciti, tacente Iesu. adire una prætorium Pilati, sed & hic parci estote verborum, ad exemplum Iesu. sequimini porro in regiam Herodis, nec pigeat redire cum Domino ad Pilatum. hinc, suppositis cruci quoque humeris vestris, ite ad Golgotham, flete crucifixum, flete, quæ calamitatis tantæ catastrophe est, in cruce pro nobis

ibis expirantem. Verum unum præmoneo ferio, ne magna amoris in Christum præsumptione, inter has mundi illecebras, inter tot aularum calidos focos, inter illices pecuniarum tinnitus, velut ad ancillæ vocem, cum Petro dicatis, *Non novimus hominem.*

Horrescit anima mea & tremit. Adest, adest peremptoria hora & potestas tenebrarum, quæ Servatorem meum ad supplicium deposcit. Ipse tantæ rei præcius, quam, ab omni æternitate, voluit consiliorum divinorum ineffabilis ordo, *ascendit in montem Olivarum*, secretus à peccatoribus, quorum causam agebat. In montem ascendit, ut vicinior cælo, Deo Patri obedientiam probaret, teste cælo; & extra insanientis vulgi turbas strepitumque, apud animum recolligeret grandis cœpti infandum laborem. secessit oraturus solus pro omnibus, qui solus moriturus erat pro omnibus. Selegit Olivarum montem, ut eo loco de pace nostra cum Deo patre pacisceretur, qui, à veteri pacis symbolo oliva, nomen habebat. Hic *in faciem procidit*, abjectus, omnis creaturæ primogenitus. Hic in lachrymas, in gemitus, in sudores cruentos, inter mortis metus maximos & animi terrores horrendos, effusus fuit character substantiæ patris, splendor gloriæ & invisibilis Dei vera imago. Hanc naturæ nostræ trepidationem in se suscepit, ut à suis eximeret. non dedignatus est hos animæ cruciatus pati, qui crucem nostra causa non recusavit. Obversabatur cogitanti, hinc summi Numinis ob peccata omnium nostrum justissima ira; hinc futuræ mortis acerbissimus sensus & tot malorum tristissima facies. quæ sponsori nostro miserabilem hanc vocem extorsere: *Anima mea tristis est usque ad mortem.* & hanc: *Pater, si fieri potest, transeat à me*

me calix iste, sed non sicut ego volo, sed sicuti tu vis. Sciebat utique, non esse triumpho locum, nisi post victoriam, nec victoriæ ante certamen, nec certamini, nisi inter partes. Sciebat, nullum esse certamen laudabile, nisi quod cum ratione & deliberatò suscipitur. Sciebat, nullum esse certamen majus, quam quod homini ab ipso homine exsurgit. Quare secessit à se filius hominis & unus partes fecit. voluit ratione, quod noluit affectu. horruit homo, quod aggressus est Deus. timuit mortalitas, quod elegit immortalitas. suasit amor sui, ne biberet de calice. suasit amor nostri, ut biberet de calice tristitiæ, qui nobis esset futurus calix lætitiæ. Succubuit penè meditatione funestæ crucifixionis. at erexit se fiducia lætæ resurrectionis. Non vult esse miser, cum in fontem se adspicit. Vult esse miser, cum nos fontes respicit. voluit auferri calicem, quia militabat miles. noluit auferri, quia vicit imperator. deprecatur calicem, quem ipsi propinamus peccatores. arripit calicem, quem ipsi propinat misertus nostri Deus. Causam agit trepidationis humanæ & tolerantis suæ. *Serva me ex hac hora*, trepidationis oratio est. *Sed propter hoc veni in hanc horam*, tolerantis obedientis vox est. Petiit amoveri calicem tribulationis, quia maluit esse. & admoovit ori calicem redemptionis, quia perditos nos voluit superesse. Duplicem voluntatem perpendite. Vnam fluctuantis carnis, alteram immobilis decreti. Vnam luctantis rationis, alteram superantis spiritus. Vnam placentis sibi. alteram placentis Deo. Suspiciate in concordis magistro mirabilem discordiam, & dividi potuisse à se, qui nos omnes unit in se. abnegat, quæ viventi jucunda sunt; & præfert, quæ morituro gloriosa, orbi salutaria sunt. Ita ad se redit,

dit, & *Angeli* validis *solatus* fultus, sustinet mala, quæ se superaturum confidit. Iesu Christe, etiam nos in Olivarum montem transfer, ut calcatis seculi voluptatibus, propius inferamus cælo mentem. permitte, ut in terram procidam post te, qui procidisti in faciem pro me. permitte, ut preces nostras permisceamus tuis, ut una cum tuis transvolent in cælum, ad Patrem tuum. Permite, ut susurrulus in cor nostrum descendat, ejus alloquii, quo te solatus est Angelus Dei. Cedò guttulam *sudoris* tui, in refrigerium æstuantis malorum sensu conscientiæ. Cedò guttulam cruenti sudoris, quâ abluamur à peccatis nostris. Cedò guttulam lachrymarum tuarum, ad restinguendam sitim justitiæ tuæ. Cedò alteram guttulam, quæ languescentem & tot dubitationum insultibus vacillantem fidem nostram roboraret fulciatque.

Descendens à monte Iesus *salvatur à Iuda*, & *proditur osculo*. osculo, non fidei, sed perfidiæ: non cognationis, sed simulationis: non submissionis & devotionis, sed proditiōis: non officii, sed maleficii: non amicitie, sed fallaciæ. proditur fidelitatis doctor. fit mercimonium ipse Deus. appenditur vili argento, quo preciosius nihil vel cælum habet vel terra. creatura creatorem suum ære licitat. vendit vas figulum suum; terræ filius Dei filium. Qui nos emit sanguine suo, venditur metallo, quod condidit ipse. triginta siclis æstimatur, qui animam suam in præcium dedit toti mundo. Scelerate Iuda. salvas dominum, & fallis. dominum vocas, & re dominum negas. ave dicis illi, & benedicis, cui malè vis, & miserrimum vix portas. inclinas te reverenter, ut tradas crudeliter. accedis amicus, discedis inimicus. Sal-
tis

tis viam ostendit tibi Iesus, & tu mortis viam ostendis inimicis ejus. servare te voluit per fidem in se, & tu perdere ipsum venis per infidelitatem ex te. ivisti inter dilectissimos, accubisti inter discipulos. nunc mutatis partibus, inter satellites, inter lictores inveniris. Voluit te tradere Deo, ne perires. & tu illum tradis sacerdotibus, ut periret. Avaritiam admittis, & amicitiam Domini è pectore dimittis. tinxisti manum in paropsidę præceptoris tui, ut te reum tingeres innoxio sanguine, quem prodidisti. sectator fuisti, jam desertor es. conviva fuisti hospitis; jam hospitii violator es hospes. quæstor fuisti Apostolici cœtus, jam ductor impię cohortis. Sequeris diabolum ducem, & non vis habere Iesum rectorem. *Capitur & vincitur.* At vos Principes sacerdotum, magistratus templi & seniores, parcite, precor, pias scelerare manus. parcite Christo injicere vincula, quia justus est. quid vincitis hominem, qui templi vestri Dominus est & sancti sanctorum summus sacerdos? quid captivum abducitis? libertatis vestrę vindex est, tot seculorum spes, Israël exspectatio. erras Iudæe, erras lictor, erras satellites. nostras manus liga, hæc capita obnubito, nos in gemonias pertrahe. Me me, adsum, qui feci. in me gladios & fustes vestras convertite. nihil ille nec ausus, nec potuit. *Ducitur in morem facinorosi ligatus ad Annam Pontificem, Caiphæ socerum. ab Anna ad Caipham, ut quæ vincula inter illos conjugii erant, vincula essent conjurantium in Christum, soceri generique. Species prætexenda fuit sceleri, & damnandus in sacris Conciliis, ut Ecclesię auctoritate interficeretur Ecclesię caput, doctor, petra. A Caipha itur ad Pilatum, à Pilato ad Herodem ab hoc rursus ad Pilatum, ut secularium quoque*

voce caderet. Sed hominum improbitatem vertit divina sapientia in Filii sui gloriam. Quod iudices invenit, tot innocentiae suae testes habet. traditur ab iis, sed infami pecunia proditus. capitur armata manu, ipse inermis. trahitur, nihil reluctans, & sponte se praebens. iudicatur, sed à professis hostibus. Veritatem loquitur Caiphas, nec intelligit: *praestat, ut unus moriatur, quam populus.* non invenit Pilatus culpam in ipso. horret Pilati uxor & justum vocat, ut jam mulier excuset à peccato, quae prima nos peccatores fecerat. Annas, quia nihil expiscari potuit flagitiosum, mittit ad Caipham. adjurat filium Dei Caiphas, qui filium Dei oppugnabat. odit Annas Pontifex minor, Iesum Pontificem maximum. persequitur sacerdos unius anni, Iesum sacerdotem in æternum. Leviticus sacerdos illum, qui secundum ordinem Melchisedechi erat. sacerdos typicus verum. Qui Pontificatum mercatus fuerat ab Herode, sacerdotem à Deo constitutum. illudit Herodes Iudaeae solum rex, regi, qui à mari ad mare dominatur, teste Esaia. pronunciant de capite ejus suppedanei iudices, qui vivos mortuosque, etiam hos suos iudices iudicabit, iudex supremus & irrefragabilis. Advertite Iudices, Anna, Caipha, Pilate. errastis omnes in reo. Quae in Iesum Nazarenum concessistis crimina, nostra sunt, non illius. Nos filios Dei falso nos diximus, cum arrogantiae cristas tollimus insolentius, cum Iovis Ammonis filios nos iactamus, cum pauperem sorte pra nobis contemnimus. Nos legem Moysi solvimus, cum leges singulas transgredimur audacius. Nos per daemoniorum Principes, Ambitionem & Avaritiam, magnos huius mundi daemones, reges principesque, soliis suis deturbamus.

Nos

Nos templa Dei subvertimus , cum animas nostras non uno crimine profanamus. Nos populum concitamus, cum manifestæ veritati bellum indicimus , cum tyranni incubamus civium cervicibus, cum sensura vexamus imbelles columbulas , & milvis rapacibusque corvis veniam damus. Nos venimus dare gladium, & fratrem cum fratre committimus , cum fratri temerè irascimur, & implacabiles sumus. Dixit se filium Dei Iesus & fuit. si prophetis creditis, pater æternitatis fuit & egressus ejus à seculo. In Psalmis legisse debebatis, *Filius meus es tu, hodie genui te*. Dixit se filium Dei & miraculis probavit. Non dedit turbas , nec studuit rebus novis, qui Cæsari jussit dare , quæ Cæsaris sunt, & ipse dedit. Non solvit legem Dei , qui ad recti amissim vixit inculpatissimus. Non evertit templum, qui domum orationis esse voluit , magnus pro templi majestate & reverentia zelotes. Non regna affectavit vestra , cujus regnum non erat de hoc mundo. Non venit dare litem proposito suo , sed pertinaciæ vestræ eventum. Non collusit cum diabolorum Principe , qui rigidis pietatis jussis Sathanæ regnum evertit. Non docuit seditiosus , qui suos ad pacem constanter hortatus est. nec collegit discipulos ad pugnam , sed ad propagandam Evangelii doctrinam. Non potuit machinari malum , qui locutus est publicè, in synagogis, in templo, festis diebus, loco & tempore celeberrimo , confluentibus undique è Syriæ partibus, populis.

Interea , dum hæc geruntur in Prætoriis , in aulis , describitur ab amicis , *fugiant discipuli* , & in latebras se abdunt , afflicto pastore. Vnus Petrus, quanto creditur esse animosior , tanto abnegat Dominum timidior. *Ancillulam* timet pusillanimis,

lanimis, qui se in mortem iturum dixerat magnanimus. nec negat solum, sed pejerat & execratur. fortis fit negator, qui fortis fuerat pollicitator. Atrox crimen, nisi excusaret infirmitas. nec enim venerat, ut abnegaret, sed ut curiosus spectaret. nox erat, & tenebræ involverunt animum. dum ad aulicum ignem se calefacit, refrixit charitas. accedebat ad impios, & abibat à pietate in Dominum suum. Dejecit prima afflictio, quem sua erigit persuasio. Nec Petrum solum tangit iste dolor. etiam error iste noster est. Ancillam tinemus, Auditores, cum edenda de Christo confessio est, vel verbo, vel opere. Cum coram Imperatoribus & regibus stamus, vacillamus timidi & Christum citius, quam aularum prunas deferimus. Cum magnis promissis nos vocant terrarum Dii, labascit fides, & nescimus hominem. Mundus ancilla est, Cæsar ancilla est, caro nostra ancilla est, peccatum, Sathanas, improbus quisque & seductor, intercurrentes ancillæ sunt, quarum vel amore vel metu juramus indies, nos nescire hominem. Cum mercaturam sinistri facimus, & spe lucri proximum fallimus, nescimus hominem illum, in cujus ore non fuit dolus. cum patrocinium commodamus nequæ causæ, nescimus hominem illum, qui nos docuit implere omnem justitiam. cum morbos ægrotum trahimus aut curamus negligentius, ut unctiores redeamus, nescimus hominem illum, qui morbos curavit verbo. cum plebi ad os loquimur, cum pulvillos supponimus peccantibus, nescimus hominem illum, qui hypocritis toties larvam detraxit. cum Principibus populi responsamus, & regum apices concutimus petulanter, nescimus hominem illum, qui Herodi non respondit. Cum temerariis bellis im-

plica-

plicamur, incendiis, lanienis urbes agrosque vastamus, nescimus hominem illum, qui Petro imperavit, ut gladium reconderet. Sed Galli cantum audivit Petrus. & recordatus est verbi, quod dixerat Iesus, Priusquam gallus cantat, ter me abnegabis. Et egressus foras, flevit amarè. Dat locum pœnitentiæ, qui dederat jactantiæ. minorem se agnoscit sibi relictum, qui major fuisset Christi ope subnixus. Cum viribus nostris fidimus, labimur mobiles; cum Dei auxilio nitimur, consistimus immobiles. Sibi diffidat oportet, qui fidens esse volet. A Christo petendum, quicquid pro Christo gerendum est fortiter. Ancillæ vocibus iterum atque iterum percelli, quam ignominiosum viris. Et tales singuli sumus, cum maximè nobis videmur stare. Galli insperata vox Petrum peccati commonefecit. Vtinam & commonefaceret nos. Cum à Domino castigamur, cum morborum omne genus & nova febrium cohors nobis incubat, galli cantum audimus, ne cum mundo pereamus. Cum inter feretra quotidie, & pompas funebres & sepulchra ambulamus, canit gallus, & nos peccatorum nostrorum ac mortalitatis redarguit. Cum in templis, aures nostras vellitant Ecclesiastarum acres invektivæ, clamat gallus, ut è peccati veteris sopitam mentem suscitaret. Cum piis parentum, præceptorum, amicorum hortatibus revocamur ab errore, gallos omnes credite, qui ad resipiscentiam invitant. Supplicia nefariorum, cruces, lictorum virgæ & secures, carceres, catenæ, pro gallis sunt & pœnitentiæ doctoribus. Fames, paupertas, bella, exilia, naufragia, terrarum inundationes, tempestates, totidem sunt gallorum voces, quæ Christi memoriam refricant. Exit Petrus, unde i ex atriis Pontificis, ubi peccaverat.

verat. Flet Petrus, quia intuitus est illum Dominus. & flet amarè, quia abjuraverat severè. Exeamus & nos cum Simone è pontificum atriis, ubi facilis in peccata lapsus. ne misceamur famulis sceleratorum, ne vitium trahamus à contactu. lachrymis testemur poenitentiam, cum respiciens nos Iesus promittit misericordiam. Exemplum sit nobis Petrus, & imbecillitatis humanæ, & resipiscentiæ non fictæ, labentis Ecclesiæ doctoris, & resurgentis è lapsu; fidentis sibi, nec diffidentis gratiæ. Salutares lachrymæ, quæ ad diluendam culpam negationis, testimonia fuerunt veræ conversionis. Salutares lachrymæ, quæ fluxere ex fonte charitatis, ut abluerent verba formidinis. Non est tardum remedium abolitionis, ubi non fuit iudicium prævæ intentionis. Nascitur abundantia fletus, ubi non deficit simplicitas affectus. At quam dispar ratio peccantis Iudæ & peccantis Petri. Iudas abjectis ad pedes sacerdotum argenteis, recessit & scelus scelere cumulavit. Agnovit magnitudinem criminis, sed non agnovit magnitudinem clementissimi Numinis. Exivit Petrus, ne peccaret amplius. Exivit Iudas, ut qui in Dominum peccaverat, jam in se peccaret. Flevit Petrus & misericordiam consecutus est. flevit & Iudas, sed abjecto magis animo, quàm converso.

Magnum se putabat fecisse Petrus, quod gladio amputasset auriculam Malchi. major res agebatur. Exploranda fuit constantia ejus, qui Neronis aliquando tyrannidi objiceretur martyr: tentanda fuit mansuetudo ejus, qui mansuetudinis Christianæ esset futurus præco. non opus gladio Episcopis, quibus pugnandum spirituali, & sacro. Non fundendus sanguis erat prælucentis Malchi, sed toti mundo prælucentis Christi.

Christi. At felices sumus, quibus amputantur auriculæ, quæ hætenus auscultaverunt impiis sacerdotibus, impiis scribis, impiis phariseis, impiis senioribus, hoc est, carnalibus desideriiis. Ter felices auriculæ, quas restituit Iesus, quæ Deo patri auscultant, vocanti nos ad Filium; quæ Filio auscultant, docenti viam salutis; quæ spiritui S. auscultant, salutaria suggerenti. Probrosus erat vulnus Malchi, sed minus periculosus. Insanabile, quia resecta cartilago non renascitur. At Christo sanabile & hoc vulnus fuit. reddidit auriculam, qui reddere potest sanio rem mentem, divinæ auræ partikulam. reddidit corpori membrum, qui totius hominis est medicus.

Redeo ad prætorium. quod non miseriarum & ignominie genus patitur apud Deum gloriosissimus? *Velatur facies* ejus, sine quo in tenebris peccati, & ignorantie & mortis versamur. *caditur* contemptim colaphis, gloriæ nostræ. fons & origo. *illudit miles* prophetæ, ne nos essemus ludibrium Sathanæ. *conspuitur*, convitiis proscinditur, in exemplum, si fortè & nos conspuat scribæ cujusdam, aut pontificis subbalneo. Et patitur hæc taciturnus, quia moriendum erat divino consilio. parcus est responsi, largus beneficentiæ. maluit factis declarare naturam divinam, quam apud juratos hostes profiteri. accusatur blasphemie, quem Pater glorificavit. mendaciis impugnatur veritas, & non unius criminis arcessitur reus, qui solus omnium omni vacat crimine. Disjunxerat Herodem & Pilatum vetus simultas. Nunc, patiente Iesu, redeunt in gratiam mutuò & *coëunt amici*. Improba concordia est, quam conciliat veritatis injuria. Satiùs est dissentire malos, quàm convenire in malo. non amicitia est conjuratorum
in

in Christum, sed conspiratio. *Gavisus est Herodes, viso Iesu.* Sed salutaris gaudium concepisset, si oculis fidei Iesum vidisset. audiverat multa de eo, non miratus sanctitatem potentiamque ejus, sed novitatis studiosus, quomodo de funambulis, aut præstigiatoribus audimus. *Præfertur Barrabas,* & posthabetur Dei filius comperto homicidæ. deposcit infania ad supplicium de omnibus bene meritum, & dimittit publicæ tranquillitatis hostem. *Flagellatur miser,* & quæ flagra nos manebant, discerpere innoxium. Vibicibus horret, sanguine madet luridus, fulcis cruentis altè discinditur inculpata cutis. Iterum aberras impietas. flagellatur unus, cum flagellandum esset universum genus humanum. flagellatur insons. at flagellari metuere, quotquot ab Adamo natales accepere. Quoties virgas tollis lictor, toties teipsum feri, nam tu reus es. quoties ictus ingeminas, ingemina in tergo Iudæi, ingemina in tergo gentilis, quia omnes peccaverunt. Alliga postibus Caiphæ veterem Novumque orbem, nam uterque positus est in malo. Alliga viros, alliga feminas, alliga virgines, alliga juvenes, alliga ipsos mundi imperatores, ipsum Annam & Caipham, cum Pilato Herodem, nobilem cum ignobili, sapientem cum insipiente. omnes eidem culpæ affines sumus. Dissecas venas Iesu. Has venas disseca, quæ impuris affectibus incaluerunt. rumpe arteriarum compagem, nam iniqua plurima à corde imbibere. Lacera nervos meos, nam singuli peccaverunt. ille qui in oculis est, vidit vanitatem; qui in auribus est, auscultavit improborum susurrus. qui in naribus est, odoribus se commodavit ad luxum; qui in lingua est, lasciviit in gulæ gratiam. qui tactum facit, leno fuit voluptatum. is qui lin-

guam

quam commovet, pronus fuit ad vaniloquia. Etiam *coronam* gerit Iesus, ut videretur rex, qui erat. sed *spineam* gerit, ut diceretur, per contumeliam esse, quod erat regali officio. *arundo pro sceptro est*, vestis *purpura*. nam hæc regum sunt insignia. Oro te, Iesu Christe, sine, ut ablatam capiti tuo coronam ludicram, omnium & singulorum peccatorum vertici imponam. Benedicte patris, hæcine te insignia decent? Nobis vertices maledicti sunt, nobis frons impudens & effrons. Nostra capita stultitiæ multiformis promptuaria sunt & tot ineptiarum officinæ. Tuum sapientiæ cœlestis, tuum sanctimonix incorruptæ, tuum devotionis sinceræ arx est & regia. nobis regna exprobret fatua corona, nos ridicula purpura investiat, quia fatua cogitamus, fatua loquimur, fatua scribimus. nos reguli videamur populo, qui cum centum aut plus terræ ulnas possidemus, terrarum Domini vocamur. Saviant ininaces spinæ in capillis nostris & pungant caput, quod a mala mente indies pungitur. Spina ambitio est, spina auri sacra fames est, spina crudelitas est, spina discordia est, spina sordida avarities est, spina superbia est, spinæ sunt, iræ, odia, hypocrisis, quibus, vel pungimus alios, vel pungimur ipsi. Ab his spinis solus liber est Iesus. Cur ergo spinis coronatur? non sibi, Fratres, sed nobis, ut spinarum nostrarum spicula, obtundat spinis, quas gessit & sensit merito nostro, non suo.

Inter hæc ludibria & sannas & sibila vulgi, hac tristi rerum facie, sic vinctum, cæsum, consputum, coronatum, purpuratum, miserrimum, talem fatetur Pilatus, his vel admirantis vel dolentis vocibus: *Ecce Homo*. En spectaculum ludicræ feritatis. En spectaculum calcatæ, spre-

ta,

tz, irrisa, damnata innocentia. En Deum, sed in carne afflictissimum. En Deum, sine maiestate vilissimum. En hominem, sed ex Deo natum. En Deum, sed ad inferos depressum. En hominem omni homine minorem & maiorem, omni homine feliciorum & infeliciorum. En hominem, omnis hominis scandalum, omnium fidelium decus & gloriam, omnium Angelorum admirationem. Ecce homo, quem sui non agnoscunt, venerabuntur gentes. Ecce hominem nihili, sine quo nihil fuisset nos, execrationem suae gentis, ut benedictione nos impleret sua. ecce hominem, filium hominis & unigenitum Dei. Mox *rapitur ad supplicium, tandem consentiente Pilato.* favisse dixeris Christo, sed ut Herodes favet Iohanni, cui ad puellae preces caput amputavit. *Bajulat crucem suam,* hoc est aram, idem sacerdos, idem victima. Cogitur humeros commodare *Simon Cyrenensis,* e gentium numero, ut, Iesu praeunte, bajularet sequens. felix necessitas, quae propellit ad salutem. felix violentia, qua trudemur in regnum coelorum. amplectitur crucem Christi nondum Christianus. ut qua via incedebat Christi vestigiis, eadem incederet per fidem populus, qui longe erat. Nec pudeat nos portare crucem Iesu Christi, liberiore obsequio. Sequamur cum Cyrenensi ad locum supplicii, ut abducamus à loco aeterni exitii. compatiendum est Christo, si non regnare volumus. Nec dignus est Christo, qui non accipit crucem suam & Iesum sequitur. Dum sub cruce laborat & gemit, plorare vetat filias Ierusalem. plorare vetat & nos, quorum causa crucem portat. Cum viridi ligno accidat haec calamitas, ne desperemus, si arido accidat. Cum membris Christi male est, commodemus humerum laboran-

borantibus , nam & sic juvamus bajulantem Christum.

Pervenit *ad Calvariam* Redemptor noster, locum damnatis ossibus craniisque infamem, qui virtute sua resuscitabit mortua. *Crucifigitur*, quo non aliud mortis genus erat atrox magis & probrosum. Suspenditur *inter latrones*, ut videretur crimen esse commune, quibus erat commune supplicium. Pendet inter facinorosos, nec inquinatur ab ipsis, ut impleretur scriptura, *Et cum injustis deputatus est.* Pendet medius & velut princeps maleficorum, ut inter contraria sua eluceret justitiæ & sanctitatis princeps. Erigitur in altam trabem, velut in triumphale signum, cui orbis universus inclinat caput, quem venerantur Angeli, soli tremunt demones. Pendet cœlos terramque inter, utraque reconciliaturus. Pendet in theatro & mundi meditullio, ipse mundi admiratio, amor mundi, solatium, & felicitas mundi. Pendet velut in specula, & qua miseriam nostram spectat, tam truci vadiumonio redemptam. Pendet inter dextrum & sinistram latronem, specie futuri Iudicis inter justos à dextris, & injustos à sinistris. Pendet pœnitentem inter & impœnitentem, inter condolentem & exprobrantem, ut non omnium se Servatorem, sed pœnitentium probaret. Pendet inter gratiæ exemplum & contumaciæ, inter electum Dei misericordia, & relictum sua culpa. Fecit ex latrone uno civem paradisi, dum alter se fecit civem gehennæ. Pendet nudus, ut tot meritorum saluari veste nuditatem nostram tegeret. Pendet nudus, ut qualis in Paradiso homo primus habitaverat, talis in Paradisum homo secundus intraret. Pendet pauperrimus, cui jam nihil erat reliquum in terris, ut ne vestis quidem matris hæreditas esse posset.

fer. Pendet miserrimus, inter cruciatus maximos, nervorum instar tympani distensiones manuum pedumque vulnera, pendulo è transfixis manibus corpore, rigente vultu, conniventibus in ipsa morte & peccatorem adhuc gratiosè intuentibus oculis. Nec crucifigitur sine titulo & criminis & personæ. Adscribuntur hæ voces, *Iesus, Nazarenus, Rex Iudeorum*. Prima vox salutis est, secunda educationis, tertia regii muneris, quarta regem repudiantium Iudeorum. Innocentiam pendentis loquitur titulus, & contumaciam Iudæi. Iesus erat, ergo servator. Nazarenus erat, ergo sanctificatus & separatus. Rex erat, at sine incommodo Herodis. *Iudeorum*, hoc est confitentium ipso nomine scelus suum. Nam *Iudæi* vox confitentem significat. Hoc trophæum passionis suæ retulit Dominus, quod cum rex esset regum, talis imprudentis Pilati jussu, invitis pontificibus & scribis declaratus fuerit. Legebant ista Hebræi, legebant Græci, legebant Romani. Hebræi, quorum propria erat Hebræa lingua. Græci, qui ob commercia cum Iudæis frequentes aderant. Latini, quia stipendia sub Pilato merebant. Non ignoravit indigena, quis esset crucifixus. non ignoravit peregrinus. omnium intererat illa sciri, quia in rem omnium erat pati Iesum & occidi.

Spirante adhuc Iesu, in spoliis cedunt vestimenta, operæ militaris præmium. hæc cum confuta essent, in *quatuor dividerunt partes*, ut militum singulis sua cederet portio. At tunica, vestis interior & sacro corpori vicinior, quia futuram non habebat, inutilis futura, si discernederetur, tota contigit illi, cui fors favit, ut impleretur, quod prædictum erat à Davide : *partiti sunt inter se vestimenta mea, & super veste mea miserunt*

serunt sortem. Vestis ista infutiles, Ecclesia Christi est. cohæremus in crucifixo plurima membra, quæ vel imperitia nostra, vel pertinacia, vel ambitione, vel zelo, qui non est secundum scientiam, misere discerpimus. Quis refarciat? Tu, Christe, respice è cælo ad vestem tuam in tot frustra laceratam. Secatur in partes à pontificibus ipsis, à scribis, ab Ecclesiæ tuæ doctoribus. Vah insaniam nostram! Pepercere Barbari milites tunicæ tuæ, nec dissuerunt illam. at non parcunt sacrorum & templi antistites vesti tuæ. Vni, reduni, Iesu, dississa membra, ut omnium sit unum corpus, unus spiritus, unus dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus & Pater omnium, qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis.

Ad crucis locum eunti porrigitur *acetum, felle permixtum*: sed noluit bibere. Siriebat hostium poenitentiam, quam noluerunt porrigere, qui nolebant in eum credere. Et cum vinum offerri soleat morituris, *dederunt vinum myrrhatum.* sed non accepit. displicebat dantium permixta myrrhæ amarulentia. Biberat ante cum discipulis suis, non bibiturus de fructu vitis, donec biberet novum in regno Dei. In cruce pendenti iterum portigitur acetum & bibit, ut impleretur, quod scriptum est, *aceto potaverunt me*. Et inter hæc orat pro crucifigentibus se: *Pater ignosce illis, nesciunt enim quid faciant.* Non ulci citur se mansuetus, sed orat pro salute hominum, qui se agnum paschalem offerebat pro ea. Tunc Sol sensit innoxii supplicium, nec sustinuit esse spectator, patiente Sole iustitiæ. Obduxit caligine faciem suam, & *tenebra operuerunt terram*, dum Iudaicis mentibus incumbit contumaciæ caligo. Lugeat carnalis Iudæus, sed spiritualis gaudeat Chri-

Christianus. illi dies versa est in noctem. nobis hæc nox coruscat in diem.

Tum, velut victus, cruciatuum acerbitate, voce magna exclamavit, *Deus meus, Deus meus, cur dereliquisti me.* Est quædam derelictio, ubi nulla fuit in tanta necessitate virtutis exhibitio, nulla majestatis ostensio. Non dereliquerat ipsum Deus, quem è morte resuscitaturus erat. cum Deum suum vocat, non desperantis vocem auditis, sed nostram vicem sustinentis. Adami illa vox est & omnium nostrum, à quibus vultum jure averterat divinus favor. In terra hæc loquebatur, qui apud Patrem & in Patre commorabatur. Quærit quare ipsum dereliquerit Deus, quia infantis fruebatur conscientia, quærit quare? ut peccati meritum nobis suggereret, & consilium divinum crucifixionis primam summamque causam indicaret. Postquam *omnia consummavisset*, & nihil sacrificio deesset, *inclinato capite dedit spiritum.* Dedit, quia animam suam ultro posuit pro ovibus suis. Dedit, quia jam olim in typo suo dixerat, *Ecce adsum Domine, ut faciam voluntatem tuam.* grata fuit victima morientis, quia fuit ultrò obedientis. Mortuo perforatur latus, *effluentibus aqua & sanguine,* quantum abluendis omnium hominum sordibus sufficiebat. O sanguinis preciosissimi rivule, sana me, nam animam meam lepra habet per te sanabilis. O rivule riga me, nam exaresco tui desiderio. O rivule lava me, nam à capite ad calcem sum vulnus, & livor & plagatumens. O rivule refrigera me, nam flammæ infernales circumdederunt me. O rivule recrea me, nam peccatorum meorum doloribus fractus fessusque sum. O fons vitæ, ô fons unice, ô fons inexhauste, ô fons limpidissime, ô fons ineffabilis gratiæ. Da ut peccator maximus for-
bitium-

bitiunculam sanguinis salvifici corde contrito & vera fide hauriam, & hauriant mecum, quotquot in Christum credunt mecum; ne moriamur sed vivamus in æternum. Video destillantem, crucem juxta, sanguinis guttulam. Accurre, accurre anima & bibe. Bibisti? Euge. salva es, beata es æternum.

Tum ne sua majestas & divinitas deesset tam flebili, tam horribili scenæ, *concussa terra est*, quam cum Patre creaverat. horruit natura, patiente Deo naturæ. *disfilierunt saxa*, quæ in maximam duritiem ipse compegerat, *Rumpitur templi velum*, ut figura in veritatem, prophetiæ in lucem, lex in Evangelium verteretur. rumpitur, ne solius Iudæi esset salus & promissio, sed & gentibus nobis esset aditus ad sanctum sanctorum. apertæ sunt sepulchrorum fauces, *egressa cadavera*, ut finem suæ mortis doceret, resurrectionem mortuorum. Est hoc, Auditores, familiare Deo nostro, per imbecillitatem filii sui ostendere virtutem suam, per stultitiam prædicationis sapientiam suam profiteri, per ignominiam crucis illustrare suam gloriam. De humili, leni, paupere, despecto Iesu multa legitis. Sed & hoc legitis: illum adoratum à Magis, verbo ejecisse dæmones, sanasse morbos, sedavisse tempestates. Legitis illi structas insidias. sed & hoc legitis: ipsum ivisse per medios insidiatores. passus est se capi, sed nutu prostravit ipsos satellites. ridetur in cruce à pluribus, sed dixit Centurio, *Verè hic est filius Dei*. Mortuus est in cruce. en impotentiam. at obscuravit Solem, concussit elementa mundi, saxa discidit, monumenta aperuit, mortuos suscitavit. en omnipotentiam. *O profundas divitias sapientia divina*. capitur immensus, ligatur incomprehensibilis, maledicatur benedicto. Qui Deus

M

est

est ob æternitatem, moritur homo ob mortalitatem. Qui in forma Dei Deus erat, crucifigitur in forma servi. nec conspicua est forma Dei in homine, nec læditur forma Dei in servo. simul sunt in cruce, sublimitas pendentis hominis, & humilitas latentis Dei. simul celsitudo divinitatis, & abjectio humanitatis. Humilitas vera est in Deo inviolabili, & divinitas vera in homine violabili. In eadem cruce itur ad gloriam, sed per contumeliam, itur ad incorruptionem, sed per supplicium, itur ad vitam, sed per mortem. In eadem cruce aliud egit Christus patiens, aliud Israël insaniens. alius finis irati Iudæi, alius misereantis Dei. ille interficit Messiam suum, hic liberat à Diabolo captivos. Toto passionis decursu repugnat iniquitas justitiæ, cœcitas luci, mendacium veritati, vincente justitia, perrumpente luce, triumphante veritate. Ignoscite A. si dum prolixus est Servator noster satisfaciendo, paulò prolixior sim dicendo.

Audivistis historiam crucis dominicæ. audivistis rem, non fortuitò aut humanis consiliis gestam. Ea narravi, quæ æternitas occulta habuit, antè tot seculorum infinita millia. Ea narravi, quæ typis exhibita fuere ante Moysen, sub Moysen, post Moysen. Ea narravi, quæ constantibus prophetarum oraculis de Christi passione & morte prodita, obscurius intellexit pia antiquitas. Etenim hunc Iesum Nazarenum, virum approbatum à Deo inter Iudeos, virtutibus & prodigiis & signis, quæ fecit Deus per illum in medio populi: hunc definito consilio & præscientia Dei traditum, per manus iniquorum affixerunt Iudæi cruci & interfecerunt. Sed ipsum crucifixum audite, paulò ante mortem: *Glorifica me pater, apud te ipsum, ea gloria, quam habui apud te, antequam mundus esset. Quæ illa gloria?*

ria? gloria est patientis primum, mox resurgentis Christi. Ibo per stupendum consiliorum divinorum ordinem, & ubique patientis Christi partes esse, manifestum faciam. Salutis nostræ fons principiumque ab æterna & gratiosa Dei electione est. At elegit nos Deus in Christo, ante jacta mundi fundamenta. at quali? patiente. nec enim amare peccatorem summo amore potuit pater, nisi reconciliatus. at nulla reconciliatio sine Mediatoris sanguine. Electos in Christo vocare decrevit Deus. ad quid? ad fidem. & quæ illa fides? quæ nihil scire sategit, quàm Iesum, quantumvis crucifixum. Vocatos ad fidem justos pronunciare decrevit. at cujus merito? cujus precio? luentis pro nobis & satisfaciens Christi. Iustificatos sanctificare decrevit. per quem? per Spiritum sanctum. at cujus est hunc dare? filii sedentis ad dextram Patris. at qui sedeat ad dextram Patris? nisi per passiones intret in regnum cœlorum. *Oportebat Iesum pati & sic intrare in gloriam suam.* Sanctos immortalitate donare in cœlis decrevit. ob quem? ob crucifixum, qui factus est potentia ad salutem cuius credenti. Emicuerunt hæc arcana in typis & umbris. Serpens insidiatus calcaneo seminis foemini, figuram exhibet Diaboli, antiqui serpentis, insidiantis semini promisso, quod Christus est. Et quis Melchisedecus iste fuit, sacerdos altissimi? Christus. perhibente Paulo ad Hebræos. & quod officium sacerdotis? offerre victimas Deo, qualem se Christus patiens Patri obtulit. Quis Iosephus iste falsis criminibus impetitus & venditus? Iesus est, accusatus à Iudæis, & à discipulo venditus. Quis iste agnus Paschalis? *Pascha pro nobis immolatum est Christus.* Quid enim? sine macula & labe fuit agnus iste. fuit & sine peccati macula Iesus.

agnus ex grege fuit, Iesus homo ex hominibus. Agnus maſtari debuit. etiam maſtatus Iesus eſt. agnum ſine fermento comedi oportuit. & Ieſum panem vitæ ſine hypocrifi. Agnus corpori alimoniam dedit. Ieſus animæ. agnus æ ſtantibus & proficiſcentibus comedebatur. nec Ieſu Chriſto fruitur paſciturque fides noſtra, niſi accincti ad iter cœleſte ſimus. non frangi debuerunt oſſa agno typico. nec fracta fuerunt Chriſto. quibus poſtes agni ſanguine adſperſi fuere, evaſere manum percufforis Angeli. etiam Chriſti ſanguine adſperſi quotquot ſunt, evaſere mortis æternæ pericula. Tot victimarum, pecudum, boum, ovium lanienæ, rot ablutionum & purgationum genera & formæ, nonne præludia fuere & ſigna & imagines ablutionis peccatorum & redemptionis noſtræ per Chriſti ſanguinem? & quis iſte vitulus, qui extra caſtra immolabatur? Ieſus extra Solymam immolatus. Iam ſerpens æneus in deſerto exaltatus, nonne umbra fuit Chriſti in cruce exaltati? ipſe interpres Chriſtus eſt: *Sicut Moſes exaltavit ſerpentem in deſerto, ſic exaltari oportuit filium hominis, ut omnis, qui credit in eum, non pereat, ſed habeat vitam æternam.* Ionas in ventre ceti tri-duum latens perſonam geſſit morientis & tri-duum in ſepulchro jacentis Chriſti. Perhibent idem tot prophetarum vaticinia & cœleſti aſſuatu proditiæ voces. Scire hæc oportet Chriſtianos, ut quantis fundamentis innitatur religio noſtra liquido perſpiciatis. Et utinam hæc audiretis Iudæi, qui Meſſiam expectatis curribus, equis, elephantis, armatis copiis, incendiis, cæde terribilem & ad Syriæ regnum violenter graſſantem. promiſſus eſt patiens & moriturus. Eſaiæ verba ſunt de Meſſia loquentis: *non clamabit, neque audietur vox ejus foris. calamentum* quaſ-

quassatum non conteret, linum fumigans non exstinguet. Talis fuit Iesus patiens. siluit coram iudice, nec clamavit. Latronem, calamum tot sceleribus quassatum, in cruce servavit, & pro fumigantibus odio & crudelitate Iudæis oravit. De Messia idem pronuntiat: Spiritus Domini super me, ut predicem annam placabilem Domino, & diem ultimum Deo nostro, ut consoler omnes lugentes, & deum eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu, pallium laudis pro spiritu mororis. Patientis hæc Iesu officia sunt. placabilis fuit, nec enim se ultus est. filias Ierusalem consolatus est ad supplicium abiens, coronam matri dedit pro cinere, cum discipuli sui curæ illam moriens commendaret. Petro oleum gaudii dedit pro luctu, cum oculis in misericordiam flexis ipsum adspectaret. Et quis ille lapis angularis & preciosus, quem reprobaverunt edificantes? Iesus est, quem in crucem sustulere Iudæi. Heli morituro dicit Deus: Suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui juxta cor meum & animam faciet. quis ille? Iesus sacerdos, in quo Deo complacitum fuit. At quale hujus Sacerdotis sacrificium? Dicit alibi: sacrificate sacrificium iustitia. at quod hoc? corpus Christi est, quod traditum est pro nobis in mortem. Eundem flagellatum, despectum, percussum nec repugnantem ob oculos ponit prophetarum gravissimus: Non est ei, inquit, species & decor. Vidimus eum & non erat aspectus, & desideravimus eum, despectum & novissimum virorum, virum dolorum & scientem infirmitatem: & quasi absconditus vultus ejus & despectus, unde nec reputavimus eum. Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit, & nos putavimus eum quasi leprosum & percussum à Deo & humiliatum. Ipse autem vulneratus est ob iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra: disciplina pacis super eum, & livore ejus sanati sumus. oblati sunt,

quia ipse voluit, & non aperuit os suum. sicut ovis ad occisionem ducetur & quasi agnus coram tondente se obmutescet & non aperiet os suum. His consona loquitur Iesús: Ego autem tamquam surdus non audiebam, & sicuti mutus non aperiens os suum. Et factus sum sicut homo non audiens, nec habens in ore suo redargutiones. quoniam in Te, Domine, speravi. Et alibi: Ego autem sum vermis & non homo, opprobrium hominum & abjectio plebis. Nonne hæc ipsissima Pilati vox est: Ecce homo. Iterum ad filium Amos provoco: Ego autem non contradico, retrorsum non abii. corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus, faciem meam non averti ab increpantibus & conspuentibus in me. Iam lachrymantem Ieremiam audite: Spiritus oris nostri Christus Dominus. captus est in peccatis nostris, cui diximus: in umbra tua vivemus in gentibus. Dabit percutienti se maxillam & saturabitur opprobriis. De flagris regius propheta loquitur: Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, pralongaverunt iniquitatem suam. De victima, de morte, de cruce, de Phariseorum instituto, Ieremias verba facit: Tu autem Domine demonstrasti mihi & cognovi, tu ostendisti mihi studia eorum, & ego quasi agnus mansuetus, qui portatur ad victimam, & non cognovi, quia cogitaverunt super me consilia, dicentes: mittamus lignum in pariem ejus, & eruvimus eum de terra viventium, & nomen ejus non memoretur amplius. De regis Messie paupertate vaticinatus est Michas: Ecce rex tuus veniet tibi iustus & servator, ipse pauper & ascendens super asinum & super pullum filium asina. Talis Solymam ingressus est Iesús. Coactus est puer fugere in Ægyptum, quod passionis auspiciu fuit. at prædixerat illud Oseas: Ex Ægypto vocavi filium meum. Cum caperetur, desertus est à discipulis. Sed non siluit hoc Zacharias: Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis. non siluit David: Longè fecisti notos meos à

me,

me, posuerunt me abominationem sibi. Petrum peje-
 xantem & execrantem designat. Proditus est à
 conviva & discipulo. sed & illud fatidicus rex
 in psalmis cecinit : *Quoniam si inimicus meus ma-
 ledixisset mihi, sustinuissem utique, & si quis me oderat,
 super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan
 ab eo. Tu vero homo (hic Iudas est) unanimes, dux
 meus & notus meus. Ducem vocat, quia cura re-
 rum gerendarum illi commissa erat. at clarius :
 Etenim homo pacis mea, in quo speravi, qui edebat panes
 meos, magnificavit super me supplantationem. & rur-
 sum : Amici & proximi mei adversus me appropinqua-
 verunt & steterunt. Molliti sunt sermones ejus super
 oleum, & ipsi sunt jacula. potuit ne molliora loqui
 Iscariotes, cum diceret : Ave rabbi ? Stipulatus
 est Iudas triginta argenteos, quibus emptus
 ager ad sepulturam pauperum. Sed utrumque
 in oraculis Zachariæ legitur : Et acceperunt tri-
 ginta argenteos, precium apreciati, quem appreciave-
 runt ex filiis Israël, & dederunt eos in agrum figuli. Con-
 juratum in Iesu caput à pontificibus, scribis,
 primoribus populi. At in hæc invecus antè
 fuit David : *Quare fremuerunt gentes, & populi me-
 ditati sunt inania. adstiterunt reges terra & principes
 convenerunt in unum adversus Dominum & Christum
 ejus. Quæ fremuere gentes, milites Romani
 sunt. qui in unum convenerunt principes ad-
 versus Christum, primores populi & principes
 sacerdotum fuere. qui reges adstiterunt, Hero-
 des rex fuit & Pilatus Iudææ præfectus. Liga-
 tus est Iesus, sed ob hoc comminatus est popu-
 lo suo Esaïas : *Va anima ipsorum, quia cogitaverunt
 cogitationes pessimas adversus seipsos, dicentes : alligemus
 iustum, quia inutilis est nobis. Ductus est in judi-
 cium, velut reus, at dixit & hoc Esaïas : Dominus
 in iudicium veniet cum senioribus populi sui & principi-
 bus ejus. Eorum adversus Messiam machinationes***

nes

nes, exprobrationes, sessiones primas, secundas, tertias, deplorat Ieremias: *Vidisti domine omnem furorem eorum, adversus me. audisti opprobria eorum & cogitationes adversus me, labia insurgentium mihi & meditationes adversus me tota die, sessionem & surrectionem eorum vidi.* Pependit in ligno maledictus pro nobis. at hoc prædictum à Mose: *Maledictus omnis, qui pendet in ligno.* Conspicati sunt pendentem in cruce, qui vitam dabat omnibus, & non crediderunt illi. sed & hoc prævidit Moses: *Et erit vita tua pendens coram oculis tuis. timebis nocte ac die & non credes vita tua.* Viderunt pendentem inter iniquos, & non credunt Esaiæ dicenti: *cum iniquis deputatus est.* riserunt pendentem, & non crediderunt. *Omnes videntes me, deriserunt me, locuti sunt labris & moverunt caput.* Tenebræ operuerunt terras, illo patiente circa meridiem, qui lux erat mundi. prædixit hoc Amos: *Occidet Sol meridie, & tenebrescere faciam terram in die luminis.* & Zacharias: *Et erit in die illa, non erit lux, sed frigus, & gelu & erit dies una nota Domino.* Erat hic dies crucifixionis Christi, notus Domino, non Iudæo. Pendenti in cruce porrectum est acetum. at dictum hoc Davidi: *Dederunt in escam meam fel, & in siti potaverunt me aceto.* clavis affixus est cruci, distentus manibus pedibusque. prophetia hæc est: *Foderunt manus meas & pedes meos, dinumeraverunt ossa mea.* partiti sunt milites vestes & miserunt sortem super una. at hæc Davidis verba fuere. moriturus jam dixit: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.* prædixit David: *Speravit in Domino, salvum faciet eum, quoniam vult eum.* oravit pro mortis suæ autoribus. sed fecerat idem in typo David: *pro eo ut me diligere, detrahebant mihi, ego autem orabam.* Sepultus fuit, & lapide clausum sepulchrum. Non tacuere hoc prophetæ, *Lapsa est in lacum vita mea,*
&

Et posuerunt lapidem super me. & alius, Non derelinques animam meam in inferno, nec fines sanctum tuum videre corruptionem. Conditus est in sepulchro sub vesperam & Sabbatho requievit. nec hoc indictum prophetæ: A conspectu iniquitatis ablatu est iustus, & erit in pace locus ejus. Toto passionis circulo, simplicitate vicit astutiam Sathanæ & mundi, mansuetudine superavit ferociam, humilitate inanis gloriæ typhum, comitate superbiam, infirmitate potentiam. nec tacuit hoc Habacuc: Splendor ejus ut lux erit. cornua in manibus ejus. ante faciem ejus ibit mors. egredietur Diabolus ante pedes ejus. quæ illa cornua in manibus? crucis sunt extrema, quibus mundi hujus principem oppressit. ubi illa fortitudo abscondita? in cruce, in qua latuit divinitatis potentia. En Messiam tuum, Israël, in quo typi omnes & figuræ legis, in quo vaticiniorum tam densa nubes se explicuit. Ignosce, si cum Messia dicam: aures habetis ad audiendum & non audistis, oculos ad videndum, & non videtis, cor ad intelligendum & non intelligitis.

Sed misso Israël, cujus oculis etiam in hunc diem incumbit velamen Moïsi, ne videant in finem legis, ad me & ad vos revertar A. C. Ego, quo me, hac rerum facie, pendente & moriente in cruce Iesu, veram peccator nescio. Terret me lex, quæ maledictum me pronunciat, quia non mansi in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis. Terret me peccatum, quia stipendium ejus est mors. terret mors, quia in æternam me trudit. terret me conscia mens, quia tot me transgressionum redarguit. terret Sathanas, sub quo captivus sum. Quo me recipiam miser, quæ spes. quæ salus misero mihi denique restat? quo me recipiam desperabundus? nam nec apud superos usquam locus, nec

M s

apud

apud inferos. Ibo ad Deum Patrem? at hunc peccatis offendi. ibo ad Spiritum ejus sanctum? at hic non audit peccatorem, nisi reconciliatum Patri. ego reus loquor. Implorabo Angelorum gratiam? at hi mori nesciunt. mihi moriendum est, nam peccavi. Invocabo coelos, & tot creaturarum clementiam. at peccavi homo. exedundum mihi homini est, quod intrivi homo. Perimus, perimus miseri. conclamata res est. montes cadite supra nos, colles obruite nos ab aspectu & vultu irati & ultoris Dei. Vincula mortis circumdederunt me, in mortis umbra ambulo, flagellor intus scelerum furiis. Deus noster, Deus noster, quare dereliquisti nos? quare? perditio mea ex me est, culpa mea est, pravariatio mea est. Cur tristis es anima mea ad mortem? Crux in oculis est. salva res est. Ad te Iesu pendentem confugio. te intentis oculis vadem & sponso rem meum insueor. absit mihi lxtari & gloriari, nisi in cruce tua, per quam mundus mihi crucifixus est, & ego mendo. Iesu Christe, ut caput habes inclinatum ad osculandum me; ut cervicem inflectis, ad prosequendum me; ut moribundis me ocellis adspicis, ad servandum me; ut manus extendis, ad invitandum me; ut brachia exporrigis ad amplectendum me; ut sanguinem fundis, ad redimendum me; ut vulnera ostentas, ad sanandum me; ut pedes fixos toques, ad succurrendum mihi. ut totus pendeas in solatium meum, in redemptionem meam, in salutem meam. Tua crux misericordiae divinae & iustitiae conciliatio est. Tua crux Patris placatio est, & mea propitiatio. Tua crux restaurat per hominem, quod subverterat homo. Tua crux & gratiae spectaculum est, & poenae: & maledictionis & benedictionis; & doloris & amoris; & ignominiae &

& gloriæ: & mortis & vitæ. Ad eandem crucem suspirant animæ piorum & gaudent, cadunt & surgunt, vident languores suos & medelam inveniunt. Ab eadem cruce fluunt amaritudines peccatorum nostrorum & dilectionis divinæ fontes uberrimi & suavissimi. In eadem cruce rubent transgressionis nostræ, instar sanguinis & corallii. in eadem cruce nive candidiores reduntur. Per eandem crucem descendo ad inferos peccati reus. per eandem crucem adscendo in cœlos à peccato indemnis. Ex eadem cruce pendent chirographa omnium nostrum, de non solvendo. Ex eadem cruce pendent codicilli veniales de spondendo. Quid obmurmuras impietas? quid dubitatis de tota re incredulæ mentes? At non negat Iesum passum Iudæus, non negat gentilis. ille, quia se occidisse fatetur. hic, quia suspensum è cruce vidit. adsunt testes Evangelistæ quatuor, quibus in tanta veritatis luce, à Iudæis Christiani nominis hostibus nunquam scripto contradictum est. adest testis Dionysius Areopagita, qui Christo patiente, in hæc verba erupit: aut Deus naturæ patitur, aut mundi machina laborat. testis est Phlegon Trallianus, Adriani Imperatoris libertus, qui quo tempore crucifixus est Iesus, eclipsin illam præter naturæ ordinem notavit. Afferunt idem ex gentilium commentariis Eusebius, & Lucianus Antiochenus presbyter, ad Iudices inquit: Scrutemini annales vestros, videbitis tempore Pilati cessasse lucem media die, & fugatum solem, dum Christus pateretur. Ad eosdem libros ablegat Tertullianus Ethnicos in Apologetico suo adversus gentes. In tanto testium veritatis numero ecquis ambigat, quin *fidelis sit sermo, & omni acceptione dignus, Christum venisse in hunc mundum, ut peccatores salvos faceret.*

Quare accedite ad crucem Christi peccatores, sive ex Agare serva, sive ex Sara libera nati. Quid rependemus Domino pro tot beneficiis? pro hac misericordia & gratia exemplo. Vnum petit crucifixus, ne peccemus amplius. *Mortuus est semel, ut nos peccato moriamur in perpetuum. Et vetus noster homo cum eo crucifixus est, ut aboleatur corpus peccati, ne posthac serviamus peccato.* Qui facit, iterum Iesum in vincula reponit, iterum flagellat, conspuat, & ridet, iterum cruci affigit. quot animam polluimus peccatis, tot clavis transfigimus denuò manus pedesque; tot ictibus percutitur illi caput; tot spinis pungitur; tot vulneribus laceramus filium Dei; toties perforamus innoxium latus, tot sudorum, tot sanguinis, tot lachrymarum fluvios extundimus Servatori nostro. Illudit liberatori suo, qui se hosti iterum devovet. frustra sanguine Christi mundamur à peccato, si ut immunda sus, ad volutabrum redimus. Exite mecum è circulo peccatorum, dum circulum passionis & miserationum Christi decurrimus. Audes, quisquis es regum, principumque, vincere innocentem, cum hæc innocentis Iesu vincula cogitas? Audes conspuere vultum proximi & floccifacere minorem, cum miserandos vultus crucifixi vides? Audes verticem inferre cælo, cum impositam capiri coronam spineam spectas? Audes illudere Deo, cum illudentes Christo servos intueris? Audes flagellis discerpere testes mortis Christi, & in membra ejus scivire, qui in ipsum caput indignè ferociisti? Audes oculis usurpare mundi ineptias, cum mortis umbra involvi oculos Iesu adspicis? Audes auscultare sugillantibus Christum, cum languidas morientis aures cernis, ne te sugillet Sathanas?

thanas? Audes extensa manu latrocinari, cum manus istas extensas respicis ad salutem tuam? Audes sacrilegus esse, & manus polluere raptis, cum perfossas & sanguine aspersas manus meditaris? Audes mendax & adulator effrene os recludere, cum ad silentem coram iudice Iesum advertis, ne tuum crimen proderet? Audes intemperans gulæ delicias facere, cum acetum biberit Iesus, ne austeritatem divini furoris gustares tu? Quid vulneribus gloriaris miles? Hæc vulnera supputa, quæ te salvum præstabunt integrumque. Quid latus hauris enicæ per temeritatem? hebescet tibi ensis, & mucro, ad transfixum lancea latus. Quid acceleras pedes, ut noceas? stant immobiles Christo pedes, ut prosint tibi. Sanguinem fundis? ille in cruce pro te fusus est, ne tu sanguinem funderes. Qui sceptra aliorum rapitis, qui purpurati in solis sedetis, ad chlamydem Christi respicite, ad arundinem, quam pro sceptro gessit. irradiet maiestatem vestram Iesu humilitas, & splendetis magis. interstinguite titulos vestros vocibus cruci inscriptis, & vera nobilitate fulgebitis.

Agite omnes, & gressus accelerate ad eandem crucem, in qua pendet. sarcinas peccatorum suorum quisque ex hac suspendat, hic excutiat, hic deponat, ut omnium remissionem impetret. affigite cruci omnes criminum formas, ut cum ipso moriantur. Hæc cum fecerimus, adscendite mecum in crucem latronis poenitentis, & peccata confitemini, ut & nos audiamus clementissimam vocem: *Hodie mecum eritis in Paradiso*. Nondum dimitto vos. iterum adscendite in crucem Christi, & osculamini filium, traditum pro vobis in mor-

tem. tangite caput salutiferum, tangite manus medicas generis humani, tangite os pacificum, tangite latus vivificum, tangite sanguinem preciosissimum, tangite pedes officiosissimos. Adspicite intenti longitudinem, latitudinem, profunditatem, sublimitatem crucis Christi. Longitudinem, quæ tanta est, quantum à peccato distat gratia. Latitudinem, quæ tanta est, quantum est intervallum inter merita Christi, & nostra debita. Profunditatem, quæ tanta est, quanta est immensitas amoris Christi erga nos. Sublimitatem, quæ tanta est, quanta est sublimitas misericordiz, favoris, benevolentiz, bonitatis, clementiz, charitatis, dilectionis divinæ. Non loquor poëtarum commenta. docuit me ista verba loqui omnium Apostolorum disertissimus, ea periodo, qua nulla numerosior, nulla sanctior, nulla efficacior, nulla diviniore est in toto Scripturæ à capite ad calcem contextu. Periodus hæc est: *Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælis & terra nominatur, ut det vobis secundum divitias gloria sua, virtute corroborari per spiritum ejus, in interiori homine, Christum habitare per fidem in cordibus vestris, in charitate radicati & fundati, ut possitis comprehendere, cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo & longitudo & sublimitas & profunditas, scire etiam supereminentem scientiam charitatem Christi, ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.*

Vos jam alloquar, quibus atria & cubilia fulgent tapetis, proavum imaginibus, armis, sclopetis, clypeis, hastis, vexillis, navibus. alia ornamenta, alium fulgorem à cruce Christi petite. Vbi majorum pendent vultus, suspendite juxta vultum morientis Iesu, ut partem sæpe scelere nobilitatem hac scena redimatis.

matis. Vbi Czfares fufpenfos videtis , fufpen-
 ditate animo Iefum orantem pro vobis , lachry-
 mantem pro vobis , fudantem pro vobis. Vbi
 infignia gentis veftrę pendent , fufpendite jux-
 ta ligatum , percuffum , flagellatum Iefum ,
 & prę his infignibus fordebunt ftantes in cur-
 ribus Æmiliani. Vbi tapeta & Serum velle-
 ra fplendent , ubi veftes coccinum & purpu-
 ram bibunt , bibant purpuram fanguinis Chri-
 fti , ftillantem è vulneribus ejus. Vbi vaturn
 fabulas & figmenta fufpenditis , Prometheos ,
 Tantalos , Ixionas , Sifyphos , fufpendite po-
 tius pendentem inter latrones Iefum . Vbi
 fpurcos amores exhibent tabulę , fpectentur
 ftantes Mariz & Magdalenę. Vbi tot artis do-
 cumenta afficiunt oculos , afficiant animos
 noftros tot charitatis Dei erga nos documen-
 ta , quę in cruce explicuit fofpicator nofter.
 Adfpicite hęc , non in tabellis folum , fed affi-
 dura pia mentis meditatione. Adfpicite , fine
 adoratione & veneratione , fed non fine cor-
 rectione & emendatione . Et vos elegantię
 omnis & nitoris ftudiofę matres , quę domos
 veftras ut cęlos habetis , qui fupellectilem
 duplicatis , non ad ufum , fed luxum ; quę fpe-
 culis , cortinis , aulzis , pulvinaribus , lucer-
 nis , conopeis , purpuriffis , Soli fulgorem fuum
 exprobratis : quę inauribus , calamiftris , pe-
 ctine , torquibus , gemmis , armillis , Cleo-
 patrę eftis , aliam vobis fupellectilem compa-
 rare. Pro fpecto animę veftrę , fit crux Chri-
 fti , fpeculum peccati , fpeculum pęnę , fpe-
 culum redemptionis. pro calamiftris fit coro-
 na fpinea. pro torquibus & armillis vincula
 & catenę , quibus vinctus eft pro vobis. cla-
 vos , malleos , virgas , quę percufferunt inno-
 centem , peccatores veftros eſſe cogitate , qui-
 bus

bus non luxuriantem per colla, per humeros capillum, sed cordis vestri sordes purgabitis. Etenim, simulachrum rei, cogitatio est. cum illa sacra est, sacra etiam hæc est. Hæc cum sacra est, non potest non cogitatio sancta, efficax esse incitamentum ad pietatis virtutisque studia. Dico verissima. intellectus fit omne illud, quod intelligit, non reapse, sed repræsentatione. Crucem cogitate, crux est. clavos crucis cogitate, mens clavus est. vulnera Christi, vulnus est, sanguinem, sanguis est, similitudine, non re. Iam, impetratam per sanguinem Christi vulnerati & crucifixi peccatorum remissionem cogitate, Ecce, mens peccatrix per sanguinem Christi se purgatam videt & gaudet. Cum talis est mens, cum hæc volvit frequenter, cum attendit pia devotione, audacter loquor, impossibile est peccare illum, ista qui cogitat, quia ex Deo est.

Iam vos accedite ad crucem Christi, qui afflictum, ægrum, mutilum, vel morbis vel martyrio corpusculum trahitis. Passus est pro vobis, relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus, qui peccatum non fecit. Adspicite in cruce pontificem vestrum, qui lachrymis suis, suspiriis suis, precibus suis, cum clamore valido, verberibus, flagris, crucis doloribus, didicit vobis condolere. ingemiscitis vos? ingemuit prior, fletis? flevit. suspiratis? suspiravit. doletis? doluit plus. Qui lapidibus obtereris, Stephane protomartyr, Christo te solare, qui tot calamitatibus, velut lapidum segete, obtritatus fuit. Qui clavis terræ affigeris, Matthæe Apostole, Iesu tuo te solare, qui cruci clavis affixus hæsit. Qui funibus traheris & distraheris, Marce Euangelista, Iesum intueri funibus vinctum tractumque. Qui veritatem

tatem Euangelicam sanguine tuo obfignasti; Luca Euangelista, in magnum hunc veritatis testem oculos converte. Et tu dilecte Iesu Christo, Iohannes, cum in Pathmum exul relegaris, cogita, ante te in Ægypto exulasse dominum tuum. Cum cruci affigeris, Petre, inversus, pro solatio putasti vel ipsa crucis forma differre à Servatore tuo. Cum caderis, cum capite mulctaris, Paule, *reliquias adimpleas passionum Christi, & stigmata Domini Iesu in corpore tuo portas*. Sed melius tecum agi sentis, quam cum Christo crudeliter crucifixo. Cum excoriaris, Bartholomæe, fers patienter, quia vibicibus & flagellis discerptum Mediatorem secutus es. Quibus oculos tyranni effodiunt, oculis se solentur expirantis Iesu. quibus manus præscindunt, manus istas perforatas fide exosculentur. quibus linguam eximit furor mundi, pudor non sit silere, nam siluit reus pro nobis Christus. Quos flammæ ustulant vivos, flammis amoris erga crucifixum toti exardescant. Quos aquæ suffocant, rivis lachrymarum Christi reviviscant. Discant omnes obedientiam, sicut ille ex iis quæ passus est didicit. Postremum, vos adeste, quotquot fallaci mercatura, velut triginta siclis, Dominum venditis. Ne credite siclos Iudaicos periisse. tinniunt indies in ærariis vestris. nec mercatores solum, sed quemlibet peccantem exercet sceleratum hoc Iudæ peculium. Dicam vobis inscriptiones singulorum siclorum, ne credatis me falsum dicere. Primus siclus Impietas inscribitur. illorum est siclus, qui vendundis emendisque mercimoniis Deum non timent. Secundus blanditiæ sunt & dulciloquia, quibus velut osculo saluamus e mentem, ut fallamus. Tertius mendacium est. illum siclum omnes officinæ

officinæ habent, quoties mendacio extrudunt minus vendibiles merces. Quartus astutia est, cujus malis artibus mercium precia surgunt caduntque. Quintus fraus est, qua filemus rei venditæ vitium. Sextus stoliditas est, qua felicitatem pecuniis æstimamus. Septimus arrogātia est, qua præstare putamus nos, ob hoc, quod siclis abundamus. Octavus invidiæ siclus est, quando dolemus, quod locupletiores sicli sint aliis. Nonus malitiæ est, qua depreciamus merces alterius, quantumvis optimas. Decimus temeritas est, quæ siclos ab inferis petitem abijt, quæ per glaciem, per iratum & procellosum mare, per saxa, per ignes navigat, siclorum amore. Undecimus luxuriæ est, cum siclos absorbet voluptatum ingluvies. Duodecimus ebrietatis est, quæ siclos pleno auro proluit & spumantibus patetris exhaurit. Decimus tertius gulæ est, quæ siclos Sybariticis mensis vorat. Decimusquartus perfidia est, quæ cum Domino suo & amico convivatur, quem in animo habet prode- re. Decimusquintus Simonia est, quæ pontificatum emit pecunia & ære licitat sacra munia. Decimussextus schismatis est studium, cujus nullum apparuit vestigium in Christi tunica. Decimusseptimus calumniæ est, quæ hæresin & falsa dogmata affricat Christi membris, à quibus alienissima sunt. Decimusoctavus vindictæ est, quæ siclis latrones nocendique artifices in innocentium perniciem redimit. Decimus & nonus regnandi sitis est, quæ siclos, plus quam triginta, impendit, ut vastitatem faciat & Europam omnem manifestæ objiciat Ianienæ. Vigessimus pertinaciæ est, quæ erroribus receptis mordicus inhæret, quia ad comparandos siclos utiles sunt. Vicesimus primus igno-

ignorantia est, quæ Dominum gloriæ & imitatores ejus crucifigit vel affligit, quia nescit, quid faciat. Viceſimus ſecundus luxuſ eſt, qui ſiclos publicos in reſ nihili abſumit. Tertiuſ ſupra vigefimum exlex militia eſt, quæ veſtimenta Chriſti prædam habet, quæ per neſaſ abſtulit. Vigefimuſ quartuſ injuſtia eſt, quæ alteri ſuum neſcit dare. Vigefimuſ quintuſ crudelitaſ eſt, quæ tunc maxima eſt, cum miſeris, cum captivis illudit. Vigefimuſ ſextuſ hypocriſiſ eſt, quæ ſanctimoniæ ſpecie veſtem diſcindit & peccandi ſibi com meatum facit. Vigefimuſ ſeptimuſ eſt timor Cæſariſ, ne ſicliſ ejus & gratia excidamus. Vigefimuſ octavuſ præſidentia eſt, qua Petri nobiſ & petræ videmur, & ad primum levioriſ periculi inſultum, Dominum negamus. Vigefimuſ nonuſ impœnitentia eſt, cum ne quidem cruci affixoſ & in ipſo agone mortis poſitoſ, peccatorum pœnitet. Trigefimuſ avaritia eſt, in cujuſ margine ſcriptum, Avaritia hunc nummum excudit. Non fabulor A. reſ ſeria eſt. munduſ pro foro eſt. omneſ mercatoreſ agimuſ. eſt aliquid vitiorum ſinguliſ, ſuper quo contrahimuſ libenter. ſicli parabolici ſunt, quibuſ Dominum & virtuteſ, quæſ noſ docuit, vendimuſ ſacerdotibuſ & populi primoribuſ, hoc eſt Sathanæ, carni, mundo. Hi ſicli ſunt, quibuſ fallimuſ & fallimur ipſi. Reddamuſ ſicloſ ſacerdotibuſ. avaritiæ ſuum, nam peſſima ſacerdoſ eſt, fraudi ſuum, mendacio ſuum, hypocriſi ſuum, nam Phariſæorum & Scribarum filia eſt, ſinguloſ ſinguliſ vitiis, quorum nominibuſ valent. Ita crux Chriſti vobiſ & mihi recuperatæ ſalutis erit authoramentum, & ſanctioriſ vitæ exemplum & argumentum. Denique, ut poſſit

ſtema

postrema verba loquar, A. C. mecum Iesum
Christum in cruce expirantem, non lignum, ita
affamini :

Iesu Christe, tuas humilis prosternor ad aras,
Et veneror mortis celsa theatra tua.
Tu pateris, sed culpa mea est : tu criminis expers
Supplicii pendis tristia fata mei.
Se peragit natura ream. tu victima luges.
Alterius scelus est alteriusque dolor.
Nomina debemus. sed tu uadimonia praestas.
Nostraeque sat facilis debita sponsor habes.
Dextra tibi perfossa riget ; mea sola scelestæ est.
Nec sentit poenam noxia dextra suam.
Innocuum qui mucro latus transfixit, aberrat.
Debentur lateri vulnus & hasta meo.
Improbis immitti linguam tibi lavit aceto
Miles. at hac nostram proluat unda sitim.
Spinea regalem tibi cingit adorea frontem.
At pudor humani nominis illa fuit.
Cur secat immerita tergo vibice flagellum ?
Et cruor è sacro corpore fusus abijt ?
Hoc tergo Iudææ feri. mea perfida vita est.
Perfida mens, studiis perfida lingua suis.
Exspuit in sacros vultus sceleratus Apella.
Conspue me : vultus gloria nulla mei est.
Heu, strinxere tuas adamantina vincula palmas,
Brachia erant vinculis nostra liganda tuis.
Quid captive gemis ? damnati carceris umbra
Me tegat & fraudes abdat opaca meas.
Latro datur socius, miti lupo imminet agno.
Et numerum impietatis cum pietate facit.
Iste latro collega mihi consorsque malorum est.
Talis ego merui parte sedere chori.
Iudicis ipse tui toties absolueris ore.
Sum sceleris iudex testis & ipse mei.
Heu miser, infamis libras mala pondera ligni.

Et

Et proprii portas busta futura rogi.
 Me grave lassat onus, vitiis succumbere doctus
 Debebam merita succubuisse cruci.
 Christe, quid exanimi ducis suspiria planctu ?
 Verberat & patrios mæsta querela lares ?
 Me me ; adsum, qui feci, in me converte furoris
 Fulmina, me media desere morte Pater.
 Quid pia, quid moriens claudis tua lumina, Iesu.
 Sola fuit fonti hac debita pœna mihi.
 Crux salve veneranda. mei medicina doloris,
 Spes mea, peccantium portus & ara precum.
 Præsidium miseris, fidei tutela labantis,
 Unica Christiadum gloria, vita, salus.
 Hoc merito nos, Christe, beas, altare, sacerdos,
 Victimæ. cuncta unus, jam minor ipse Deo es.
 Orat tibi prono pendent proclivia vultu:
 Oscula vis populo figere blanda tuo.
 Sunt expansa tibi totum amplexantia mundum
 Brachia, & hic speciem gestus amantis habet.
 Dextera Iudeos invitat, at altera gentes.
 Sic moriens cunctos vivere, Christe, cupis.
 Destillat madidis lacrymarum flumen ocellis,
 Abluat ut lacrymæ flebilis unda meas.
 Et qui sæda lavat peccantis crimina mundi,
 Sanguinis ex isto corpore rivus abit.
 Gaudia nostra dolor peperitque infamia famam.
 Et mea captivus libera colla facis.
 Qua te flagra premunt, flagris me absolvere possunt.
 Et ne cadar homo, caderis ipse Deus.
 Cingit spina caput. sed, qua marcescere nescit,
 Facta meo capiti spina corona fuit.
 Gestat arundineum regalis dextera sceptrum.
 Ne desint titulis sceptræ futura meis.
 Defereris, ne me pereuntem deferat æther.
 Et tua sit questus meta querela mei.
 Mors tua vita mihi est, atque isto funere pascor.
 Quæcumque tibi rapiunt, date mihi fata diem.

Cur timeam ? fidei una mea fiducia crux est.

Cur timeam ? rigidas crux fugat una minas.

Cur peccem ? tanti Sponsoris morte redemptus.

Cur peccem ? gemitus cum subit hora tui.

Hac facies, hac mœsta Dei pendentis imago,

Nec nos peccantes, nec fuit esse reos.

D I X I.

R E C I T A T A

Fuit in Illustri Amstelodamensium Gymnasio,

XXV MART. CIO IO C XLI.

Ad Illustrissimum Principem

FREDERICVM HENRICVM

Principem Auriacum, Comitem Nassaviz, &c. Gubernatorem Gelriz, Hollandiz, West-Frisiz, &c.

GRATVLATIO PANEGYRICA.

Illustrissime Princeps:

Facit contemplatio, sensusque publicæ felicitatis, ut quos honores divinis pariter & humanis consiliis summos adeptus es, Tibi gratulari audeam, eâ oratione, quæ nulli nostratum invidiosa, exterorum nullis, præterquam hostibus, ingrata esse potest. Vti enim ad hoc maximæ dignitatis & imperii fastigium, non ambitio Te, aut luxuriantis fortunæ cæcus favor, sed perspecta Belgarum populo virtus, animiq; fortitudo, & gentis Auriacæ ingentia merita evererunt; ita nulli grave esse potest tanti nominis tui incrementum, nisi cui expedit sine reatore esse avitæ libertatis vindicem Rempublicam. Etenim post noctem, quam pene supremam habuimus, defuncto fratre Principe, novum sidus illuxisti, cujus ortus, quasi novi Solis, lucem caliganti patriæ reddidit, & publici mœroris invisam tempestatem subita serenitate discussit. Ut dubium sit, utrum major fuerit conceptus ex morte Invictissimi Herois dolor, an ex hisce imperii tui auspiciis commune gaudium. Certe paria sint oportet. Nec dispar esse potest occidentis & nascentis virtutis æstimatio. Et ita nobiscum comparatum est, ut quorum

rum bonorum jactura dolemus quam maxime eorum accessione, quum summa illa sunt, gaudeamus non minus. Quantum enim in Fratre amisisse nos fatemur, tantum in Te recuperasse certa animi fiducia credimus. Et si sub illo floruit inclytum Fœderati Belgii imperium, sub Te, quam adeptum est securitatem, & gloriam, porro inviolatam conservabit. Non poterant profecto Potentissimi Fœderati Belgii Ordines sapientius tantarum rerum momenta moderari, nisi ut in eadem domo familiaque Imperii vires remanerent, cujus nomen colere venerarique assuevimus, & in qua salutis ac præsidii nostri firmamentum ac robur omne fato quodam repositum fuisse videtur. Fuit illa Nassaviorum domus, cœlitus delapsa progenies ad Imperia Belgarum; quæ primum Belgio universo Præfectum dedit Engelbertum Nassavium propatrum tuum, cujus ductu quum res maximas in Gallia Flandriaque gessisset Cæsar laudatissimus Maximilianus, florentissimis cum Belgii nationibus præfecit. Quem securus Henricus Nassavius, Engelberti è fratre nepos, non solum potentissimo exercitui Caroli Quinti Cæsaris in Galliis dux præfuit, verum etiam Brabantiz universæ, aliarumque Provinciarum, ejusdem Imperatoris nomine, gubernacula tenuit. Nec minor laus fuit propatruelis tui Renati Cabilionensis, Arausionensium Principis, Hollandiæ, Zelandiæ, Frisiæque gubernatoris, qui postquam Gelriæ ducatum Caroli Cæsaris imperio adjecisset, felicissimos blandientis fortunæ successus præmaturâ morte finivit. Mox ad patrem tuum Gulielmum devolutus Auranziæ Principatus, & Hollandiæ, Frisiæ, ac Ultrajecti, Præfectura; in qua ita se gessit Princeps consideratissimus, ut quum se & Patriæ & Regi suo

fuò sacra fide obstrictum sciret, non prius à Rege defecerit, quam postquam ille rex esse desisset, nec patriæ custodiam deposuerit etiam tunc, quum empti latronis metu ea defendenda esset, & magna mercede parricidis veniam fecisset regius furor. Et quanquam nulla calamitas par ejus morti ab irato Numine excogitari potuit, tamen magnitudinem rerum, quas difficillimis temporibus egit, intuentibus, credere licet, tantum Principem Deum accommodasse turbatis Patriæ rebus, ut non nisi extincta tyrannide, partaque libertate, cum origini suæ, hoc est, coelo repeteret. Post hunc, gravissimis Hispanorum odiis ac periculis circumseptam Rempublicam, Gubernatoris titulo, assecutus est Mauritius frater, qui bellum sub Patre inchoatum tanta in rebus agendis promptitudine, celeritate ac felicitate gessit, ut hostem, qui lacessiverat prior, fractis jam ultrà Herculis Libérique terminos viribus, induciarum leges accipere coegerit. Et sanè, si causam potuisset, non alium ipse belli sui Imperatorem electurus fuisse videbatur. Itaque nomen ejus & famarum per totum orbem diffusa, gentibus etiam exteris admirationi ac terrori fuit; & non modo eorum hominum, qui nunc sunt, gloriam, sed etiam antiquitatis memoriam superavit. Huic Principi quum successor quæreretur, non poterat præter Te eligi alius, qui ad hanc spem genitus & educatus, non majores solum, sed & jam nuper Patrem Fratremque tantorum muniorum consortes habuisti. ut quoties hos mente circumferres, toties in altero singularis prudentiæ, in altero fortitudinis militaris cum fortuna conjunctæ imaginem recognosceres, & per vestigia utriusque decurrens, sicuti generi, ita & magnitudini amborum succederes.

N

Vtique:

Vtique istis Ducibus ordinata primum disciplina militaris, viresque civitatum, non minus bellandi arte, quam virtute firmatz; ut quibus studiis imperii nostri fundamenta jecit Pater, opes publicæ ac privatæ, bellicque laudes sub Fratre creverunt, iisdem totius operis gloriam consummares. Nec solum profectò maximorum Principum cognatione, velut honesto quodam sanguinis præjudicio, Reipubl. gubernaculis admotus es, verum propriis virtutibus id fieri meruisti, quod citrà ullius invidiam, omnium applausu, veluti cœlesti oraculo, factus es. Non militari impetu ac inclinatione, quod Romanis Imper. familiare, sed consilio & ratione electus es; si modò eligi potuisti, qui solus tantæ moli sustinendæ idôneus superfuisti, nec tam augustæ gloriæ vicinum magis paremve alium habuisti. Opus erat Milite, cujus tu partes omnes explevisti, tū mortis, cujus metus cæteros exanimat, perpetua cōtemptione, tum gloriæ laudisq; insatiabili cupidine. Opus erat militis Duce, quem ita hætenus expressisti, ut non nisi sero factus videaris, nec doctrina usuque solum, sed naturæ beneficio Imperator esse credaris. Opus erat rerum, quæ domi sunt, gubernatore, quem excelsæ indolis moderatione, rara humanitate, erga cives benevolentia, & prudenti consilio, omnibus numeris absolvis. E ludo & pueritiæ disciplina in militiæ disciplinam profectus es, & tyrocinii rudimenta sub fratris militia deposuisti. Expugnatâ jam tum ab eodem Gertrudisbergâ, validissimæ urbis Dominio simul ac Præfecturâ auctior, patriæ hæreditatis sortem inclyti sanguinis ac nominis fama illustrasti. Adolefcens ordines & signa duxisti, & majore, quam ferebat ætas, animo hostem petiisti, non ante potens tui, quam maximi parentis manibus

Hispa-

Hispanorum sanguine parentasses. Omnia facilius, quam moram ferre poteras. Cunctatio servilis, statim exequi militare ac regium adolescenti videbatur. In acie animus & armis erat, & victoriam jam animo præconcupiebas, si tantum ante signa & phalanges tuas stare potuisses. Quin etiam, quæ leviora haberi solent in re militari, charum te ac venerandum efficiebant, exercitatio armorum quotidiana, inter ipsos milites gregarios conversatio, vigorque militaris. Fratri perpetuus comes adharebas, qui tot urbium victor, tot præliis superior, tot classium domitor, nunquam sine Te victor fuit, sed uri consilii periculique, ita laudis quoque & gloriæ consortem esse voluit. Ibas in hostes, ipsis cuneis immixtus, nec honestum esse ducebas de illo triumphare, quem non lassisses ipse. Leve credebas nominis tui auspiciis pugnari, nisi bellorum discrimini te offerres ipse, mucrones in ora hostium dirigeres, collato pede pugnares, ordines turbares, nec nisi prostrato hoste gradum promoveres. Ita non Ducis solum, sed & militis munia executus es; nec disciplina solum ac jussis, sed exemplo etiam & factis prævivisti. Vidimus vultum ducentis in prælium milites, obsidentis urbes, fugantis obsidentes, obsessos liberantis, & equites ad bellum excitantis; jam patriæ libertatem, jam hostium spolia, jam inveteratæ virtutis documenta, & immortalis gloriæ præmia pro concione commemorantis. Ne vero major esset armorum quam prudentiæ tuæ laus, in eunte adolescentia in Concilium Status (quod vocant) adscitus, bellicas res consiliis quoque tuis moderatus fuisti, & eas sententias dixisti, quæ summam prudentiam cum summa animi excelitate conjunctam indicarent. Peditum:

N 2

agmina:

agmina postquam feliciter duxiffes, tandem totius Belgici equitatus imperator fuisti, & maximum belli nostri robur ac septum cura tua fulcivisti. Nec poterat arctis patriæ limitibus concludi sublimis animi tui vigor. In Britanniam legatus mitteris, & initum olim cum Elizabetha foedus restaurans, à Iacobo Rege veteris societatis subsidia facile impetras. Reversus, urbibus, propugnaculisque omnibus, quotquot in Elandrica ora Potentissimis Ordinibus parent, gubernator præficeris, & futuræ dignitatis præludia auspiciæque capis. Etenim, quum in belli Duce hæc inesse oporteat; scientiam rei militaris, animi fortitudinem, & auctoritatem; quis Te scientior esse potest? qui militiæ præcepta non solum à Fratre accepisti, sed & dedisti ipse; nec quæ dedisti, ex alienis semper judiciis, sed ex propriis quoque bellis ac victoriis hausisti. Puer, vir, domi, foris, armis, consiliis, pace, bello, arte, robore, eques, pedes, terra, mari, miles, dux, vel gessisti bella, vel quæ gereres, cogitasti. Quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus urgendo trahendove bello modus, expedire, propriæ tuæ laudes sunt. Ut pedestres, ut equestres ducendæ turmæ, ne locum deserant, ne ordines turbent; ut munire castra, ut ducere fossas, ut committere exercitus, ut eosdem revocare oporteat: denique quæcunque evenire in acie ac præliis possunt, omnia campestri meditatione prænovisti. Fluminum tractus, Mosæ, Vahalis, Rheni, Isalæ, Scaldis vada, profunditates & flexus, urbium, propugnaculorum, portuum situs, ac robora, aperta tibi sunt. Et, quod in Annibale laudat Livius, non minus hostium, quam tua loca explorata habes. Fortitudinem vero animi in iis perspicere licet, quæ vel cum aliis, vel sine aliis magna præclaraque egisti. Tu

comite

comite Briaulteo, aliisque Gallicæ nobilitatis Ducibus, è castris digressus, & Mendozæ insidiis circumventus, insigni fortitudine Te tuosque expedivisti, & periculi magnitudinem laudi ac commodo deputasti. Nec enim temere adversa casuum estimat, quem fortuna subinde decepit. Tu ad Roram amnem, circumfusus undique hostibus, captus pene, capi tamen non potuisti, & cum victus videreris, verso in desperationem consilio, non sine numine victoriam reportasti. Pugnant utique pro te celebrati nominis fama, & illa ipsa, quam dixi, desperatio, ingens ad contemnenda pericula incitamentum. Tu obsessam à potenti Rege Brunsvicensium metropolim summis obsidionis periculis liberaasti, tantaque id negotium confecisti celeritate, ut citius vicisse, quam venisse cognoscereris, ejusdemque liberationis author idem & nuncius fueris. Tu, cum ancipiti diu certamine in Flandria de summa pene rerum dimicaretur, ingens quoque tuis incitamentum fuisti, tum ad se tuendum, tum ad hostes fortiter incessendum. Tu Limburgensi agro, rigente bruma, ignes & arma intulisti, & non magna militum manu, in ipso hostilis terræ meditullio, Erkelium oppidum expugnasti, diripuisti, incendiisti. Trepidavit nuper subito cohortium tuarum adventu Brabantia, & illic militem Batavum stare obstupuit, ubi securitatis suæ & imperii sedem posuit summa Hispaniarum majestas. Et facile Nemetum terris jam pridem tristem servitutem avertisses, nisi læva fuisset iis Ducibus mens, qui blandis fœderibus circumventi, in gloriæ & singuli perire, quam gloriosissimi belli fortunam experiri maluerunt. Ita contemtrix illa mortis pro patria virtus latius se diffudit, quam ubi nata est; & heroicos ausus illic ex-

plicare conata fuit, ubi stirpis suæ originem ac cunabula veneratur. Adest quoque Tibi, quæ multum in bellis administrandis atque imperio militari valet, Auctoritas. Et, qualis laudatus ille Germanicus, visu & auditu juxta venerabilis, cum magnitudinem & gravitatem summæ fortunæ retines, invidiam & arrogantiam effugisti. De Felicitate nihil dicam, quæ quia in potestate nostra non est, nec virtutibus accenseri meretur. Eam tibi Deus summam præstet, & destinata salubriter potentius numen exequatur. Formam imperante dignam sortitus, non animis solum, sed etiam oculis civium servis. Imperium quoties cogitas, omnem Majestatem in lubrico positam prudenter cogitas, & inter maximam & ultimam fortunam nihil interesse edoctus, illam reverenter habes. Festinationem, temeritatemque prudentia ac consiliorum freno moderaris. In omnem occasionem intentus, nec tuæ dees, nec hosti suam subministras. Sed inter has præclaras & eximias virtutes tuas, maxime tamen se ostendit Comitas illa tua, & , quam à Batava gente habes, Humanitas; quæ ita in te elucet, ut ad hanc unam virtutem genuisse te videatur natura, studium exercuisse, felicitas servasse. Ita faciles aditus ad Te privatorum, ita liberæ esse querimonias finis, ut is, qui dignitate principibus excellis, facilitate par infimis videaris. Moderationem, modestiamque, in omni fortuna eminentia bona, propria habes, & , quod de Tito olim dictum, neminem à sermone tuo tristiores dimittis. Tua quoque hæc vox est, quæ olim fuit Trajani laudatissimi Principis : *Talem præstabo me Imperatorem meis, qualem optarem ipse privatus.* Quæ quum ita sint, minime fuisse

difficilis

difficilis deliberatio credenda est, quisnam potissimum tantis rebus, hoc tanto bello præficiendus esset. Mihi vero memoria vetera repetenti, & mentis oculos per antiqua avorum tuorum decora circumferenti, hæc sedet sententia, nulla te virtute majoribus tuis minorem futurum, qui nulli dignitate, opibus, animique celsitudine es inferior. Quid? quod rerum à te gestarum præstantia, velut quibusdam alis, sublata, cogitatione & spe multo jam ulterius provolamus. Nec sentit vovetque aliud Patria universa, quæ vota jam sua colligit, faustisque acclamationibus Gubernatorem suum gratulabunda excipit. Gaudent Illustrissimi Potentissimique Foederati Belgii Ordines, & quam summam habent potestatem, Te imperante ac vindicante illustriorem habent. Gaudet Baravia, singulari jure tua, & ei se vitam dedisse gloriatur, à quo vitam jam sibi securitatemque promittit. Gaudet Geldria, & illum se Ducem nactam lætatur, cujus industria propagatos imperii sui fines, Rhenum, Vahalim, Mosamque ab hostium incursionibus non semel defensos adspexit. Gaudent Toxandri, & cum omnium te ducem agnoscant, suum privato nomine compellant. Gaudent Trajectini, & inter Batavos ac Sicambros mediū utrorumque applausus suis applausibus excipiunt. Gaudet Nassaviorum familia omnis, & gloriæ suæ incrementa ex tua sperat. Gaudet civium quisque, quorum alii corpus, non virtutem, alii solum nomen patris immutatum esse dicunt. Omnes certatim te velut beneficū & salutare quoddam numen adspiciunt, æternis judiciis ambigentes, Dominum salutent, an Patrem. Iam militum totiusque exercitus applausus quantum tui vel ad-

mirationi dediti sint , vel charitate flagrent , testes sunt. Fremitus concursusque omnium , neminem solum gratulari finit. Ac ceteri quidem viciniore Principes ac populi , quanta omnes animorum alacritate recentem Præfecturæ tuæ nuncium acceperint , ex eorum Legatis cognoscere potuisti. Academia nostra , Reipublicæ hujus non ornamentum solum , sed & fulcrum , pariter Te Patriæ ac litterarum , Martis Palladisque tutorem veneratur. Quare capesse gubernacula florentissimarum provinciarum Princeps Illustrissime , quas fama rerum gestarum , opum affluentia , virium gloria terribiles fecit. Agitur in iis Nassaviorum gloria , quæ tibi à majoribus cum magna in rebus aliis , tum maxima in re militari tradita est : agitur salus tot sociorum atque amicorum , regum , principumque , qui suam felicitatem perniciemque à nostra sejungi non posse sapienter vident : agitur fortuna tot optimorum civium , quibus non salvis & pacis ornamenta & subsidia belli frustra requires. Exempla Tibi adsunt fortiter & feliciter capiendi imperii à majoribus illis tuis , quos immensa serie Cæsaribus annectis. Eminent inter illos Adolphus , Gulielmus , Mauritius , primi ultimique conditores magnitudinis & claritudinis Nassavicæ. Adolphus vir bello maximus , plus virtuti suæ , quam fortunæ debuit , & quum omnia sua salutis publicæ devovisset , se quoque tandem devovit ; docuitque posteros , difficulter possideri imperia , quæ cum potentiorum invidia possidentur. Gulielmus pater , ut cæteras ejus virtutes fileam , Lenitatem , Constantiamque , & in sævis undis tranquillum animum tibi transcribit. Ut gubernator in magna navi flectit ac regit omnia parvo motu ,

tu,

tu, ipse immotus; talis ille tuus genitor, periculorum securus, fluctuantem bellorum tempestatibus Belgicæ navem. Quid Mauritius frater? vixit carus suis, metuendus hostibus, utrisque venerandus, & satur gloriæ, satur vitæ, Te non imperii modo sui, sed & virtutum suarum hæredem reliquit. Fuit in illo vis animi incredibilis, laborum patientia propemodum nimia, fortitudo inter Europæos Principes excellens, consilium par animi fortitudini, scientia rerum Mathematicarum eximia, pietas denique erga parentem insignis; quam, Philippum paternæ cædis authorem non semel iustissimo bello ultus, orbi testatam fecit. Et, quæ summa numinis benignitas fuit, expectare eum fata, dum Oriente domito, aditoque nuper Occidente, quicquid mortalitas capiebat, nominis fama impleret. Quod si maternum genus spectare libeat, quod ex Gallicæ summis Principibus deducis, hic avum intueri Casparem Colinium, Gallicæ Admiralium, magnæ authoritatis, famæ, ac fidei virum, qui cum se totum puriori religioni consecravisset, vitam sibi crudeliter eripi, quam illam, maluit. Tu succedis, & iisdem virtutibus illos reddis, quorum sanguinem præfers. Non potest non rapi ad similitudinem eorum, à quibus fluxit, excellens indoles, & simulacrum refert cœlestis animi decerpta ab iis aura. Obsequeris vocanti Te ad magna Fortunæ, sed ita, ut virtuti illam ipsam debeas. Sine hac Princeps famam magnam habere potes, non potes bonam. Non convenire cuiquam imperium aiebat Cyrus, qui non melior esset iis, quibus imperaret. Nec firmum imperium esse potest, ubi illa exulat. Vti navigantium oculi in Helicem, ita in Principes suos versæ pleræ-

que civium mentes & oculi, non tam imperio, quam exemplo moventur. Arduum tuum munus est, & magnum, mole, cura, periculo. Bello præficeris gravissimo, sive hostem spectes, cujus potentia maxima est, sive rempublicam, quam defendi nostra aliorumque interest. Et cum alibi bella fuisse, & transisse compertum sit, hic sedisse & habitasse creduntur. Scilicet, fecit locorum oportunitas, & eorum conspiratio, qui magnitudini nostræ sunt offensi, ut consilia & arma undique Austriacorum vertērentur in has partes, & nostro hoc solo certamen certaretur, penè dicam, de Europa. Venisti in medium belli discrimen, ex quo non difficulter Te expedies, si, quod facis, Deum adhibueris in consilio, & nihil magni sine illo Numine te posse credideris. Habuit olim libertas nostra hostes potentissimos Romanos, & jam Hispanos habet, gentem, uti Annæus Florus testatur, *bellatricem, viris armisque nobilem, Annibalis eruditricem*. Vtrisque, cum in bella truderetur, opposuit causæ aequitatem, artem militarem, & invictum animi robur. Sed per gravissimas tempestates, & bellorum procellas, in hanc temporum felicitatem enavigavit, auctaque inter arma & enses imperii potestas, fama, & opes. Tu iisdem præditiis fretus, fortitudini animi, quæ in te summa est, consilium jungis; quorum alterum ex providentia timorem, alterum ex audacia temeritatem afferre solet. Vides magnos duces plura consilio quam vi perferuisse: nec temere Diomedis socium Ithacum assignare sapientiæ patrem. Bellum Hispaniense, gravissimis causis, magno animo, felici successu susceptum, continuas, & parentis tui infandam eadem porro expiare pergis. Vtique

que Belgis imperas, quibus pro aris & focus fortiter mori suavius semper fuit, quam ante eos. Imperas iis, qui bellis circumsepti, nondum tamen bello lassati sunt, nec pacem se habere posse, præterquam in bello, arbitrantur. Imperas, sed magnis rerum nostrarum adiutoribus, Gallo & Britanno, quibus opitulandi necessitatem non sociorum solum amor, sed & propriæ securitatis sollicitudo quam maximam imponit. Et est profecto is hostis, cum quo non de gloria aut propagandis imperii finibus pugnamus, sed de vita, & quod vita antiquius, avita libertate. Fatum quoque hoc est tuæ stirpis & domus, ut gloriæ suæ magnitudinem à miserorum tutela habeat. Dictum olim de Scipionum gente, natam eam ad Carthaginem vincendam. Ego de tua dixerim, natam eam ad sublevandos tyrannide & sædo servitutis iugo Belgarum populos. Pacem ab hoste nec petis, ne victi videamur; nec oblatam respuas, ne superbi victores habeamur. Nihil enim magis decorum Principi, quam ut sciant omnes, & suscipere illum iuste bella, & finire posse. Sed nullam admittes, nisi honestam & tutam. Secus non pax ea foret, sed servitutis pactio. Procerum populi hæc vox, hæc sententia est: Potius cum dignitate cadendum esse, quam cum ignominia servendum. E militia & bello subductum Respublica vocat, sed (ignosce Patria sic loquenti) non omni ex parte beata. Tu beare eam porro non desinis, dum Religionem & Iustitiam, certissima securitatis publicæ pignora, fortiter propugnas. Vtique hæ illæ virtutes sunt, quibus Principes Deos fieri Augustus perhibebat. Illa, cum Dei Optimi Maximi munus sit, in animos imperium habet, nec à nobis

bis divelli potest. Et cum Deo hominem, homines hominibus, hos ipsos Principi suo alliget, vincula illa dissolvi non patitur. Vnam sententia frustra expectabis, quia suam quisque impensius amat; unam animis optare licet, quia plures Christiani sumus; quos urcunque opinio & doctorum placita dividant, cœlestium bonorum sensus communioque arctius junxisse debebat. Occurrit supplex Iustitia, & ad pedes tuos provoluta, se quoque laciniam vestis tuæ attexi postulat. Dum se commendat, cives suos tuosque commendat, summi, medii, infimique ordinis. Tu Curia ac juris summus præses unicuique suum das, ne inferiores vim patiantur, nec superiores contumeliam accipiant. Non minus enim te civibus datum arbitraris, quam tibi cives. Et sicuti sidera splendorem non habent, nisi ut usibus mortalium inserviant: ita nec Tu dignitatem hanc, nisi cum officio conjunctam, habes. Iustitiæ clementiam & lenitatem admisces, & in hoc fastigio non magnus magis, quam bonus audire desideras. Amari siquidem à popularibus, metui ab hostibus, digni principis est. Famam, jam præsertim in theatro ejus positus, serio curas; & cum reliqui mortalium ea, quæ conducunt, maxime sectentur, Tu præcipua rerum tuarum ad illam dirigis. Quare temporibus tuis dicendis non deerunt decora ingenia, & grata posteritas prosperam tui memoriam circumferet. Nec minus lætus hic Inaugurationis tuæ orietur dies, & salutaris Belgis tuis, nec Belgis tantum, sed & vicinis, nec vicinis tantum, sed & longe diffitis; etiam iis, qui adversa nobis vestigia prementes, alia sidera, aliud cœlum vident. Plura dicerem, nisi apud Deos Principesque paucos sermone utendum scirem.

Facit

Faxit Deus immortalis , stator vindexque huius imperii , ut quam libertatem avitam insignis Nassoviorum prudentia , Procerum , civium , militumque egregia virtus , & ante omnia cœleste ipsius numen hactenus defendit , tutam porro inviolatamque conserves ; & Parenti fato dispar , Fratri felicitate par , utrique animi magnitudine simillimus , Te officiaque tua omnia Patriæque Patrique æternum consecres.

D I X I.

P A-

P A N E G Y R I C V S,
 Quo Illustrissimo & Excellent. Principi,
 F R E D E R I C O H E N R I C O,
 Arausionensium Principi, Comiti *Nassovia*, &c. Hollandiæ, Zelandiæ, &c.
 Gubernatori, Supremo militiæ nostræ
 terrâ marique Duci, &c.

Expugnata fortiter S Y L V æ - D V C I S
 laudem gratulatur Autor.

Obfidionem fama clarissimam,
 opere, laboribusque gravem,
 insignem casibus, cædibus
 atrocem, confecisti, propitio
 Numine, *Princeps Illustrissime.*
 Prævivisti victor. Subeunt vi-
 ctoriæ tuæ testes ac præcones
 plurimi, qui quam omnem ab ingenio, indu-
 stria, ac eruditione impetrare possunt dicendi
 facultatem, tantæ rei certatim applicant. Vtique
 interest præsentis seculi, magnorum Ducum
 præclara facta grata mente recognoscere, &
 futuri, eadem velut antè oculos posita habere;
 ne aut oblitterata inertia nostra virtus in vivis
 læsqueat, aut quæ imitetur, majorum exem-
 pla, desideret posteritas. Veteris ævi res gestæ
 suis memoratæ sunt scriptoribus. Nec fas est
 incuriosum esse rerum suarum ætatem no-
 stram, tum præsertim, cum magni nobilisque
 facti prodenda est memoria. Agere memoratu
 digna, eademque scripto consignare, laudabile
 creditum apud eos, apud quos virtutes æsti-
 mantur. Vbi precium his deest, per inertiam
 simul & silentium, cum gloriæ studio, impe-
 riorum

riorum dignitas, ipsique tandem principatus concidunt. Bellum Fœderatis populis, sub tuo ac gentis tuæ moderamine, cum potentissimo Hispaniarum rege per annos multos fuit. Ad libertatem felicissimis incrementis contendimus. Inchoavit eam Gulielmus, genitor tuus. auxit ejus securitatem supra modum Mauritius, frater, illustris ac beatæ memoriæ Princeps. longius provehere pergis, *Frederice Henrice*. Toro belli decursu Nassoviorum imprimis emicuit fides, constantia, animique magnitudo, ut in illa stirpe imperii hujus robur collocasse videatur summi Numinis providentia. Urbes munitissimæ victæ. acies hostium atrocibus præliis profligatæ. exercitus ingentibus impensis, supra quam quis credat, conscripti, majores semper pro magnitudine crescentis indies imperii. Exiguæ primùm vires, Hollandiæ Zelandiæque potissimum terminis circumscriptæ, fuere. Mox accessio facta Geldriæ, Transsalandaniæ regionis, Frisiæ partis, ac Groningæ omnis. Non tuta ab armis nostris Brabantia, non Flandria. utriusque oram validissimis præfidiis tenemus. Numero hominum opibusque inferiores vicimus ordine & disciplina, non domi solum, sed & foris: non terrâ solum, sed & mari. Post victum ex parte Orientem, & ereptas Lusitanis Moluccas insulas, arma nostra sensit Occidens. Adeo successus suos urgere paratus. populus, velut æstu quodam & torrente fortunæ raptus in vetere ac novo orbe trophæa ferit. Bella navalia, portus Iccius, & fretum Gaditanum, inter Calpen & Abylam maxime, celebria conspexere utrumque cis Tropica. Omnium tamen felicissimè nuper tuis auspiciis sub ipso Tropico navigatum, (non patitur Hispanorum vecordia, ut pugnatum dicam)

cam)cum victoriæ præmium cessit argenti, merciumque preciosissimarum immanis vis, & laceratæ momento hostium rates, Cubæ littora tabulis operuere. ut jam in ipso mari, in alio orbe victa videretur infesta terris Europæis Hispania. Induciarum non longo intervallo distinximus bellorum tempora, & data ad recipiendum spiritum partibus requies. Damnata aliquandiu nocendi studia, non causæ; pugnæ, non odia, his opertis magis, quam extinctis. Mox majoribus animis redintegrata bella. nos minore emolumento terra marique pugnauimus, usque dum exuta in Occidente regiis opibus classe Mexicana, & turbatis tanta clade hostium rationibus, tempore optimisque occasionibus usus, *Syluam-ducis*, propugnaculum Brabantia validissimum, in potestatem tuam redegisti. quæ sola lacinia decrat pulcherrimæ Federatorum vestî. Mirum, quantum ex hac victoria roboris & dignitatis Reip. nostræ accesserit, quantum Illustrissimo tuo nomini apud suos gratiæ, apud externos famæ & auctoritatis. Infestissimæ olim Romanis fuere urbes duæ, Carthago, & Numantia. Nullæ longius principem populum, nullæ grauius affligere, consumptis tot Ducibus, exercitibus, opibus. Hæc urbs Carthago nobis & Numantia fuit. Bis irritò conatu tentata, semel solius cœli in ipsam favore, in nostros inclementia evasit; semel Alberti Archiducis prudentia, & quæ in bellis plurimum valet, celeritate defensa fuit. Fraudibus petita sæpius, stratagemata nostrorum vel Marte, vel fraudibus elusit. Ingressi urbem sumus. intrâ portas, in foro ipso steterimus. nondum tamen vicimus. Fato tunc servata urbs, ne, post tot fratris triumphos, Tibi quoque deesset futuræ gloriæ illustre argumentum. Ecce, pendet animi Europæus orbis,

bis, utrum admirabilius sit, quod illam viceris, an quod aggredi ausus fueris. Dum victam stupet, hæret iterum, quid prius in ea victoria miretur: An velocitatem, quod brevissimo tempore viceris: An operum magnitudinem, in quibus labor naturam ipsam pene vicit: An Numinis favorem, quod anni tempestates, raro hisce regionibus more, obsidenti idoneas concesserit, totoque obsidionis tempore æther velut in partibus fuerit: An felicitatem, quod spem dubiæ adhuc victoriæ erexeris alterâ, & Vesaliâ potitus nutantem belli fortunam occupaveris: An maximi Regis castra subita rerum desperatione dilapsa, & qui exercitus pares nobis habeat, momento victum. Federati verò Belgii Proceres, civesque tui, dum gloriosæ obsidionis momenta propius ad animum revocant, ejus gloriam publica & privata utilitate, hostiumque summis incommodis metiuntur. Nullam siquidem ex finitimis urbibus illa nocentiorum experti fuimus. Hinc in Geldriam, Hollandiam, & ipsam diocæsin Ultrajectinam factæ excursiones turbarunt quietos. In omnium latus impacta omnes afflixit, abductis trans Vahalim, Mosam, Rhenum ipsum captivis, cæsis nostrorum copiis, abactis jumentis. Non æstate ab illâ, non brumâ tuti fuimus. Undique præfidiis fortissimis muniendi urbes, propugnacula, arces, necessitatem nobis imposuit. Equitum peditumque sedes oportuna militem in agros nostros effuderat, priusquam venire eum sensissemus. Tuta locis & fuga ex occasione jam latrocinia, jam bella faciebat. In hoc Numantiæ ac Carthagini dissimilis, quod illam à Roma Alpes, hanc mare, ipsam à finibus nostris arctissimum flumen dirimat: illæ à Latio longius fuerint, hæc Sicambros Batavosque proximè

proximè contingat. Quanta verò hosti ex ea damna exspectanda sint, postquam nostrarum partium esse cœpit, inde colligunt, quod Brabantiam nobis omnem aperiat, aditumque præbeat securum in Menapios, Tungros, Eburones, Advaticos: belli discrimine Bredam Antverpiamque involvat: eodem Heusdam, Graviam, Bommeliam, Bergam ad Zomam, fluminumque commeatus liberet. Quotquot verò à rerum circumstantiis tanti belli authorem & causas infra Deum positas animo præscindere amant, tam præclari facinoris successum prudentiæ tuæ ac fortitudini, industriæ ac constantiæ, indefesso studio, animique magnitudini acceptum ferunt. quarum illam totius operis moderatricem, hanc ejusdem administram comitemque venerantur. Primùm, hostium ad Occidentem immanem jacturam in lucro depurabas, & quæ inde nata fuisse in comperto erat prædiorum per Brabantiam, Gelriam, Flandriam murmura & querelas, ob non soluta stipendia; satis gnarus, disciplinam solvi, ac licentiam turbarum ostendi, frustratis militum desideriis. Deinde, absente Spinola, cujus ductu multa prospera ac præclara Rex gesserat, fore sciebas, ut tardius moveret Archidux Isabella, & in quem summæ rei regimen conferret ambigeret: facile Hispanorum & Belgarum æmulatione militaribus odiis fomenta præberi: periculosè ex hybernis exciri militem querulum: deesse, hoc saltem tempore, quæ conscribendis novis copiis & educendo exercitui sufficerent. Quæ rerum perturbatione utendum, & quæ casus obrulerat, in sapientiam vertenda ratus, urbem illam aggredi statuisti, quæ finitimarum esset infestissima. Observabas præterea, maturius te, ob advehendi commeatus

meatus commoditatem, castra explicare posse, & eo loco, ubi à vicinis urbibus fluminibusque annonæ subvectationes juvarentur: Hostem, si vel maximè castris insultare velit, ob pabuli inopiam non posse. Super hæc in Germania bello Cimbrico, in Insubribus Gallico regias opes atteri. Nec minus occurrebant, quæ difficilem reddebant obsidionem. maximo ambitu cingendam urbem, ob circumfusas aquas, quæ propius locari castra prohibebant: multo opus esse milite, quo & dispersas castrorum partes tuearis, & obsessos oppugnes: paludes nihil stabile firmumque admittere: ob aquarum affluxum hyemem hyberna sustinere non posse. Augebant difficultatem, præter præsidia, cives continuo bellandi usu exercitatissimi, maximus in oppido rerum (ita credebatur) ad bellum apparatus, rei frumentariæ ultrà quàm satis, arces adhuc validissimæ, & propugnacula portis lateribusque urbis undique objecta. quibus malis remedia jam ante quæsieras, à milite, armis, com meatu, navibus, ærario, & Illust. Ordinum in tantas impensas egregia facilitate. Cumque ingenti totius Europæ præjudicio gravaremur urbem illam vi expugnari non posse, ideoque in miseriam simul nostram & ignominiam, velut fato, fervari: Tu veteris ac recentioris ævi exempla in consilium advocando, nihil labori industriæque impervium esse, temet ipsum, jam & nos docuisti. Atqua ista meditantem animum magnæ spei gloriæque ardor accendebat. Subibant laudatissimi fratris conatus minus prosperi, frustrata tuorum stratagemata. necdum amissæ Bredæ pudorem decoxeras. At omnium maxime heroicam mentem stimulabat patriæ amor, quam in tuto locari in confesso erat istius urbis accessione. Motis castris, præveniendum celeritate

tate hostem judicabas, ideoque, ut falsa opinione ipsum imbueres, quidvis potius, quam de Sylvæ-Ducis obsidione suspicandi argumenta illi objecisti. Crederisque animis adversæ partis prorsus persuasisse, nihil minus te, quam quod cogitabas, cogitare. Accessit ad Prudentiam labor & industria, animique incredibilis & propositi constantia, quibus tantas res gessisti, quantas audere vix hominis, perficere (Velleji verba sunt) pene nullius, nisi Dei esset. Circumvallationis magnitudo, celeritas, robur, ac securitas parum à miraculis abfuere. Insedisti paludes, fluvios stitisti, epotasti stagna & lacus, non militum numero, uti olim Medus, sed arte ac ingenio. Nec jam mirari subit, quæ de Drusi, Corbulonis, Civilis laboribus, de Carthaginis, Numantiæ, Platæarum, Alesæ obsidionibus grandia memorant scriptores. Illic fossæ ductæ, muri que duplices, quorum alter obsessos, alter exterius spectabat. vidimus & hic. Illic lacubus injecti aggeres, & hic. Illic Durias trabibus impeditus, hic glebis superaggestis Dommala, Diesa, & Aa fluvii. Illic turres erectæ, exstructa castella hic vel numero, vel mole potiora. Romani operantes simul & pugnantes castra perfecerunt viginti dierum spacio. Non majore nostri, manus ligone & ballista armati, ut pro illius officio hæc pugnaret. Maximus, qui Alesæ fuit, ambitus in passus ivit undecies mille. Tuus hic in passus amplius tricies mille, sive militaria Italica triginta duo, quem nullibi non, adversus externi hostis insultum, tuebantur tot tamque immania opera, quanta qui oculis non subjecere, animis concipere non possunt. Non reliquisse aditum, nisi à coelo venturis hostibus, videbaris. Nec dubium, quin longius abiverit cura tua, dum in magnis

magnis negotiis etiam tuta timentur, & prudentia abundantes amat cautelas. Hoc circumclusæ belli partes, urbs, exercitusque. Hæc Martis, hæc virtutis tuæ, ac tuorum area fuit: Magna hic, non aliorum modo Ducum, sed & tua etiam in promovendis operis studia apparere. Vbique comitate & alloquio operantium officia provocabas, animos præmiis implebas, pecunias, ingentia ad quidvis audendum incitamenta, liberalius offerebas, aggeribus vallisque spacia præscribebas, inter glebarum jactus, & ligonum motus per paludes discurrebas, incorrupto summi Ducis honore. Vbi pugnæ locus, ubi invadendæ arces, arcibusque objecta molium terrestrium repagula, pugnantis te ostentabas, sedulo cavens, ne furore militari certæ cædi tuos objiceres: sufflaminabas bellaturientium studia, ne primo impetu retardati successus sequentium animos frangerent: satis velociter geri arbitratus, quicquid bene & cantè: caram esse boni militis annonam: nec expedire, bella, quæ fama constant, à cladibus auspiciū capere. Veterum etiam more, per gentes nationesque distinxisti operarum ordines ac pugnandi vices, ut discretus labor fortes ignavosque distingueret, atque ipsa contentione decoris accenderentur clarissimi Europæ populi. Ipse periculorum omnium securus, mane, vespere, etiam intempesta nocte, modo ante ipsa signa, modo iis immixtus ibas, inter machinarum boatus, glandium igniumque jactus, in ipsis cuniculis fossisque subterraneis facienda imperans. Et quanquam non deessent, qui monerent, ne oblitus publicæ salutis unico eam fortunæ icui exponeres; non expedire, urbem, maximi alias momenti, tanti capitis jactura redimi; tamen, ut

cas.

eas voces benevolentiae tuorum signa esse credebas, ita pari animi magnitudine æstimabas minus, affirmans non semel, absente te citius quod non factum est usus, quam quod factum est opus, fieri. Fortè & generosæ menti inerrabat Alexandri Macedonis responsum: non ætatis se spatio Principes metiri, sed perennitatis: Deum, uti regna, ita & rectores impensius curare: nec tam longam ipsis, quam gloriosam vitam querendam: nihil indignius, quam consumi eam, ubi quàm maximè possit ostendi. Nec tuis castris contentus invigilare, ad aliorum stationes sæpius processisti, hic machinas amoveri jubens, hic admoveri, hic oppugnari hostem, hic defendi tuos, ut totius exercitus Imperator nullam castrorum partem curæ tuæ subduci passus fueris. Facta tua, non dicta solummodo, sequebatur miles, nec disciplinam tantum, sed etiam exemplum à te capiebat. Ut planè tanti esset exercitus, quanti Imperator. Hinc omnibus idem ardor, ire, quo jussisses, pugnare, periclitari, sanguine suo commendare posteritati gloriosæ obsidionis recordationem. nec tam mors illis terrore erat, quam vita, & superesse à pugna dedecus videbatur. Illud maximè gloriosum, quamvis multorum oculis, gradum aliqua promovisse, & cum hostem vallo deturbassent, raris ordinibus reverti. Iam, cum in procinctu esset Comes Herenbergensis, paratosque exercitus sub ipsis vallis ostenderet, nusquam fortissimi sollicitique Ducis munia omittebas. Ipse cum ducibus agmina circumire, somnum non capere, undique circumcursare. copias etiam omnes in armis esse, frenatos equos stare, ac vigilias intentiore cura servari jubebas. Etiam prorupto vallo cum equitum turmis exibas, occurstabas venienti, & ubi plurimus labor spesque aliqua,

COR-

consilio , manu , voce pugnam sustentabas . Oberrante mox cis Vaholim hostili exercitu, & veteri Bataviæ insidiante, stupenda velocitate militares copias, ad nutum paratas, insequi iussisti , quo usus vel res vocaret, stare , progredi ; ut veluti manu tua adversæ partis fata moderari videreris. Tum verò quam maximè excellens illa animi magnitudo emicuit , cum superato Isala Velaviam hostis teneret. Iacebant nobis animi , metusque tam quæ non essent facienda, quam quæ essent, suadebat. At tu adversa casuum, quæ bellis intervenire solent, moderatius æstimans , egregia constantia non destitisti à cœpto, sed acriore studio institisti urbi, provisisque , qua poteras , celeritate limitaneis locis , hostem in sterili arena sibi permisisisti, donec capta tuis consiliis Vesalia, revocandi artem, qua adversus te utebatur, docuisti cognatum sanguinem. Ita ad incredibilem animi vim divina accessit benignitas, quarum illa , ut auderes, dedit, hæc, ut posses. Pari olim constantia populus Romanus, cum tertio ab urbe lapide grassaretur Annibal, ad avertendos Capuæ Consules, ab incepto non destitit, & de sua urbe sollicitus , Capuam tamen non omisit, sed parte exercitus sub Appio Consule relictâ, parte Flaccum in urbem secutâ, præsens absensque pugnabat. Non oportuna magis Belgarum terris alias affulsit victoria, quæ subita serenitate inductam patriæ caliginem discussit , Amersfortiam Cæsarianis præsidiis , Velaviam numerosis exercitibus liberavit : hostium verò res adeò in arctum cœgit, ut armamentario suo simul, & frumentaria sede exuti , nihil sibi reliquum esse crederent , præter dedecorem fugam , aut minimè ambitiosam famem. Tandem, adductis in summam desperationem ob-

sessis,

fessis, laborioso operi lætam catastrophem imposuit insignis tua erga deditos clementia, qua, non cum privatorum te calamitatibus, sed hostium viribus, contendere ostendisti. Scipio Africanus (nec enim cum alio comparari te fas est) in Hispaniam missus, neglectis minoribus ejus oppidis, Carthaginem novam, præcipuum tum regni robur, aggressus est, & in unâ urbe captâ Pœnis sui defendendi fiduciam ademit, Romanis sociisque reddidit. Hujus exemplo, urbem Hispanicarum provinciarum munitissimam, situ hætenus operibusque inexpugnabilem, subito adortus es. Venisti, & minus quinto mense victor ingressus es, non Sinonius artibus, sed indefessa armorum vi, frustra obnitente Regio Cæsareoque exerciti-
bus, perruptis arcibus duabus, plurimisque, quas militaris industria extruxerat, munitionibus. Et quod ad laudem quoque facit, pugnavisti, non cum tironibus, bellicque inexpertis, sed cum hoste bellicosissimo, cum veteranis delectis & militibus, quorum ut quisque scientia militari & audacia maximè valebat, ita majore animo contra stetit, etiam res urbis moderante Gubernatore sagaci, acri ingenio, contra pericula & insidias firmissimo, qui loca omnia, prompta, occulta, plana, impedita noverrat, prudentiæque famâ inter regiones Præfectos eminebat. Atque hæc dum terrâ per te geruntur, non minus victricia signa per Oceanum latè circumtulisti, duplexque elementum insedisti victor. In Occidentem iterum moverunt Societatis istius focii, usuri fortuna, quam superiore anno propitiam experti fuerant. Cumque turbatis commerciis Morini mare Britannicum ac Septentrionale, bello, quasi tempestate, præclusissent, sub *Petro Hey-*

mo,

tatis exempla tanto negotio præfeceras , maris
denuò libertatem tibi tuisque vindicasti. Pare-
re, Princeps, uti , dum de Heynio loquor, pau-
lulum morer ordinem laudum tuarum. Que-
rimur, proh dolor : querimur, in tanto impetu
cursuque rerum occidisse gloriosissimum du-
cem ; illum qui gaudio nuper impleverat ani-
mos , jam mœrore omnia complevisse. Dole-
mus illam animi vim , illam in subeundis pe-
riculis constantiam , in rebus moliendis effi-
ciendisque velocitatem , in suos fidem Reipu-
blicæ ereptam. Occubuit Heros iste, per omnes
navalis militiæ gradus ad summa evectus , ma-
jor semper privato visus , dum privatus fuit , &
omnium consensu etiam tunc, cum pareret, ca-
pax imperii. Occubuit nunquam non victor,
postquam Orientem & Occidentem , famæ suæ
terminos, adiisset ; postquam classem Hispano-
rum in ipso Brasiiliæ littore atroci prælio exar-
masset : postquam regio thesauro onustas naves
in Matancæ portu primus mortalium exuisset,
evulgato imperii arcano, posse etiam Occiden-
tem vinci , & annuos Novi orbis redditus inter-
cipi : postquam naves Morinorum bellicas for-
titer aggressus expugnasset, & majorum facino-
rum spem certam suis fecisset, nec deesse quid-
quam ad immortalitatem videretur, nisi ut qui
vixisset victor, victor moreretur. Secuta quoque
est morientem victoria, & quæ vivo ante, etiam
mortuo se superfudit fortuna. Regulum dice-
rem, nisi hoc felicius esset , quod post carceres
suos eodem loco hostem egregiè ultus fuerit,
quo captivus fœdam servitutem serviverat. Di-
cerem Themistoclem, nisi non cum imbellibus
Persis , sed bellicosissima gente pugnasset.
Compararem Pompejo , nisi piraticum bellum
illi superstiti conficere concessissent fata , Hey-
nio

nio nostro negassent. Maxima profectò sunt, quæ gessisti, Princeps fortissime, & in hac mundi scena, inter tot Europæ Principes, laudatissimum te actorem conspexit præsens annus. Fatigavit Borussiam Suecus, frustra repetiit Polonus. Britannus domestica, Transalpina restituit Gallus; Bellum pace redemit Cimber. Finibus suis invigilasse Veneto satis fuit. Omnium tu (sit fas ita Batavum loqui) gloriosissimè urbes illas Hispano subduxisti, in quibus Belgici cardo omnis versabatur. Et ne quid perfectæ victoriæ obstreperet, solo exercitus tui adventu, Velavia omni, præpugnaculisque in Isalæ ripa exstructis, submovisti hostiles copias. Vicissi magnitudine rerum non hostes modo, sed & sociorum expectationem, quorum illi insolentius vanis cogitationibus cælum peti, hi tale te consilium cepisse, quod non faciliè explicare posses, modestius censebant. At explicuisti, per Dei gratiam, & possibile esse primus docuisti, quod impossibilibus hætenus, celebratissimo proverbio, adscripserat præconcepta animis nostratium desperatio. Et cum hæc sub initium Præfecturæ tuae sint opera, similia porro exspectamus. Nec enim possunt aliæ, quam excelsæ cogitationes animo tuo subire, & dum in incremento est virtus tua, tanta Celsitudine ac gente dignos spiritus capis, ut eadem fortitudine postmodum experiaris, quicquid pro patriæ salute tentandum providè judicabis. Iam oculos in te conjicit Christianus orbis. aliorum aperta inclinatio est, aliorum occulti metus. Utinam aut vincere hostem possis aut pacare, & præludia hæc fuerint stabiliendis simul imperii & pacis. Eam reduci velle, fortè victori expedit, victo necesse est. Militat pro te Iehova, & turbatis nonnihil rebus, victoriam con-

duplicat,

duplicat, ut confessos hostes animo jam subjugaveris. fasces Auriaco submittere nemo indecorum putat, & quos superasti, beneficium putant, à Nassovio vinci. Sub frenis tuis libertatem quisque sibi, sub imperio felicitatem pollicetur. Maeste Heros invicte, & cum patriæ finibus latius virtutum tuarum pomœria diffunde. Laudabiles militiæ tuæ successus continua, & , advocante te ad magna Deo, obsequere. Veni, ad tuos redi, & Procerum civiumque passim faustas acclamations victor excipe, quorum alii vitam, alii libertatem, omnes securitatem tibi debemus. Sequor pone Encomiastes, & dum alii tantarum rerum solidam narrationem meditantur, non historiam, sed Poëma oblatum veni. Nec enim decet tam illustria trophæa suspendi sine vate. Utinam verò dignam virtutibus tuis orationem reperire potuissem. Impari gressu ambulat Auctor & Scriptor, & Principum Heroicos ausus lambere facile est, facundiâ exhaustire difficillimum. Quod poëtarum proprium est feci. Per ambages, Deorumque ministeria, & fabulosum sententiarum tormentum circumduxi lætas voces, ut potius furentis animi vaticinatio appareant, quam religiosæ narrationis sub testibus fides. Est tamen, ubi nimius narrator mihi videor, temporisque filum nimis anxie secutus. Sed parum refert, si minus illic poëtam egerim, ubi felicissimè pugnavisti. Præstat sciri, Te melioribus legibus pugnasse, quam me cecinisse. Et major rerum à te prudenter fortiterque gerendarum habenda fuit ratio, quam meæ laudis. quam si ex hoc opere aliquam retulero, Illustrissimo tuo nomini omnem debebo, cujus virtutum vel sola recordatione vatibus petus tumet, ut majores sibi videantur, quò cir-

ca augusta illa nomina & illustres animas impensius occupantur.

Faxit Deus Opt. Max. cujus invicta manu vicisti : Patriam, religionem, libertatem in tuto locasti : hostiles impetus contudisti : Vesaliam primum, mox Sylvam-ducis, urbes potentissimas, Federatorum imperio addidisti, ut nominis tui terrorem latè circumferas, quæ domi ægra sunt, consilio fulcias, valida magis roboret, metumque tui civibus, contemptum hostibus, præclare de patria merendo, demas.

D I X I.

ORA-

O R A T I O, D E V I C T A

In Freto Britannico Potentissimi

HISPANORVM REGIS CLASSE,

P E R

MARTINVM TROMPIVM

maris Vice-Præfectum,

Anno clō Io c xxxix, mense Octob. die xxi.

V A R V S mundi partibus habitamus, duabus pugnamus, terra ac mari. alteram securitas, alteram temeritas sedem fecit. Prior, quia fixa & stabilis, pluribus domicilium præbet. Posterior, quia mobilis fluctuansque, paucioribus. Illa iis patet, qui mansuetius vivere amant. Hæc iis, qui ventis, cœlo & falo acrius animantur. Qui terras habitant, laxis spatiis pugnant, ubi timor viam fugæ invenit. quibus Oceanus domus est, arctis tabellis conclusi, aquas mortui sorbent, ne sicca morte intereant. In terris positi securius maria adspiciunt. qui aquis jactantur, tellurem post terga vident, & natale solum insigni audacia susque deque habent. ubi terra est, certius iter tenemus ad vitam. ubi aquæ sunt, dubio cursu secamus æquora, & levibus auris animam credimus, ducto gracili tramite inter vitæ & mortis vias. Non terra solum pugnantes Pompejum & Cæsarem, sed & exilis cymbula mundi Imperatores vexit. Et qui terra non nisi hostium formidamus potentiam, in aquis præ-

ter hostium furorem, naufragiis insuper multamur. In utraque imperia, divitias, libertatem, quarum rerum causa bella atque certamina sunt, petimus. Imus in principia nostra omnes. illic spirare amat quisque, unde originem traxit. Ex limo facti humido siccoque constamus, ne si toti aqua essemus, inconstantiæ; aut si toti terra, pertinaciæ haberemur filii. In hæc semina relabimur non inviti, & illic morari studium est, ubi potiozem sui particulam vel aquis vel terris se debere quilibet sentit. Hac sorte & indole non singuli solum, sed & populi gentesque discernimur. Inter fluctus nos & procellas habitamus. Amphibium animal Batavi sumus, Mattiaci sumus, Frisii sumus. Pluribus elementis gaudemus, quia singulorum munera mercamur. quos in lucem modo edidit tellus, mox impuberes adhuc & vix ære lavatos, fovet procellosa Tethys. Quin, dum longo itinere in Auroram cum conjugibus imus, (eloquar hoc versu:)

-----*medius in fluctibus ardet*

*Terrarum secunda Venus. stupet ipsa verendæ
Vnda puerperis, matricque admurmurat aquor,
Et cum puppe rotant duos cunabula natos.*

Littora nostra, templa, fora, quibus ambulamus & sacra facinus, ubi mercamur, dormimus, vigilamus, ubi candidi vel attrati sumus, ubi epulamur, jocamur, aquæ & tempestates pulsant. Si tellus viam euntibus præcludit, eam affectamus pelago; & honestæ cupiditati frena laxamus, per invia pedibus spatia. Pro lateritiis ligneas domos condimus, & ne mergamur graves, totis sylvis innatamus. Pro arca, cæcis, parietibus, trabes sunt & quercus & lignifer Septentrio. Miracula præbemus orbi. Cum terræ deficiunt, ob uliginem & paludes, ligna

ligna advocamus in auxilium, ne vivi descendamus ad inferos. rursus, cum aquæ lapides, saxa, domos ferre detrectant, ex iisdem lignis domos mobiles ratesque fabricamus, & in vasto æquore castra metimur, bella gerimus, immania navium corpora concutimus, convellimus, dissolvimus, subvertimus. Hinc duplex belli genus natum mortalibus, terrestre ac maritimum. illud crudele, hoc crudelius. illud operæ & honoris, hoc audaciæ insuper plenum. illic cum simplici hoste, hic cum hoste, & Oceano Æoloque pugnandum. altero stantes, altero vacillantes manus conferimus. altero arenis, altero urna regimur. altero, mortuorum exequiis intersumus homines, altero balenz & phocæ.

Quibus Federatorum res gestas nosse animus est, comperient, utroque belli genere illustria virtutis suæ documenta dedisse potentem populum. sæpius cum fortitudine & scientia militari contendisse fortunam, & hæsisse, ubi terminum imperio poneret; postquam terrestribus pariter ac maritimis præliis victoriarum omne genus consummavisset. Duplicis elementi spoliis triumphamus, rostris, portisque. quorum illa victarum classium trophæa sunt, hæc urbium & quæ terra gessimus, bellorum. Est, ubi Duillios nostros, & Africanos, & Alcibiades & Attilios marmora habent. Est, ubi forti Heemskerkio æra suspendimus, cum augustis eminentis Hoofdii inscriptionibus. Est, ubi maximo Duci Petro Heynio, maris Mexicani scopulo, æternis monumentis splendide parentavimus. Tabulas videre est, Ad Amstelam suspensas, in quibus unam ratem pluribus victoriis suffecisse, picturæ docent & carmina. Ad Rotteram Lamberti Archithalassii

manibus non sine veneratione assurgimus, & assiduum in prædatrix Duynkerkæ corpore unguem hunc agnoscimus. Loquor nequicquam vetera & transacta dudum. Memorabile, Aud. & atrox prælium, ante paucos dies, propitio Numine, Patrum, & Celsissimi Auriaci auspiciis, ductu intrepidi Herois, Martini Trompii, commisimus. atrox cædibus, memorabile rerum undequaque magnitudine & fama. Etenim, in hoc Potentissimi Hispaniarum Regis robur & maritimam potentiam frengimus: stupendum tot navigiorum apparatus, tot annorum laborem impensasque attrivimus: nauticæ gentis numerosos exercitus copiasque accidimus: conscriptum ad nova bella militem vinculis constrinximus: nervos militaris disciplinæ, stipendia, Celsissimo Infanti ereptum ivimus: Indiarum proventus in messe elisimus: Belgicæ navigationis vires in Morinis incidimus: Oceani imperium juri suo, hoc est, naturæ, vindicavimus; exteris Principibus pressæ Reip. nondum extremos conatus ostendimus, & publicæ patientiæ illudere parantibus, justæ defensionis instrumenta monstravimus. Denique omnem expugnandi concordis Belgii & erigendæ supremæ per Europam, (si qua adhuc Philipporum animis insidet) spem labefactavimus.

De his, publico hoc Patrum populique gaudio, silere nescit, qui patriæ bonis malisque, secundis adversisque surgit caditque. qui facundia & ingenii discrimen incurrere mavult, quam suæ in Remp. fidei ac benevolentia; & linguam, si effari non potest, conari vult maxima. Non efflagitabo è vobis, Auditores, attentionem, quam res imperat; nec benevolentiam, quam mihi de AURIACO, de Trompio,

pio, de navalibus fociis, de maris vindicibus, pro libertate, pro aris & focis dicenti, omnes & singuli debetis. Vnum agam sedulo, ut recrudescente hac hora inter me & Hispanum prælio, tanti certaminis terribilem faciem intueamini securi. Itaque cogam intra Scholæ hujus parietes adversarias classes. Hic hic fingam esse Fretum Britannicum. hic fluctuare veliferas arces & natantia ponto castra. Hic intrepida oratione & miles ero & navita, & Ocquendus & Trompius. Hic vincar Hispanus, vincam Batavus, spectator ero Britannus. Vos credam stare in littore cum Britannis & extra teli jactum, è terra Europæorum Principum, hinc PHILIPPI, hinc PATRVM & FREDERICI laborem suaviter adspectare.

Hispaniarum Rex lenta fore bella ratus, quæ terra in Belgio gerebantur, & jacturam unius urbis alterius victoria in vicem refarciri, cum omne Federatorum robur in mercatu, hunc in maris oportunitate positum accepisset; eò consilia vertit, ut diminutis in terrestre bellum impensis, de maris potius imperio nobiscum, quam terrarum contenderet. Iuvabant propositum exempla populorum veterum & recentium, quibus Oceani potestas Continentis facile impetravit. credebat sagacissimus Princeps, posse classibus longe distitas regiones adiri & expugnari, & neglectis finitimis transferri alio sceptrorum majestatem. legerat, Argonautarum expeditione raptum procul à Græcia aureum vellus, & potentissimos reges auro opibusque exutos. Didicerat majorum utilibus exemplis, navium beneficio novos orbes detegi: religionem, opes, leges, mores, humanitatem ipsam ad distantes totis sideribus populos transvehi. Audiverat Belgas circumlui pelago,

vel allui ; nec habere domi necessaria, quæ redimant , nisi aliunde magnis precii arceffant. classium usu non sibi solum divitias parare , sed veteri domino graves esse. Ambrosius Spinola, Sanseverini Dux, quo serium magis & fidelem gloriæ suæ ac imperii custodem non habuerunt Philippi , assiduis ac pertinacibus hortamentis hæc ipsa Regi suo persuasit. Ideoque , cum rerum hic sub Alberto & Isabella Archiducibus potiretur, in Morinorum portibus naves plures solito extrui iussit. de nautica nostratium pube plurimos præmiis & pecuniarum largitione, eò pellexit, & non longo tempore ditibus Belgarum spoliis & ubere rapina fortunas maris erexit. usque adeo , ut qui olim paucis myoparonibus proxima maris nostri infestabant, jam classibus æquor, hinc Britannicum, inde Germanicum , velut tempestate , præcludant : qui supplicii metu piraticam exercebant, jam pari belli jure capti evadant : qui non nisi inermes nos adoriri solebant , jam armatis armati insultent, littoribus nostris incubent , & in ipsis portibus ac maris æstuariis securitatem publicam rideant & flagellent.

Hoc fine, non ita pridem in Hispaniæ , Lusitanæ, Callaicorum & Cantabrorum sedibus, classem validissimam coëgit , maris fortunam in Belgas novo conamine experturus. Nec desperabat victoriam , qui toties salutem classibus desperaverat. Naves immensæ molis , inter quas Prætorix , viginti septem de regno armaverat. alias regias de Morinorum auxiliis tredecim paraverat. His robur accedebat à navibus Hollandorum septem , & viginti aliis, quæ è Balthico sinu vel Albi in Hispaniam mercatus causa profectæ , regia authoritate attrinebantur. Prætoriam, Castellanos Antonius

Ocquen-

Ocquendus infidebat , tormentis terribilem quatuor supra quinquaginta , vehium octingentarum. Lusitanorum Prætoriam, totius classis maximam , Lopezius Hozius tenebat , balistis majoribus instructam sexaginta duabus, vehium mille & ducentarum. Teresa illi nomen. Prætoria, Andrea de Castro gubernatore , machinis bellicis quadraginta duabus minax , vehium erat sexcentarum . Quæ Franciscum Feyum Gallæciæ præfectum prætoria vehebat, tormentis bellicis triginta duobus nil nisi cædes & funera loquebatur, vehium itidem quingentarum. Stupendæ quoque adspectu fuere, Crista Burgensis , Serenissima Domina de Leoro, Aquila Imperialis, Fama, Virgo Asperæ collis & illa Alexandri & Petri grandis titulis superbiens , & quæ Michaëlis imagine formidabilis & Servatoris appellatione venerabilis fuit. alia tormentis armata quadraginta , alia triginta, alia triginta quatuor, vehium quadringentarum, sexcentarum, quingentarum & quinquaginta , plus minus. Omnes mole , viribus, machinis , forma , militum & navalium sociorum numero horribiles ac tremendæ. Ligna quibusdam pro costis intexta quinûm erant in crassitudine pedum , contra quamvis globorum vim atque injuriam impervia. Talis in Trojani ducis classe Pristis fuit , gubernante Mnestheo, qualis Prætoria Callaicorum. Talis Chimæra , duce Gyga, qualis Teresa, Prætoria Lusitanorum. Talis prætoria Andreæ de Castro, qualis Scylla, duce Cleantho. Talis Pega-seja Argo , duce Iasone , qualis prætoria duce Ocquendo. Harum aliæ millenos , aliæ octingentos, aliæ septingentos , aliæ sexcentos , quæ milites, quæ navales vestitabant. Omnes militum millia decem , classiariorum millia quatuor-

tuordecim habebant, mixtum genus ex Hispanis, Lusitanis, Cantabris, Gallo-Britannis, ex Septentrione totaque Europa conquistum. Plurimos non sua voluntas aut militiæ amor, sed regius rigor placitumque ad infelicis hoc belli tyrocinium coëgerat. Nomina navibus singulis imposita fuere à Sanctis tutelaribus, Iacobis, Antoniis, Hieronymis, Augustinis, Gregoriis, Ambrosiis, Paulis, Baptistis, Michaëlibus, Francis, Euangelistis, & , ne non servarentur, ab ipso Servatore. ut Dis totique Sanctorum choro bellum indicare crederentur, quotquot irent contra. Aderat juventutis Hispanicæ flos, Duces, Comites, Dynastæ, Equites Ord. S. Iacobi, quisque fidem Regi insigni facinore probaturus. Multi domo nobiles sua sponte ac privatis opibus comitabantur, satis se honoris à Rege suo impetravisse rati, quod tam illustri expeditioni interessent. At illud in ambiguo, quis consiliis instructissimam hanc classem in Belgium ablegavisset Rex. Curiosa quippe sunt mortalium ingenia, & imperantium consulta, si non approbare, scrutari tamen & sciscitari studiosius, pro more habent. Erant, qui militem in supplementa exercitus regii mitti aiebant, ut veteranos tyronibus permutaret & castellis arcibusque domesticam gentem ad tutelam imponeret: nauticæ gentis penuria laborare Flandriam. his quos mittebat Rex, instrui classes posse & in bellum armari. Quorundam animos suspicio habebat, ne Amisiam aut Codanum sinum, vexandis aut revocandis è Germania Suecis invaderent, & alterutro positi navalibus præliis continenter Belgas & mercimonia distringerent. Illud ex captivis accepimus, missos se, ut Gallorum classi, quæ Galliciæ & Cantabriæ oram infestabat, fatalem diem nun-

nunciarent. Nec deerant, prout in sinistras om-
inationes pronæ sunt quorundam mentes, qui
de vicinis regibus pessima ominarentur. Illud
verum: non missam in nostra commoda clas-
sem, quæ inimicam Belgarum nomini gentem
advehebat. Etiam illud: classem navium vasti-
tate & magnitudine stupendam, toti Europæ
ac præsertim Septentrioni metuendam, pro to-
tidem castellis, arcibus & mœnibus fuisse.
Præerat illi summa autoritate Antonius Oc-
quendus, maris Oceani propræfectus, validus
gratia Regis, & omni honorum genere cumu-
latissimus. celebris prælio navali, ad Brasiliæ
oram & Sanctorum omnium Sinum non ita
pridem commissio. ubi capta Galeone, periit
nostrorum negligentia, Belgarum prætor, una
cum classis fortissimo duce, Patre. Ille ante ex-
perimentum belli nostratis, fiducia virium,
velut totius Oceani Verres dominusque, minus
oportuna anni tempestate, è Coronæ portu, quæ
Gallæciæ maximus est, per mare Hispanicum,
fretumque Britannicum, classem regiam audax
gloriosusque deducebat. cujus introitus in an-
gustias quam terribilis, tam turpis fœdusque
discessus fuit. Oberrabat per easdem angustias,
nonnisi duodecim navium bellicarum & unius
Liburnicæ contubernio præfectus noster Mar-
tinus Trompius, vir acer & strenuus, per om-
nes militiæ navalis gradus ad summa evectus,
patre natus, qui sub Heemskerkio ad Calpen
& Herculeas columnas memorabilis istius præ-
lii pars magna fuit. Ipse, cum majore glande
iceretur navalis belli fulmen Heynius, ducis
munia obiens, & lateri morientis adstans, sum-
mi Herois spiritum animamque bellator hau-
sit, ut qui sua vixerat, suâ & illius fortius pu-
gnaret. ita decernentibus fati, ut cadente

imperatore, hunc rebus mari gerundis alterum præformarent. Fertur dixisse Heynius: multos sibi Duces esse, quorum virtutes insignis aliquis nāvus deturparet. in solo Trompio nihil se desiderare eorum, quæ Ducis essent. Oberrabat hic, ut dixi, adventantibus Hispanis, per maris Britannici angustias, ut augustæ & validæ classis, de qua certâ famâ inaudiverant Patres, & Auriacus, adventum operiretur, viribus longe minor, sed solo hostium contemptu major, quos terrestribus, quam maritimis præliis aptiores esse didicerat. Ut in conspectum se è longinquo dedit Hispanus, anhelantem navium inopiam, quinque navium, quibus VVittius vicepræfectus præerat, accessione paululum recreavit, aliisque duabus, quæ in eodem Freto Ducis nostri jussu de Hispanorum adventu sciscitabantur. His cum hoste congredi cœpit, intempesta nocte & majori pugnæ in ipsam usque Auroram præludere. una navium è nostris, antè coitionem, ob malè custoditum pulverem, conflagrante. Mane aliis duodecim auctus, quæ Duynkerkano portui sub imperio Bancheri, incubuerant, pugnam suos totis viribus animisque capeßere jubet & hostes adoriri. qui dum gloriæ magis studio, quam victoriæ spe Batavi ductoris audaciam ulcisci quærunt, principium cladis fuere. Hortatus jam ante suos fuerat Federatorum Dux, meminert, cum quibus certavissent gloriosè jam sub Veris initia: cadendum esse, si præliarentur segnius: hoc agendum, ut fortius dimicasse, quam in conspectum hostium venisse credantur: non metuendum, ut ab adversariis circumvenirentur, cum, ob agilitatem suæ, cingi à lenta & tardigrada classe non possent: Æoli favorem captandum suis: occasionem rerum geren-

gerendarum offerri cœlitus : nusquam Hispanos certius vinci posse, quam in his maris faucibus, ubi facilis in brevia, & Syrtes & arenarum pulvillos prolapsus : securis instandum ac virium suarum præjudicio invictis : virtute & innocentia causæ pugnandum : cætera infirma esse. Nihil erat difficile persuadere paratis mori. Quare sub diluculo & claro die, Luna ac Sole testibus, in horam usque decimam pugnatum acriter. nec innecti inserique naves navibus voluit providus Gubernator, ne à navium mole & bellatorum numero obruerentur sui. verum ventis propitiantibus classem hostium circumnavigans, modo mediam interfecans, tormentorum bellicorum indefessis ictibus eam fatigabat, & navium maximarum compages egregia impunitate luxabat. Inde receptui canens, novis iterum animis fractæ ac laceratæ classi institit, capta navi minore & Galeatarum una, quæ abducta jam in triumphum, & à sociis avulsa, dum intempestiva spoliolum cupiditate, navis curam negligunt victores, à suis iterum recepta, materies gloriæ nostræ hostiumque infamiæ esse desiit. Ocquendus navium nostrarum paucitate animosior, rectè in Prætoriam nostram ibat, hoc vehementer cupiens, ut divelleret junctam arctissimè Federatorum classem. Verum tormentorum undique ictibus exceptus perforatusque, totus lacer ac rimosus, obliquato cursu, missos nos fecit, & ad fugam se accinxit. Exactus dies Veneris crudeli certamine. Subsequens Sabbathi ob nebulosum aërem feriatu classibus & incruentus fuit. Donec inter Abramidarum & Christianorum sabbatha media nocte recruduit prælium & de refugio hostis cogitare serio cœpit. Paucis ratibus oppugnatæ plures,
parvis

parvis maximæ, ut commissi cum montibus colles, cum turribus tuguriola, cum mytilorum testis vastæ essent pandæque immanium corporum alvi. Vbi navium nostrarum desinebant galeæ, Hispanarum porticus & fori spectabantur. tormentorum stationes ordinesque supra plana Belgicarum puppium attollebantur, ut irritis sæpe ictibus peteremur, sola humilitate tuti. Puppes adversæ, nostras despectabant ex alto, & proræ infra Lusitanorum proras longè subsidēbant. Hoc potiores nos, quod cum hostium rates immobiles ferè essent ob molem, nostræ in quamcumque partem vertere se & vento dare poterant. Nec victus hostis, sed lassatus, post ingentem suorum stragem, navium fissuras & hiatus, fracta tabulata, prorarum, puppium, laterumque miserandam faciem, in Britannix stationem, ubi Ptolomæi Dunium est, se recepit. Hic regiarum arcium præsidio se tutum fore ratus, certæ se classemque omnem morti & exitio objecit. Stabat in anchoris Hispaniæ omnis robur, Regis labor, Septentrionis terror, Occidentis ante præsidium, longa Galeatarum navium series. Stabat imbellis, inermis, exanimis, ociosa, ab impotentiore hoste, quem diffilare levi spiritu posse videbatur, custodita. Stabat & ludibrium hinc Britannis, inde Gallis, ex adverso rem indignam spectantibus, præbebat. Stabat, & invictissimi Regis sui majestati supina & excors illudebat. Quin Federatorum Præfecto copiam faciebat, convocandi undique auxilia & reficiendi quassas exhaustasque à belli instrumentis naves. Enimverò perpetuis continuisque jactationibus & grandium machinarum furibundis explosionibus, à pulvere tormentario destitutus, impetratis grandi beneficio à Comite

mite Charasto , Caleti gubernatore , ad novam pugnam requisitis , lateri Hispanici agminis se socium individuum , at non amicum , præbuit.

Rem novam narro , Auditores , & omnibus seculis inauditam , cui fidem negabit posteritas , nisi credat , solum Trompium hæc posse. In classis , navium sexaginta & septem , quales quantasque non vidit ulla ætas , conspectum se dedit navibus bis sex. Eandem navibus aggressus fuit octodecim ; mox triginta. Exercitum viginti quatuor millium , tot & plures vehebat regia classis , vix ter mille bellatoribus invasit. in incitas & Oceani angusta protrusit , protrusam circumvallavit , & veluti indagine clausam cervam cinxit , ut elabi non posset. Iacta Thermopylas tuas & Leonidam Græcia. Etiam hic Thermopylæ & Leonidæ sunt. Iacta Ciliciæ fauces Macedo , quibus Medorum olim vim stitisti. In his faucibus Aragonum & Castellæ regem stitit Macedo noster. Iactet Horatium suum Roma , quod Gallorum impetus fracto post tergum ponte solus à mœnibus arcuerit. Etiam hic paucarum navium numero sustinui-
mus Hispanorum procellam , ut Coclitri Belgæ , ceu fascino detentam Hispaniam omnem , uno in loco capere facillimum fuerit. Hæc inter , dum tabulas & frustra divulsæ & concussæ classis refarcit Ocquendus , & sub Britannorum arcibus latitat , Trompius injectis in tam nobilem prædam Federati Leonis unguibus , per literas Patrum opem sollicitare , & quæ perdendæ porro classi necessaria videbantur , seriò exposcere. Patres magnum rati hostilem classem in arcto detineri , fatali arenæ affixam , omnibus quaqua-
versum portubus , & stationibus naves ocyus colligere , ut non hominum manibus fabrica-
tz,

tx, sed velut è coelo delapsæ viderentur. Mat-
 tiacorum, Enchusænanorum, Hornensium, Me-
 denblicensium, Roterodamensium navalia no-
 vis operis bellicque studiis fervebant. Amstel-
 damensium civitas, inter socias facilè maris
 domina & tot classium jugis promacunda,
 trium Collegiorum æraria, vires, curasque
 mira celeritate excivit; Admiralitatis, ut vo-
 cant; Societatis, quæ ad Orientem, & alte-
 rius, quæ ad Occidentem militat & mercatur.
 ut non uno hoste, non unius mundi viribus,
 sed toto Oriente & Occidente & Septentrio-
 ne opprimeretur Asiæ Africæque dominator.
 Fundi ex omni parte naves videas, non ædifi-
 cari: nasci sponte, non elaborari. Dicas ar-
 bores, pinus, quercus nova transmutatione na-
 vium formas induere. Cernas nauticam pu-
 bem non conscribi, sed ultro adesse & in ob-
 vias naves præcipitem se dare. Ita statuebat
 quisque, non opus esse imperantium authori-
 tate, quam commune Hispanorum odium pa-
 triæque flagrans amor suppleret: ducem se re-
 perturum, ubi Trompius esset; pugnandi le-
 ges, ubi Trompius esset; præmia belli, ubi
 Trompius esset. Tanta in Duce nostro autho-
 ritas fuit, ut illius præsentia victoriam sibi quis-
 que polliceretur. nemo dissimulabat, illic ca-
 put, illic sedem arcemque gloriosi certaminis
 fore, ubi imperaret Trompius.

Celsissimus A V R I A C V S, curas terra mari-
 que circumferens, habito militum in castris de-
 lectu, fortissimos quosque sclopetariorum, nu-
 mero bis mille, per naves Federatorum distri-
 bui iussit. Patrum decreto de invadenda classe
 suffragatus, jus præclaro facinori & potestatem
 dedit. post habitas deliberationes, moram fa-
 ctis abesse voluit, eaque omnia quàm celerri-
 mè

mè preparari, quæ novo prælio sufficerent. Interea elapsæ quatuordecim hostium naves minores per maris vadosa, Britannici Archithalassi gratiæ salutem suam & incolumitatem debent. Iam naves bellicæ centum & ultra, pro nobis, sub Albionis littoribus, stabant. quibus robustior factus Gubernator noster, intentis in spem eventus Gallis, Britannis, Gothis, Venetis, Cimbris, Brabantis, Flandris totiusque Europæ Principibus, ad certamen se parat. Et postquam cavisset, ne mandato & obtemperato Britannici Regis in stationem istam juri, temerè contravenirent sui, prior ab hoste impetratus, & uno ex suis desiderato, sine feciali classicum cani imperat; dum spectator pugnæ Britannus cum navium parte extra partes manet. Invocatum Numen, ut grandibus cœptis adesset: aras, delubra, focos, libertatem assereret: causam tueretur, quam toties fuso hostium sanguine clemens vindicavisset: de honore & salute populi sui, de imperii & maris securitate agi: cum invicto Rege commissam Rempublicam, nec vinci illum, nec vincere hanc, sine Numinis præsidio, posse: certandum cum navibus, quæ non nisi flammis incendiisque subigi queant: non desperare, qui in ipso spem locassent: animos adderet bellacibus dexteris & in tutelam publicam privatamque non segniter pronis. Hæc similiaque ad Deum effatus, sic socios alloquutus fertur: *Per vos ego, ô socii & fratres, gloriamque omnium nostrum communem rogo, ne magnum & memorabile scînus audentem deseratis. non precipio, ut sine me vos periculis obijiciatis. primus in acie cum vobis, ante vos, pro vobis stabo. ne finite è manibus vestris ac meis elabi palmam, qua præscorum Ducum militumque fortitudinem æquabimus. Sperata victoris,*
vel

vel honesta mortis hunc locum, hoc mare designo. Praclara ausi estis singuli, sponte vestra. Experiar, quantum audeatis sub me communi & novo Duce. Navium auxilia expectavi hactenus, non ut frangerem audaciam vestram, sed ut in maiorem gloriam atque oportunitatem differrem. Ne terreat vos navium altitudo, & immanitas. Nihil tam altè ab industria & hominum fastu constitutum, quo virtus non possit eniti. audendo, qua ceteri desperavere, habemus in potestate. Cessere antehac Batavi istiusmodi moles, & humilibus transfris manus dedere tumida & superba corpora. Evadite quaso in navium cacumina, vexilla è puppibus, aplustria è sublimi auferte. hac cum ceperitis, pramia polliceor luculenta. illi qui primus auferet, summa; qui secundus, secunda, eademque ad singulos servabitur portio. Falsi estis, si ignavia voluptatem petitis & pramia virtutis expectatis. Certum habeo, vos, non tam mea liberalitate, & imperio propugnuros, quam voluntate vestra. maiora sunt periculis commoda. nec enim ad nominis solum immortalem gloriam vos duco, sed & ad pradam. Digni estis, qui montes istos, qui propugnacula hac, qui turres concutatis, & dissolvatis. Digni estis, qui rates istas, quas mare nostrum odit, portus & astuaria nostra ferre non consueverunt, in patriam referatis, raro spectaculo potentia Hispaniensis & felicitatis vestra. Digni, qui nihil metus causa inexpertum relinquatis. Quod balistis perficere nequimus, facibus, flammis, incendiariis navibus, omni denique belli apparatu, confectum dabimus. Vrite, secato, mergite, symbola vobis sint. Ite mecum. qui vosmetipsos, qui Rempubl. qui conjuges, parentes, liberos, qui fortunas vestras salvas cupitis. Hæc aliaque plurima incitandis militibus apta, postquam gravi oratione eloquutus esset, classem omnem contuberniis quinque distinctam in Hispanum immisit. Nec hic detrectasse visus est certamen, non ex fiducia, sed quia oppressus & obsessus erat, ausus videbatur. Sed nihil ramen amplius, quàm
ut

ut ad primum ictum concurrerent. Equidem, tantopere in navibus Hispanicis trepidatum, ut maturandæ fugæ, cui oportuna erat nebula & densissima caligo, rudentes & funes, quibus anchoræ tenebantur, præciderent. Cumque circumfusa undique inimicorum rostra viderent, abjectis telis & deserta pergula vitam supplices petiverunt. Præfectus Trompius primus in proximam sibi Prætoriam, cui à Salvatore nomen, sævis ictibus detonuit. verum hac fugam capeffente, majoris belli spectaculum præbuit Francisci Fey Galeciæ Præfecti Prætoria, cui quamvis, ad primum conflictum, dejecta mali summa essent & labefacta grandis uteri compages, jamque decussis thoraciis & dolonibus pro aquarum lubitu jactaretur, non nisi labente die collabescens ipsa, victori cessit. Cum nulla ferocius, quam cum Prætoria Lusitanica pugnavimus, in quam irruere jussus fortissimus Muschius. Classis imperator, postquam naves incendiarias duas vento æstuque secundo, irritato successu, in illam direxisset, alias tres superimmisit, quæ felicibus & cupidis amplexibus Lusitanam virginem Teresam complexæ, non cœcis, sed manifestis ignibus illam accendêre. Hujus lateri inhærens Muschius, tantis in illam amoribus exarsit, ut retinaculis, funibusque implicitus pari igne conflagraverit. Sed servati cura supremi Ducis ipse & nostrorum plærique. Admotæ etiam igniferæ rates aliis, & prætoriarum una in littus acta, Nèptuno inferias solvit. Si in designandis forte hostium navibus hallucinor, cogitate, me eadem, qua pugnantes, nebula involvi, ut dignoscere hostem nequeam. Quæ Andream de Castro vehebat, globis usque à Trompio perforata & rimis fatifcens, fluctibus tandem merfa, Regi suo tabulas,

las, naufragii testes, legavit. Mirum, quantis ausibus, quanta animi magnitudine Lopezius inter suorum calamitates & præsentis excidii tristissimam scenam, una navis parte merſa, & aquis obruta, altera flagrante, ipſe brachio truncatus, pugnam continuaverit, & inſtar ignivomi Draconis vel exardeſcentis Veſuvii, ſulphura, fumos, cineres, pilas, ignes in nos, jamjam mergenti proximus ſupremis odiis deſpuerit. Fuit hic idem Lopezius, qui in ſinu Mexicano, à quatuor noſtratium navibus bellicis cinctus undique & crudeliter impugnatus, ſed vinci neſcius, glorioſè evaſit. Ocquendus, dum ad modum opitulantis adnavigat, metuens, ne à propiore contactu conciperet flammæ & funeſto igniſcendarum navium circumdaretur amplexu, omni ope, comitantibus aliis nonnullis, enavigavit. & in Morinis appulit, ubi quaſſa lacerataque, quæ ipſum vexerat Prætoria, inglorio fato, arenarum ventorumque injuria, non noſtra virtute, periit. Viſtæ hoc ipſo die plures aliæ & in arenas illiſæ, Oceano, Æolo, Vulcano in Hiſpanum conjurantibus. Summo manè ſubductæ ex oculis diſſipatæ claſſis reliquæ, quò ſors ducebat, incertis itineribus ferebantur, una navi excepta, quæ ad primum congreſſum deditionem fecit. Nec inſequens nox ocioſa noſtris, ſed quærendo hoſti ſtudioſè impenſa. Tam vehemens pugna & tumultuantium machinarum furor, & ignium graſſans per tabulas ferocia triduum ſerè duravere. Per Britannorum littora carpenta Ducum Principumque volitabant, ſpectaculi cauſa. Viri, matronæ, ſenes, pueri, nuptæ innuptæque puellæ, in montium faſtigiis, atrociſſimi certaminis adſpectu, non ſine horrore, fruebantur. rati de humano genere agi & totius univerſi vires viroſque uno loco collidi. Sereniſſimus rex Carolus,

Itus, federis sui, quod sacrosanctum habet, memor, classis suæ Præfecto quietem imperavit, & laudatissimo exemplo Hispaniæ simul Patribusque eundem se, durante conflictu, præbuit. misertus ad extremum quarundam navium Hispanicarum, quas è tanto naufragio in suos usus servavit.

Horrendum dictu, Auditores, quam cruenta, formidabilis & sæva hæc non fictorum hostium congressio fuerit. Pugnare non laxis spatiis, inter arenas & Brevia, & navi quisque sua, velut fatali circo conclusus, eandem & gloriæ & mortis urnam habuit. pavidī vectores dum turbant nautas, vel intempestive juvant, consilia prudentium corrumpunt. Stantes corruunt & vulneris necisque suæ autorem nesciunt. Non tam globi glandesque, quam decussæ subligaculis & sabulatis partes ac festucæ, pugnantes interimunt. Quos antennæ portant ac plutei navales, itū sclopetorum dejectos aquæ sorbent. Quos eorborum naviumque galea habet, ex imo istī, lapsu, non gradibus descendunt. Aliquis, dum, in adversam ratem intentus, ferire vult, eadem, qua lethi nunciam glandem emittit porta, fati sui causam, mutuam glandem admittit. alicui lectus & cubile pro feretro est, & qui locus nocturnæ quietis fuit, æternæ noctis factus est. Vela explicare vel contrahere volentes, ablata manus in opere destituunt. Gubernaculo admotus Palinurus de puppe dejicitur & aquis innatans sibi ipsi & navis est & gubernaculum. Iacent sparsa per transfennas mortuorum corpora, membris mutila; & quod unum ad ultionem superest, diris suum quisque hostē incescit. Non uno elemento & mortis genere pereunt miseri. Hic in aërē sublatus, semivivus & spirās adhuc, aquis suffocatur totus. Hic pice, sulphure, ignibus ustulatus, quasi
in

in Ætnæis crateribus , tardè expirat. Alios fumi strangulant & coctæ bullientesque æstu graveolentes sentinæ. Disruptis à pyrio pulvere navigiis , calceati & caligati bellatores cœlos peterent , nisi sua mox gravitas extinctos in centrum retruderet. Quos servare non possunt naves suæ , ex ipsis puppium acroteriis in aquas se præcipites dant , ubi vel capti victoris præda sunt , vel , nesciente modum victoria , in ipsis aquis trucidantur. Tormentorum tantus auditus fragor , ut Iovem ipsum de perdenda Natura cogitare putes. Non audire hæc prisca seculi mortales , cum ignota harum machinarum vis fuit & crudelitas. Nec posterioribus seculis , loquor prædenter , ullum commissum navale prælium , tot machinis totiesque explosis furens æstuantque. Tonitru , ruptis vel collisis inter se nubibus , terret causerum ignaros. Sed quia minus durabile , & lethiferum , minus quoque formidabile est. Nostri tumultus Soli Orienti & Occidenti totos dies tres graves fuisse. Flammas Iovis & tonitrus non imitamur solum , sed immanitate superamus . Æthera omnem , Santvvicum inter & Doveriacum , forum Vulcani , officinam Cyclopium esse dixisses. Nunquam sic vel Lemnos ipsa vel Lipara , nunquam Trinacria tantis ignibus exarsit. favillis , caligine intermixta , cineribusque spissus aër , cœlum ipsumque hostem oculis eripuit. Andabatarum in morem per intervalla pugnatum , & inter belli furores , pro hoste , læsus socius. Non aliam aulae Infernalis imaginem esse jurasses , cum damnatorum suppliciis vacat : sœvire inter se Furias : Tisiphonem accensis facibus tumultuari : bacchari vesanam Megaram : insanire feralem Alcetum : Stygem , Phlegethonta , Cocytum fumantibus aquis restagnare :
latrare

Iatrare inter hæc trifaucem Cerbetum : Plutonium ruptis terræ compagibus iterum Proserpinæ raptum moliri : dissilire in frustra Summum : Heclam ab inferis arcessere , quicquid cocti sulphuris illic repperit : Titanum montes à Iove & Deorum exercitu ex alto deturbari : naturam omnem , rupto rerum federe , in novum Chæos incumbere . Nec ante tanto consilii finis ociumque fuit , quam dispersæ vel mersæ vel captæ hostium naves , materiam belli subduxissent ; nec reperiri ulla ratis posset , quæ spoliis ac trophæis adderetur . Obiere hoc prælio partes suas permixta virtutibus vitia . Navalis peritia cælo , ventis , mari doctè utebatur . Audacia cum fortioribus congressa fuit . Temeritas iisdem cum hoste flammis perire gloriosum putavit . Celeritas nihil spatii consiliis hostium relinquendum rata , invasit segnes & tardius se moventes rates . Furor mergi naves maluit , & vibratis facibus hostium agmina ardentibus ruinis operiri , quam capta non sine publico dispendio , servare . Astutia flammis perdidit , qui se invictos virtute gloriabantur . Pietas , fides , constantia , labor , pro patria pugnare fortiter . Intercursabat quorundam clementia , inimicum servando , charitas in periclitantes socios , iis succurrendo . quibus virtutibus obstrepebat non semel Avaritia , in diripiendis intempestivè hostium navibus & supellectile supra modum intenta . Præfectus noster , ipsi Occuendo , cum moras necteret ob fractas mâlos , & metueret , ne nostri molestiam facerent , transvehendis è portu Britanico lignis , Liburnicæ suæ officium Hispano imperatori ultrò commodavit . non quod in dubios belli exitus lenocinia quæreret , sed animi magnitudine , qua didicisset adversus hostium

P

vires ,

vires, non adversus calamitates contendere. Ita subito lacerata classis potentissima, totum Britannicum littus cadaveribus, transiris, antennis, carinis, rostris, pergulis, velis rudentibusque opplevit. Illisa in littus Gallicum navium una præda Gallis fuit. aliquam Tamesis servavit, reliquis turpi fuga elapsis.

At Dux Federatorum, rebus feliciter Dei beneficio gestis, captivas naves, bellicam prædam; magnam adhuc captæ juventutis Hispanicæ vim, ducesque ipsos, in Texelæ, Mosæ & Zelandiæ portus proximasque civitates triumphabundus misit. Et cum terrorem nominis sui nec minus venerationem latè circumtulisset, domum reversus salvus & sòspes, gesta Patribus Auriacoque retulit. Hi meritissimo Duci gratias egere, quod, quantumvis exigua primum navium vi instructus, de Republica non desperavisset. Redeunti omnis effusa multitudo obviam processit. & universos quidem milites ac Neptuni filios, præcipuè tamen Trompium admirantur. Hunc quasi è cœlo missum Oceani & lapsæ rei restauratorem & ut Victoriæ ipsam, venerantur. Laudant, quæ pro salute publica, intrepide, paucis primum navibus, magna circumspèctione egisset. ibi stetit victoriæ, ubi se cum Prætoria vertisset: factam sub illo prædicabant, fortunæ, quæ in aquas dominatur, inclinationem: maritimis ducibus & plebi nauticæ collâpsos per hunc animos erigi: prurire omnes belli cupiditate, quos fastidita dudum maris oria expectoravissent. Non jam ad Calloam adversa pugna in ore est, sed navalis victoriæ; non amissæ mercantium naves, sed jam acquisitæ; non Geldræ, non Hultz, non Scaldis, sed Caleti, & Gessoriaci portus, & Sandvici & Doeveræ & Tame-
sis.

sis ac proximorum, ubi vicimus, locorum meminere. At Duynkerkæ, Antuerpiæ, Bruxellis funesta omnia & luctus plena. pavidus plateas discurrere, alius alium sciscitari, autorem tam tristis nuncii requirere. adeo ad omnes singulosque tantæ calamitatis sensus dimanavit. In Hispania, Lusitania, in Cantabris, Callaïcis & Asturum terris, alii cognata nomina fratrum, alii liberorum, parentum alii plorant, & cum privatis damnis miscunt jacturam publicam. Multi cordatiores hæc secum musitabant: mittendos Belgas, aut induciis ac pace placandos. ni fiat, fore propediem, ut de Tago suo & asserendo Bæti cogitare incipiat Rex; victorem hostem non stare, ubi vicit, sed ulterius progressurum ad ea, quæ cupiditati ipsius & victoriis patent.

Nunc, ut illustrior sit Triumphus noster, Auditores, totius Antiquitatis triumphos navales excutere animus est, & cum hoc nostro conferre. In Colchica expeditione ab omnibus retrò seculis prima, clari erant Iason, Hercules, Telamon, Castor, Pollux, Iovis filii. in hac Ocquendus, Andreas de Castro, Lopezius Hozius, Franciscus Feyus agmen ducunt. Illi Colchida, nos ipsos aurei velleris raptores & vectores annuos cepimus. Lysander Lacedæmonius, cum in Atheniensium portu cum tota classe obfideretur, obrutus hostium navibus, milites suos clam in littus egredi jussit, & alio transferri. Fecit idem Ocquendus, & quo se exoneravit, militem in littus expositum, novis Britannorum ratibus in Morinos transvehi jussit. Chabrias Atheniensis classe dimicaturus, excusso ante navem fulmine, Nunc, inquit, mensanda est pugna, cum Deorum maximus Iupiter adesse numen suum classi nostræ ostendit. Trom-

pius adversus Hispanos dimicaturus, cum propitia flamina classi suæ inopinato adspirarent, nunc pugnandum, inquit, focii, postquam facile Numen ventis faventibus ad certamen nos vocat. Cum Tyrum ligneo opere oppugnet Alexander, Tyrii navem bitumine, pice & sulphure illitam, remis in Macedonum molem concitaverunt, quæ cum ignem concepisset, latius fundere incendium cœpit & grande opus medium rupit. Nec alia expugnandi Prætorias excogitari vis potuit, quam quæ, simili navigiorum genere, illas exureret & dissolveret. Attilius Regulus, quassata Amilcaris classe, naves sexaginta tres in potestatem redëgit. De totidem & pluribus triumphat Archithalassus AVRIACVS. C. Acilius, miles Cæsaris, navali ad Massiliam prælio, injecta in hostium puppim dextera & obtruncata, eam læva apprehendit, nec antè desit, quàm captam profundo mergeret. Non minori fortitudine dux Muschius, miles Trompii, prætoria Lusitanorum tota flagrante, una arsit, nec avelli voluit, quam hosticam navem cum sua merissent aquæ. Alcibiades Mindarum classis Spartanz præfectum in littora propulit & naves triginta cepit. Batavum Alcibiades hostium classem in Britanniz vada trussit, & de quadraginta rostris coronam meruit. Maggo præfectus classis Punicæ navibus exutus turpiter fugit. Antonius Oequendus afflicta classe, (loquar de misero clementius) si non fugit, hoc egisse putatur, ut testes tantæ cladis naves octo suorum servaret contumeliis. Credere Cardinalem Infantem voluit, versam superioris anni fortunam. blanditam tunc fuisse novo Principi instabilem Deam, ut læderet gravius. Pompejus Magnus pyraticum bellum

men-

mensibus confecit tribus. Trompius bellum hoc Hispaniense tribus fere hebdomadibus. Appius Claudius Consul in Freti Siculi faucibus, Scyllam inter & Charybdim, Hieronis Syracusani classem subvertit. Fecit idem in maris Britannici faucibus Trompius. Vocius Romanorum Dux à Lucullo missus ad persequendas Mithridatis reliquias, eas assecutus fuit. Etiam noster fugitivis ratibus institit & earum aliquot potitus fuit. Marcus Cl. Marcellus, dum Siciliam navibus oppugnat, contra à Siculis, machinis speculisque à Sole ardentibus oppugnatur. Hispanus, navium invicta mole potior, incendiariis puppibus, ingeniosa machinatione admotis, Vulcanus devorandus traditur. Duillio Cornelioque Consulibus, sola velocitas comparatæ classis auspiciū fuit. nec certior victoriæ nostræ fiducia. Neoptolemus Mithridatis præfectus Lucillum ad Leuſtrum, Niciam Gylippus Lacedæmonius ad Syracusas vicit. At hoc felicior Præfectus noster, quod & vicerit & prælio superfuerit. Non alia major in mari pugna, quam Lutatius & Catulus Consulibus. Carthaginensium classis comœatu, exercitu, propugnaculis, navium vastitate, armis, gravis erat, quod ipsum exitio fuit. at Romana classis, qualis fuit & nostra, prompta, levis, expedita ad modum pugnae equestris, clavis, veluti habenis equus, regebatur. & modo in has, modo in illas mobilia corpora inferebat. Bello itidem navali inter Cæsarem & Cleopatram, hujus naves, ut nunc Hispanorum, suis ordinibus, turribus atque tabularis allevatæ, non sine gemitu maris & labore ferebantur. Cæsaris, ut & Federatorum, habiles in omnia, quæ usus poscebat, ad im-

petus recursus flexusque capiendos. Duīllius Imperator, merſa ad Liparas Poenorum claſſe, non contentus unius diei triumpho, per vitam omnem præluceſcere ſibi funalia, præcinere tibias juſſit, quaſi quotidie triumpharet. Pro tanta victoria qui honores mancant Imperatorem Belgam, neſcio. me non habebunt adverſantem, qui in tantæ rei memoriam, tot roſtris coronanda victoris inſignia cenſebunt, quot Hiſpano valida manu bellator extorſit. Suſcepta Xerxis in Græciam memoranda expeditio, in veterum annalibus utramque paginam facit. Verum licet major ſub Perſa navium coierit numerus, major militum multitudo, ſimilia tamen multa obſervabit, qui advertet propius. Xerxem in bellum miſit vetus Græciæ odium, quod Ioniis contra Darium patrem auxilia tuliffent. Hiſpanum in bellum hoc trufit vetus Belgarum odium & imperandi licentius cupido. Xerxes bellum à patre infeliciter cœptum, per quinquennium inſtruxit. Philippus quartus bellum navale, ab avo Philippo ſecundo ante annos quinquaginta hoc ipſo Freto cœptum, reſtauravit infelicius. Xerxes ſummo mane locum conſcendit editiorem, ut pugnam ſpectaret, adhibitis ſcriptoribus, qui rerum gerendarum magnitudinem chartis mandarent. Stetit & hic pro rege in puppis parte editiore ſcriptor Hiſpanus, in eventum intentus, qui Regi ſecundus, nobis ſiniſter accideret. Tunc Perſarum rex, pro gentis ſuæ more, Solem invocavit. nos Deum maris, cœli & terræ unum. Themiftocli Græcorum Duci in hoc diſſimilis fuit Trompius, quod ille cruenta & barbara cæde tres è ſore Xerxis Sandace nepotes, quos captivos habebat, Baccho immolaverit. nos

Crea-

Oratori Deo pias supplicationes nuncupavimus. Tunc classis Græcæ duces sub Themistocle fuere, Aminias, Soficles, Lycomedes, Aristides. Nunc sub Trompio, Hautebeenius, Everhardus, Virtius, Dionysius, Cæsius, Colsterus, alique, bellaces illi manus commodavere. Quod in Xerxis classe Ariamenes fuit, in nostra Trompius fuit, in Hispaniensi Occuendus, viri omnes militiæ navalis laudibus clari & illustres. Adversus Xerxem pugnatum fiducia oraculi Delphici, muris ligneis defendendam Græciam. Adversus Philippum pugnatum fiducia decreti Potentissimorum Ordinum, muris ligneis repellendum Austriacum. Illa tempestate de maris Ægæi, Ionii, mediterranei, Hellepontiaci, libertate & dominio agebatur. Hac de maris Vniversi libertate. Tum decisa inter Medum & Grajum grandis controversia, uter maris esset dominus, non chartis, non jure scripto, non dissidentis Curie suffragiis, sed ferro, flammis, incendiis. Nunc quoque decisa lis quibusdam videtur, inter Amplissimi doctissimique Seldeni, depromptas ex antiquitate perperam intellecta tabulas, & Fedetatorum prisca jura. quæ illi tunc, cum metus est, ne quid Resp. detrimenti patiatur, non nisi inculpatæ tutelæ præsidio, assertum eunt. consultius rati, tanti momenti rem ex divinæ providentiæ nutu suspendi, quam ex probabili, & anticipiti, quantumvis eruditâ, Iuris consultorum agitatione. Perit tum flos juventutis Persicæ, nunc Hispanicæ. Themistocli malam gratiam rependit patria sua, ut & Miltiadi ac Phocioni. At non sinit Deus, hac ingratiitudinis nota pollui servatam hodie Rempublicam. Cimon Themistocli successor uno die ter Persam

fudit. Noster, si navium distincta contubernia spectes, totidem victorias numerat. In Hispaniarum Rege vicimus Xerxem. in Auriaco Themistoclem, in Trompio Ariamenem æquavimus. in captis cæsisque Lusitanis, & Cantabris Calloensem jacturam pensavimus. Ut posterioris seculi illustre exemplum atroxam veteribus, decertata est vehemens & cruenta pugna ad Naupactum, Christianos inter & Mahumetanos. cum hæc nostra Christianos, pro dolor, atrocibus inter se odiis commiserit. Favebat isto prælio meliori Christianorum causæ Deus, duce Austriaco. favit & nunc meliori Christianorum parti, duce & Archithalasso Auriaco. Primum secundis, mox adversis ventis pugnare Christianorum hostes. Primum quoque secundis, mox adversis ventis pugnare nobiscum Hispanienses. Turcarum triremes ob sublimitatem vanis sæpe ictibus impetivere Austriaci classem. Belgarum navibus ob eandem causam minus nocere turriz & excelsæ Hispanorum rates. Tunc Octobri mense, cui acerrimum Scorpii sidus præest, concurrere Asiæ & Europæ magni dominatores. Nunc eodem mense periit ictus à Belga Tartessi Dominus. Tunc crucis signo succubuit Lunatica gens. Nunc Leoni Belgarum imperatrix Aquila.

Exurgite Argonautæ, & documenta vestræ fortitudinis, post tot sæcula, in Belgis agnoscite. Audite Phœnices, Tyrii, Sidonii, Ciliaces, qui maria primi navigastis, nec vestræ solum ætatis credite, ponti imperium. Vos Thraces, Myssi, Corinthii, Cretes, vos Atheniensium ephori advertite, & Hollandiam quoque tabulis æquora decurrere; in iis, pro ipsis pugnare & de regum calamitatibus triumphare,

re, jam discite. Vos Carthagenensium patres, Romæ flagella, Siculorum tempestas, Hispaniarum domitores, quam Hispaniis, quam Siculorum regi, nos quoque velimus male, ex hoc facinore perspicite. Pysandri, Lysandri, Agesilai, Nearchi, Timoleontes, Niciz, Bruti, Reguli, Duillii, vetera nomina sunt eorum, qui classibus victores præfuerunt. In Batavis Boysoti, Iustini, Douzz, Duvendordii, Obdami, Heemskerckii, Lamberti, Spilbergii, Matelivii, Eremitz, Neckii, Rensii, Reali, Coenii, Carpenterii, Speckii, Brouverii, Nassovii, Dorpii, Trompii, nostra nomina sunt, qui fortunas nostras & Federatarum provinciarum opes, decus, famam, domi forisque egregiis ausibus auxere & erexere.

Nondum omnia dixi. Tanta hæc victoria est A. O. ut de excindendis hostium moenibus non sit necesse jam querere, cum in mari deleta sit Hispania. Non fuit major sub imperio Federatarum dies, quam hic, quo hinc Belgarum, inde Hispaniæ dux collatis cominus castris direxere aciem. ea profectò felicitate, ut quodam velut cum fluctibus & ventis commercio, debellandus Rex traditus nobis videatur. Et quàm leve præ tanta victoria prælii huius damnum. Desiderata è classe nostra navis una, militum & navalis populi vix centum. cum hostium cæsa merse captaque accipiamus millia multa, naves quæ merse, quæ exustas, quæ captas, quadraginta. ceteris vel fuga vel Anglorum beneficio elapsis. Non alia tam incruenta victoria unquam usi sumus. Idque prospectum singulari consilio Ducis, qui hostium navibus suas connecti vetuit, ne à militum, quos habebant prætoriz, numero, attererentur sui. ideoque accessibus recessibusque cre-

bris circum vel præter navigans, classem hostium jaculando ipse attrivit. Quid prius hic mirabimur? velocitatem? quod tertio die parata sit. an felicitatem? quod levi nostrorum damno. an fiduciam? quod cum potentiore certavimus. an famam? quod cum nullo essemus numero, numerosam classem pertraximus in casses. an Dei favorem? quod flantibus usque in hostes ventis, subducere se Hispanus nequiverit, nobis naves in auxilia mittere facillimum fuerit. Credant Brabantini nugatores & hebdomadalibus chartis victoriam penes Regem steterisse scriptitent. Si Arithmeticz gnari sunt, supputent rationes accepti & amissi. numero navium, quas misit Rex, subducant perditas, & reliquo lucro sibi plaudant. Nisi ex Meneni sunt gente, sciant, victores triumphare, non victos. Si quod scripsere, sentiunt, ex Principis sui luctu, ex Ocquendi apud Morinos mora & vilipendio, ex ducum & militum, qui evasere vultibus, ex captivorum censu, ex Britannorum testimoniis, colligant victoriam. Ejusdem dementiæ reus fuit Bernardinus Mendoza, Hispani apud Galliarum regem legatus. Disiecta namque & dissipata classe Hispanica anno millesimo, quingentesimo, octoagesimo octavo, missis sine mora Madritum veredariis, victoriam suorum Regi nunciavit, & excusum de ea libellum Parisiis circumferti fecit. Annus jam excurrit quinquagesimus, quo de illa classe nobiscum triumphavit Britanniarum regina, ut hunc ipsum, qui jam proxime sequitur, Iubilæum nobis indulserit divina clementia. Non loquar paradoxa, si præsentem triumphum illi præferam, quem tunc de potentiore & numerosiore classe retulimus. Quid enim? illam unà vicimus,

cimus, hanc soli. Tunc portui Duynkerkano invigilasse, partium nostrarum fuit. Hic totum mare pro belli arena fuit. Tunc Britannia primò petebatur à Philippo. nunc primò nos. Tunc augustissima Elizabetha communi nobiscum bello innexa, eandem ob causam, pugnabat. nunc Federato Britanniarum rege modesti & grati fruimur. Tunc tempestate magis disiecta classis, quam pugnandi virtute. nunc virtute nostra, Dei Optimi Maximi auspiciis, vicimus. Tunc præmia pugnarum Britannis cessare, jam concordi Belgio. Tunc è navibus centum & triginta quinque, una bellica, triginta onerariarum evasere. nunc viginti & septem. Tunc classi præfectus Medinæ Sidoniarum dux, militarum rudis, sed genere splendidus & opum validus. nobis res fuit cum Præfecto, cujus in mari Atlantico sæpius probata fides & studium. Tunc cum patre Michaële Ocquendo, non infima classis istius parte, jam cum filio Ocquendo summo classis duce, pugnativimus. Tunc novis auxiliis, quæ in portu Morinorum asservabat Parmensis, refocillari fessa classis nequirit. hic militum & navalium virorum centena aliquot in Britanniam Duynkerka transvecta, novum robur quassatæ classi dedere. Tum profugis Hispanis nec Britannia nec Hibernia patuit. Nunc afflicta solata est Britannia. Tunc Henrico Borbonio, ad regnum, obnitente Hispano, contendenti, clades ista belli levamen fuit. Nunc, ob societatem majoris belli, L V D O V I C O filio Regi non ingrata præsens hostium calamitas evenit. Incidit prior victoria in natales imperii nostri. hæc in ea tempora, in quibus adultæ reipublicæ felicitatem vicinorum Principum arrodit æmulatio.

Quare Vobis PATRIM PATRES, illustre hoc & luculentum novæ gloriæ & famæ argumentum gratulor. Quod sapienter & justè imperavistis, potenter impetraſtis. Si unquam, nunc cavendum fuit, ne maris potiretur Tagi rector. Imminebat jugulis omnium nostrûm Hispaniensis cica, & nisi avertissetis ictum providi, in viscera jam descendisset Bilbicus ensis. Pergite muris ligneis tueri cives, cum lapideis non est locus. Non in civitate, non in mœnibus consistit civitas, sed in civibus ipsis. Cum navigatis, navigat reip. non contemnenda pars. Ædificia vultis? etiam naves ædificia sunt. urbes condere vultis? condite classes, ubi familiæ quoque in societatem coalescunt. Semper prævalere Principes, qui classibus potiores fuere. Per tot annos rebus per Oceanum præclare gestis suspiciendum nomen vestrum fecistis. Ostendistis & nunc, nihil interesse virtutis, an equis an navibus, an mari an terra dimicaretis. Ambiguos habuit cives vestros, non Vos, an ista rerum facie, illo loco, ubi Dunæ Britannicæ sunt, & quem veneranda Britannorum majestas sibi ut proprium vendicat; justum esset, hostem invadere. Verum liceat liberum verbum in libertatis regno effari: Necessitas Patres antè rationem est, maxime in bello; quo rarò permittitur pugnandi tempora ad clepsydram exigere & loca confictus decempeda anxie definire. Conclusæ hærebant Hispanicæ naves in Albionis statione, sub regis summi, ut videbatur, patrocinio, ut quantum in nobis esset animi, ob metum regis majestatis, experirentur. Haud dubium, si neglexissetis Hispanum, arma nobis trans mare inferentem, contempti & Britanno & ipsi Hispano & finitimis fuissetis. Nunc postquam,

læsi

læsi primùm , invasistis , & invictos Vos hostium perniciæ probavistis , quis dubitabit patere victoribus maria ? Fallitur , qui terminos gloriæ vestræ & publicæ utilitatis filo metiri cupit. Eundem , quò nos fluctus & mare ducere non detrectant. Cum in vado hæremus , alterius sumus. Disputent de aquarum terminis Themidis sacerdotis. Principibus pro jure est omne illud , sine quo salvus non est civis. Fuit tempus , & meministis adhuc , quo sine grandi querela , æstuaria vestra violari patienter tulistis. Permittunt jura , ut feram , ut facinosum in alieno territorio persequamur. Et quis Hydram hanc in angustias Britannicas & alienas quasi aquas protrusam persequentis esse infitias ibit ? Si per agrum vel vicinam fossam transire volens compertus latro , ædes incendio , jugulum jurato ictu petat , clamat natura , in via opprimendum latronem , nec expectanda fori judicia , dum periculum est in mora. Hispanum sub littoribus placidissimi Regis morantem & exitio nostro devotum invadere , cui religio fuerit ? Nec dissentient Trebatii , postquam *victrix causa Diis placuit*. De Geometris & terræ mensoribus multi multa legimus. De Thalassometris , de maris mensoribus , nihil. Nescit Solem proprium natura , nec aëra , nec mare. Venimus in publicos navigantium secessus & attria , quæ Deus , turbato tempestatibus mari , non uni populo in refugium , sed omnibus concessit. Venimus & cunctis auramque undamque patentem hostili sanguine tinximus. Non patitur sibi præscribi æquor , qui illud , cum vult , in potestate habet , & discussis obicibus ferro viam aperire potest. Improbum , ea parte Oceani nos privari , qua spiritum trahit Respublica , qua respirat & vivit mercator,

cator, tinniunt araria, opes mercesque cum Aurora, Austro, & Occasu permutantur. Majus dicam. Certavistis pro Britannorum jure, & ab hoste, Regis severissimas voces spernente, pœnas poposcistis. Etiam illud nefas Hispano, stationem hanc cum classibus occupare. nec occupavimus nos, nisi postquam ipse occupasset prior. Istam audaciam ulți estis pro rege, cum ob classis Hispanæ potentiam, non posset tunc ipse. Quare libertatem, Patres, quam nemo bonus, nisi cum anima, amittit, defendite & pressis manibus tenete. Afferuistis illam armis, quam armis pepererunt majores nostri. Oceanum jure communi ad nos quoque pertinere testatum fecistis. mare clausum ab Hispanis, non scriptores, sed bellatores, non papyro, sed ignibus, non calamis sed æratis siphonibus reserastis. Hoc facto immensum decus autoritasque accessit imperio vestro, decessit Hispanico. Hoc facto exteris Principibus & cum Austriaco luctantibus, rediit virtus vigorque pristinus. Hoc facto timent, qui vos terrent.

Tu verò, Celsissime Princeps, F R E D E R I C E, reliquis lauris hanc primam, hanc summam attexe. quæ tot Victoriarum laudem magnitudine sua transcendit. Dum urbes vincis, de terrarum non magnis partibus triumphas. Hic triumphus asserti maris est. Invieta expugnavisti oppida & castella & arces, sed singula singulis bellis. Nunc, quot merxisti Archithalassus Regias naves, quot abduxisti captas, tot oppida & arces, una expeditione, paucorum dierum spatio, subvertisti, & diripuisti. Dixit te Celsum Gallia, non fecit. Fecit te Superum favor & præsens victoria. Regum augusta appellatione inclarescis, & merito tuo. Navalis hic triumphus, tuus est, quia te imperante, te

res

res moderante , tuo milite parva victoria est. Vicit, quisquis pugnavit. Pugnavit maximè, qui pugnam jussit & instruxit. Hæret adhuc Fortuna , ubi gloriæ tuæ terminum ponat. Oceano & terra Felicitati tuæ viam pergit sternere, & promovet se ulterius. Auriacum nomen non tubæ solum, sed & classica differunt. Themistoclem Salamis , Xantippum Carthaginis portus , Gylippum Spartanum Ducem Siculæ angustiae evexere. Te Dunæ Britannicæ, te portus Iccius , te Cantium , te Tamesis , & quotquot ad certamen hoc concurrere littorum, promontiorum, fluminum, stationum nomina, celebrem fecere.

Iam vos Hispaniensium Duces , si Batavum animosius loquentem ferre potestis , discite, nihil tam firmum validumque esse, cui periculum non sit à minus valido & potenti : aquilas minorum avium pabulum subinde fieri : pressum hostem consilium in desperationem vertere, & tunc extrema moliri, cum mediocribus defendi salus nequit. Venistis ad nos è Coronæ portu , quasi in Brasiliæ & Galaciæ sinubus non esset locus , ubi Gallis vel Batavo victimas debeatis. Natura prius est , ut cum vestra defenderitis , aliena earis ereptum. Hæret in littore vestro Gallus , & longè à patria petitis in-nutritam pelago gentem. Vestris indigenis cedat timor , priusquam aliis inferatis. Cladium vestrarum , quas mari passi estis numero sapite. Idem hoc fretum Britanvicum fidem faciet, quo hausta classis toto orbe celebratissima. Num Bossusio creditis ? quem in Flevo-pugnantem captis navibus vinximus ? nun Frederico Spinolæ ? cujus potentissimas triremes, interempto duce , Zelandus abstulit ? num Iohanni Nassovio ? cujus totam classem ad Tholam
una

una cum ducibus & militum ingenti manu non ita pridem cepimus & in portus nostros abduximus? Non semper temeritas est felix. & jocatur in parvis benigna fors, ut cum operæ precium erit, magna mercede fallat. Superioris anni successibus insolentiores, militem nostrum indignè habuistis, & turmatim per civitates, per fora, per compita plebis vestræ ludibriis exposuistis. Meminerit Celsissimus Cardinalis, Franciscum primum Galliarum regem, cum à proavo Carolo Imperatore in Hispania captus detineretur, grandi charactere carceris sui parietibus inscripsisse, *HODIE MIHI, CRAS TIBI*. Versa rerum facies est, & ut Capua olim Hannibalis Cannæ fuerunt, ita angustia Britannicæ Cardinalis Calloa.

At Tu Generosissime & Fortissime Heros, Martine Trompi, vige & vive æternum rerum gestarum fama. Quo die memorabile hoc edidisti prælium, fidem fecisti omni Europæ, nondum cum Scipionibus, Regalis, Cimonibus, Duiliis extinctam esse fortitudinem. Audax, fateor, visum fuit consilium tuum. sed in rebus arduis & tenuibus, fortissima quæque consilia tutissima sunt. Nam si in occasionis momento, cujus prætervolat oportunitas, cunctatus fuisses, nequicquam mox amissam quævisisses. Certat civium quisque, quibus te honoribus, quibus applausibus reducem excipiat. Ipsos illos Deos, Neptunum, Æolum, Tethyn, Vulcanum, quorum favore vicisti, gratulantes tibi offerunt. In te civitates singulæ, in te ora convertunt cives. Omnium vox est: *dignus cui militet æther, Et conjurati veniant ad clastica venti*. Vicisti animositate, peritia rei navalis, & Patrum autoritate, quæ in discrimine fuit, an post hanc diem tanta foret. Maeste, Trompi, felicior

felicior populi totius, Ecclesiarum & Scholarum acclamatione, quam qua modo exultabas victoria. Vive, id facinus ausus, quod finitimi stupent, mirantur Belgæ, horret Hispanus, & sera secula posteritasque omnis enarrabit.

Tibi summe, maximeque Deus, maris Imperator invicte, supplices gratique advolvimur. Tuum est, quicquid grande stupendumque fecimus. Tu, ut auderet imperator noster, dedisti, tu ut posset. Risisti è cœlo navigantem cum fastu Hispaniam & potentissimum Regem fluctibus potentior meristi, rates dissipasti, exulisti, diripuisti. Tu ventis imperasti, ut flarent pro nobis. Favonios ex occultis tuis thesauris produxisti, deducendis in hostem ratibus. Euro in mandatis dedisti, ut sisteret superbas machinas, ne circumdaremur pauci. Duces prudentia, militem fiducia, & mortis contemptu armavisti. Hæc vidisse nos, hæc audivisse, hæc te Ichovam fecisse filiis nostris & nepotibus narrabimus. Canam cum Mose tuo: *Fortitudo mea & laus mea Dominus, factus mihi in salutem. glorificabo Deum meum, Deum patrum nostrorum & exaltabo eum. Dominus quasi vir pugnator, omnipotens nomen eius. Rates Philippi, & exercitus ejus projecit in mare, electi principes ejus merfi sunt. Abyssi operuerunt eos, descenderunt in profundum, quasi lapis. Dextera tua Domine celebrata est fortitudine, dextera tua percussit inimicum. In multitudine gloria tua vicisti adversarios meos. Misisti iram tuam, qua illos devoravit, ut stipulam. In spiritu furoris tui congregata sunt aqua, flavit spiritus tuus & operuit eos mare, submersi sunt quasi plumbum in vastis aquis. Quis similis tui inter fortes Domine, quis similis tui, qui magnificus es in sanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia. Da, æterne Deus, ut victoriam hanc habeamus reverenter, & victores hostium nostri victores simus. nec*

paciſ

pacis consilia aversemur, cum tuta offertur. Lo-
 quar summa : Federati Belgii rectores, pios, po-
 tentes, felices, Celsissimum Auranfiorum Prin-
 cipem, Patriæ patrem vindicemque indefef-
 fum, classis noſtræ Præfectum, hodie victorem,
 crescentis parte Amſtelæ felicitatem, Eccle-
 ſias, Scholas, cives, mercatores, & devotam Pa-
 triæ Iuventutem protege, defende. Ita nemini
 tuo æternum fit laus, honor, gloria.

D I X I.

R E C I T A T A

Fuit in Illuſtri Amſteledamenſium Gymnaſio,

c l o l o c x x x i x.

ORA-

O R A T I O,

In adventum Serenissimæ Reginz,

HENRICÆ MARIÆ,

Magna Britannia, Franciæ, &
Hiberniæ Reginz,

Cum Augustissimam Filiam

M A R I A M,

Celsissimi Auranſiorum PRINCIPIS

FREDERICI HENRICI
F I L I O,

G V I L I E L M O,

Matrimonio junctam, Federatarum Pro-
vinciarum terris Urbibusque inferret.

Uper Augustissimam MEDICEAM, trium Regum matrem, excepit negotiatrix Civitas. Iam Mediceæ Augustissimam Filiam, Regis Maximi conjugem & Mediceæ Neptem venerabunda excipit. Succedunt Soles Solibus & per vices inter terrarum

Dominas, mundi Imperatrices, inter Europæi Orbis sidera & Reginarum Principumque fulgidos vultus ambulamus. Ut jam non mirer poetarum licentiam, qui IOVIS OMNIA PLENA dixerunt. Quorum ope præsidioque in hunc diem invicti steterimus, eorum Majestate, veluti Deorum, circumfundimur. Clausimus intra pomeria nostra Libertatis nostræ vindices, & eorum Regum uxoribus, iis Principibus

cipibus assurgimus, qui Imperii hujus tibi cines
 sunt & fulcra. Gratiam iis rependimus, quo-
 rum potenti amicitia nixi crevimus. reddimus
 gloriæ aliquod authoramentum, quorum ha-
 ætenus auxiliis pugnâvimus. Eorum ora coram
 intuemur, quorum serenitate afflictis olim
 reddita lux est. Tangimus dexteras grati, quæ
 hostem Potentissimum à cervicibus nostris unâ
 depulserunt. Adoramus prout, quorum federibus,
 fide, fortitudine adjuti, in hanc imperii
 sublimitatem evecti, domi inexpugnabiles, for-
 tis formidabiles sumus. Fecere, quod suarum
 est partium, vicinarum civitates. Quæque propen-
 sissimæ suæ in Regiam Majestatem voluntatis
 documenta edidit. Arsere ignes, visi civium
 ubique & populorum concursus, auditæ accla-
 mationes & applausus, dispersæ Mavortis ter-
 ribiles machinæ latius diffudere adventantis
 Reginae famam, paratæ epulæ, factæ à Patriæ
 Patribus & Celsissimis Principibus gratulatio-
 nes, faventium passim vox una fuit & oratio.
 Urbs nostra, uti commerciiis quaquaversum ce-
 lebris est, classibus omnique apparatu bellico
 validissima, ædium pulcherrimarum stupenda
 serie fulgida, templis fabricisque pluribus spo-
 tabilis, portuum opportunitate & amplitudine
 admirabilis; ita officii quoque sui esse credit,
 ea omnia in adventum Serenissimæ Reginae ex-
 plicare, quæ vel admirationi esse possunt, ob
 rerum magnitudinem & splendorem, vel dele-
 ctationi ob elegantiam & novitatem. Equi-
 dem, ita semper statui, Superis amorem, obse-
 quium, reverentiam deberi. Astra suspicimus,
 quia calore suo nos fovant & lumine illustrent.
 AUGUSTISSIMÆ REGINÆ adventum
 ad nos gratulamur. cujus regalis familiarum armis
 auxiliisque etiamnum pugnamus & triumphamus

mus Batavi. Refleſtitur in eam amor Reip. no-
ſtræ, quia amavit illam prior, dum gentem in-
viſit ſublimis mater, quam poſt glorioſiſſimæ
& æternæ memoriæ ELIZABETHAM, in-
clientelam quoque ſuam recepit. Reveremur
eam, velut ſalutare ſidus, quia terris noſtris an-
nuendo, ea perficere venit, quæ felicitatis om-
nium ſunt. Scimus, quibus quantisque nomi-
nibus illi debeat Federatorum populus: Si Bri-
tannias ſpectes, imperant hæ federis jure illa,
quæ ultro ac lubentes facimus. Sin Gallias,
exigunt & illæ, quæ non niſi ingrati negligamus.
Obverſatur animo, quam modo nomi-
navi, Magnæ Britanniæ & Hiberniæ imperatrix
feliçiſſima, HENRICI OCTAVI Filia,
Aviæ Britanniarum Regis cognata, quæ vagien-
tem hanc Remp. ac tyrannide penè oppreſſam,
opibus ſuis, & milite prima aſſeruit. Obverſatur
animo Sereniſſimus IACOBVS, Scoto-
rum ejus nominis Rex ſextus, Auguſtæ memo-
riæ, Regiæ ſocer, qui placatus Hiſpano, & bel-
lis noſtris neutrum ſe præbens, regna ſua por-
tuſque noſtratum mercimoniis aperuit. Acce-
dit tantis cauſis CAROLI I, conjugis, &
Britanniæ, Scotiæ, Hiberniæ Regis, erga nos
conſtans benignitas. ut qui patriæ virtutis &
regnorum hæres, paribus, quibus genitor ſuus,
ſtudiis, Federatarum Provinciarum ſtatum tue-
tur ac propugnat. Quanta HENRICI MAGNI,
quo Patre gloriatur, erga Remp. hanc merita
ſint, non inviti agnoſcimus: Galliæ ſux ſuffe-
ctus Hercules, dum humeris concuſſam & la-
beſactatam inteſtinis motibus imperii molem
ſuſtinet, iſdem, quibus Galliam omnem, etiam
nos cervicibus libravit, & quæ ſagrantibus bel-
lis in immenſum excreverant nomina, magni-
fica liberalitate expunxit. L. V. D. A. V. I. C. V. S. XIII,
Frater,

Frater, Regum Christianissimus, eo federe, quo Federatos Patres Populumque nostrum obnoxios habet, pro communis nobiscum Belli gloria, & utriusque Imperii libertate, etiamnum decertat, & Hispanorum potentiam retundendo, luculentas nobis expugnandarum urbium arciumque occasiones præbuit. At his omnibus recentius sunt regales Nuptiæ, quibus Celsissimi AVRANSIORVM Principis Filium dignata est. Annectit sibi Principem, cui annexi sumus nos. Generum nuncupat, quem nos futurum Patriæ patrem. Nubit Filia Duci, sed nostro. nubit conjugii, sed omnium custodi. Tanti conjugii vinculis alligat Britanniam Belgio, & salutem tot gentium, quibus imperat, permiscet nostræ. Qua fide se amplexantur Principes duo, amplexantur se populi. Qui regnantium, idem & regnorum civiumque est amor. Idem thalamus terris hisce robur & gloriam, inimicis terrorem adfert & metum. Iisdem nuptiis gratiam facit Belgis, hostibus invidiæ materiam præbet. Quem socerum sibi adsciscit regalis Filia, adsciscit bellatorem. quem socerum adsciscit AVRIACVS, adsciscit regnatorem. altera triumphatoris gloria, alter triplicis Imperii re- & tore gloriabitur. altera majestate maxima, alter Martia patris potestate & tot victoriarum fama: altera fulgens sceptrorum, alter armorum luce: altera Regum augusto sanguine, alter Caesarum affinitate & cognatione illustris. Altera Oceanum amicis aperit, alter eundem inimicis objicit. Quam Sponsam fecit mater, fecit Gubernatricem. Quem Sponsum fecit nova mater, fecit generum Imperatricis. Vniit coelum duos & cum duobus septem belli sorores. Vniit illas Religio & Libertas. Has Re-
gis

gis Filia adunat omnium sperata securitas. Amicitias Regum nobiscum firmat, ne Regis infestissimi inimicitia nos perdant. Ne pereamus vicini, profapia suam diffundit inter nos, quæ Hollandia ospitatrix fuit ante nos. Adspicit Regina terras, quas asseruit in Patre. Adspicit terras, quas asserit in conjuge. Adspicit terras, quas asseruit & asserit in Fratre. Magnis appellationibus salvi sumus. hinc Christianissimis, inde Fidei defensoribus. Et qui pro Fide pugnamus, à Fidei tutelaribus Principibus defendimur. Ipsa Christi & Fidei vocabula in auspiciis sunt. In his signis cum Constantino vincimus & Hispanienses Maxentios fatigamus. Quibus aquis huc vecta est, primum mercantibus, mox sociis & federatis, jam conjugio junctis gentibus communes sunt. Quos rectores distinguit natio, confundit thalami appellatio. Qui Britannus nascetur ex Britanna, Batavus erit ob patrem; & qui Batavus nascetur ex Batavo, Britannus erit, ob matrem. Coalescent animi omnium, cum coalescent corpora duorum. Quod littus appulit, Hollandicum est jure, Britannicum suo in nos amore. Quod reliquit, Britannicum est jure, Hollandicum nova lecti societate. Quas urbes ingreditur, Patriæ sunt fide, & juramento, Regina affectu & obsequio. In Britannis regnatrice est. Hic altera, post matrem, gloriosissima hospes. Illic lucet populo suo, hic amicis & sociis indulgentiam facit luminis sui. Illic domesticum Numen est, hic peregrinum, si modo peregrinum dicendum sit, quod in familiam transit Gallicæ secum originis. ut nata Britannis suis Filia, nobis divinitus concessa videri possit. Maximæ Matris, VICITITER DUVUM PIETAS. Ne solatii expers sola veniret MARIA, comitatur eam trans vasta maria.

eò.

eo truditur charitate , unde advocatur discrimi-
 ne. Dividit cum marito Rege maximarum re-
 rum curas. & dum ille de Imperii sui tran-
 quillitate sollicitus est, hæc de regia posteritate no-
 biscum cogitat. Ille regno quietem cum regni
 Proceribus quærit. Illa familiæ Augustæ nepo-
 tes & munimenta , quibus insistat. Nec enim
 satis putat regnare se , sed superesse vult ex se,
 qui populis vel suis vel exteris imperent post
 se. Etenim Principem nasci , excellens quid-
 dam est & singulare, sed Principes genuisse, ex-
 cellentius. DIS GENITA ET GENITURA DEOS.
 Et nunc Potentissima Princeps in ea sede &
 arena stat, quæ diutini belli, tot præliorum, tot
 Ducum, tot victoriarum area est & circus. Inter
 armorum nostrorum strepitus, inter Mavortios
 furores , inter lituos & classica , inter tubas &
 tympana , inter faces globosque , galearum ha-
 starumque concursus , transfert Regale & im-
 belle depositum. Vbi Marti litamus hominum
 victimis , cataphrasto Principi Nuptiarum ad-
 fert argumentum. Vbi tumultuatur Bellona,
 concurrunt armati exercitus, hostis hosti in spo-
 lium cedit, BONA DUCIT AVI DOMVM, QVAM
 NVLLO REPETET GRMCIA MILITE. Vbi tro-
 phæa terra marique parta ex Aularum laquea-
 ribus & templorum fastigiis dependent , flam-
 mea parat tenellæ conjugii. Scilicet publicæ sa-
 lutis causas distinguit & privati amoris. Nec
 deesse vult gloriæ Auriacorum , consulendo
 sibi ; aut splendori Reip. nostræ, ut sola sobolis
 fruatur suavitate. Eam dum soli Auriaco elo-
 cat in uxorem , omnibus nobis elocat in com-
 modum. & quod illi à sceptris & regia domo
 adfert decus, etiam singulos nos illustriores
 reddit. Ad eas jam gentes profecta est, quas
 simplicitas, & candor, & in exteros humani-
 tas,

tas, in Principes reverentia commendant. Iis populis circumdatur, quos orbis victrix Roma fratres sociosque Imperii sui vocavit. Iis civibus, quos exemptos oneribus & tributis illa ipsa gentium terrarumque Dea Roma in usum præliorum seposuit, & velut tela & arma bellis reservavit. Nunc quantum excellit potestatis fastigio, tantum fas est nos deprimi regis Majestatis veneratione. Solem in sublimi positum ex humili tellure contemplamur. Hanc in totius Europæ luce positam demissi honoramus. Venit olim Romam Agrippina, Germanici mater, sed cunctis ad tristitiam compositis. Venit jam Britannorum Regina ad Batavos, sed cunctis ad lætitiā compositis. Venit illa feralem urnam Filii adportans. Venit Regina, genialem Sponsam Auziaco adducens. Portabatur Germanicus tribunorum centurionumque humeris, atque ubi colonias transgrederentur, atrata plebes, trabeati equites, pro opibus loci vestem, odores aliaque funerum solennia cremabant. Portantur nunc triumphalibus curtibus regia mater cum Filia, præcedunt signa habitu ornatuque comptissima, & quacunque gradiuntur purpurata nomina, plausibus obvii & conclamationibus cives benevolentiam testantur. Accensa omnium in eam studia, hanc decus Patriæ, Henrici Magni sanguinem, verum regis dignitatis specimen appellant. Talis Placidia Honorii & Arcadii Imperatorum soror ex Hispania in Italiam venit. Constantio nuptura, & publicis gratulationibus excepta, velut humeris Romam reducta fuit. Talis Serena magni Stiliconis uxor, relicto Tago, Tiberim conscendit, uti Hæc relicto Tamesi Mosam. Nec minore applausu, superiore seculo.

Q

lo, ingressa Belgium fuit MARIA, Caroli Quinti Cæsaris soror, qui proavunculus Medicez fuit, cum fratris nomine Belgii regimen capesseret. Neque novum hoc ac inauditum ante, Britanniarum Reges & Nassovios vel belli vel thalami federe jungi. Secula penè quatuor sunt, ex quo Adolphus Nassovius Imperator cum Edovardo Britanniz rege in belli societatem venit. Secula tria sunt, ex quo Reinoldus Nassovius Geldriz Dux, Leonoram Edovardi secundi Britanniz Regis filiam, & Edovardi tertii sororem, conjugem accepit. Nec diu post Maria Ecmōdana Nassovia Iacobo secundo Scotorum regi nupsit. ut amicitiam domus Nassovicæ & Regum Britanniz Scotizque seculorum diuturnitas ratam firmamque habeat. Et, cum Imperiorum omnis celebritas vel ab armis sit, vel rectorum dignitate, vel à commerciis, federibus, Nuptiisque; nos, qui armis hætenus inclaruimus, qui Cæsares Regesque Dominos salutavimus, qui colonias cum mercimoniis in utriusque Solis domos diduximus, qui federibus tot Reges nobis junximus, Nuptiis quoque inter Augustas hinc Regum, inde Comitum Nassoviorum familias contractis, securitatem domi, famam apud externos & olim & nunc auximus. Laudati sæpius non solum Romanorum Imperatores sed & Imperatrices fuisse. De Regina laudibus quicquid magnum dixeto, infra magnitudinem erit Imperantis, quicquid mediocre, minus fuerit augustæ stirpis gloria. Regina est imperio, sed subditorum suorum mater verius, quam domina. In marito conjugis amorem Regisque reverentiam distinguit. Regiorum liberorum curam neque indulgentiâ minuit, neque charitatem.

tatem frangit majestatis formidine. Ea est magnanimitate, ut æquissimo animo sustineat, quicquid iniquius infertur, & fati imperus lenitate superet. Sibi imperasse, quàm aliis, gloriosius putat, raro exemplo conspirantis in unâ Sapientiz & Fortunæ, Modestiz ac Potentiz. His virtutibus debemus, quod Filiam natu maximam, Principi Belgæ junxerit, se verò Senatui Populoque Amstelodamensi hoc die Augusta ostenderit. Quam dum suspicimus, regiarum virtutum officinam, reginarum Principem, Europæ ocellum, status nostri sidus beneficum veneramur. Trium regnorum commerciis dudum gavisi sumus. in præsentiarum ipsa trium regnorum Præside. Vna in omnium ore Regina est, potestate imperatrix, conjugii agnationibusque potentissima. Quid enim? Franciam fraterno titulo alloquitur. Hispaniam Sabaudiamque affinis, ut jam hinc Alpes, inde Pyrenæos cognatione infederet. Nec à Septentrione aliena, Cimbriorum Regem avunculum appellat. Paternum genus ex Borboniis, maternum ex Austriacis & Mediceis trahit, ut & hodie in florentissima Italiæ parte magnos Hetruriæ Duces propinquitate tangat. HENRICAM vocamus, quia HENRICI MAGNI filia est. MARIAM, magnæ matris de nomine. Prior appellatio magnanimitatem Patris, posterior pietatem promittit. illa in terris magnis Principibus communis, hæc cœlesti cognomine illustris. Possem ire per omnia nomina, quæ conjugii Fides sua, Fratri Christiana sanctitas, affini religionis studium dedit. Possem Catholici, Christianissimi, Iusti, Pii, Fidei defensoris epithetis insistere, quæ vel Romanæ sedis autoritas vel Procerum Populique

benevolentia concessit : sed alia est ista materies, & suo debita secreto. Nunc, quod hujus dici est proprium, gratias Regiæ Majestati agimus, quod Deorum exemplo, coelesti ostentatione, augustis præsentis suæ radiis Urbem hanc nostram illustraverit : Optimates Reipublicæ hujus vultus sui serenitate irradiaverit ; civium omnium animos insolito gaudio creverit, & æternis honoribus, tot mercantium ordines profecuta sit. Veniet post tot secula dies, quo dicet memos posteritas, hac incescit Britannorum Regina, hic turres nostras, hic templa, fora portusque adspexit Regis uxor, hic classes circumnavigavit tot Regum soror, hic mensis accubuit HENRICI MAGNI filia, hoc cubile conscendit Majestas Britannica, hac curvus egit & equos AVRPACVS & STUARTA conjuges. Nos, qui præsentia hæc intuemur, in voces gratulantium erumpimus, & totam Tibi urbem REGINA, & tibi Celsissime FREDERICE HENRICE, & quotquot huc venistis magni Principes pandimus. Ejusque decora omnia & honestamenta devovemus. Amplissimus Senatus pronis animis venientes excipit, & civitatem omnem hoc tempore non tam suam esse vult, quam vestram. Vobis præcunt Equitum è populi flore selectorum turma. Vobis hastas concutunt civium armatorum centuriæ omnes. Vestro nomini vacationem ab opere rota sibi imperavit civitas. Vobis explosæ undique balistæ terribili voce gratulantur. Vobis spectacula, theatra, ludos facimus. Vobis & geminarum Nuptiarum felicibus auspiciis vota nuncupant sacrorum antistites. Vobis loquuntur illustris hæc Schola. & dum loquacem populum facit publica festivitas, rumpit silentium

tium professor. Tumultuantibus ubique & cur-
sitantibus Atheniensibus nostris, ecce suas quo-
que partes obit, ne ociosus videatur specta-
tor, philosophus. Nec aberit ab his sacris
Poëta. Vbi de Nuptiis agitur, de Regina-
rum Principumque adventu, alio sermone
mihi loquendum censeo. ut mirabili meta-
morphosi,

*Iam jam residant cruribus aspera
Pelles & album mater in altem
Supernè, nascanturque leves
Per digitos humerosque plasma.*

Enimverò

Altera jam nostris mater Berocynthia terris
Cernitur, & Regum præbent spectacula nuptæ.
Nil facimus vulgare. Deas natasque Deorum
Excipimus, Batavisque favent clarissima mundi

Lamina. sceptrifero rursus splendescimus ostro,

Purpuraque imperiis se bellatricibus offert,

Et Tamesina Duci Majestati obtigit hospes.

Prò Superi, quanti vultus, quæ sidera Belzæ

Irradiant! quantis ad nos descendit Olympus

Ignibus, æthereaque petunt declivia flamma.

Anne humiles repetunt cælestia nomina terras?

Perque hominum gaudent iterum consortia summi

Ire Iovis: nostraque patent Iunonibus aula?

Illæ Iovis Druidum soror est, conjuxque Britannæ.

Et Tartesiaco thalamis annexa Philippo.

Illæ suis Cimbrum jungit diademata sceptris

Neptis & Allobrogum tangit germana cubila

Europa prælustre jubat, quocumque tuetur,

Regna videt cognata suis, dilectæque regum

Nomina, vicinæque suo de sanguine passim

Spectat ebur. Magni fortunatissima Regis

Filia, Burbonia germen sublime tiaræ,

*Hoc fiat, Diva, loco. Tethys unde omnibus undis
 Natura dispertit opes & munera Divam
 Colligit & totam mittit spacioſa per orbem.
 Hic emitur, quidquid rerum eſt. ſi ſufficit emptor,
 Hic mundus venalis erit. nos accipit Arctos,
 Nos Thule, nos extrema, quæ tranſtra vagantur,
 Oreades, egelidaque vident in ſinibus Urſa
 Hebrides & pandis ardens fornacibus Hecla.
 Hic merces, Regina, tuas, hic dona tuorum
 Diſtrahimus. jam ſulphureis quam Scotia mittit,
 Materiam truculenta globis: jam fulgida ſtanni
 Pondera & è veſtris, Princeps, exciſa metalla
 Montibus, aut rutilo radiantes murice lanæ,
 Et tua quas donat ſegetes glacialis Ierne.
 Sedibus hiſ Indos petimus, Soliſque penates
 Auroraque domum Auriacis inceſſimus armis.
 Et terras portuſque tuas, FREDERICE, nota-
 mus*

*Nominibus, gaudentque tuo manſueſcere gentes
 Numine, Naſſoviaque volant per odora phalanges
 Rura Moluccarum. jungunt tua federa Gangen
 Battavia & diti Vahalin connectis Hydaspſi.*

*Magna parens HENRICA, cupis devicta vi-
 dere*

*Littora Pantagorum, ſurreptaque mania Phæbo
 Exutaſque rates formidataſque Matanca,
 Sub Belga ductore, manus? hic texta rapetis,
 Hic tabuli depiſta leges. viſ bella tuæ
 Geſta mari, quæ ſe Herculeis Dux Belgicus auſis,
 Intulit Heſperii claro Mavorte columnis,
 Hic facti montimenta patent, victoris honores,
 Et cineres tumulaſque Ducis. ſi, Maxima, geſtis
 Cernere naſcentem mediis è fluctibus urbem.
 Suffultaſque domos trabibus converſaque Faeni
 Culmina, nos hoc omne ſumus. portaris in undis,
 Et tua Parrhaſia librant veſtigia ſilva,
 Et calceſ ſecura lacus. numerare triumphos*

*Si lubet & domitum Solis sub curribus Afrum,
Attonitamque Peru, & Scythici discrimina ponti
Tentatumque gelu, jampridem viſta Malacca
Mœnia, perculſum aurifero ſub ſidere Nigrim,
Æthiopumque domos & tot ſubducta Philippis
Oppida, qua forti poſſit tam grandia dextrâ,
Adſpice Neptuni ſobolem, claſſeſque ratesque,
Ingentis terrorem Aſia regumque ruinas.*

*Regnatric, quàm te latis comitatus euntem eſt
Vocibus Albionis populus, cum littore toto
Staret & unanimis votis favere Britanni.
Regnatric, quàm Te venientem lenior unda
Vexit & immenſo thalamos & federa ponto
Perſonuit concha Triton & fauſta tiaris
Dixit, ut Æmonii properans ad limina Pelei
Sponſa Thetis, nullo turbari marmure fluctus
Senſit & à madidis accepit vatibus omen.*

*Veniſti tandem. Tuque exſpectata Batavis
Nympha venis, noſtrisque inferſ regalia terris
Lumina, & innocuis arrides lenis ocellis
A V R I A C O , teneroque moram depoſcis amori.
Mox erit illa dies, cum te pollente juventa
Inuadet matura Venus. tunc ſanguis Regum
Naſcetur nobis Belgî deſenſor Achilles.
Qui face bellaces ferroque ſequetur Iberos,
Et patria audaces abſcondet caſide vultus
Belliger, exacuetque truces mucronibus haſtas
Martius. & quâ ſe conduunt ſub Veſpere gaze.
Ibit & Occidui latebras rimabitur auri.*

*Qualis in ore decor M A X I M ! quàm blanda ve-
nuſtas!*

*Quanta puellarem excellens reuerentia ſexum
Majeſtate tegit ! quàm ſulgens purpura flammæ
Spirat & inſontes radiis exuſcitât ignes !
Sic ibat ſocias inter Dictynna ſorores
Parvula, ſic juvenem comitata eſt Porcia Brutum,
Laodamia virum. ſic primis excita tedis,*

Ita a nascenti conjux collusit Iulo.

*Matri amor, genitoris amor, fratrumque voluptas,
AVRIACI crescentis amor, felicibus illum
Auspiciis ordire diem, quo federa tecum
Libertas Batavi,que facit. quo federa tecum
Nassovius Maurusque facit. quo federa tecum
G. VILIELMVS, spes nostra, facit. qua lumina
nuptis,*

*Prædiant Patria. facibus, queis Sponsa coruscat.
Dirigimur cives. non lecti cura duorum est,
Cunctorum thoros est, cuncti servamur in illo.
Qua vos vincla, ligant omnes. iurastis in unum,
Vobiscum iurasse libet. pepigisti amorem,
Pangimus hunc pariter. vallos objecimus hosti,
Pro vallis nunc vestra Salus erit. annuit æther
Conjugio, fructumque capit Respublica. nescit
Disjungi, nec vestra fides, nec nostra. coimus
Tot populi, salvi que sumus complexibus omnes.
Iam propius nos Scotus amat. plus jungimur illi.
Et propius nos Anglus amat. plus jungimur illi.
Plus Hibernus amat, nam plus unimur et illi.*

*O Patria communis amor, qua basia figis,
Septemplex quoque terra capit. qua blandula torques
Lumina, cognatis circum te gentibus offers.
Qua loqueris, cedunt cunctis solatia terris.
Qua facies, fessis promittunt ora terris.*

*Crescite Nassovii, rectores crescite Chauçi,
AVRIACOQUE duces alios donate parenti.
Crescite Nassovia, et victor cum castra maritus
Solvat et occurret bellaci nupta Camillo,
Inferat basiolum galea, cristamque minacem
Mulce lata manu, et Martis post horrida saluum
Prælia, dilata Veneris meminisse, iubeto.
Sed redeo à furore poëtico ad sanam mentem,
& postquam vota publica collegi, tantis rebus,
ut fas est, admiscebo Deum. Æterne Deus so-
spita Reginam, Regis conjugem, Regis filiam,
Regum*

Regum sororem, Regis affinem, Regis neptem.
Sospita Reginae Filiam, Auriaci conjugem. So-
spira AURIACOS Patrem Filiumque, imperiū
hujus Gubernatores, Patres, vindicesque. Sospi-
ta universam Nassoviorum domum, servandis
nobis velut Fato destinata. Benedic augustis
Nuptiis, Benedic nuptis, PRIIS, AUGUSTIS, FR-
LICIIS, tantisque Reip. hujus & AURIACO-
rum successibus, adde perpetuitatem.

F I N I S.

Q S

CON.

CONSOLATIO

Ad Nobilissimum virum

CORNELIVM vander MYLE,
Equitem, &c.

Super obitu Filii

ARNOLDI vander MYLE,

DOMINI IN ALBLAS.

OBILISSIME MYLI,

Iam pridem filiz tuæ nuptias celebrasti, quod non nisi serò, & post peractas nuptias rescivi. Nunc filii Tibi charissimi exequias celebras. Ita læta tristibus temperat sapientissimus rerum humanarum moderator, nec adeo sinceram vult esse voluptatem nostram, quin sollicitum aliquid illi intervenire patiatur. Ego Tibi ex animo condoleo, ut qui juvenem illum ob eruditionem, modestiam & morum gravitatem unice amaverim; etiam ob indolem, quam à parentibus optimam acceperat. Habuit illum jamdudum Gallia, sed non reddidit. Vidit, sed patriæ suæ, proh dolor, invidit. Libet enim jam plusculum Lipsianizari. Nescit nimium dolere, quisquis pius, quisquis Christianus est. nec potest non dolere, quisquis pater est. Hoc affectus est, illud religionis. Levius sit patientiâ, quicquid ab homine corrigi nefas. Primum mortalitatis solatium est, moriendi necessitas. Atque ut amandi sunt liberi, quia naturale; sic, quia naturale quoque est eisdem mori, in
hoc

hoc, ut in cæteris rebus, cedendum naturæ. At, putas non vivere filium? Certè, non aliam vitam sapientis esse credidit magnus ille Socrates, quàm eam, quæ animæ est à corpore separata. Putas mortuum esse? non arbitrantur Philosophi illos mori, qui vixerunt bene. Pergunt expeditius & serenius vivere, qui sine corporis impedimentis vivunt. Quibus vita per scelera & omne flagitiorum genus acta est, in vivis mortui sunt, utcunque illustri loco positi. Luges natum genitor. at, cum audies ab Anaxagora, te mortalem genuisse, lugebis minus. Differebat inter familiares suos Philosophus ille, de rerum natura, earumque ortu ac obitu. cumque de filii morte nunciaretur, postquam paululum tacitus substitisset, conversus ad illos, Sciebam (inquit) me mortalem genuisse. Parentis partes sustines, & inter patriæ patres affessoris. Hujus est infracto esse animo; illius, moderatè affici iis malis, quæ mala esse negat gravis & mascula Stoa. Qui ob filii mortem lugent, ob hoc lugere videntur, quod non lugeant illos filii. Si durum est, amisisse bonum; illud juvet, hætenus non habuisse malum. Minus enim malum est, quod ex parte malum est, quàm quod omni ex parte. Et ea vitæ humanæ conditio est, ut ægrius feramus malorum præsentiam, quàm absentiam boni. Hic siquidem solo damno, illic sensu miseris sumus. Si filii adspectu te frui nolunt Superi, volupe erit, virtutum ejus meminisse. Fuit tuum istud depositum. at magis Dei. Deposuit apud te educandum, & in patrias artes erudientum. repetit in spem patriæ educatum adolescentem is, qui prior dederat. Nec credendus est inique repetere, qui sua, non nostra repetit. nec credendum est, præmature repeti, qui ad

mortem maturus fuit , ex quo natus fuit. Quo
 quis citius in portum applicat, eò celerius vota
 exsolvere debet. Navigantibus similes sumus,
 qui dum longius, oborta tempestate, navigare
 prohibentur, in proximos sinus defleunt.
 Flores plurimos videmus, quos in ipsa ἀρχῇ
 & vigore tolli tempestivum est. Sed malles do-
 mi obiisse, inter amplexus tuos & matris, in-
 ter fratrum & sororum voces ac postrema offi-
 cia, inter amicorum circumstantium fomenta
 & auxiliatrices manus. At, si Mathematicis fi-
 des, siue Bruxellis, siue Romæ, siue Hagg obie-
 rit, domi obiit. Si terra punctum est, si puncti
 nulla sunt intervalla, sane domi moritur, quis-
 quis ullibi. Verùm ut gravius quid & exactius
 loquar, nemo moritur domi, qui scit se hic in
 terris cœlo, h. e. patria extorrem esse. Omnis
 nostrum mors, exulum est, non indigenarum,
 hospitem, non civium. Nec ignoras, doctis-
 sime Myli, quæ oratione apud Ciceronem Ca-
 to & Lælius filiorum desideria solentur, quid
 animi fuerit Pericli, Xenophonti, Paulo Æmi-
 lio in istiusmodi casibus. Noluisti se miseram vo-
 cari Livia, amisso Druso. noluit major Corne-
 lia, amissis filiis. felices potius se dixere, quod
 tales genuissent. Fateor, gravissime tulit M. An-
 toninus Imperator, Philosophus dictus, sor-
 tem suam, quod Commodum filium habe-
 ret. Et nota sunt Augusti carcinomata; qui
 optasse fertur, cœlebs vixisse, & sine natis. Ta-
 lem si amisisses, doluisses meritò non rediisse
 ad meliorem mentem. Iam, cur pium lugeas?
 qui inter beatos vivit, & extra vitæ hujus Sym-
 phlegadas & ærumnas in tuto est. Naturæ be-
 neficium est, malam sobolem abstulisse. ejus-
 dem quoque beneficium est, bonam accepisse.
 Gaude, quod habueris reverentem Dei, paren-
 tum,

tum, præceptorum. Scio, qualem formaverim, qualem præceptis institutisque Philosophiæ abundantem dimiserim. Nolles forte tabe periiſſe. At tabidi ſumus, quotquot vivimus. In quibus calor humidum, quo conſtamus & nutrimur, depaſcit, ad tabem omnes eunt; & deſinunt vivere, ſimulac incoeperunt vivere. Illud discriminis eſt; in quibuſdam vitalis flammula extinguitur citius, in quibuſdam tardius. Alii ad mortem imus, alii feſtinamus, alii repimus. Nemo non vivendo & moritur, & tabeſcit, & marceſcit. Adhæc ſenes fere uno modo moriuntur, adoleſcentes infinxis. Et parum intereſt, quo genere mortis pereat, qui fato & divina voluntate perit. Non curat, quâ portâ exeat, qui urbe exire cogitur. Qui tabe pereunt, cauſas mortis ſuæ ſoli Deo & naturæ imputant. Qui naufragio, qui gladio, qui incendio intereunt, cum fortuna & cœcæ ſortis iniquitate imprudentius litigant. Qui filios habent, jam ſollicitos dies, jam noctes agunt, jam ſpes ſuas futuræ conjugii, jam venturis honoribus donant. Ab his curis ſecuros nos reddit ſola mors. Fles morientem, at non flebas naſcentem, cum idem vitæ & mortis ſit principium. Non eſt quod tuam, aut quod illius ſortem deploras. Ille iter vitæ inter Virtutem & Voluptatem ambiguum ſub pedibus calcât. Tu charo oneri & pignori quod timeas, non habes. Fortunæ minas evaſit, & leuocinantis mundi illecebras ac peſtilens contagium. Qui offenſo pede lapidem loco diſcutit, & theſaurum invenit, modicum dolorem lucro ſolatur. Qui moritur, mortis ſenſum cœleſtium bonorum luculenta poſſeſſione diſcutit. Nulla mors miſera eſt, quam felicitas iſta animæ excipit. Præoccupavit filius tuus mortem, cujus longior

mora æternæ beatitudinis dilatio est. E vinculis è carcere (loquar iterum Socraticè) in libertatem abiit, ex angoribus & doloribus ad gaudia. Quid iniquius? quàm amici causam lugere, ubi is se in libertatem ex ergastulo vindicaverit. Emenſus est stadium, in quo currimus & sudamus etiamnum. Metamprehendit, palmam tenet, coronam victor habet. Partâ victoriâ, nemo Duces, nemo milites miseratur, sed publicis potius gratulationibus excipit. Vltimos in scena actus maiore hilaritate exequuntur Poëtæ. Felix ergo & læta & gloriosa est vitæ catastrophe, quæ placida, quæ pia hominis Christiani morte finitur. Si pergitur dolere, & plangere, invidentibus propiores habebimur, quam faventibus. Nec enim tam bonis frui desiit, quàm maioribus gaudere cœpit. Superest Filius alter, manu & consilio promptus patriam juvare. In hoc vultus tuus & animus conquiescat, quoties ab illo, quem cœlum tenet, oculos avertes. Animum hætenus, Vir summe, firmavisti constantibus exemplis, nec mentem solidam concussit tibi majorum malorum vis. Non succumbes filii jactura, qui Reip. nostræ, qui Auriacis consilia tua commodavisti, fidem probavisti. Et jam quoque te patriæ cura totum habet. Illi integrum te ac incolumem serva, quæ consilii tui animique eget. Cæsarem respice, qui audita filii morte in Britannia, tertio die Imperatorem agere perrexit. M. Aurelium intueri, qui postquam quinque diebus filium luxisset, ad publica munera rediit. Fertur Q. Martius Rex amisso unico filio spei maximæ, statim à rogo curiam repetiisse. Tulere filiorum mortem fortiter Horatius, Pulvillus, Bibulus, Sext. Pompejus, L. Sulla, alique. Sed quid ad clarissimorum virorum exempla te voco? cum etiam obscuri homines

homines suorum obitus non modo fortiter ferant, sed etiam præmatura morte ipsis consultum putent. Minus ajunt eos peccare, & parcius affligi, qui decedunt ocyùs. Sed desinam, præstantissime Myli, anxie conquirere rationes plures, quibus dolorem tuum castigem. Habes hæc omnia in promptu. Tantum repetere volui, & serie quadam enarrare, quæ animo tuo altius recondidit prudentia, religio, doctrina. Ut autem videas, me hæc ipsa, quæ soluta oratione differui, ad numeros quoque loqui posse, en Elegos aliquot, quibus eadem dico, sed lege victa. Vale Vir Nobilissime, & hunc meum erga Te, filium, tuosque affectum exosculare. Amstelred. E Museo nostro, sext. Non. Maji; C I O I O C XXXIII.

ELEGIA CONSOLATORIA.

M Axime vir, patriis clarum decus addite terris,
 Tot Batavos inter conspiciende Patres;
 Cujus Apollineos illustrat Fama penates,
 Scriptaque non uno nomina vate tument :
 Pone modum lachrymis. nimium plorare recusat,
 Cui pietas lachrymas sufficit ipsa suas.
 Fles natum genitor. non vult Sapientia flere,
 Cum, quæ nos patimur funera, fata probant.
 Quem luges, mundi spatii sublimior, annos
 Calcat, & aterna lege beatus agit.
 Non moritur, quisquis vixit bene. vivere solus
 Desinit, ignavi cui periere dies.
 Qui genuit, dolet exstinctum. sed dedolet ille,
 Mortalem qui scit se genuisse sibi.
 Hoc ipsum lachrymat, quod non lachrymatur ab ipso.
 Funera qui nati credit acerba sui.
 Si gravis est jactura boni ; solabitur illud :
 Gratus esse patri, non habuisse malum.

Si

Si sobolis virtute cares ; hac praeiit olim
 Gaudia, quin licuit suavius ante frui.
 Si perit, nec jam terris ostenditur ultra ;
 Virtutum memorem jam iuvat esse patrem.
 Qui miserum sese esse putat, miser incipit esse,
 Et dolor ex ipsa pabula morte capit.
 Quem si nulla premit ratio ; premit ille dolentem,
 Et propius tacito vulnere corda ferit.
 In stabulis raptâ matrem moegire iuvençâ
 Cernimus. ad pascuum latior inde redit.
 Luget avis, quoties nido surrepta propago est.
 Attamen huic ipsi lux satis una malo est.
 Quid querimur miseri ? nequeunt ablata reponi.
 Despicit humanas ferrea Parca preces.
 Et citius decernunt lachryma, quam causa, dolendâ
 Materies nunquam iusta deesse potest.
 Plus homines inopina dolent. quodcumque futurum
 Novimus, hoc ipsum plangere velle nefas.
 Imus, Magne Virum, quo dives Tullus & Ancus.
 Imus, & hac orbis vadit in orbe viâ.
 Nati lege sumus ; qua desinat esse, quod esse
 Caput, & exitio gaudeat omne suo.
 Cui semel accubuit mensa, se subtrahit hospes ;
 Et tolli gaudet, quas amat ipse, dapes.
 Agricola seclis tandem latantur aristis,
 Et sua max. avida munera falce metunt.
 Nec perit totus ille, Pater, Myliusque puerque.
 Quem tibi terra negat sordida, Numen habet.
 Hunc dederat prius, hunc repetit. concessa parenti
 Poscit inoffenso pignora iure Deus.
 Debitor es. sobolem cum reddis, nomina solvis.
 Quique tuus fuerat, plus erat ille Dei.
 Non repetis properè, sua qui, non nostra, reposcit.
 Non repetis propere, qui moritura rapit.
 Sat vixit, cui vita proba est. cui pessima fluxit,
 Ah, nimium mundo vixerit ille diu.
 Vivimus erronei cuncti. quid longius illum

A patriis lugens occubuisse focis.

Crassum Parthus habet, peregrinaque littora Magnum,

Et peregre ad Trojam tot cecidere duces.

Si puncto stat terra brevi, jam patria ubique est.

Nec moriens potuit non obuisse domi.

Vixit, & ingenium claras diffudit in artes,

Et scivit, poterant qua latuisse senes.

Per cunctos animosa gradus doctrina cucurrit,

Et stupuit gressus ocyus isse suos.

Securum nunc astra tenent. formidinis expers,

Peccandi didicit dedidicisse modum.

Sub pedibus Circenque premit, scdamque Calypsum,

Totque catenato crimina juncta choro.

Adspicit hinc dantem patria responsa parentem.

Adspicit hinc faciles fratris ad arma manus.

Hic atavos mediis rutilantes adspicit astris,

Et fulgentis Avi suspicit ora nepos.

Et si quod Vatum precium est, soletur & illud :

ARNOLDVM Batavo non sine Vate mori.

CON-

CONSOLATIO

Ad Ampl^m doctiss^mq; virum

D. IOACHIMVM WICKEFORTIVM,

cum parentis sui

CASPARIS VVICKEFORTII,

viri spectatissimi probissimique
obitum lugeret.

Actum consulto, Amplissime
VVICKEFORTI, quod dies
aliquot sine meo alloquio
transire passus fuerim. Dum
enim iusta optimo parenti sol-
vis, dum exequias celebras,
mortuum effers, dum recens
dolor stupet, & solamina vix admittit, distuli
ea styli officio designare, quæ in animum tuum
simul ac meum (unus namquæ is ambobus est)
effundere decreveram. Amisisti Parentem in
terris, quem beator aliquando salutabis inter
superos. Deseruit ille mundum hunc ante te,
quem intraverat ante te. ut jam nec de morte,
nec de ordine conqueri possis. Satur hujus sce-
næ ad ea loca ivit, ubi eadem semper erit nec
mutabilis cœlestis scenæ facies. ubi opes cadu-
cas & fluxas æternitate, vitam fragilem immor-
talitate, famam denique civis boni divinis ho-
noribus commutavit. Decessit hinc vitæ tuæ
olim dux, morum magister, & pietatis inter
suos domesticus doctor. ideoque levior tibi de-
bet esse ejus mors, ex cujus vita fructus perce-
pisti uberrimos. Feliciter excessit, te superstiti,
&

& fratribus sororibusque tibi junctissimis, in quibus renascitur indies, & eas vidit gliscere virtutes, quibus vivus maxime excelluit. Non jam ægritudo tua franget ægrum, non affliget tua calamitas imbecillem, non dolebit ob dolores tuos, nec mors tua funerabit senem tui amantissimum. Bene secum actum putavit, quod liberos genuerit sibi, Christo, Virtuti. sibi in auxilium & oblectamentum, Christo in peculium, Virtuti in exemplum. Vixit, quantum per humanam imbecillitatem licuit, pie, caste, sobrie. Nec obiit alius, quam vixerat. Quæ monita pater quondam dederat filiis, ea moriens avus dedit nepotibus. usque adeo, ut cum loquentem destitueret fracta naturæ vis, voces tamen extuderet integra relligio. quæ tunc in senæ & pro senæ verba fecit, nec de rebus terrenis loqui passa fuit cœlo Deoque proximior. quam hæc fuit suavis, quam preciosa apud Deum, quam plena solatii mors. in qua moriens cum Creatore sermones habuit, & de Redemptore suo loqui maluit, quam de mundi hujus, quæ plurimos, occupare solent, quisquiliis. Salutari catastrophe absolvit vitæ hujus Actus. Laudabili Epilogo desiit esse facundus; & postquam de salutis suæ momentis perorasset, desiit in pium D I X I. Vix spatii quicquam intercessit inter loquentem & morientem. quia enim ad Deum suum & patrem ibat, cogitationibus se divinis implevit. Ita mori, mi V V I C K E F O R T I, est in Domino mori. ita mori, est novam ac meliorem vitam ordiri. Sic discedendo accessit ad eum, cujus sanguine est redemptus, spiritu sanctificatus, verbo regeneritus. Non illum avaritia, non ambitio, non sæculi præsentis fastus aut sordida voluptas transvorsum rapuit, licet ad has mundi phaleras generis humani cœca cupi-

cupiditas obstupeſcat. Simplicitate, candore,
 religionis ſincero ſtudio, occupationibusque
 honeſtis ſe totum involvit. Reliqua mortalis
 ævi ſtudia, impedimenta eſſe credidit mentis
 in cœlos profeſturæ, & remoras in pietate
 proficientium. Gratulare potius ſic mortuo, ac
 beatitudinem è longinquo illi apprecare, cujus
 præludia etiam hîc in ærurnarum valle poſi-
 tus, in ſe ſenſit. Sunt ea, tranquillitas gaudium-
 que animi, pax cum Deo, guſtus deſideriumque
 futurorum bonorum. Vidimus aliquando ſe-
 dentem, ſcribentem, vidimus ambulantiem. Sed
 dubium, an vivum an mortuum: an hominem,
 an umbram hominis. Adeo jam tum cum vita
 & morte pepigiſſe videbatur, ut in uno corpo-
 re, eoque exſucco pene & exanguî, ſimul ha-
 bitaret aliquid utriuſque. Nunc mortalitate
 omni exutus, totus vivit ea parte, qua ſapuit, qua
 credidit, qua honeſtiſſime vixit. Cur tot labo-
 ribus deſuncto invidas quietem? cur poſt
 emenſos humanarum calamitatum fluctus egre
 ſeras in portu cum navigare? & poſt conſectam
 hominis Chriſtiani militiam rude donari ac
 bravium reportare? Cur mercari amplius volet,
 cui lucrum eſt Chriſtus. Quid mercari precio-
 ſius, quid dignius poſſit, cui merces eſt Deus.
 Cur ſe byſſo amplius & ſerico implicet, quem
 jam byſſo (ut eſt in Apocalypſi) *inveſtivit Agnus*
albo & mundo. Cur ulli mercator debere cupiat,
 cui majus debitum remiſſum in cœlis. Cur eſſe
 creditor, qui nulla bona ultra in ſpe habet. Neſ-
 opus illi adire vendentium & ementium fre-
 quentatam toties Panegyrim, qui jam in beata-
 rum animarum cœtum receptus eſt, ubi nec
 venditur, nec emitur, nec debetur, ſed ex gratia
 habetur, quicquid habetur. Ea quoque ætate
 exēptus eſt tibi, qua vita noſtra morbus eſſe in-
 cipit.

cepit. Eo senectutis gradu, infra quem plurimi deficiamus. Eo morbi genere, qui placidissimus est & doloris expertus. Græci *μαίανον* vocant. Latini marcorem. Eo mortis genere, ut nec acerbam illam nec crudam dixeris. Ea denique animi alacritate, qua migrare hinc solent viri, Christiani, ac cives boni. Nec decepit Te natura, nam septuagenarium vidisti. Et si diutius vivere concessisset, miseriarum illa ac malorum potius fuisset prorogatio, quam bonorum. Ille, quia futura fidei oculis prospexit, & æternæ animo complexus fuit, vim abstulerat presentibus malis. Hoc cogitandum, quamdiu habueris, non quamdiu habere potueris. In præteritum tempus potius animum mitte, quam in futurum, & ejus te recordatione recrea, cujus usus fructus tibi fuit charissimus. Ingrati est, beneficii à Deo accepti finem, injuriam interpretari. Habuisse parentes bonos in bonis maximis est. Ac carere iis nunquam velle, inhumanum est. Non dat illos Deus ad satietatem. dat ad usus & officia necessaria, quibus cum defuncti fuerint, suos illos jure repetit. Nec volo, te non sentire doloris presentis funeris; sed non volo, te non ferre. Optimo pietatis & rationis temperamento dolere parentis obitum potes, & eundem dolorem vincere. Ut vincas, non ad sacra solum, sed & liberalia studia & sapientum præcepta te confer, quibus animum imbuisi jam inde à teneris, quæque ad usum jam referre prudens didicisti. Illa quoties fati necessitatē, morientium exempla, mortalis ævi ærumnas, futuri felicitatem, vitæq; bene actæ conscientiam ob oculos ponent, supervacuam pectori tuo vexationem eximent. nec poterunt in tam denso rationum examine obloqui multum degeneres querimoniae. Hæc cum perpendes, Vir prudentissime,

ac-

acquiesces non invitus summi Numinis decreto, quo voluit te lugere patrem, ne ille lugeret Te. Quod superest, dilectissimi patris memoriam venerare, famamque inculpatam in precio habe. Ita qui vivus liberorum suorum commodis studuit, mortuus adhuc prodesse poterit. Vale integerrime, & pias amici tui voces pro solatii parte habe. reliqua à pietate, eruditione & prudentia tua facile impetrabis. E Museo nostro, Amstelodami, x x v i i Decembr. c l o l o c x x x i v.

G. R. A.

GRATVLATIO N VPTIALIS,

Ad Nobilissim. pręstantissim. virum

D. ADRIANVM vander MYLE,

Dominum in Bleskens-grave, militum pedestrium sub Illust. Auriaco ducem;
& VVillemstadii Gubernatorem,

cum domum duceret

Nobilissimam castissimamque virginem

D. AGATHAM van RAEPHORST,

S P O N S A M.

OBILTSIME MYLI,

Audio uxorem habere Te, hoc eff, in Sapientię castra transisse. Semper enim ab iis dissensi, qui amantes insanire contendunt, & Cupidini oculatissimo oculos fascia velant; quique puerum esse fingunt, ipso Hercule, robustiorem Amorem. Tanto nos magis sapere arbitror, quanto ad honestas nuptias adspiramus ardentius; tanto esse ingeniosiores, quanto hanc rem conficimus felicius. Etenim sine conjuge nonne vagifumus & erroneus? nullius, pręterquam universalis naturę, peculium, fortunę & incertę fortis pila ludibriumque? Vxorem nacti, possidemur propius; amamur, curamur, fovemur tenerius. Illam gaudii omnis, illam dolorum sociam habemus. Condolet, medetur, subvenit laborantibus; & cum maxime vult blandiri, sobolem nos suam appellat, etiam tunc, cum aut sobolem ipsi in spe habemus, aut in cunis
rotamus

rotamus magni patres. Epictetus Philosophiam omnem duplici præcepto absolvit, Sustine & Abstine. At hæc à nullo hominum ordine rigidius observari, quam à conjugibus, mecum propediem disces. Græcorum poëtarum princeps, è quo tanquam fonte perenni

Posteritas latices Sophia deduxit in hortos,

cum Iovem describere vult, patrèm vocat Deorum & hominum. At talis sine conjuge esse non potuit. Sagacissima natura cum vite maritat ulmum, cum stipete fabam vel convolvolum, ne lenta hæc arbusta destituta suo tibicine langueant. Nee minus sapienter ab eadem appositus uxori vir, & viro uxor, ne alter sine alterius fulcro flaccescat & collabatur. Viderunt hoc olim providi poëtæ. ideoque ne ipsum cœlum corrueret, Lunam Veneremque interposuerunt orbibus, hoc veriti, ne sine feminæ adspectu volvi noller morosior Saturnus, impetiosior Iupiter, bellicosus Mars, vaser Mercurius & fervidissimus Sol. Theognidis & Phocylidis quot numeras versus, tot prudentiæ moralis audias præcepta. Et inter hæc nonne de ducenda conjuge canunt? Theocritus, quanquam multa appositè pastores canentes inducat, nullibi est suavior, quam ubi scribit: *καμάρδω ποτὶ τὴν Ἀμαρυλλίδαν*, &c. *Ab eo procatum ad Amaryllidem*, &c. Et quis ille est, qui apud Maronem dicitur conjugis in gremium lætæ descendisse? Idem est, qui rubente dextera in arces & urbes fulmina jaculatur. Crates Thebanus, homo toto corpore deformis, gravissimus alioqui rerum divinarum & humanarum professor, Hipparchiam nobilem feminam uxorem duxit, ut hac quoque parte Sapiens videretur, quod contemptissimo corpori uxorias voluptates impetrasset. De Socrate hoc jam dicam:

dicam: illum Sapiëntiam non è coelo in domos familiasque , ut Cicero perhibet, sed è querulæ Xantippes cubili in Scholas introduxisse, & Philosophiæ practicæ objectum, non virtutes , sed illam ipsam suam Xantippen credidisse. Poëtæ quoque Græci & Latini nullibi doctius & acutius loquuntur, quam cum ad conjugum officia alludunt. Quod si Sapiëntiæ pars est, non nimium sapere, nihil est, quod virilis ingenii gravitatem & duritiem magis condiat, quam muliebri ingenium, cui dulcedinis tantum & gratiæ affudit Deus, ut ob hanc solam causam, Mæonio Vati Venus dicatur φιλομειδής, Syracusio μάτρη γαλάζαισα, Andino Olli subridens. Qui vero amores quam maximè oderunt, cum acerbissimis illos vocibus insectantur, oppositum apponunt opposito, ne rem optimam calumniando sibi constare videantur. Morbum vocant amorem, sed salubrem: dolorem, sed delectabilem: venenum, at sapidum: mortem, verum voluntariam: vulnus, sed gratum: supplicium, attamen jucundum. Cum amaritudinem illi exprobrant, γλυκύπικρον vocant: cum labores, spontaneos esse ajunt, & minus graves; cum curas & ærumnas, has ipsas suavissimas dicunt. Novi, qui uxorem fastidiunt, ne in malam incidant. At hi malam metuunt, quia de suis ipsi virtutibus desperant. Nullam ego tam malam arbitror, quam corrigere non possit vir bonus & sapiens. Malas esse dixit Menander Comicus, sed sine populi suffragio. Cautius apud Euripidem Medea loquitur:

Α'κ' ἴσμερ' οἷον ἴσμερ', ὅτ' ἐρῶ κραινόν,
γυναικίς.

Simus quidem, quales sumus, nos feminae,

Malas sed esse non ego aysim dicere.

Si qua mala est, vitio mariti mala est, quia aut is

R

intem-

intempestivè severus est, aut intēperanter remissus. Ignēs dicunt fugiendos esse. Sed non illos, quibus malè arsfuros ignēs restinguas. Voluptates indignas clamitant viro Sapiente. Concedo, cum in porticu aut Stoa philosophandum est. Novit hoc Seneca & docuit non semel. nec minus in thalamo quāvisit, ubi Paulina esset. Urgent, coelibes sacris vacare liberius, pugnare animosius, navigare fidentius. Quasi profana esset res osculari conjugem sacra fide obstrictam: aut minus animosè pugnasset Hector, memor Andromaches & Astyanactis: aut timuisset ex Aulide navigare Protefilaus, relicta domi Laodamia. Sed uxor, inquiunt, & liberi alendi sunt, quibus carere possis, ut partis fruaris uberius. Vah sordidas voces. Cur non potius gloriosum putant & regium imperare uxori & liberis? Qui paterfamilias est, rex est conjugis, liberorum & famulorum. Cælebs nulli imperat, præterquam canibus aut felibus, si quos fortè domi alit. Homerus Vlyssē regem vocat Ithacæ. Sed si regno isti eximantur Tres imbelles numero, *sine viribus uxor, Laertesque senex, Telemachusque puer*, & pauculi subulci, valde accideris regni istius subditos. Sunt, qui in maritalem ordinem adscribi cuperent, sed metuunt, ne aut filium gignant, qualis fuit Commodus, aut filiam, qualis fuit Julia & Messalina. At debebant hi homines adeò metuentes futuri, jejuni ire cubitum, & prandio cœnaque abstinere, ne quem concoquent chylum, pituita fiat molestior, aut atra bilis. Cur non potius sperant futurum, ut ex Vespasiano nascatur Titus, ex Druso Germanicus, ex Annæo Seneca nepos facundissimus Lucanus, ex Platone nepos Speusippus, avitæ philosophiæ hæres, aut ex Ennio nepos Pacuvius?

Fuit mihi nuper plurimus sermo super hac re
cum

cum quodam Misogamo, qui cum magnam in Scholis didicisset esse Dilemmatum vim, ita disputabat : operosa res est conjux, laboriosa colonia, fons curarum. Fecunda cum est, oneri est : cum sterilis, dedecori. Si pulchra, *κοινῇ*; si deformis; *ποινῇ*. si dives, superbit illa; si paupercula, ille. Logicorum, inquebam ego, exempla audio & argutias dialecticorum, quibus adolescentulos in Scholis fatigare solent, & torquere bonas mentes. De messis probitate non est certus agricola, nec minus tamen ferit. Et tu uxorem ducere non vis, quia times non fecundam ? Tu laboriosam coloniam voces uxorculam ? nec horres rempublicam capeffere & multorum capitum belluæ imperare ? Tunc oneri esse putas liberos, quos mater Gracchorum omnibus thesauris habuit chariores ? Quod si sapias, nullam deformem puta, quam castitas modestiaque ornant. Formosam nactus, noli nimis sollicitè custodire, ne te zelotypum animadvertat, & tua culpa peccare audeat. Si opulentior superbiet, tu tolera & mone ; vel cave eam offendas, ne opum fiducia tibi maledicat : aut superbiam feminæ contemptu diffila, aut prudens dissimula. Si pauperculam contemnes tu, cur contemnere sustines animi dotibus te locupletiolem ? Illa, quæ te contemnentem placide fert, quantivis est precii. Te, qui ob inopiam minus æstimas honestam conjugem, ne teruncio emerim. Tralatitium illud est & lippis notū, quod à libertatis periculo sumitur adversus conjugii præstantiam argumentum. In libertatis se regno vivere jactitant, quamdiu sunt *ἀγαμοί* ; servituri affines, cum conjugio illigantur. Nesciunt insani, licentiam esse, non libertatem, nulli amores debere : degeneres esse mundi incolas, quos posteritatis cura non tangit : frustra se viros esse, & ta-

les factos: & ut allegoricè loquar: errores esse maximos planetarum, ab una ecliptica aberrantium: Solis viam esse tutiorem certioremque, quia una est & simplex: Lunæ viam difficilem, & litigiosam, quia cis ultraque eclipticam digreditur. Non gravatè subscribes huic meæ sententiæ Nobilissime M Y L I, qui conjugii causam exemplo tuo asseris. Gratulor instituto tuo, gratulor conjugem tibi obrigisse, qualem optasti piis votis, qualem optavere parentes gravissimi optimique. Merebantur talem domus tua, virtus, doctrina, prudentia. Præcepta connubialia apud te non conquiram. quia non sum præceptor amandi. Illa, cum vacabit, legere potes apud Plutarchum in nuptiis Polliani & Eurydices. Hoc solum addam: non esse, quod tibi mereas à mala conjugē. Nescio enim, qua Dei Opt. Max. clementia incideris in τὴν ἀγαθόν. Agatham ducis, quæ se tibi probabit non uno bonorum genere, sed triplici. non explicabo me. Meministi horum, ex quo Moralem aliquando tibi Philosophiam domi meæ prælegi. Fruere, felicissime, Agatha tua, sive Bona Dea, cui nolo te offerre flores, fruges, festa, Romanorum more, sed unum hoc, quod præceptor Socrati obtulisse fertur Æschynes, hoc est, Teipsum. Vale vir Nobilissime & præstantissime & me tui tuorumque amantissimum redama. Amstel. xxviii Iunii cId Id c xxxiv.

SER-

S E R M O N U P T I A L I S,

S I V E

Univerſæ Philoſophiæ Ariſtoteliciæ , ad
ſtatum Conjugalem ſeſtiva
applicatio .

I citharædos , ſi tibicines &
choraulas ad feſtum hoc tuum
admiſiſſe minimo nefas eſſe
putas , GRAVI dilectiſſime,
ut cantus ſuavitate delicias
auribus faciant , etiam mihi
inter geniales hoſce ſtrepitus

lætæ ac feſtivæ vocis uſuram concedere non
gravaberis. In turba non loquar , ubi longis
menſis diſcumbitur , nec attentis eſſe vacat
commeſſantibus. Tecum ad ſecretiora me con-
feram , ubi Veneris genio pervigilium debetur,
nec ſerías te agere patitur tempus. Dum novam
rem inceptas & arduam , non fraudabo te Sa-
pientiæ monitis , verum optimis ac ſalutaribus
præceptis pergam animum tuum componere.
Prævi olim verba Iuveni , & ad doctrinæ tem-
pla contendenti iter monſtravi. Iam virum ſe-
quar , & ſuaſoria oratione compellabo novum
Amoris candidatum. Dum filio regnum parat
Cyrus , ea loquitur , quæ poteſtatem regiam
ſpectant. Heſtori ad bella ituro permixta ba-
ſiis monita in caſſidem ingeſſit Andromache.
Peregre profeſturis maritis ultima verba lo-
quuntur ſollicitæ conjuges. Tibi nuptias me-
ditanti , & maritalè imperium capeſſenti , hic in

R 3

pro-

promulside speratz voluptatis militabit sermo. Fecit idem in nuptiis Polliani & Eurydices Plutarchus, in nuptiis ad Paulinum Ausonius. Nec temere veteres in eodem sacello Venerem & Mercurium collocavere, quod voluptas genialis præcipue sermonem postulet, Suadamque & Gratas. Quo tempore (uti jam dicere incepti) in illustri Batavorum Academia præclaris artibus operam navabas, per varias Philosophiæ partes circumduxi omnis disciplinæ capacem animum. Per Dialecticorum salebras & abrupta ad ipsam Sapientiam ibas, & verum à falso distinguere doctus, torquebas catum Enthymema, formabas immobilem apodixin, discutebas speciosum Sophisma. Hinc ad Naturæ sacra admissus, supera, infera, causas & ex iis nata, tot rerum formas speciesque, simplicia & composita, animata & inanimata contemplantaris. Mox à natura digressus ad morum doctrinam deflectebas, & quid turpe, quid utile, mecum meditaberis. Breviter, hoc agebas, quod in perfecto viro requirit Chzroneus philosophus, ut esses *ἡερηλαγὸς τῶ ὄντων, καὶ περὶ λαγὸς τῶ δειόντων*. Ecce, libet jam hæc ipsa, quæ tum docui, apud Sponsum, apud conjugem, inter faces, tædæque repetere, & totius Philosophiæ summam tibi ob oculos ponere; & eo quidem tempore, quo *ἀνδρὸς δειόντων* judicabit Sponsa gravem sapientiæ orationem. Nempe, hoc agere institui, quod familiare est Medicorum filiis, qui ne nauseam moveant, catapotia solent saccharo condire, aut melle edulcare. Et uti poëtarum mos est, sub fabularum involucro res serias tradere, ita & mihi propositum alium vultum tetrico argumento inducere, & ex tenebris ac fumo philosophantium lucem thalamis

mis tuis inferre. Legisti, cum puer esses, apud Nasonem, mutata in novas formas corpora. Legisti, inquam, & stupuisti, hic arborescen- tem Daphnen, mugientem Isidem, illic lachry- mantem in marmore Nioben, alibi canentem Philomelam, latrantem Hecubam, & quæ sunt plura ejus generis. Iam grandior mirare, sed non sine risu, conversam in conjugales artes Logicam, Physicam, Ethicam, Politicam, Oe- conomicam, Mathematicam, totamque Philo- sophiam in Γαμικὴν. Tibi, nuptiisque tuis istam metamorphosin sacramus, dum maritali ordini initiatus nominis vitæque metamorpho- sin ordiris. Scio, te Poëmation expectare. sed pudet semper eodem ludo includi, & qui ex- haustam nuper paludibus suis Sylvam-Ducis fusius cecini, una exarui totus. Quid, quod au- dta recentibus victoriis patriæ Libertate, servi- tium omne orationis compedesque odisse in- cipiam, & serenæ liberrimæque mentis im- petus non impeditos amare. Quod si convivio intersint, qui riserunt nunquam, qui cum ma- gnis virtutibus adferunt grande supercilium, qui theatra ingredi solent, ut mox exeant, Ca- tones, Marii, Timones, Heracliti, Momi, De- mez, eos omnes ab horum lectione abstinere jubeo: aut, ut ridere discant, spectare attentius Nympharum γυμνοπόδια, Sileni κόρδαλα, & Polyphemi petulantissimum πρῶτονολό. (*Sal- tationis ridicula genera sunt, apud Lucian. Aristophan. & Pollucem.*) Tibi vero si tam prolixum sermo- nem inpræsentiarum perlegere non vacabit, dum inlueta cogitas, vacabit sane postea, ubi prima tempestas defuierit, & ut Hippocratico verbo utar, periculum nullum erit ab orgasmo.

Ac primum quidem, ut à Dialecticorum fer-

culis Nuptias Peripateticas ordiar, Porphyrii vide Isagogen, quam præfigere Organo solent ii, qui metuunt ne ἀκέφαλον sequantur Aristotelem. Tractat ille Vniversalia, easque naturas, quæ aptæ sunt pluribus inesse. Tu, mi Gravi, velut è Scotistarum Schola progressus, totus in amabilem Hæcceitatem juras, & ab Vniversalitate, velut inani Morphei vultu, alienior, singulari Sponsa gaudes, quæ non pluribus, at soli tibi conjugii federe adesse amat. Et cum Prædicabilia de multis dici possint, tu unius B R C H E R M vir, illa unius G R A V I I uxor appellari gloriatur. Multa ille de Individuo philosophatur. sed Individuum quoque esse conjugum par, aut nescivit ipse, aut præterivit studio. Illud solum nota, individuum, quod vagum vocant, ab Vniversalium numero secludi; nec minus honesto conjugum numero eximi, quotquot vagas libidines sectantur, & plures amando conjugii ordinem infamant. Inter Vniversalia familiam ducit Genus, non Heraclidarum aut Arfacidarum, sed illud, quod de pluribus specie differentibus prædicatur. At hæc naturarum in species multiplicatio conjugio magna ex parte debetur, cujus beneficio, ut est apud Lucretium,

genus omne animantium

Concipitur, visitque exortum lumina Solis.

De specie citatur ex Euripide,

Εἶδ' ὅ μιν ἔστιν ἄξιον τυραννίδος,

Speciosa regem forma corporis decet.

Ego mutata vocula de virgine dixero,

Εἶδ' ὅ μιν ἔστιν ἄξιον ἀρχαγίης,

Speciosa nuptam forma corporis decet:

nec ego solum, sed & Satyricus;

Si verum excutias, facies, non uxor amatur.

Licet

Licet nihil vetet , utrumque amari. & Propertius,

Omnia formosam propter Briseida passus.

Verum illud magis ad rem : Speciem de pluribus singularibus dici, quo tacite moneris, operam uti des liberis, non solum, ut trium liberorum jus adipisci possis, verum etiam, ne, si ἄτεκνον & ἄπαις, degener mundi accola habearis. Quod si marem primum, mox feminam tibi indulserit favens Lucina, optatam conjugum votis differentiz notionem aliquam contemplaberis. Nec deerit Proprium, si in patrias virtutes filii, in maternas filiaz adoleſcant. Iam vero illa Accidentis indoles, qua citra subjecti corruptionem, modo illi adesse, modo abesse amat, ideam exhibet earum omnium rerum, quæ salva conjugalī copulæ fide vel prosperæ vel adversæ nuptiis accidere solent.

Οὐ πάντες ἔτε δυστυχῶσι ἐν γάμοις,

Οὐτ' ὀτυχῶσι,

Non coniugali semper Infelicitas,

Felicitasque semper est comes thoro,

Adsunt, recedunt, mobiles loco Dea.

Excipit Porphyrium Aristoteles, qui Categoriarum doctrinam in ἀποθεωρίαν, θεωρίαν & ὑποθεωρίαν dividit, plane uti conjugii apparatus Sponsalibus præludit, matrimonio perficitur, & sua habet ἐπὶ μὲν. Fugiunt Homonymiam Sponsalia, non minus, quam laudabilis quævis dictio. Amant Synonymiam, cum corpore mixti nomina quoque sua confundant, alterque alterius titulos cum dote sibi vendicet. Nec Paronymiam fastidiunt, cum uti à justitia dicitur justus, à fortitudine fortis; à sponsalibus sponsus, (ignoscite Grammatici) à conjugio

gio conjunx dicatur. Et licet Simul natura sint conjuges, illud tamen non minus certum, alterum & ordine & dignitate esse priorem. Affirmat Tragicus :

Γυνὴ ᾗ καὶσ' ἄνδρα κακόν ἐστὶ μέγα.

Uxor marito dignior res pessima est.

Inter Habendi vero modos illum maxime improprium esse perhibet, quo uxorem habere dicimur, cum, interprete Ammonio, uxor non minus habeat, quam habeatur, præcipue apud Ægyptios, teste Herodoto, & hodie apud Belgas, quibus familiare est *γυναίκα κατέχειν*. Illud fateor, cum Substantiæ nihil esse contrarium perhibet, longe cum à præsentī re abire. Plurima enim in amore contraria insunt vitia, injuriæ, suspiciones, inimicitiae, bellum, pax rursus, &, ut ex Plauto suppleam, insomnia, ærumna, error, terror & fuga, ineptia, stultiaque adeo, & temeritas, incogitantia, excors immodestia, cupiditas, desidia, inopia & dispendium. At alterum illud, quod Substantiam neget recipere magis & minus, ego contra de Amore verissimum esse affirmo, qui à virtute, blanditiis, fortunæ risibus, prole, incrementa capit, remissior valde futurus, si illis ipsis destituatur. Ita sentit magnus ille amorum præco & arbiter, qui sublatiis otiiis perire ait Cupidinis arcus. &, ut majus aliquid afferam, generosa Carthagini conditrix, ab obitu Sichæi frigidior, viso Ænea,

Huic uni rursus potuit succumbere culpa.

In Quantitate illud reperiō, magnum ab ea ac parvum Amorem dici, verum non ab ea quantitate, quam molis, sed virtutis vocant: eundem longum quoque dici, ac brevem, ratione Temporis; cœlestem & terrenum, ratione Locorum, in quibus vel Dii, vel homines amant.

Et

Et Numerum quod attinet, didici jampridem celebrem illum denarium Pythagoricum, inter alia, ex Mare & Femina constare: didici amplius, numerari vulgo dotem, non virtutes, aut si in censum veniant, non nisi post nummos. Ultima, (seculi vitia taxo,) de moribus quaestio est; prima, quot servos pascat, quot agri jugera possideat, quam multa, pulchraque paropside coenet. Qualitatis vastissimo ambitu mirum quam multa contineantur, sine quibus virum uxor, hæc virum fastidiat. Annon sapientia, probitatis, modestia Habitibus illos ornari satius, quam armillis, gemmis, torquibusque? annon generandi Potentia totum hoc opus absolvitur? usque adeo, ut, sine illa, matrimonia dissolvi patiantur Iureconsultorum rubricæ? Annon Cupido conjugalis necessitudinis autor oculis captus fingitur? Annon fervidos esse amantes oportet, & suaves, & blandos, & molles & candidos? non morosos, zelotypos, procaces, aridos, deformes? *Rufanne illam virginem, Casiam, sparsa ore, adunco naso? non possum pater,* dicebat adolescens apud Terentium. Annon inter qualitates contrariæ sunt? & *lites habet ac iurgia lectus, In quo nupta jacet?* Annon idem est velle ac nolle amantibus? ut & iis proprium sit, quod de qualitatibus dicit Aristoteles, res ab ea similes & dissimiles dici. Relatorum quoque definitio non alia est, quam ipsius matrimonii. Non ovum ovo magis simile, aut ficus ficui. Quid enim? Relata sunt, quorum alterum sine altero esse non potest. Matrimonium vero legitima est ac individua viri & feminae conjunctio. Illustrabo rem exemplis. Sublato Bruto conjuge, supervivere noluit conjunx Portia: mortuo Capaneo, in rogam mariti se precipitavit Euadne: in amplexibus non Protefilai,

sed solius umbræ , (en dependentiam) expi-
 ravit Laodamia , & sublato ex oculis Mau-
 solo mœrore contabuit Artemisia . Relata
 αὐτὴ ἀντεπιστολῶν sunt , hoc est , inter se reci-
 procantur . Etiam conjunx & conjunx . Relata
 alia æquiparantiz sunt , (ô verborum flosculos
 & globulos mellitos) alia disquiparantiz . Etiam
 conjugio modo pares , modo indole , dote , ge-
 nere impares jungi videmus . Non omnia Re-
 lata mutua sunt , nec qui amant , semper mu-
 tuum amant . Sunt relata καὶ τὸ λήγουσιν , *secun-*
dam dici . Etiam amantes . Sunt quæ Rationis
 vocantur , utpote à mente conficta . Sic & qui
 amant , ipsi sibi somnia fingunt , & si vel subri-
 deat dictis virguncula , vel paulo obliquius
 ocellum torqueat , statim se amari credunt . Et
 ut reliqua minorum gentium Prædicamenta
 cum Philosopho percurram , cum osculantur ,
 jocantur , gannunt , ludunt , philotesis certant ,
 canunt , saltant , Agere aliquid putandi sunt .
 Cum tristantur , irascuntur , metuant , aut , ut
 mollius aliquid dicam , cum basiis bona fide
 exactis vacant , Pati . Cum de Vbi sermo inci-
 dit , thalamum rastro , cubile foro præferant , &
 Illic , quam Hic , esse præoptent . Si Quando
 roges , nullum dicent intempestivum aman-
 tium furoribus tempus , licet nescio quis Ca-
 tullus , aut alius inclamet : *Cras amet , qui nunquam*
amavit . In Situ (piget referre) sua dicent esse
 vocabula . In Habitu nihil se invenire , quod huc
 spectet , præter eas forte denominationes , quæ
 à flammeis , zona virginea , annulo pronubo ,
 similibusque nuptiarum insignibus desumun-
 tur . Extat porro apud Aristotelem libellus
 αὐτὴ Εἰρηνεύας , quem cum scriberet , calamum
 non in atramentum , sed mentem tinxisse fer-
 tur .

tur. Hic multa differentem audimus Philosophum de copula Verballi, ejusque virtute ac facultatibus, prorsus ad similitudinem copulæ jugalis. licet hoc discrimine, quod illa à mente sit; hæc minime: illa ea quoque, quæ ejusdem sunt sexus generisque copulet, ut cum dico: Thaidem esse Alexandri filiam, sponsam, nurum; hæc vero non nisi ea, quæ diversi sunt sexus, ἀρρενα puta καὶ θῆλυ, Thaidem cum Alexandro, Catullum cum Lesbica. Illud ibidem apposite Stagiritæ ait: Res ubique esse easdem, eosdem rerum conceptus, sed voces diversas, quasi dicat, feminam ubique feminam esse; nec eorum, qui ejus imaginem mente formant, alios sub leonæ, alios sub tigridis, alios sub lascivæ capellæ conceptu eam apprehendere, (quanquam nihil vetet, eas, si malæ sint, tales esse) verum omnes sub feminæ. At voces omnium eadem non sunt. aliæ blandiuntur, aliæ ganniunt, aliæ vociferantur. *Quot lingua, totidem ora sonant.* Ex tot Orationum formis ad Rhetores & Poëtas ablegantur Epiphonemata, Imprecationum formulæ, & Imperiosæ orationes, à quibus quoque abstineat oportet, qui pacatam volet conjugem. Sed quam aptæ conjugibus Subalternæ enunciationes, & placide conspirans hinc mariti, hinc uxoris oratio. Quam conveniens domesticæ societati illud τὸ ὑπάλληλον, licet & Ασύτυττον illi attribuat Ovidius, cum canit: *Non bene conveniunt, nec in una sede morantur, Majestas & Amor.* Divellit subjectum à prædicato, & prædicatum à subjecto τὸ Non. Mutuos & suavissimos amantium amplexus dirimunt tristes querimonix, at quam maxime morosæ conjugis pertinax ἀποφασίς. Quod si Syllogismum, nobilissi-

mum Logicæ artis actum, expendere libeat, quid quæso ille? Discursus est, in quo positis quibusdam diversum quid à positis ex necessitate accidit. Nec aliud profecto quid Conjugium est, in quo dispositis secundum leges divinas & humanas viro & femina, diversum quid ab illis, charæ nempe soboles, magnum patris incrementum *ἐξ ἀνάγκης συνεαίρει*. Habet ratiocinatio suas præmissas. habet & generatio. Illa majorem minori præfert. Hæc virum femina. Illa conclusionem vel solius formæ necessitate infert, hæc non nisi formæ & materiæ necessitate suavissimam liberorum turbam elicit. Libet philosophari subtilius. Ex puris negantibus nihil sequitur. Hic nihil, si vel alter conjugum sit negans. Optima est argumentatio ex puris universalibus. Hic nulla bona, nisi ex puris singularibus, Cajo & Caja, Sempronio & Sempronia, Alcmena & Iove. Univerſalia generare, nusquam, quod sciam, memoriæ proditum. Conclusio sequitur partem deteriorem. quod & multis retro sæculis conjugio probatum. Ciceroni ac Messalæ oratoribus summis, parentibus optimis, degeneres fuere filii, illi M. Cicero, huic Cotta Messalinus, à pejore matre vitium trahentes. Et Socrates omnium mortalium Apollinis oraculo sapientissimus, liberos habuit patri dissimillimos, matri Xantippe similiores, ut est apud Senecam. Viciū est, si plus sit in conclusione, quam in præmissis. Nec minus naturæ error fuit, cum Ciceronem parentes genuere cum cicere. Denique ex veris nil nisi verum, uti ex fortibus fortes creantur & boni. Porro ab Exemplo qui argumentantur Oratores & Poëtæ, gaudent à thalægis, uxoribusque exempla petere. Tale est illud acuti varis, quem non nomino, *dabas hoc*
 Car-

*Cornelia Graccho , Iulia Pompejo , Portia , Brute , tibi. Tritum etiam illud apud umbraticos Enthymema ἀπὸ τῆς ἐκότητος, Pallet , ergo amat. Illud indignor , tam acri Dilemmate virginum spem oppugnasse Biantem, cum uxorem ducendam negat, ob hoc , quia nec formosa sit ducenda , utpote κρινή, nec deformis , utpote ποιμή. cui consona dixit alter quidam , qui juveni nondum , seni nunquam ducendam uxorem contendebat, τῷ νέῳ ὀδύπῳ , τῷ γέροντι μηδὲ πώποτε. At vide, ut etiam lepida Inductione concludat Bibbili-
cus, lib. 3, Epigr. 53.*

Et vultu poteram tuo carere,

Et collo, manibusque, brachiisque,

Et ne singula persequi laborem,

Tota te poteram Chloë carere.

Quam vero oportunum hoc Dialecticis dissertationibus sit argumentum, inde constat, quod probabilium quæstionum suppeditet luculentam penum. quales sunt : (*Plutarchus in Moral.*)

An sapienti ac literato sit ducenda uxor. An ducta jam uxore sit philosophandum. An præstet cum Scavola manum habere in flamma, an cum Aristippo in sinu Laidis.

An recte à Demosthene responsum sit, Non emi tanti pœnitere. An ducenda sit uxor oculis solum , an etiam auribus : hoc est , an ad formam solum sit respiciendum, an etiam attendendum ad famam.

An præstet nobilem ducere, ignobilem & divitem , an nobilem nudam agris & nummis. An juvenculam, an plenis annis nubilem.

An tenui & angusta fronte insignem Lycorida , qualis Italis placet, an lata & tuberosa , qualis nostratibus. An Venusinam , an Corneliam pro dote triumphos numerantem.

An indoctam, an qua docta tenebit Dicendi genus, & curtum sermone rotato Torqueat enthymema , vel historias sciat omnes. An expediat uxori subinde liticulam movere, ut mox amoris fiat, cum lucro , redintegra-

tio.

tio. An viri in familia dominium monarchicum sit, an
 Aristocraticum, ita ut in partem imperii admitti debeat
 uxor. An viri in illam imperium civile sit, an herile.
 An phantasia uxorum indulgendum sit in ornatu corpo-
 ris. An solas deambulare fas sit: An ἐλκῶπις, βοῶ-
 πις, γλαυκῶπις pulchra sit. & quæ plura loqua-
 cem Delassare queant Fabium. (Horat. lib. I Odar. 33.)
 Quod si Demonstrationem τετραγωνον, quæque
 scientiam animo ingeneret, ab amantibus exi-
 gas, dicam cum Philosopho, exquisitas De-
 monstraciones in materia contingenti, & tot
 casibus obnoxia perperam exigi. Sed ut Sophi-
 starum cavillis exposita sit, docent Scholæ, quæ
 ad Amphiboliam referunt: Audio uxorem habe-
 rete. ad fallaciam accidentis, illud Comici,
 Θάλασσα, καὶ πῦρ, καὶ γυνή, κακὰ τελέα. Tria
 sunt mala, aquor, ignis atque femina. ad fallaciam, à
 dicto secundum quid ad dictum simpliciter,
 πᾶσα γυνή χόλῳ ἐστίν, ἔχῃ &c. Femina tota fitit.
 ad fallaciam à non causa ut causa, Ventricosa est,
 ergo in utero gerit. ad fallaciam plurium Inter-
 rogationum pro una, Clodia, Agrippina, Scribonia,
 fueruntne matres secunda? Ex quibus omnibus pa-
 tere arbitror, quanta Logicæ & rationalis do-
 ctrinæ cum conjugali statu sit cognatio, ut toto
 cœlo mihi errare videantur, qui à ratione alic-
 num putant, imperatorem Vniuersi virum in
 conjugis se gremium demittere. Iamque ista
 scripseram, cum tædium ignobilis ac ancillan-
 tis disciplinæ obrepere cœpit. mox cantillare
 exorsus, dum, fessam ab intentiori meditatio-
 ne mentem relaxo, ilicet ad ingenium redii,
 & hisce versiculis margines libelli conspur-
 cavi.

Ite graves ferro clypei, galeaque, ducesque,
 Et quicquid, Bellona, probas. Tu save successæ

Mars

*Mars pater, & Paphis furialia pralia bellis,
 Et facibus secerne faces, atque ignibus ignes.
 Non ego jam Sylva muros, non subruta flammis
 Tot circum castella canam, non matribus arma
 Detestata piis, crudaque incendia pugna.
 Molle melos Citherea cupit, levibusque Camænis
 Dici Cypris amat; grandesque exosa cothurnos
 Gaudet Acidalio thalamos percurrere socco.
 Ille mihi quondam Sophia deductus in hortos
 Virginis os tenerum, & blanda promissa puella
 Cogitat, insolitoque furens incanduit aestu.
 Tu celerem in flammam juvenem Sapientia dictis,
 Consilioque juva. vellem prudenter amari,
 Quam jam Sponsus amat. vellem sapienter amari.
 Cui debet se Sponsa, virum. sine lege maritum
 In thalamos inferre faces insania lecti est.
 Vestigant secreta Duces, bellique labores,
 Ut noceant prævisa minus. discrimina Nerei
 Navita, & in cæco scrutatur saxa profundo,
 Ne noceant occulta rati. tu pectore, Gravi,
 Dum Cyprum, totamque Paphum, Gnydiique re-
 condis*

*Arma Dei; primoque ferox incumbis amor; ;
 Barlaï præcepta tui, monitusque suaves
 Accipe. Iamque gravis credas commenta Lycæi
 Insanire tibi, tetricos mitescere vultus
 Doctorum, & rigida dici convitia barba,
 Grajæque Romanis impleri pallia mugis.*

Quare Physiologix quoque, & rerum natura-
 lium capita perstringam, cum Physici corporis
 affectiones laudatissimæ sint, amare & amari.
 Sed præeat Stagirites ipse, qui de informi ma-
 teria obscurius disputans, ut intelligi possit,
 eam Feminae comparat, quæ virum appetit.
 Evolvam latius Peripateticum sensum. Materia
 per se rudis, indecora, turpis, sine forma sordet.
 Nec sine viro mulieri suum decus ac splendor
 con-

constat. Materia sine forma distingui ac secerni nequit, cum unus idemque ubique ejus sit vultus. Nec uxor Catonis, Attici, Cæsaris nuncupatur, nisi postquam suo quæque marito placuit. Materia indifferens est ad omnes formas. Etiam mulier nulla naturæ necessitate huic magis, quam illi, se ipsam debet. Cum materia ut maritet forma, illam disponi oportet ac alterari. Etiam mulierem blandimentis deliniri necesse est, ut hunc præ illo admittat. Materia nullam rei naturalis speciem parturit, nisi ab Efficiente mota, nec mulier ulla sobolem, citra viri opem. Noli mirari, formæ simul & Efficientis analogiam induere virum, cum in Physicis nihil vetet, unum idemque formæ & efficientis officio fungi. Materia & forma totum compositum sunt. *Masculus & totum*, ait Propertius, *femina conjugium*. Ergo, uti insatiabili formæ desiderio tenetur materia, ita & *Æneæ amore Vritur infelix Dido, totaque vagatur Urbe furens*: & Pyrami desiderio Thisbe in invidum parietem inuenta fuit: Phaonis amore, è scopulis se præcipitem dedit Sappho. Cujus quidem desiderii causam ex Platone discite, qui homines fingit ex mare & femina constituisse, postea facta partium divisione, ac sectione, mansisse in iisdem veteris junctionis & copulæ appetitum. Nec secundam formam admittit materia, nisi extincta priore. Neque Tiberio jungitur Livia, superstite Marcello. Privationem mariti debiti adesse, erudita Epistola deplorat Icari filia. At illam absentiam formæ debitæ inesse definit Peripatos. Idem privationem & formam contraria vult esse Principia, at Empedocles Amorem & litem. De Natura, quæ causa motus est & quietis, deque principio Activo & Passivo, nihil attinet dicere.

re. Sunt Veneri non minus sua sacra, quæ revelare nefas fuerit, quam Cereri. Flammeis Sponsam velavit antiquitas, ne, quod vult illa, appareat velle. Illud solum dicam: Naturam quoque esse, quæ ad licitas voluptates nos invitat. unde Venerem quidam dictam putant, quia nec vocata sponte ad nos venit, *Omnibus incutiens blandum per pectora amorem*. Causas generationis externas apud eundem philosophum leges, ubi inquit, *Sol & homo generant hominem*. nec alio fine hominem amat homo, quam ut homines esse non desinant. Fortunam & Casum in his rebus ludere dicerem, nisi obstitaret Satyrici autoritas, qui ait, *Fatum esse in partibus istis*, &c. Magis Physica sunt, quæ de Motu disputat. Ut alia omittam, illud ad ravim inculcat, tanquam Physice *κρηλασιον*, Motum fieri successive, generationem contra in instanti, cum minus hac in parte acutus Maro dicat, natum Pollioni filium, postquam *Matri longa decem tulerunt fastidia menses*. Perpetuum & grande esse, ait, odium Naturæ & Vacui. stupenda illam huius metu moliri, ima sursum, supera deorsum protrudere, obstantia percurrere, frangere saxa, moles attollere, aut motum ipsum invitis motoribus prohibere. Habent & suum Vacuum, quod metuant, Lares domestici, habent, quod optent. Metuitur bonæ mentis soror paupertas, ut quæ vacuis oculis ambulare solet, nec si plenos illos fors dederit, valde de corporum penetratione cum Democrito & Melisso sollicita fiet. Contra optant Vacuum à lite, asperitate, superbia domum. Possem infinita huiusmodi congerere ad hanc rem, sed cum Infinitum nullum dari contendunt Physici, vereor, ne Præceptorum incurram offensam. Verum ut ad Te convertam orationem, Gravi doctissime, Cœlum, cui aliquando

quando deberis , contemplare, orbefque fupra mundum hunc pofitos percurre. Apparet inter fidera cum conjuge fua Cepheus , ut locum quoque conjugibus in cœlo effe poffe fata docearis. Apparent tot virginum, ac matronarum faces, Andromedæ, Aſtræ, Venëris, Dianæ, ut ſcias etiam cœleſtibus placere ſexum iſtum, quem hic mortales tædio optimarum rerum ſequiorem vocamus. En locum, à quo læva dextraque omnia novis nuptis petere ſolent Aſtologi , fecunditatis ac ſterilitatis , longi brevifque ævi præſagia. Hic genituræ tuæ dominos vides , vitæ moderatores Planetas. Ex his Saturnum cave , inimicum amantibus fidus , obſtrepens. Iovem venerare (ab hoc Ioviales dicti) divitiarum, honorum, lætitiæque datorem. Martem fuge , igneum , ferocem , iracundum. Omnibus dignior Sol , cui tot virtutes inefſe perhibet Ptolomæus , quot reliquis ſtellis. Venerem , in cujus jam ſtas horoſcopo , ſuſpice, quæ, ubi ad Bichæram acceſſeris , plus ſatis dabit incaleſcere. Mercurium probo , ſapientiæ & eloquentiæ autorem, patriæ urbis tutelarem Deum. Sed Lunam averſare, amentitiæ, inſtabilitatis , ignorantitiæ , ignaviæ matrem , ideoque Endymioni dilectam. Eam quoties vultum mutare vides , variam ac mutabilem vitæ rationem cogita. Vbi Sol in Geminis fuerit, gemellos expecta , Caſtori & Polluci pulcherriſimis juvenibus ſimiles. Vbi in Virgine hærebit, filiam ſpera, Helenæ forma non diſſimilem, ſed moribus ac fato. Hæc ex Zoroaſtris , Apollonii, Eudoxi , Zamolxiris diſciplina hauimus. Pene oblitus eram ſuaviſſimi iſtius ac harmonici concentus , quo præterlabentes invicem orbef Pythagoreorum auribus accinunt. Exhibet iſ ſpeciem ſuaviſſimæ inter vos conſpirationis,

tionis, & in vita, sermonibus, factisque laudabilis consonantiæ. A cœlo ad Elementa descendere. ab Igne nonnihil caloris peti suaserim, caveri illud τὸ ξηρότατον. Aëris multum, & quanta potes laterum contentione imbebe. *Φυσώδεις* enim expedit esse amantes, & spirituum plenos. At cur *ἄριστον* esse *ὑδωρ* inquit Pindarus noster? forte ob hoc, quod cum Platone credidit, mundum esse animal, ad hujus vero generationem conservationemque maxime facere humidum, annuente Homero,

Ὠκεανὸν τε θεῶν γένεσιν, καὶ μητέρα τῆς γῆς.

Oceanum matremque Deum, Thetynque parentem.

Nec terram fastidi, quam Ascræus poëta in sua Theogonia cœli conjugem, omniumque communem matrem vocat. Ex his quatuor alteratis unione quadam fit mixtum, uti neque male misceri dixeris fide conjugali nexos amantes. Magni poëtæ hemistichium est, *Mixta Deo mulier*. Quæ ipsa mixtio uti in natura absque Reactione non fit, ita reciprocis quoque amoris & benevolentiae officiis Aphrodisia sacra constant. Etiam hic valebit illud Martialis,

Vt præstes Pyladem, aliquis mihi præstet Orestem.

Hoc non fit verbis. Marce, ut ameris, ama.

In Meteorologicis fumi & vapores utramque paginam faciunt. Sed & amantium sunt fumi, & vaporum instar evanidæ voluptates. quod infitias non ibit, qui secum reputabit, quas vir cum uxore dicat ineptias, quas agat nugas, quoties de posteritate sollicitus humani generis jacturam refarcit. Ibidem audio de Draconibus volantibus, de fatuis ignibus, de lancea ardente, de fulmine & tonitru, de ventis, tempestatibusque, imbris, grandine, mari, ac
similibus

similibus terrorum plenis nominibus graviter disceptari. Sed an unquam ita bene compositi fuere conjuges, quos non sui subinde transvorsum rapuerint turbines, accenderint irarum faculæ, de statu tranquillæ mentis dejecerint fluctus? Non credo verum esse, quod monumento suo inscribi jussit P. Rubrius Celer: se cum uxore vixisse XLIII annos, menses VIII, sine querela. De Fatuis conjugum ignibus nihil dicam, cum de iis prolixè satis totum jam seculum declamaverit Moria Erasmi. Iridem quoque scis evanidæ esse naturæ, ut discas evanescere subito amantium iras: eandem varios colores induere; & jam blando, jam torvo vultu opus esse patrifamilias, prout vel poppyismo lenienda est uxor, vel objurgandi liberi, vel coercendi famuli. Metalla, alte terræ visceribus reposita, scrutatur pallidus fossor, sed non invenit, nisi præeunte virgula divina. Nec fidem aut amorem conjugis recte exploraveris, nisi salutari afflictionum virgula tactus. In lapidum genere Smaragdos tibi commendo. soli enim grata viriditate oculos fessos Candidæ tuæ intuitu reficient. Florum, herbarumque fragrantiam in hortis amamus, quæ si in moribus quoque vestris renideat, gratissimum quaquaversum odorem spargent. Sunt & amoribus sui horti & viridaria, in quibus sollicitè à te velim observari, Parthenium, myrtum, euphrasiam, pomum amoris, sempervivum, & si necessum sit, erucam & satyrion. In Avium genere cornicem ac columbas ama, amoris symbola: ad hæc Piscium genus omne, in ipsis aquis frigoribusque exardescens. Ante omnia, Animam, sine qua trunci sumus & lapides, intueri. Est ea actus corporis organici potentia vitam habentis. quod quidem totum viro con-

venire

venire arbitror, qui conjugii unitus, *ἐντελέχεια* est *σώματι* & *ὀργανικῇ τῇ δυνάμει παιδα ἔχοντι*. Officium ejus naturalissimum est, τὸ *ἡμιᾶν*. quod & tuarum jam est partium. Illi visum, auditum, gustum, olfactum, tactum acceptum fers. At quid est, ait Varro, *quod homo libentius videre debeat, quam bellam uxorem*, addam ego, & roratorios amantium oculos, duri ac illachrymabilis Plutonis illices? Quid audire impensius amat, quam eandem *ὑποκριτικῶς* loquentem? Nihil quoque falsum, nihil suave esse potest, ubi amor non admiscetur. Idem, qui dat dulce, amarum ad satietatem usque oggerit. De olfactu dixi, cum de morum fragrantia verba facerem. Et nisi per Tactum fuisset, immerito tantis animis Paridi succensuissent Atridae. Quanta Memoria in mulierculis sit vis, inde liquido constat, quod sine illa lentum suum Ithacum jamdudum plorare jussisset Penelope. quanta vero Imaginationis, ex eo, quod illius impulsu Hellepontum toties tranaverit Leander, & visam semel Cleopatram amare sustinuerit Antonius. *Hærent infixi pectore vultus, Verbaque*. Iam vero Animæ distinctioni in Vegetativam, Sensitivam, & Rationalem, annon respondet amoris distinctio in Naturalem, Animalem, & Rationalem? Affectuum insuper, quos Græci *πάθη* vocant, historiam cum leges, cogita, sine Amore nec patrem te unquam fore, nec jam Sponsum, cras maritum esse posse. Gaudio vero ac voluptate non minus carere poteris novus amator, quam umbram non jace-re, qui cis ultraque Solem positi sunt. Totius conjugii moderatrix est Ratio, qua uti aliis imperamus, ita & illi parti potissimum imperare nos necesse est, quæ rationem non nisi invita audit.

Fes-

*Formant cuncta virum, decet matritum
Cælum, sidera, terra, pontus, aër,
Occultumque aliquid thoro loquuntur.
Saturnus gravis incubat cubili,
Emollitque senem serenior*

*Vultu Cypris, amicitior puellis.
Promittunt sobolem, negantque stella :
Promittunt facilem, negantque Sponsam.
At non ista, minantiumque duos
Moratur sapiens Denm labores.
Astris imperat, applicatque lecto
Totum Zodiacum sagax amator.
Et quibus ratio faces ministrat,
Mens exercita, masculumque pectus,
Cælum, sidera, terra, pontus, aër,
Totum prospera donat Vniuersum.*

*Illud quoque non semel me dixisse recordor,
Socratem philosophiam, è cœlo ac astris, in do-
mos urbesque deduxisse. Ego dum*

*Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita pede,*

*eam è cœlo & Naturæ sacrario in thalamum &
amplexus tuos deducam. Magna est & acris
apud morales Philosophos de Beatitudine dis-
ceptatio. Inter ducentas & octoginta opinio-
nes, si Varroni fides, placet illa, quæ eam in
virtutis actione ponit, & ea quidem, quæ indi-
viduam secum trahit animi corporisque volu-
ptatem. at hanc ipsam si à conjugali vita dis-
traxeris, non vita ea, sed mors appellanda est,
licet è Zenonis porticu dimissi perpetuis illam
convitiis dilacerent, forte, ut deterritis aliis,
ipsi soli fruantur. Multa apud eosdem de utili,
honesto & jucundo est contentio. quæ omnia
in tuos usus converte. Nam & augendæ rei fa-
miliari studere te oportebit, quod utilitatis est;
& ea sectari quæ sine ullis præmiis fructibusque
propter*

propter se expeti merentur, quod honestatis est; nec averſari ſuavem conjugis fruitionem, *Et tot millia baſiationum*, quod jucundum interpretor. Recenſebo Virtutes, veræ beatitudinis media & cauſas, omiſſis iis, quæ de Spontaneo & Invito, electione ac Conſultatione in medium proferri ſolent. Neque enim dubium eſt, te Sponte hoc vitæ genus elegiſſe. Et quis credat, in Veneris ſervitium conceſſiſſe δὲ ἀγνοίαν aut ἀλὰ τὸ βίαιον prudentiſſimam & humanæ imbecillitatis probe conſciam Virginem? Fortitudo circa τὰ φοβερά καὶ θαρράλεια occupatur. Quare, tu Virgo, *Volſcorum* egregia de gente *Camillam* imitare, quæ viris auſa fuit concurrere, ut eſt apud Maronem. Virginitati ſi metuis, age, ut de te ipſa victoriam & triumphum reportes, ſine, eam rapiat maritus. Vinci velle, viciffe eſt; & ſimulaſſe animi ægritudinem, ea demum vera ſexus veſtri laus eſt. Hic virum non alloquor, cui fortius ad res tantas ingenium ſuſpicio eſſe. At Temperantia omnium virtutum ſidiſſima cuſtos, utriuſque veſtrum erit. Quiſquis conjugem amas, ſerio ama, aut amari ſi illa ſe frigidiuſcule ſentiet, mox in amore tepeſcet. & quem minus amare deſinet, odiſſe incipiet. Ita tamen, mi Gravi, amare te velim, ut, contra quam, poſt obitum Terentiz, fieri poſſe dicebat Cicero, & uxori & ſapientiz operam dare poſſis. A Sponſa redamari te cupiam, ſed caſte, ſed ſobrie, ſed verecunde. Quæ flagrat, minus modeſta erit, quæ furit, minus tranquilla. Ardentes in amore vidimus, ſed mox zelotypas, quæ ſi maritus alio oculum torſerit, ſi oſculum vicinæ indulſerit, ſi ridenti non ſubriſerit, ſi rure tardius reverſus fuerit, anguntur animo, & ſe negligentius haberi putant. Vetus hoc legi,

Quæ mulier suum virum vult sibi obsequentem esse, & diutinum, modice atque parce ejus serviat cupidinibus.

Quam illa sapuit, quæ rogata, *ecquid maritum complexa esset*, respondit, *Non ego illum, sed ille me.* Etiam justitiæ hic locus, cujus officium est, unicuique suum dare. Quæ vero conjugum mutua sint debita, ex lege innata, non scripta, habere facile est. Sed hanc moderabitur Æquitas. quæ faciet, ut in meliorem omnia partem sumantur; & quod deforme est, formosum; quod vile, preciosum appareat. Ad proprias magis conjugum virtutes me confero. Sunt ex, Concordia, Fides, Castitas, Mansuetudo, Patientia, Comitas. De concordia Naficaam audite Vlyssi loquentem,

Οὐ μὲν γὰρ κρείσσον κ' ἄρειον
 Ἦ' ὅθ' ὁμοφρονέοντε νοήμασι οἴκῳ ἔχῃεν
 Ἀνὴρ ἠδὲ γυνή, πολλ' ἄλγιστα δυσμύρεσσι,
 Χάρματα δ' εὐμύρετῃσι.

Nam nil pulchrius est meliusque,

*Quam cum vir, mulierque suam concorditer una
 Ætatem degunt, in quo dolor hostibus horum,
 Sed sit gaudium amicis.*

Ea ut facta tecta inter vos sit, opus est amore, sed à quo nec verecundia, nec reverentia absit. secus servitutis ille illecebra est. Novi maritos, qui in publico nugari, joculari, os libare amant. novi, qui non nisi ex uxoris imperio loquuntur, & ambulant. Tales, cum imperium dote vendiderint, aureis compedibus ambulare scripsit Petrarcha. Exclamandum his cum Comico, *Vxorem duxi; quam non ibi miseriam vidi?* Alterum accipite Concordiæ authoramentum, pati multa, connivere ad multa. Diomedes scribitur ab Homero in bello ne Veneri quidem

dem pepercisse. Tales viri quidam sunt ferocientes & lævi, qui tenellum sexum exasperare immiti sermone malunt, quam blando demulcere. Castitatem exigo. Improbam siquidem vox est, etsi Imperatoris & arguta: *Patere me alias exercere cupiditates meas. Nam uxor nomen est dignitatis, non voluptatis.* Data mutuo Fides non nisi cum morte divortium faciat. Comitatem impero, qua alter alterius animum dejectum eriget, tristem exhilarabit, languentem excitabit, ægrotum levabit, ferocem franget. Si exempla vultis, Clytemnestras, Danaides, Faustinas, Rosemundas detestor. Laudo Creusas, Artemisias, Iulias, Æmilias, ardua exempla, ceterum cognosci utilia, quia excellentissima animadvertenti ne mediocria quidem præstare difficile putabitur.

Vado ad Politicam, scientiarum omnium principem & Architectonicam. Hæc sine statu conjugali nulla est. Nec enim civitas, nisi ex familiis coalescit, nec hæc perfecta esse potest sine viro & uxore. Discrimen tamen ingens utriusque societatis observasse mihi videor. In illa gravitatem omnia, & severitatem sapiunt; hæc risibus, jocis, lusibusque temperari amat. Sæviat in Capitolio Nero, hic mitescet. In Areopago frontem corruget iudex, hic eandem explicabit; adamantinas leges edicat, hic delirandi spatium quæret. In Curia quamvis gravis Cato, hic parum pensi habet, & dum uxori vacat, de Carthagine excindenda minus cogitat. Politica conjunctio hominibus tutandis, hæc generandis servit; illa ut bene sint, hæc, ut sint, facit, humani generis architectrix unica. In illa ruptam pacem aut legum rigore, aut ferro reparamus. hic urbanitate & intima admissione sospitis amantium iris recrudescit amor. Et quan-

quam Politicorum iudicio Resp. melius regatur à viris, quam à feminis: nihil vetat tamen de Rep. & has bene mereri. Cum angeretur valde Augustus, & infomnes noctes ageret, deprehensa in se conjuratione L. Cinna, sensit, & blande exquisivit Livia, *Et potes, inquit, feminam audire? Omitte consilia de puniendo, cogita de ignoscendo. Vindicta & severitas quod hactenus non perfecere, vide an benignitas ac clementia dabunt.* Paruit Augustus, ignovit, & in posterum muliebri consilio liber ab insidiis vixit. Oeconomica doctrina tota vestra est. Partes quippe ejus sunt, parentes, liberi: maritus, uxor: dominus, servus. De singulorum officiis erudite in Oeconomicis suis differit Aristoteles. Vnum: excerptam, idq; emphaticum valde: *Viri erga uxorem eam esse rationem, qua principis erga subditos. Quid, quod lib. I, c. I, Oeconomiam Monarchiam esse promittit, & l. I Pol. c. 8, Mulieris principatum non per se, sed prater naturam esse.* Quare cum Thelemacho, velut in majestatis tuz throno sedens, exclama:

Αὐτὰρ ἐγὼν ὄντιο ἀναξ' ἔσομ' ἡμῶν τε γιο.

Sum propria Rex ipse domus, princepsque meorum.

Lycios nihil morare, qui majoribus honoribus mulieres prosequuntur, quam viros: neque Sauromatas, qui, genus hominum barbarum, in universum fere parebant uxoribus. Mathematica superest. Ab hac normam & amussim benevivendi capite. Vti enim illa omnia ordine, numero, pondere, & mensura facit, ita & à conjugibus hæc ipsa observari æquum. A Geometria specialius discite, toto cœlo ab amantium studiis differre lineas parallelas: Ab Arithmetica, quid sit proportio Arithmetica & Geometrica, cum illius in dote rationem haberi non repugnaverim, hujus in vita, moribusque haberi necesse sit: Ab Optica discite, reflexum amoris radium simplici efficaciorum esse. Catoptica non:

COM.

commendo iis, quibus ob virtutem solam, pulcherrimosque ejus vultus conjuges placent. A Metaphysica studio abstinui. Quia cum proprium ejus sit, ea considerare quæ ἐξ ἀφαιρέσεως sunt, à materia abstracta; vos vero ea quæ ἐκ πρᾶξεως sunt & materiae permixta, amectis: veritus fui, ne in modum considerandi res Metaphysicas peccarem, & δι' ἀπαιδέυσιν dicar hallucinatus fuisse.

Desinam itaque philosophari, & læta comprecatione Nuptiis Peripateticis finem imponam, illud solum si dixero: Felicem esse Sponsam, cui uxor talis contigit, in qua cum forma mixturam fecit pudicitia, cum opibus humilitas, cum honestis natalibus modestia, cum facundia morum candor: Felicem quoque te Sponsam, tali marito, in quo eruditio cum prudentia, cum probitate pietas, cum comitate gravitas optimo fœdere coiere. Vivite læti, & inter hæc vitæ ærumnas, & mundi lubricos casus, pie ac jucunde ætatem transigite, liberosque in solatium simul vestrum & subsidium, amicorum & patriæ spem plurimos gignite.

Hac dum remisso disputamus otio;

Foris sub ipsis praliatur Alpibus,

Et signa tollit præpotentium furor.

Domi triumphos, fracta Rheno cornua,

Victumque Mosam, fataque indomabilis

Miramur urbis. ire retro Casarem,

Aquilas fugari, latiorems Marsacum

Frontem receptis explicare sinibus.

In Batavis, tu noster, amas, primusque tuorum

Ordiris, Theodore, virum. dulcissima res est

Conjugium, conjunxque tibi. post bella necesseque

Tranquillum meditaris opus. dispendia mundi

Tanta cupis sarcire pater, belloque cadentes,

Tro patria, reparare animas: proferre nepotum

*Nomina. Virginitas, & Virginitatis honores
 Sordent cuncta tibi. pudor est, sine conjuge, latus
 Effluxisse dies, pigram traxisse juventam,
 Et magni genuisse nihil. Nunc verba mariti
 Ingeminat Bickera tibi, mutataque de te
 Adsuescit matrona loqui. sic Portia fecit,
 Cum sua in ingenti defigeret oscula Bruto.
 Nec sapuit Drusilla magis, prudensque Serena
 Pectus, & Augusto recubans Vipsania lecto.*

C. BARLÆVS.

ME

**M E D I C E A
H O S P E S,**

five

**D E S C R I P T I O
P V B L I C Æ G R A T V L A T I O N I S,**

qua

**Christ.^{man}, August.^{man}que Reginam,
MARIAM DE MEDICIS,**

excepit

SENATVS POPVLVSQVE

AMSTELODAMENSIS.

A D

Nobilissimos, Amplissimos, Spectatissimos,
Prudentissimosque Reip. Amstel.

C O N S V L E S,

D. ANTONIVM OETGENS

van VVaveren, Equitem, Dominum à VVa-
veren, Bochtsholl, Rugevillis, &c.

D. ALBERTVM CONRADI

BVRGIVM, ad Magnum Russiæ ducem
Exlegatum.

D. PETRVM HASSELAER,

Militiæ Urbicæ Tribunum.

D. ABRAHAMVM BOOMIVM,

in Confessu Deputatorum D. D. Ordinum
Hollandiæ antehac Delegatum.

OBILISSIMI, AMPLIS-
SIMI, SPECTATISSI-
MI, PRUDENTISSIMI-
QUE CONSULES,

Quod in ecclis Deus est,
in terris Princeps est. Ille
nullius imago, quia à nullo. Hic Dei ima-
go, quia ab illo. Deus paret nemini, quia
inferior nemine. Princeps Deo, quia solo
Deo inferior. Illius potestas terminum ne-
scit, quia divina est. Hujus, cum hominis
sit, termino modoque circumscribitur. Ille
legibus solutus, quia solus leges fert. Hic
iis adstrictus, quas à Deo & recta Ratione
accipit. Numinis arbitrio & vi aguntur om-
nia,

nia, etiam Rex, Regina, Princeps. At horum nutu non nisi imperio subditi. Deus, quem submissè colat, amet, veneretur, non habet, quia nulli debet. Princeps solum Deum; cui & se totum & Principatus sui debet decora. Assurgit Principi populus. Deo & Princeps & populus. Qui Deo debetur cultus à religione est, quæ animas creatori arctius alligat. Qui Regibus, qui Principibus, ab ea pietate est, quæ officiosa esse in illos, sed remissius, amat. Habet mundus eximia plurima, magnitudine sua, sublimitate, splendore stupenda. Fulget in cœlo astrorum omnium Princeps Sol, & mortalium in se oculos & anni spem convertit. Fulget Luna & siderum illustris exercitus. Luce, motu, tacitisque influxibus admirabiles sunt & penè venerabiles. At Principe nihil grandius, nihil sublimius, nihil illustrius habet suppositus cœlo orbis. Non luget sibi Sol, sed nobis. Movet se, ut hominum promoveat commoda. Nec vivit sibi Princeps, sed subditis. qua hic fulget luce, fulget & gaudet populus. Majestatem suam appellatione, usu suorum putat. Hinc in Deum & Principem, licet dispari affectu & studio, reflectimur amore, obsequio, reverentia, fide. In Deum, ut omnis boni & felicitatis humanæ fontem principiumque. In Principem, veluti tantorum bonorum Curatorem & administrum, adeoque à summo Numine secundum. Nec enim propius ad Deum acceditur, quam hominum tutela. Eminere regium est, sed magis prod-
esse

esse & servare. Prima ipsorum virtus, patriæ, sociisque consulere, orbi quietem, seculo pacem dare. Harum rerum conscientia insidet altè mortalium animis, usque aded, ut quoties angusto Principum vultu frui ipsis licet, numen aliquod se in terris adspectare putent, & ejus occursum tanquam ad fulgidioris astri jubar ortamque recreentur. Amant flagrantius adspicere eos, à quibus benignè adspiciuntur. Tradunt se totos illis, quibus non servitus civium, sed cura tradita est, qui Rempublicam non sibi solum, sed se quoque Reipublicæ devoveri volunt. Veneratione excipiunt Moderatores orbis, cujus partes sunt, & diffusos in Principem potentiae divinae rivulos attoniti admirantur & suscipiunt. Regem da, vel Reginam, quamvis vel Indis illa, vel Afris, vel Sabæis, vel Scythis imperet, sive magnanima fuerit Semiramis, sive bellicosa Thomyris, sive prudens & perita regnandi Tanaquil, sive pacis studiosa Placidia, excitabimur, commovebimur ad Imperatoriae majestatis intuitum omnes, & reverentiae ac gratulationis officia non invitis imperabit summæ potestatis veneratio. Non arcessam longè exempla. Venit pridem in urbem hanc vestram Augustissima Regina MARIA de MEDICIS, familia, imperio, conjugio, liberorum sceptris ac thalamis illustris. Illi vos publico Reip. nomine, & privato insuper affectu assurrexistis. Cives jussi pariter ac injussi, tanquam ad novi sideris conspectum, gratulantes undique convolare. Idem plebis studium, fervor, alacritas.

Documentum dedistis grande , suspicere & Vos augusta Regum & Reginarum nomina, & charos habere , quos Deos appellavit, quantumvis zelotes, Deus. Nullum intermisistis officiorum genus , quod præstari à vobis præsens Reip. status, loci temporisque fuit oportunitas. Exhibitus honos majora, etiam vestro judicio, meritæ Principi, ut non liberatoriam hanc , sed confessoriam potius acceptorum beneficiorum tabulam credatis. Non referam publica. quod vos tangit privatum beneficium, majoribus suis debet, à quibus Civitati vestræ ea jura & immunitates concessæ, quibus latius potentiam explicatis. Quanta festivitate , quantis gaudiis , quam læto extra & intra urbis pomœria occursum, quam prona ubique gratulatione , quam splendido apparatu, erectis hic illic Arcubus & Portis Triumphalibus , exhibitis Ludis, coacto totius Militiæ Urbanz exercitu, Reginam exceperitis, norunt , quotquot tantorum solennium spectatores fuere. Iam ad eadem Spectacula, ad eandem Panegyrim, vestra liberalitate & impensis admittuntur absentes, quibus coram hæc intueri non licuit. Venit jam ad illos Regina , & quæ mœnia vestra subiit, nunc alibi scriptoris & sculptoris beneficio conspicitur, & salutatur. Stant ante oculos pegmata, theatra, classes, equitum ordines, civium cohortes, scenæ, dramata, prout hic sterere omnia, vel ivere. Non poterit ingrata esse eorum lectio, quorum conspectus fuit jucundissimus. Facit narratio, ut diuturnior sit memoria eorum , quæ non scripta obli-

oblivione cito intercidunt. Et quæ multa singuli non videre, nunc in unum collecta, omnibus in aperto sunt. Spectaculorum & Emblematum argumenta, quæ ob subitas theatridiorum mutationes & vices pauci assecuti fuere, tranquillo & extra turbæ strepitum posito lectori explicantur, ea brevitate, quæ factis nihil magnum aut memorabile subducit. In minuta inquirere supervacaneum fuit, ob res plurimas minoris momenti, variis locis, à variis, & minus palam gestis. anxia sedulitas sedulitatis error est, cum rei summæ id omne decedat, quod minus seriis, ac non necessariis impenditur. Omnis hic apparatus ad Vos redit, Amplissimi CONSVLES, quia vester est. Vestro nomini inscribitur, cujus vos auctores. Magnificentiae, humanitatis, & benevolentiae vestrae in maximam Principem monumenta agnoscent, quotquot hæc legent. Dicent imperio dignos, qui, cum honoris publici interest, sordes cavent. nec decere tenuitatem eos, quos populo secrevit fascium dignitas. Quod Regina, quod illustris Reginae comitatus, quod populus Amstelodamensis credit, brevi recensione postremus attestor. quæ quam gratiam derogat sibi, à vestra sperat facilitate & patrocinio. Æquis animis ea ipsa accipite, quæ æquissimis in MEDICEAM egistis. Placeat Vobis scribentis conatus & studium, quorum pronis in se studiis annuit Regia Mater. Qui Regum Principumque vultus in æra inducunt, quam ab arte nequeunt, ab insculpta Imperantium imagine benevolentiam impetrant.

trant. Dum Regina, dum Regum Genetrix,
 dum Imperatorum Neptis utramque pagi-
 nam facit, veniam merebitur demissa & in-
 fra Majestatis apicem subsidens & fatiscens
 oratio. Videbitis, ubi per Reip. curas legere
 dabitur. Non urgeo hoc valde. illud maxi-
 mè, ut qualem me erga Vos Urbemque ve-
 stram ostendi esse, talem me per ætatem
 fore credatis. Ita Vobis, ita florentissimæ
 Civitati, perpetuum Deus benè faxit. Anno
 610 Ioc xxxviii, Octob. xx.

V. N. & A.

additissimus

CASPAR BARLÆVS.

MEDI.

MEDICEA HOSPES,

S I V E

Descriptio publicæ Gratulationis,

qua Serenissimam Reginam ,

MARIAM DE MEDICIS,

EXCEPIT

Senatus Populusque Amstelodamensis.

SERENISSIMÆ REGINÆ,
MARIE DE MEDICIS,
in Urbem Amstelodamensium
solennem ingressum descri-
pturus, nec quæsitis præter rem
præconiis Regiam Majesta-
tem, nec Urbem hanc nostram

fatigabo. Quicquid enim de Illa excellens exi-
miumque dixero , infra magnitudinem erit
ejus, quæ Austriacæ Familiz, cui maternum
genus debet, dignitatem; prudentiam sapien-
tiamque Mediceæ, unde nomen & paternum
genus ducit, in domum Borboniam ac Franciæ
regnum intulit. Quicquid de hac mediocre di-
xero, à vero abibit, quicquid magnum, invidiæ
fortè oportuna videri poterit, aut ab obnoxio
profectum.

Ingentes Principum animi publicæ gratula-
tionis officia præstari sibi patiuntur veris,
quam ambiunt. quem non efflagitant, civium
sociorumque favore frui amant. Ideò modera-
tionem admisceri amant iis narrationibus, quæ
honoris ipsorum consecrantur. Illud nobis di-
cere liceat, quod res est, Urbem Dei beneficio
magnam, excepisse Reginam Dei gratia maxi-
mam

*Quod sedem mutare licet , quod cernere Thulem
Rursus , & horrendas quondam penetrare recessus ,*

*Quod bibimus passim Rhodanum , potamus
Orontem ,*

Quod cuncti gens una sumus.

Videbor præter decorum comparisonem fecisse Reginæ & Urbis. Sed illius magnitudinem Imperii esse constat, & sanguinis & majorum & heroicarum virtutum. Hujus fortunæ, & mercaturæ & privatæ civium felicitatis. Illud dubium, an illius incredibilem in altitudine comitatem mireris magis, an hujus erga Celissimam Reginam prædicandam humanitatem. Officii sui esse credidit Amstelodamensium Respublica, assurgere Maximiliani Imperatoris Abnepi, à quo Cæsares Coronæ insignia olim impetravit. ideoque executæ est splendidius, quæ aliz civitates pari fecere affectu & veneratione. Subiit animum Amplissimi Senatus, rem esse veteris & recentis ævi, Reges Principesque non sine solenni apparatu in urbes vel suas vel federatas recipi. Hoc à Græcis, hoc à Romanis factitatum, sive triumphos, sive ovationes, sive trophæa, statuas, epinicia, aliaque publici honoris testimonia benè de Republ. Imperioque meritis decernerent. Et quanquam terrarum suarum urbisque Principi gratulatus non fuerit, ejus tamen dignitati gratificari voluit, quæ ex prisceis laudatissimisque harum Provinciarum Principibus generis sui seriem deducit. Accedit & illud, quod potentissimo Galliarum Rege, LUDOVICO XIII Iusto, status nostri vindice, federisque cum HENRICO IV patre olim initi perpetua felicitate fruamur; quorum Regum Illa vel partu vel conjugio gloriosissima habetur. Nec major commodiorque

testan-

testandæ gratitudinis oportunitas offerri potuit, quam si in ejus decus & splendorem se impendant Bataviæ civitates, quæ maximis aliquando beneficiis Remp. universam cumulavit. Triumphales pompæ virtutis & eminentioris fortunæ præmia sunt. Vtroque nomine magnificentiam suam explicuere Amstelodamensium rectores. Erant Romanorum sumptus privatim tennes, publicè splendidissimi. illic parsimoniz locum, hic dignitati esse volebant. Absunt à luxu impensæ largiores, quibus majestas, fama, charitasque imperii asseritur. Non profunditur, quicquid in optimos Reip. fines effunditur. Nec mirum, majus aliquid conari civitates, quæ inter vicinas sua semper magnitudine præstiterunt.

REGINA Mater, postquam consilium cepisset, relicto Brabantinorum solo & cognatis Potestatibus. apud quas annos complures exegerat, Federatorum terras ad-eundi, per Tungorum, Eburonum, Taxandrorum fines, & obvias Batavorum urbes, Dordracum, Roterodamum, Delphos, Hagam devenit, Principum & Gubernatorum Hollandiæ præscam sedem. Hic Illustrium ac Præpotentium D. D. Ord. Generalium magnifico occur-su & salutatione excepta, quod jam antè ad Sylvam Ducis fecerat Celsissimus Arausiorum Princeps, itineris sui tardia aliquot dierum mora discussit. Ire per viarum singula, & pompæ formas, & festivitatum modos, longi foret sermonis, nec nostri est instituti. Ea solum ex-quar, quæ sub Reginæ Adventum hic gesta, & exhibita publice fuere. Tenebatur illa unicè visendæ hujus Urbis desiderio, de qua famâ multa antè magnæque inaudiverat. Prædie Calenda-

lendarum Septembris , qui Augusto ultimus fuit , iter eò fecit , comitibus Celsissima Amelia, Principis Auriaci conjuge , Mauritia Lusitaniz Principis Filiâ , Florentio Pallantio Cullenburgi Comite , Ioanne VVolphardo Brederodio, Brederodii , Vianz &c. Domino, vidua Domini de Potles, Brederodii sorore, ejusdemque Filia natu maxima . Iohanne Kerckhovie Polyandro , Heenvlietiz Domino , Sylvarum Hollandiz & agri Putteni Præfecto , & Nobilium aliis. Notat ingeniosa quorundam curiositas sacrum Romano Imperatori mensem militasse proficiscenti Imperatrici , Augustum Augustæ. eoque illum excurrisse die . quo illa ad augustam Imperii insignibus civitatem properabat . Per Batavorum & Kenemariorum agros profecta vergente in vesperam die Harlemum venit. quæ inter septem primarias Hollandiz civitates in Confessu D. D. Ordinum secunda loquitur, dura obsidione artiumque plurimarum laudibus, præsertim typographicæ grandi invento celebris. Quod cum nunciatum esset A. A. Amstelodamensium Consulibus , nulla mora Syndicum suum Guilielmum Borelium, Duynbekz Dominum, eò ablegavere, rogatum , ut Urbem quoque suam adire Regina Mater dignaretur, sive terrestri, sive maritimo itinere in illam invehire mallet. Hoc gratius fore Regiz Majestati, & tali Emporio conveniens ac decorum magis , ob celocium & Liburnicarum navium oportunitatem ac elegantiam , ac vectoriarum insuper longo pulchroque ordine in anchoris stantium insolitum exteris conspectum. Excepit benignè Consulum invitationem Regina, & postero se die, Deo permittente, affore significavit , minus placere iter maritimum , ob aëris marisque incertam tempestatem,

tem, præferri terrestre, ut tutius commodiusque. Per noctem Harlemi commorata debitis à Senatu honoribus accepta fuit, juvantibus communem gratulationem civibus. Ipsis Calendis Septembris, Mercurii die Amstelodamum Mercurii studiis negociisque vigens oppidum petiit, non ea via, quæ per aggeris mari objecti sinuosa circumducit, sed quæ propter Fossam Novam recto & compendioso in urbem extenditur tramite. Dies ad omnem serenitatem compositus arridebat adventanti Mediceæ, felicior futurus, nisi vespertino imbre mensis etymo fidem fecisset.

Ad viæ medium locus est, ubi validis pandisque cataractis se in Austrini maris sinum exonerat Lacus Harlemensis, à publica hospitum domo, quæ Cervi insigne præfert, appellationem habens. Convenerat huc Consulum præscripto (nondum enim qua via urbem esset ingressura Regina constabat) Liburnicarum navium numerosa classis, inter quas quæ Regiam, Principem comitesque illustriores veheret, Prætoria una erat, Societatis Indiarum Occidentalis usibus inserviens, tapetis stragulisque decoris instrata, & fulgidior conopso tecta. Omnes velis, carbassis, dolonibus, pictis rostris pluteisque spectabiles, ad proram & puppim machinis bellicis formidabiles adventum Magnæ Matris operiebantur. Immensæ longitudinis vexilla & navalia, ex serico, bysso, sindone aplustria pro ornamento erant. Non alia facie reges ducesque suos Athenæ, Cleopatram Ægyptus, Agrippinam Roma, Alexandrum victa Tyrus recepit.

Hic rogata iterum Regina, uti arbitrii sui esse sineret, vel coëptum iter curru prosequi, vel consensu Prætoriam speciosa, quam videbar, classe

classe circumfundi, stetit in sententia, sive obmutatam nonnihil aëris faciem, sive longiorem per aquas viam fore crederet, sive comitum formidine. Vti classem Yæ fluento innatantem cernere erat, ita in continente Equitum patritiorum turma occurso suo jucundissimum præbebat Reginæ spectaculum. Non mercenario illa constabat milite, sed optimatum & opulentiorum civium selecta sobole. non necessitate ad bellum, Principis aut Magistratus jussu convenire solita, sed sua voluntate ad honestam corporis animique exercitationem. Calcaria, stapedes, frena, bullæ, fibulæ, contorti in cincinnos non sine artificio capilli & jubæ, & id genus alia equorum ornamenta aureis argenteisque bracteis fulgebant. Sellæ, pectoralia, stragula precio & pulchritudine certabant. Enses, sclopetæ pro armis erant. In pileorum verticibus discolors plumæ radiabant. Equis caput erectum argutumque, oculi vivaces, magni & micantes, auriculæ breves, collum juxta caput gracilescens, pectus amplum, pleni lumbi, pedes lati & villosi. Coloris plurimi punicei vel castanei, quidam nigri, quidam varii & ex pluribus temperati. Quorundam generositatem arguebat pedum color niger, cana & crispa coma, maculæ zonæque rubræ. Erant, quos stellula in fronte commendabat. alios quatuor pedum, alios duorum, alios unius vel dextri vel sinistri candor. Ex circumversione ad utrumque latus versatiles agnoscas, ex incessu elegantes, ex habenarum motu obsequentes & faciles. Quod si qua sonum procul arma dedere, stare loco nescii. Stantes spumantia mordebant frena, humum arrectis auribus pede pulsabant. Ibant ad numerum & hinnitu dominorum suorum instructo.

turo adfremebant, ea gravitate, ac si Regiæ se Majestati præire arcano instinctu cognovissent. Incedebant factis externo equite contuberniis. Præcinebant tubicines tres purpurea veste induti, & tubarum clangore aurium gratiam demerebantur. Equites amictus forma colorque distinguebat. hi serico velluto, hi Tyrio, hi Phrygio, hi bombycino, hi fimbriato, alii undulato speciosi ac decori. pro suprema veste plerisque lorica erat coriacea, militaris habitus. Adspectus omnium & singulorum pulcherrimus. Nolo hic mihi objici Hannibalis dictum, de *fortis magis & strenuus milite, quam eleganti*. Nec illum Venusini Poëtæ versiculum moror; Nil *pistis timidus navata puppis Fidis*. Quanquam enim ad bellum hæc non processerit, sed in Regiæ occursum splendidissima phalanx, is tamen illi ipsi florenti ac vegetæ Adolescentiæ inest vigor, ea animi magnitudo, & generositas, ut si non Maria, sed Annibal ad portas esset, ab urbis illum mœnibus depelleret, pro aris & focis illis ipsis armis, illo habitu intrepida pugnaret, & quæ nunc ostentationis gloriæque fuit, tunc seriæ militiæ foret armatura. Nec dammandus omnino in apparatu militari nitor. Plato, Tullius, ille duodecimo, hic secundo de Legibus libro, ad nullos alios usus *Campæ* volunt servari & adhiberi, quam ad bellica ornamenta. Ipse Iulius Cæsar, imperatorum fortissimus, milites suos tam cultos habebat, ut argento & auro politis armis exornaret, simul & ad speciem & quo tenaciores eorum in prælio essent, metu damni. Ipsius Vegetii præceptum est, ut miles veste nitidus, armis fulgens incedat. Erat dicti agminis Equestris ductor D. Cornelius Davilaer, Advocatus, Dominus de Petthem, qui subsistente ad pulcherrimi Equita-

tus

tus intuitum Regina, in hæc verba eandem allocutus fuit, & cum tota post phalange in Urbem deduxit. Oratio è Gallico Latine reddita ita se habet :

SERENISSIMA PRINCEPS,

Hac quam coram vides, equitum patriciorum hujus Civitatis turma est, qua partim D. D. Consulum & Rectorum hujus Reip. jussu, partim privato in M. T. affectu, & augusta ac incomparabilis dignitatis ac ingentium meritorum tuorum intuitu, M. T. Amstelodamense territorium limitesque intranti in occursum procedit, in testimonium ac documentum publica, quæ Urbem hanc affecit latitia, in qua civium singuli gaudent, exultant, ac sibi gratulantur, quod M. T. præter beneficiorum cumulum præsentia sua fulgore, veluti novo sole, Urbem hanc Amstelodamensem illustrare dignetur. Officia nostra, quæ à nobis præstari M. T. possunt, liberaliter & prolixè offerimus, speciatim vero uti M. T. intra Urbis portas in eum locum hoc comitatu deduci se sinat, in quo excellentiores magnique nominis Principes, quoties huc concedunt, divertere & publico nomine excipi solent. ubi M. T. experietur, hoc nostrum officium à deditis illi cultoribus profectum, leve esse gratitudinis specimen, nec ulla ratione magnitudini Tuæ maximisque meritis respondere.

Regina actis D. D. Consulibus gratis, benevolo animo has officiosas patricii Equitatus voces excepit.

Quæ dum foris geruntur, in Vrbe ex Consulum mandato omnia decenter magnificèque composita fuere. Civium armatorum centuriæ viginti, antiquissima Civitatis præsidia, Reip. nervi ac robor, sub suis singulis Ducibus coire jussæ. Cautum id semper providis civitatibus fuit, genitis sibi potius, quam ascitis militibus credere; nec ita fidere externis auxiliis, ut non
plus.

plus sui roboris suarumque propriè virium intra moenia sua habeant. Arma illis diversa, hastæ vel sclopetæ majora. Habitus vel pro ordinum ratione, vel ex arbitrio aliis aliis. Pectus, tergum, brachia, femoraque ferreo thorace, caput galea tecti. Omnium numerus duo facile millia excedebat. His cohortibus suis assignatæ per Urbem stationes. Aliæ sub ipsam portam Regiæ adventum præstolabantur, aliæ longo tractu viam omnem, quæ per Aggerem Novum, Forum ipsum vicosque complures in Aulam Principis abit, pulchro ordine hinc inde oppositi tenebant. Quibusdam assignati pontes celebriores tres, quibus Dameracum insternitur, nec non ejusdem cæjetæ marginesque. Est illud Aquarum ex Yæ flumine aut potius Austrini maris sinu intra Urbem se, usque ad Damerensem cataraetam, recipientium laxior alveus, navium vectoriarum quæ ad mercatum huc confluere undecunque solent, necnon frumentariarum oportuna statio. Hoc tempore remotis Rectorum imperio navigiis omnibus, vacuum locum fecerat adventanti (uti opinio erat) per maritima Galliarum Imperatrici. Quia his ipsis Aquis exhibenda Spectacula sub pontibus occultè asservabantur. Ædium ab utroque Dameraci latere fenestræ & circumfusa recta magno ære conductæ cupidæ plebis desideria arguebant. Verum huic omni apparatusi isto & postero die quies fuit, postquam aliud sibi in Civitatem iter destinasset Galliarum Princeps. Producta ex publico Armamentario tormenta bellica juxta Yæ oram, & eminentioribus locis, ac promontoriis disposita facere.

Ferias & vacationes ab opere tota sibi indixerat Civitas. Non quemquam ætas, non sexus, non negotiorum moles, & rei familiaris cura.

cura retardavit, quo minus domo se proriperet & oculos pasceret regio vultu. Mirum quanta confluentis undique multitudinis per vicos, plateas, compita fuerit concursatio, virorum, matronarum, puerorum & puellarum. Vidimus oppletas vias & jam tunc vere invias. Vidimus recta spectantium pondere laborantia. Vidimus ex arborum ramis, ex navium antennis non sine discrimine pendentes, quibus locum terra negabat. Exterorum, advenarum, civium & indigenarum par ubique contentio & honestæ curiositatis æmulatio. Vestibula aëii, coronas & projecturas ædium tenebant. audaciores fastigia ipsa, loricas & acroteria infederant. erat temeritati locus, ut esset spectaculo. Compluvia præ conscendentium frequentia ruinæ proxima fulcris sustentabantur. Fori insuper & theatridia passim erecta recipiendo populo.

Sub horam pomeridianam quintam affulsit Mediceum sidus, & Amstelodamense Emporium subiit Regum Mater. comitanti eam usque & præcedente Equitum turma.

Hac cernas præcedentia longi

Agminis officia & niveos ad frena Quirites.

Tunc explosæ ex omni Urbis parte bellicæ machinæ & terribiles balistæ immani fragore de Reginæ ingressu fidem fecerunt. Tot simul crepitantibus tonitruis, tot emissis fulminibus, videre erat aërem flammis undique accendi, cælum fumorum unda involvi, terram tremore quati & vibrari. Pendentes in turrium sublimibus campanæ grandiores commune gaudium per vicina rura deferebant, minores per jucundo modulamine & concentu suavissimo, populi applausibus accinebant.

Sub ipsum Urbis introitum & Harlemensem

T

por-

portam. Andreas Bickerus ex Consularium ordine, militiæ Urbicæ Tribunus, & legationibus apud Poloniæ & Sueciæ Reges clarus, Petrus Reael ararii publici Quæstor, Gerbrandus Nicolai Pancratius Senator, Iacobus Bickerus Senatus Indiæ Orientalis Assessor, Civium Centuriones, præeunte verba Syndico Cornelio Boomio, Reginam gratulantes acceperunt. Quæ Syndicus dixit, latinè reddita hæc sunt:

S E R E N I S S I M A D O M I N A.

D. D. Consules hujus Reip. militia Urbana Tribunalis, & ceteros Civium Duces quotquot præsentibus adsum, huc præmisere, eo fini, ut tam de publico gaudio super felici M. V. adventu coram testemur, quam de gloria, qua perpetuo hinc Urbem Amstelodamensem manebit. Insuper ut M. T. rogemus, eo nos honore dignetur, uti à Tribuno Centurionibusque M. Tua in Aulam Principis deduci se patiatur: ubi D. D. Consulibus oportunior scilicetque se offeret tuo permissu occasio declarandi abunde benevolam animorum suorum propensionem, & ibidem debitâ veneratione obsequia sua M. T. nomine hujus Civitatis offerendi. Quamobrem D. Tribunus & Centuriones flagranter expectantes, uti M. T. in supra dictum locum se à nobis deduci sinat, submisisse rogant uti M. T. hanc benevolentiam nostram sinceram professionem benigne interpretetur, tanquam à M. T. devotis cultoribus & humillimis clientibus profectam.

Reginâ oblata à Tribuno & Ducibus liberaliter honoris officia, æqua mente, & serena fronte perhumaniter accepit.

Atque hinc digressa, media inter pompæ triumphalis, equitum præeuntium, peditum subsequantium agmina, inter stantes hinc inde & cataphractos Civium speciosos densosque ordines

dines per plateam, cui à Novo aggere nomen, ad Curiam Forumque perrexit, lentius procedente equitatu curribusque, quibus Illa comitesque vehebantur, ob stupendum & incredibilem hominum accursum, qui viarum non solum spacia obsederant, sed rotis ipsis non sine periculo inhærere videbantur.

Vbi à Foro in arctum cogi incipiunt oppositæ domus, in altum assurgebat Arcus Triumphalis, pulchra & decora specie. In summo fastigio Navigiolum stabat, vetus Sigilli Amstelodamensis character. Ex mali summitate fluebat Vexillum sericeum coloris rubri. Panda navis pars Hollandiæ Comites duos habebat, ad prisca seculi morem cataphractos, quorum indultis privilegiisque fruens hæc Civitas, symbola hæc gratæ perpetuæque memoriæ esse voluit. Appositè Navem sibi vendicavere, qui navium beneficio totum terrarum orbem permeantium in hoc culmen, in hanc magnitudinem excreverunt, quæ sociis honori, hostibus terrori, longe positis stupori est. Quibus Indum utrumque mercator noster adit & gemino orbi merces infert, compactæ in unum tabellæ sunt. His remotissimarum regionum lucris & commodis fruimur. His Moluccas, & Brasiliam Lusitano & Castellæ Domino procul ereptum ivimus. His tentatæ per Septentrionem & Scythicum mare profectiones celebrem nostrorum fortitudinem fecerunt. Hæ sunt, quæ mari Pacifico & Sinui Mexicano non ita pridem incubuerunt, & auri argentique immani pondere potentissimum Regem exuere. ut meritò Navis insigni gaudeat, quæ navium officio usibusque felicitatem suam & potentiam debet.

In Theatro Arcus editiore, primum Spectaculum.

T. 2

culum.

culum fuere Nuptiæ Christianissimi Inviſtiſſimique Regis, HENRICI IV, Galliarum & Navarræ Regis, & Chriſtianiffimæ Reginæ MARIÆ DE MEDICIS. Cernas ſtare illuſtre & venerabile par, junctis in fidem matrimonii dexteris, ea majeſtate, quæ Reges, ea venuſtate, quæ Sponſos, illo veſtium ſplendore, qui terrarum Deos decet. Sic Iovi Iunonem, Pelco Thetidem, Cyro Aſpaſiam, Auguſto Liviam, Honorio Mariam, Conſtantino Minervinam his ipſis nupturas Principibus adſtiſſe reor. Stabat pone nuptiarum ſacer conciliator. Et ne ſine Numine res tanta geri videretur, cœleſtes Genii ſupra regales vertices Coronam regiam ex alto ſuſtinebant, ut Deo ipſi, cujus illæ Mentes adminiſtræ ſunt, placere tantorum Conjugum federa innueretur. Regis caput frontemque laurea redimebat, triumphantium Imperatorum decus. Cetera totum corpus cataphractus erat, ut conſtaret, inter hæc ipſa gaudia & nuptiarum feſta de regni ſecuritate Regem cogitaſſe, nec tunc belli neceſſitate aut Mavortiiis curis expeditum fuiſſe, cum mollem amiſtum exigeret dicata Veneri celebritas. Nec abit ab hitoriæ fide hic habitus. Refert enim Thuanus Regem militari habitu indutum fuiſſe, cum nuptiarum cauſa Reginam Lugduni primum acceſſiſſet. Ex humero chlamys pendebat, byſſo ſericoque fulgida, ne à nuptiis nitor omnis veſtiſque abeſſet Majeſtati conveniens. Galeam tot victoriarum reſtem, toties hoſtium ſanguine adſperſam, inter telorum undique ingruentium agmina & nimbos tutam inviolatamque puer armiger gerebat. Reginæ vultum heroica dignitas, gravitas, gratia habebat. Dignitas, quæ Ducis filiam; gravitas, quæ Mediceam; gratia, quæ Conjugem decebat.

Veſtis

Vestis longum fyrma trahens serica & cærulei coloris Liliis aureis aspersa, futuram Galliarum Imperatricem designabat.

Ad latus scenæ & Regis dextrum Hercules, non Leonis exuviis, quarum carior annona, sed pelle Libystidos Viræ semicinctus, manu clavam tenebat, qua tot monstra, Hydras, Leones, Tauros, Cerberos, Antæos, Cacos contudit. Non poterat aptior Sponso Regi assignari Paranympus, quam qui bellicæ virtutis laude, fortitudinis, prudentiæ, constantiæ gloria, tyrannidis pertinaci odio, scelerum averruncatione, libertatis vindicandæ zelo, ἀλεξικακὸν illum & ἀποτροπαῖον Herculem referret. Ad pedes Herculis demissum scutum Liligeri Regni insignia habebat. Huic se Mars gladium manu vibrans socium præbebat, sine quo numine nec bella suscipi nec confici posse olim creditum. Nec alienum, Gallici Martis nuptiis Threicium interesse.

Reginæ latus Paranympa Pallas claudibat, Sapientiæ Dea, quæ Reginis præit, & ad rectè faciendum ducit, ut honesta à deterioribus, utilia à noxiis discernant, & quantum in se est regnorum incolumitati studeant. Hoc conspectu prudentiam Mediceam Regum fortissimo nubere scena loquebatur. Ex hastæ suprema cuspide vexillum fluebat Mediceæ domus insignia ostentans. Ægis non Medusæ vultu, sed iisdem insignibus inscripta Reginam illustri familia commonefaciebat. Placuit harum elegantiarum industrio inventori, foedos crudosque vultus & vipereum caput avertere ab amabilis Reginæ vultu & nuptiarum sacris.

I N S P E C T A C V L V M.

En, bellatori nubet MEDICEA marito.

Et Princeps Italum nobile fedus adit.

Et rutilus juxta fulgens HENRICVS in armis,

Hac sibi sceptrorum spem genitrice facit.

Herculis hic faciem videas, hic Pallada. quorum

Hac regnis mentem commodat, ille manum.

Quia de Nuptiis Regiis sermo est, referam non ut grave ac severum aliquid, sed laboris & industriæ plenum: Avenionenses, tunc cum nuptura Regi Avenionem venisset Regina, in arcubus & theatris septenarium numerum, qui auspiciatus & bonæ criseos haberi solet, elegisse, ut Regi & Reginæ & urbi multis in rebus convenientem. Nam VII palatia in ea, totidem parœcias, VII monasteria antiqua, VII devotarum virginum asceteria, VII prochorophia, scholas totidem ac portas esse, Regem tunc septies septem annos natum; novies septimum repetita à Pharamundo origine numerari: Ad Arcas juxta Diepam ter VII die VII bris feliciter certatum fuisse: Euriaca pugna in VII agmina quadrata exercitu instructo pugnasse: eam pugnam pridie Eid. Martias, hoc est bis septimo mensis die vicisse: ad Fontem Francicum VII mense anni communis, hoc est Julio, & bis septima hora, hoc est secunda post meridiem, Regem pugnasse, & eodem mense in S. Dionysii templo solenni ceremonia majorum religioni nomen dedisse: Samarobrigam Ambianorum ab Hispanis anno MDXCVII captam & septenario anni Solaris mense receptam: XXVII Februarii regîa insignia Autrici Carnutum pompa ingenti sumpta, & ter septimo die Junii pacem cum Hispanis

spanis factam: Reginam xxvii annis natam: Ferdinandi vii ex Austria familia Imperatoris neptem: xvii triremibus advectam advenisse: prætoriam vero xxvii passus longam, xxvii utrinque remigum ordines habuisse. Addamus & nos tot septenariis septenarium unum, vii anni Solaris mense Amstelodamense Emporium ingressam esse Reginam.

At gravius de Nuptiis hisce apud Reginam Massiliæ dixit Guilielmus Varius Præses. Adscribam orationem, tanquam futuræ secunditatis Regiæ præsagam & prænunciam:

*Ad optatissimi Gallia toti adventus tui firmam, Christianissima Regina, ecce Themidis adyta, Iustitia sacra-
ria & penetralia cuncti deferimus, ut pedibus tuis advo-
luti, qui alios ad obsequium cogimus, obedientia Tua
Majestati præstanda exemplo præiremus, & fidem voti
relligione obligatam hoc longe honorificentissimo officio de-
functi exsolveremus. in te tuoque adventu desideria om-
nia publica, cuncta vota exhausta, & consumpta sunt,
nihilque ad summa felicitatis cumulum deest, nisi ut qua
Deus Opt. Max. bona contulit, propria deinceps faciat,
& felicitate per te concessa, quam diutissime fruamur.
Rex nobis contigit, virtute præstans, benignitate admi-
rabilis, fortitudine incomparabilis, qui laboribus suis Re-
gno quietem, periculo proprio securitatem, victoriis glo-
riam conciliavit. verum in tanta seu latitiâ seu felicitate
nonnunquam tristis cogitatio subibat, humana conditionis
fines à natura præstitutos esse, nihilque sub cælo perpetuo
durare, & quod cunctis assiduis votis immortale exopta-
bant, aliquando desitutum. solitudinem vero illam &
cælbatum in quo Rex degebat; vitam ipsi, qua cunctis
adeo cara erat, minus gratam reddere, & spem heredis,
cui quantum patri debebat, tantum olim debitura esset
Gallia, adimere. in hac futuri anxia cogitatione defixis,
quasi cælo demissa nobis illuxisti, cunctasque tristitia mi-*

beculas vultus tui splendore discussisti, & tranquillitatis, quâ sub optimo principe quasi precario fruebamur, solidum gaudium fecisti, spe haud dubia fore, ut adspirante Dei gratia in familia regia intermortua per tot annos successione spes per te renovetur, & digna tanto regno numerosa progenies, qua patrem virtute, matrem sanctissimis moribus referat, ad regni aliqui nutantis fulcrum succrescat. proinde devoti numini Majestatique Tuae faustum felicemque tuum ad lirtus Gallicum appulsum gratulamur. Deumque supplices comprecamur, ut diu apud nos & nobis feliciter regnes: ut seculum quod nunc ingredimur, cum desinet, te cum Rege marito superstiti incolumem videat, & qua ventura sunt, beatam tot Regum ex te nasciturorum matrem pradicent. magni Regis & cui vix parem priora secula habuerunt, uxor venis, magnitudinem Austria familia, unde orta es, prudentiam sapiensiamque Medicea, unde nomen trahis tecum in domum eius inferens. vicissim memor esto, idque tibi multoties repetitum puta, non solum te ad potentissima toto Christiano orbe Regna titulos, sed etiam ad beneficentissima tot populorum, quorum Rex pater est, matris munus per hoc matrimonium à Deo vocatam: age ergo, & ut tui consors, sic regia sollicitudinis in posterum particeps, hanc gloriam occupa, & populos imperio communi subditos, de quorum salute & quiete assidue Rex cogitat, pari erga Francogallicum nomen, cui nunc omne felici inserta es, caritate prosequere, ut lati non solum ipsi tibi serviant, sed vicini eandem felicitatem cum à suis principibus adepti fuerint, eam se tuo exemplo debere fateantur.

Exhibuimus Nuptias spectaculo. Nunc ut à specie maximarum rerum & fictis imaginibus ad res ipsas & vera dramata Lectorem revocem, Nuptiarum modum formamque prout inchoatæ alibi, alibi consummatæ fuere, maximi Thuani verbis exponam: *Inter multiplices (inquit ille) instantis belli curas serium de matrimonio Regis cum MARIA MEDICEA Francisci Magni*
Esturria

Etruria ducis F. negotium minime intermissum est. prius cum Margarita Henrici II F. & Caroli IX sorore ante XXVIII annos contractum, cum sententia à Francisco Iouis Cardinali lata nullum esset declaratum, protinus Nic. Brulartus Sillerius, qui apud Pontificem regii oratoris munere fungebatur, Florentiam cum mandatis amplissimis excurrit, ut conditionibus jam agitatæ & conventis Regis nomine subscriberet. postea Rex in Sabaudiam profecturus, speciale mandatum sponsalitia contrahendi ad Ferdinandum Magnum Etruria ducem, MARIAM patrum, per Rogerium Bellogerdium magnum Francia hipparchum mittit, qui cum XL è nobilitate delecta Massilia solvit, & Liburnum XII Kal. VIII br. appulit, triduo post Florentiam ingressus, & à Ioanne & Antonio familia Medicea naturalibus liberis perhonorifice exceptus. ex Palatio Pitiorum obviam ei processit Ferdinandus ipse Magnus Etruria Dux cum omni aulico comitatu, & post mutuas salutationes, ac gratulationes, cum mandata qua à Rege Bellogardius habebat, intellexisset, ambo in Palatium perrexere, & Bellogardius ad MARIAM deductus literas ei Regis manu scriptas porrexit, & mandata ampliora fidei sua commissa exposuit. VI Non. VIII br. Vincentius Mantua Dux cum Helionora MARIAM sorore, quam in uxorem duxerat, Florentiam venit, & postridie Reip. Veneta orator Petrus Aldobrandinus Cardinalis ad Regem legatus de pace destinatus in itinere Florentiam divertit, ut nuptialibus ceremoniis Pontificis nomine interesset, IIII Non. urbem solenni pompa ingressus, quem ad portam usque urbis Magnus Dux cum magno non solum aula, sed universi sacri ordinis comitatu venientem excepit, & ad latus sinistrum cum eo incedens ad majus templum deduxit; ubi in pedes ambo descenderunt, & post peractas publicas preces in Palatium discesserunt. à cæna qua lautissima parata erat, ad MARIAM salutandam Aldobrandinus perrexit. die sequenti nuptiales ceremonia peracta, ipso Legato sacra peragente, & ad dextram MA^{RI}

RIA, ad levam Magno Etruria Duce Regina patris adstantibus.

Atque hæc quidem Nuptiæ fiduciarie fuere. At postquam ex Italia in Galliam appulit Regina, & Lugdunum venit, ipsa matrimonii solennia Rex ipse absque fidejussore explevit. Hic Regina totos octo dies Regem, qui ad S. Catharinæ propugnaculum profectus fuerat, tandem v. Eid. xbris adpropere intellexit, & eo die adfuturum. Coenam temporius cum sumisset & in proximum conclave concessisset, præsto Rex militari habitu adfuit. Tum celebrata de nuptiarum Florentiæ contractarum, solennitas fuit, frequentissimo principum, procerum & illustrium matronarum, necnon oratorum externorum cœtu, cui inter alios Carolus Ligneus AreMBERGII Comes, Alberti & Isabelæ Archiducum nomine interfuit.

Verum ut ad Arcum Triumphalem revertar, Regina curru in Theatrum obverso, intentissimis oculis omnia contemplata, non antè hæc hic desiit, quam explicatæ cortinæ tantos Conjuges spectatoribus subduxissent. Hinc per eos vicos urbisque vias circumducta, quæ & celebriores, & patientiores curribus pertransiri commodius poterant. Itum per populosam & densam mercantium officinis Olitariam plateam, ubi ædium præcia immensa, spacia angustissima. Mixti habitant aurifices, annularii, automatarii, ærarii, gemmarii, scriniarii, coroplathi, quique Noricas merces distrahant, culcitrary, lapidæ, armorum politores, scandularii, statuarii, stannarii, thoracopzi, linarii, sericarii, vestiarii, œnopolæ, pelliones, pileones, limbularii, aromatarii, pharmacopzi, cerarii, aliaque opificum & propolarum genera infinita.

Hæc

Hac progressa pompa triumphalis , inde per vicum Lisdelam , flexoque mox in meridiem tramite , per eam fossam , quæ ob ædificiorum elegantiam Holofericæ nomen meruit, eò loci deventum , ubi se aperit Sagittariorum platea, ad pontem , cui appellatio ab exoso non Augusto Cæsari, sed Hebræis animali. Hic alter surgebat Arcus, altitudine, forma, picturata fronte adspectabilis. In ejus fastigio grandibus literis scriptum legebatur hoc Maronianum hemistichium , *LATA DEÛM PARTV.* quo ad Reginæ Matris illustres Regiosque Partus alludebatur. Subsistente Regina , & deductis cortinis, Ecce è sublimi ostentum alterum fuit ipsa *MEDICEA* , quæ ad Berecynthiæ Deorum matris similitudinem, Augusto splendidoque currui insidens , habenis suis non columbas junxerat Veneri sacras, non aves Iunonias, non Bacchi Lynces, sed Leones , quos Berecynthiæ proprios esse voluit fabulosa ætas. Equis vecti fuere Romanorum Imperatores , quamdiu stetit Respublica . At erepta libertate , primus Leones, Deorum velut æmulatione, ad currum junxit Triumvir M. Antonius. Vehebatur olim Berecynthia Phrygias turrita per urbes cœlestibus Dīs cincta. Simili vultu Gallorum Berecynthia visa hic fuit , cincta undique & stipata terrestrium Deorum sobole. Anteriore currus parte sedebat *LODOVICVS* Iustus, Galliarum Rex, *PIVS, FELIX, AVGVSTVS*, sedebat juxta *IOHANNES BAPTISTA GASTO* Celsissimus Aurelianensium Dux. Posteriore currus parte eminebant filiæ tres , *HENRICA MARIA*, quæ Augustissimo Britanniarum Regi, *CAROLO*, Fidei Defensori : *ISABELLA*, quæ Potentissimo Hispaniarum Regi *PHILIPPO IV* : & *CHRISTINA* , quæ

Magno Sabaudiz Duci Victori Amadæo nupsit. Distinguebantur suis singuli singulæque priorum Regnorum & Ducatum insignibus. Pari liberorum numero circumfusus Germanicus Cæsar de Cheruscis, Cattis, & Angri variis speciosissimè triumphavit: Augebat (inquit Tacitus libr. 11 Annal.) intuentium visus eximia ipsius species, currus quinque liberis onustus. Currum cingebant Virgines quatuor, quæ Europam, Asiam, Africam, Americam exhibebant. Singulas mundi partes ex suis erat noscere proventibus. Quæ omnia eo consilio ordinata crediderim, ut insidentes materno curru Regem Reginaque, imperium per has ipsas Vniuersi partes vel proprio vel maritali jure diffundere, constaret. His versibus ad Deorum Matrem Berecynthiam, & Reginam Regum Ducumque Matrem allusum fuit:

Qualis per Phrygias quondam Berecynthia portas
 Vesta fuit, partu tot celebrata Deum,
 Ingredere auspiciis nostram felicibus Urbem,
 Atque oculos per me fer, MEDICRA, tuos,
 Quos portus, qua tellus vides, turresque, ratesque,
 Templaque, fortuna sunt monumenta mea.
 Per terras fluctusque uigor, sua munera mundus
 Mittit, & hic precio prostat uterque sua.
 Cæsaream felix, abavo donante, coronam,
 Et decus à vestro sanguine grande tuli.
 Ad Te præteriti redeat nunc gratia facti,
 Et non immemorem, maxima Neptis, habe.
 Sic placui defensa tuo Regina marito,
 Sic nato de Te Rege beata fruor.
 Si majus genuisse Deos, Regesque, Ducesque,
 Lam Matri liceat tot placuisse Deum.

Ex Currus hujus adversa fronte spectabatur Navigium, Reginæ velut obnavigans. In ejus prora Virgo, Amstelodamensem Urbem repræsentans, speciosa, elegans, vestimentis pulcherrimis fulgens, prono ad omne obsequium vultu, corporeque nonnihil inflexo, Reginæ reverenter ac demissè communem salutationem vota que publica offerebat. Erant in eadem conspicui Hollandiæ Comites duo, quorum supra facta mentio. Eorum alter hastam manu gerebat, è qua vexillum pendebat Amstelodamensium insignibus intextum.

Hujus Spectaculi latissimo adspectu cum se expleisset Regina, Aulam Principis, quæ jam in propinquo erat, subiit, processionis suæ & pompæ triumphalis terminum. Solent hac Domino excipi Hollandiæ Principes & Gubernatores, quoties in hanc Urbem defleunt. quod cum accidat rarius, & non nisi destinato; in parte Palatii sedem hic Consilii sui sibi delegere Maris Præfecti, sive Collegium, ut vocant, Admiralitatis, ex Delegatis Federati Belgii constans. quibus tuendi adversus piratas, & præsertim hostes Morinos, Oceani & navigantium securitati invigilandi partes demandatæ. Area in medio est spaciofa, quadrata, tessellatis strata lapidibus. Porticus ad sinistrum introeunti latus excurrit, in ambulacri usum, à Senatu extructa Anno cIo Io xcrv, quo tempore, expugnata Groninga, Civitatem hanc triumphans ingressus fuit, illustris memoriz Princeps, Mauritius Nassovius. Atria, conclavia, cœnacula, triclinia habet ampla & magnifica, quibus excipi satis dignè eminentiores Potestates possunt. Et licet Majestati Regiæ augustius & magis regale palatium debebatur, tamen augustius memoria

retrò Principum pandere Amstelodamenses non potuere. Fuit hoc Reginæ, quo tempore hic commorata fuit, hospitium. Celsissimæ Auranfiorum Principi ædes vicinæ, splendidæ capacesque, mercatoris Trippii patuere. Illustri Culenburgi Comiti, Domino Brederodio, Sylvarum Hollandiæ præfecto, aliæ alibi habitationes assignatæ. Hortus Sagittariorum ædificio recenti ornatior, iisdem Dominis prandii cœnæque ex Consulum instituto locus fuit. In amplissimum cum se Atrium recepisset Reginæ, aulae undique suspensis fulgidissimum, in sublimiori sede veluti throno confedit. Theodorus Hasselaer militiæ prædixariæ titulo Majoris Præfectus, & Collegii Societatis Indiæ Orientalis Assessor, in eadem Aulae parte habitans, id negotii sibi dari passus est, ut ea quæ ad Reginæ commoda, securitatem, ac tutelam facerent, procuraret. Qui quam fidem hætenus Vrbi universæ, in præsentiarum Reginæ omnibus modis probavit.

Tum Nobilissimi, Magnificique Reip. Amstelodamensis Consules, Curia egressi, à qua mota vel lætis vel tristibus Vrbe non recedere in more habent, Reginam adire, una cum Syndicis D. Guilielmo Borelio, & D. Cornelio Boomio, ut adventum Illi S. P. Q. A. nomine gratularentur. Ingressi & ad salutationis officia admissi; his verbis è Gallico sermone versis, eam affatus fuit Guilielmus Borelius, Dominus de Duynbeke, Urbis Syndicus:

SERENISSIMA PRINCEPS,

*Consules ac Rectores Reip. hujus, summâ veneratione
Majestati Tuae officia sua, & devotam voluntatem sub-
misser per me offerunt: & super felici Tuo in Urbem hanc ad-
ventu*

ventu lati gavisique , in maximâ honoris sui parte ponunt Regia dignitatis augustam presentiam. hic ut morari dignetur M. T. & Civitatis, si qua tanto fastigio digna reperiri possint , commodis frui , serio rogant obsecrantque. quin hoc nomine se M. T. debere fatentur , & Regalis Tui vultus splendore Emporium hoc irradiari , gloria sua deputant. Si oculis usurpare & perlustrare illud non gravabitur M. T. Urbem spectabit , qua inter longi belli aspera non solum infracta stetit , & pristinum decus integra servavit ; verum grandibus insuper incrementis aucta D. D. Ordinum cura , Regum fœderatorum ope , Vestraque M. favore & gratia major ornatioque evasit. Quo beneficio cum M. T. obnoxius sit Status hic in universum , privatim vero hujus Urbis : nequaquam se iis officii , qua M. T. præstari præsens occasio finit , tantorum meritorum summam adequasse , sed longè infra illa se stare libens agnoscit. Augustissima Domina , Reges Principesque Supremum Numen imitari habent, cujus in terris vicem sustinent. pro maximis assiduisque beneficiis, sincera voluntatis ac prona gratitudinis studia acceptant. hac ipsa Domini mei illibata & nunquam intermoritura M. T. despondent & devovent : & ut Regio Tuo favore Republicam hanc porro prosequi ac tueri digneris , omnibus votis flagrantissime contendunt : & quidquid officiorum præstari M. T. potest , eidem humillime & prolixè deferunt.

Ad hanc Syndici Orationem placidè respondit Regina, gratias se agere Civitatis hujus Rectoribus , pro officiosa & plena erga se tam benignæ voluntatis significatione : multis se retro annis hoc in votis quam maxime habuisse, uti celeberrimi hujus Emporii conspectu frueretur propius. jam tempus se nactam , occasionemque lustrandi Urbem , & coram studiofius videndi , quidquid in ea visu rarum eximiumque esset. iterumque gratias actis Rectoribus

ribus Dominisque hujus Reip. gratissimam sibi hanc esse tam benignæ erga se humanitatis re-stificationem , plenæ benevolentix vocibus significavit.

Hinc digressi Consules , Celsissimam Ame-liam, Principis Auriaci Conjugem, fidam Regi-næ asseclam adiere , & gratulatione ibidem ac salutatione defuncti, in Curiam se recepere, ut ea curarent providè, quæ ex Reginæ essent & Reip. honore. Mos est, ut dispositis per castra & oppida excubiis, tessera, sive Vox detur vi-giliarum præfectis. Illam dare in castris, Impe-ratoris est, in civitatibus, Consulum. Verum hanc dignitatis & supremi juris prærogativam Reginæ detulerunt, quæ dum hic fuit, Voces dedit in singulas vespèras, & primam quidem *M A R I Æ*. Voluit prudentissima Regina no-men suum commodare custodiæ & securitati Civium, quorum propensissimos erga se ani-mos tanto concursu, tot gratulationum, gau-diorum & festivitatum studiis experta fuerat. quin leve putavit, vocis arcano tueri Remp. cujus causa quidvis vellet. in votis habebat futurum, ut non *M A R I Æ* nuda recitatio, sed *M A R I A* ipsa Senatus, populi, mercantium honori, felicitati & utilitati aliquando consu-leret. Huic jam quies erat intra Aulæ parietes, sed nondum Equiti nostro, nondum militari-bus Civium copiis. quo exceperant Reginam ordine, quo per Urbem deduxerant, quo comi-tati curram fuerant, Aulam præterequitans ille, prætergressi hi, non nisi sero vespere ma-gnificæ Introductionis finem fecere. Cives hic illic igneis missilibus in sublime jactis, tene-bris noctique lucem, privato quisque affectu, fœnerabant. quæ licet summarum ædium & turrium fastigia æquarent, infra tamen Maje-statis

statis suæ gloriam famamque attollebantur. Solum resolutus à meridie in pluviam æther queruli sermonis nonnullis materiam subministrabat. Erant, ut in divinationes prona sunt mortalium ingenia, qui minus auspicatam pluviam interpretarentur. contra qui optima in spe habent, non tristitiæ & doloris, sed lætitiæ bonique ominis prodigia cœlo portendi dicebant: fulsisse hoc die Solem, flasse leniter Zephyros, impulsam sine procellis Neptunum assurrexisse Gallici maris Dominæ, Yam Amstelamque læto murmure ripis adstrepuisse, Vulcanum è machinis bellicis ignes suos evomuisse, tormentorum fragore concussam Tellurem: Non potuisse non etiam Iunonem, quæ ær est, in partem venire communis gaudii, nec aliâ illam ratione gaudium testari potuisse, quam si coactis, quibus imperat nubibus, in pluviam illas resolvat, & fecundis imbribus in terræ gremium descendat. Dicebant alii, Berecynthiæ in foro Currum parari, hanc terram esse, quæ nullo beneficio magis, quam pluvix, post serenos Soles gaudeat. Dicebant fastidiosè graves, magnis voluptatibus comitem ire dolorem, tristitia misceri lætis, secunda adversis castigari: quasi vestium splendorem cœlesti madore adspergi grave foret iis, qui animas pro Patriæ & Reip. salute devoverunt.

Sequens proximè dies lustrandæ Vrbi impensus fuit. Ejus Rectores Reginam à meridie in Domum Societatis Indiæ, quæ ad Orientem mercatur, deduxere. quò officiosa Præfectorum ejusdem Societatis humanitas illam benignè invitaverat. Ædificium amplum est & spaciosum. Receptacula habet, in quibus Indorum aromata, piper, nuces myristicæ, cariophylla, casia, macis, aliaque ejus generis aëri exponi

exponi & insolari commodè possunt. *Porta*,
area, *atria*, *conclavia* magnifica *omnia* & *splen-*
dida. In ipso *Præsidum* *triclinio*, ubi *conveni-*
re solent & *consilium* de rebus suis habere, *pi-*
cturas cernas *exoticas* *Chinensium*, *Iaponen-*
sium. Pendet magna *Bataviæ* *Civitas* *arce* sua
terribilis & *inaccessa*. Pendet *Iaponensium* *Re-*
gis *Aula*, cui *parem* non habet *orbis*, *precio*,
amplitudine, *robore*. Pendent circum *Insulæ*
Moluccæ, *arces*, *sylvæ* *aromatiferæ*, *oppida*, *por-*
tus, *nostri* sub alio *Sole* *dominii*. Pendent *Si-*
narum *populis* *proxima* *loca*, *favoris* *Belgarum*
apud *longè* *disitos* *documenta*. *Arma* *exoti-*
ca, *hastæ*, *farissæ*, *securæ*, *scuta* *testudinea* *pa-*
rietes habent. *Tabulata* & *contignationes* in
longum *latumque* *expansæ*, *suisque* *cancellis*
distinctæ, *gemunt* sub *pondere*. *Hic* *acervos*
cumulosque *species* *serici* *facti* *infectique*. *Hic*
aliorum *aromatum* *conditoria* & *proprias* *sta-*
tiones. *alibi* *succi*, *gummi*, & *tingtorum* *terræ*
suis *singula* *locis* *stabulantur*. *Quicquid* *horum*
Moschus, *Sarmata*, *Cimber*, *Germanus*, *Gal-*
lus, *Italus*, *Afer*, *Græcus*, *Belga* in *usus* *suos*
convertit, *hujus* *Domus* *mercimonium* est. *In-*
star *marini* *æstus* *accedunt* *alia*, *alia* *recedunt*.
Porcellana *vasa*, quæ *veterum* *Myrrhina* esse
Scaliger & *Cardanus* credidere, *genus* *fictilium*
preciosissimum, *gratissimumque* *huc* *quotan-*
nis *majoribus* *navigiis* *inferuntur*. *Ac* *de* *his*
navigationibus, *quod* *de* *victoria* *illa* *Mithrida-*
tica *Pompei* *Magni* *olim* *Plinius*, *non* *imme-*
ritò *quis* *dixerit*, *eas* *præcipuè* *ad* *margaritas*
gemmasque & *transmarina* *istâ* *utensilia* *mores*
inclinasse. *Hujus* *Domus* *Societas* *parvis* *prin-*
cipiis *nata*, *hodie* *in* *eam*, *Dei* *beneficio* *prove-*
cta *est* *fortunam*, *ut* *quotquot* *sortis* *suz* *sym-*

illam quadruplaverint. Hæc ipsa suis opibus
 militem conscribit, exercitus colligit, castra fi-
 git, movetque, bella in alio orbe gerit, urbes
 expugnat, insulas subdit, classes adornat, terris,
 fretis, portibus Castellæ Dominum exuit,
 patriæ labores, alibi atterendo Hispanorum vim
 egregiè levat, denique ea agit perficitque, quæ à
 magnarum Potestatum conatibus non longè
 abscedunt.

In Domum Societatis Indiæ Orientalis.

Fecit iter Fortuna mari, pervenit ad Indos,
 Et procul Eoo fixit in orbe pedem.
Memnonia patuere Domus, patuere Molucca,
Regnaque federibus tot sociata novis.
In thalamos Aurora tuos jam classibus itum est,
Et Batavos alibi, tectaque nostra vides.
Non satis est vicisse domi, cum Sole vagamur.
Et tanto volupe est vincere teste foris.
Sint vestra merces Indi, sumus horrea Belga.
Quas Orrens fruges parturit, Arctos habet.
Servat hyems fructus, quos torrida coxerat æstas,
Et calidum gaudet mandere bruma piper.
Mittunt thura Arabes, permutant serica Persa.
Et spaciola suas Iava ministrat opes.
Parthica distentas onerant velamina puppes,
Pactaque Sinarum carbasia plena vomunt.
Ostia quot fundit Ganges, tot navigat unus
Amstela, & externo sub Iove bella gerit.
Lucra sinus omnes nobis atque aquora pandunt,
Inveniunt quovis littore lucra viam.
Hesperio cum Rege solum partimur & undas,
Et formidati frangimus arma Tagi.
Qui dubitas, castella, domos, arcesque tuere,
Atque alio patriam crede sub axe dari,

Sic

Sic aliis aliis populis divenditur orbis,

Totaque se vendens machina, rursus emit.

Quaque ferax longè spatiis immanibus Eos

Colligit, in Batavis continet una Domus.

Subeunte Domum Regina per instratam pulchrioribus pannis aream, ecce in patenti Atrio, Epulum apparaverant Societatis Præfecti, non in palati solum, sed & oculorum nariumque oblectamentum. Potuisset Regum luxus sumptuosiore Illam mensa excepisse, at non aptiore Domus Indica. Ea quippe apposuit, quæ Indorum propria sunt, soli istius terræque nativas dapes vel quasi dapes.

Fuere in veterum deliciis pavius è Samo, attagen Ionicus, grues Melicæ, hædus ex Ambracia, pelamis Chalcedonia, helops Rhodius, scari Cilices, conchylia Lucrina, murenarum lactes, nulli Massilienses, phœnicopterorum linguæ. Harum lautitiarum & cupediarum nihil hic. Persarum, Arabum, Moluccarum, Iaponensium, Sinensium dona, segetesque habebant capacissima & panda Porcellana, quæ docto ordine longis mensis disposita rei novitate afficiebant Reginam. Erat pro ferculo piper rotundum oblongumque, sua specie adspectabile. Macis & Nuces myristicæ triplices, aliæ involucris suis inclusæ, aliæ foliis macidis tectæ, aliæ conditæ, Moluccarum proprios proventus & benignitatem prædicabant. Cinnamorum & casæ lignæ fistulæ decussatim in altum aggestæ Auroram matrem fatebantur. Cariophyllorum acervus, serici rudis & nondum elaborati fasciculi, Persidis & Chinæ labor è patinis alte assurgebat. Borax candore oculis, Benzoinum nidore fragrantiaque naribus lenocinabatur. Muscus, Styrax, santalorum ligna &

& tinctorum terræ, suis quoque exhibebantur lancibus. Erat adhæc inter visus obsonia Draconis sanguis concreto succo rubens, etiam tabellæ ex macidis succo, & Gutta gamba, flavo colore reliquis intermicans. Sabæorum thus & myrrha, Diis sacra odoramenta, Galliarum Numini pro libamine erant. Cubebæ & Rheum officinarum & nata in cannis præcellis facchara, & pulveris tormentarii terribilis materies, sal petræ, sive nitrum, suis locis disposita. Etiam gummi lacca, & apum labor cera, & magni precii olea è macide & nucibus myristicis, & zingiber non conditum & facchari conditura pellucens obsonium faciebant.

Errabant M E D I C I N A oculi, quæ peregrinarum & insolitarum epularum fruens conspectu & tactu, cum Indis se, Moluccensibus, Persis, Arabibus, Iaponensibus, Sinis convivari iucunda animi agitatione putabat. Sordebant præ his diaria & consueta, phasiani, scarorum, jecinora, perdices, fumen, apri, & quicquid exquisitissimorum ferculorum largissimo sumptu in gulæ gratiam arcessunt delicati & fluentes. Non hic Afinii Celeris, aut Apicii, aut Claudii, aut Caligulæ, aut Cleopatrz portentoſæ cupiditati litatum fuit. Non ad mensam flagitati remotorum littorum pisces, peregrini aëris volucres, alieni temporis flores. non hybernæ poculis rosæ innatabant, non æstiva in gemmis capacibus glacie falerna frangebantur. Omnia citra luxum, citra profusionem ea solum ostentabant, quæ mercatu annuo ex Oriente huc deferri consueverunt.

In

In Ferculum Orientalium mercium
Reginæ Matri paratum.

V Idit, & insolitas mirata est Regia mensas
Mater, & Eas attigit ore dapes.
Stabant antè oculos messes, quas miserat Indus,
Quas dederant Persa, quas preciosus Arabs.
Delibat M E D I C E A suis fragrantia cannis
Cinnama, & externo fercula missa solo.
Adspicit Aspora segetem, thus, balsama, myrrham;
Et spaciis Superum munera stare suis.
Hæc oculis placuere magis, magis illa palato,
Gustus, odor partes hic obiere suas.
Talia non posuit Thetidi convivia Peleus,
Non epulis istis accubere Ioves.
Non hæc adspexit Latium, cum victor ab hoste
Remulidum intraret mœnia Cæsar ovans.
Tunc aliquis dixit secum : quæ fercula ΚΟΣΜΟΣ
Hic parat, hæc C O S M I filia grandis edit.

Regina quædam gustasse, quædam vidisse,
contenta, cum sibi perplacuisse hunc exoticarum
mercium & deliciarum apparatus liberali
oratione significasset, actis gratiis, à Reip. Con-
sulibus, per spaciosam Urbem cum universo
comitatu circumducta fuit.

Vidit ædificia palis stipitibusque fulta, & ex
ipsis atque educta paludibus, ut non minus hæc,
quam Venetiarum aquis innatent. Vidit labore &
industria cogi in obsequium terram, & invitam
eas moles portare, quas sibi relicta funditus
absorberet. Adspexit dilatata non multis ab-
hinc annis immani spacio pomeria veteris Ci-
vitatis ambitum adæquare. Vidit fossarum &
eam fluminum instar interfecantium amplif-
simos, & vehendis quaquaversum mercibus
aptis

aptissimos alveos. Per Regiam fossam, sive Cingulum, mox Dominicam, inde Cæsaream fossam vecta, ædes ubique conspexit mira felicitate ad omnem negotiationem, varietatem, splendorem, factas; ingenio plurimum in iis naturam superante, quæ in longissimum non raro prospectum, & qui cuiusque oculos effugiat, protenduntur. Stupuit ad Cæsareæ fossæ conspectum, cui persimile tota Europa, si exteris fides, non habet, sive in ædium longam continuamque seriem, sive in earum ad ostentationem, pulchritudinem, decus, & habitantium commoda comparatas fabricas, sive in frontispiciorum, vestibulorum, fastigiorum formas, vario opere interludente Toscano, Dorico, Ionico, Corinthio, sive in pontes lateritios aquis intermeantibus instratos, sive in arborum ædibus oppositarum pulcherrimos ordines, aciem intenderet. Vidit Deo sacras ædes & templa, non veteris seculi, sed superiorum annorum opera, ne jam pietatis studia exolevisse credant, quotquot illa in majoribus nostris meritò admirantur. Fuit, ubi cataractas vidit maris fluminumque repagula, & cum res exigit, emissaria, quibus Oceano catenas injicit, & obices ponit vis solertiaque mortaliū. Fuit ubi turres adspiceret, vel in media Vrbe, vel ad fluminis ripam Pharorum instar exsurgentes, tanta pelluentes amœnitate, ea superstantium columnarum varietate, ut dum Solaribus transverberantur radiis, luci quavis parte viam prospectu præbeant latissimo. In turrem Templi Occidentalis oculos convertens, in summo ejus apice Coronam Cæsaream vidit, abavi donum, & liberalitatem suorum in cælum attolli à grata posteritate conspexit. Occurrere obeunti navium stationes plu-

plurimæ , per fossarum alveos sparsæ , Londinensium , Rhotomagensium , Rupellanorum , Hamburgensium , Lubecensium , Antvverpiensium , Harlingensium , & aliorum sine numero. Vidit lignorum omnis generis , trabium , asserumque scetilium strues longissimis spaciis extendi , quæ ex Sarmatia , Livonia , Bergis , etiam è Bructerorum & Cheruscorum silvis huc advectantur. quorum vel ad ædificiorum , vel classium fabricas , vel ad aggerum munimenta adversus maris Austrini furores quotidianus usus est. Occurrere fora , venditionibusque dicata loca , navalia etiam , ubi quassæ rates reficiuntur , vel novæ conficiuntur. Vidit densa domiciliorum agmina non ad habitationem , sed mercium omnigenarum custodiam facta , ubi elephantorum dentes in montes aggesti , ubi balænarum & cetorum arvina ignibus excocta , ubi Brasiliensium nemora , ubi Tabaci contorta in cylindros pondera , ubi boum caprarumque exuviz , Eburonum metalla , ubi æris Gothici laminæ asservantur. Prætervecta fuit vitrorum officinas , ubi æterni ignis materia fornacibus liquefacta nunc flatu , nunc torno figuratur : alia argento , alia auro incrustatur ad quemcunque usum , etiam ad escaria vasa. Non placuit olim Tiberio principi hoc vitri flexibilis temperamentum , qui , ne pretiis aliorum metallorum detraheretur , officinam tanti inventi matrem abolevit. Opportunum fuit hæc adspectasse vel in transitu Reginam , quæ hoc Amstelodamensis Amaltheæ cornu suo quoque studio , & prono in mercatores nostros affectu adauxit. Nec indignæ etiam regali meditatione opes tantæ , ut in Deum authorem , & beneficium earum largitorem secundæ ab illo in terris mentes reflectantur.

Hæc

Hac ipsâ periodo visa Reginx Domus Societatis Indiæ, quæ ad Occidentem militat & mercatur, portis, tectis, gradibus, mercium receptaculis, atriis, conclavibus, vel speciosa, vel spaciofa. Estque hæc illa Domus, quæ Occidentem adiri & vinci posse prima docuit: quæ, dum domi terris nostris oppidisque hostis incubat, Africani exemplo, hunc ipsum foris atterit & fatigat. hæc veteri Orbi pacem quærit, dum novo longioris belli alimenta subducit. hujus ductu urbes maximas ultra Tropicos & Æquatorem vicimus, victas Dei præsidio tenemus in hunc diem. quod portus Brasilianorum, quod flumina, sinus, castella, promontoria, insulæ, saccarorum molendinæ nostra sint, huic debet Patria. hæc Nassovios duces, milites, arma, bellicarum navium classes, felicissimo successu, in ignotas priscis terras mittit, urbem S. Salvatoris audaci Marte expugnavit, naves hostium exussit & diripuit, de Olinda ejusque arcibus triumphavit, longoque jam tractu Brasiliam suam fecit. hæc ipsa Mexicanam classem, auro, argento, mercibusque pretiosissimis gravem, non magno molimine, duce Petro Heynio, ad Cubæ littora superavit, & aureum vellus, principibus Europæis formidabile, non in Graciam, sed Fœderatorum terras, nullo hætenus exemplo, transvexit. hujus auspiciis aliud Belgium ultra mare inhabitamus, alios illic Batavos compellamus auriferos Afrorum portus & littora possidemus, ut duabus Societatibus innixa Resp. imperium cum Sole quaquaversum diffundat.

Fuit, cum in foro staret Regia Mater, spatio capacissimo, quod Damum vulgo nuncupatur. eo quod aggeris atque intersepimenti vicem Amstelæ ac Yæ fluentis præstet. Lunari die

V.

mer-

mercato fervet, ceteris diebus mercatorum deambulationibus frequentatur, ad exemplum Romani istius, de quo Plautus: *In foro infimo boni homines atque dites ambulant.* Occurrere hic spectanti CVRIA sive Senatoria domus, & LIBRA. illa sola antiquitate venerabilis. reliqua Urbis opera nova nitent pulchritudine. hæc senio suo & minantibus ruinam parietibus commendabilis. quæ nulla non sui parte fulget Civitas, hic veterem simplicitatem præ se fert. quæ decus, amplitudinem, robur largitur toti, sibi negat. labitur hæc, dum novæ passim surgunt structuræ, & quæ prima de Amstelodamensium splendore cogitavit, ultimas curas sibi servat. mavult consiliis prodesse publico, quam sibi nitorem quærere. arctis spaciis clausa diffundit pomœria sua; habitant angustè Senatores, quorum moderamine navigatur longissime. passibus mensuratur Domus, cujus vix ullis finibus circumscribitur negotiandi felicitas. non vult esse conspicua suis, quæ exteros in admirationem traxit. non impendit sibi argentum & aurum, quod, ut Civium peculium, studiose asservat. Visa quoque hinc LIBRA, ædificium opere elaboratum, formâ quadratâ, peristiliis loricisque ad ambulacri usum altius circumductis. fores habet quadrifariam patentes, quæ quatuor mundi plagis respondent. in singulis magnis minoribusque lancibus ponderantur merces, quibus circumfusa quotidie, vix officio suo par est. ex eâ maxima vectigalia prærio Urbis, provinciæque accedunt. adspexit LIBRAM hanc MEDICEA, eo die, quo Libræ mensem ingressus fuit Sol: & quanquam Florentinorum augustis Palatiis minor sit, quæstu tamen annuo locupletiore domum totâ Europâ conspici vix crediderim.

Cum

Cum pontem transiret, ex coëtili lapide factum, qui Amstelæ ripas-jungit, incurrit in Regios oculos mercatorum augusta porticus, quam *BURSAM* vocant, eleganti & operosa structura. fornicibus tota moles incumbit, superiora operis columnæ marmoreæ quadraginta valide portant, ut ne dissolvere sæcula compagem videantur posse. Ambigas, ingenio, an sumptu, an utilitate major. Officinis inferioribus, quæ plateas & Amstelam spectant, viginti sex cingitur; at quæ per gradus ascenditur, stationes aperit & vendentium capsulas plurimas, quæ centenarium facile excedunt, ubi merces omnimodæ pulchriores, exoticæ, domesticæ, natæ vel factæ veneunt. Hic mutuis contractibus venditur Orbis, hic emitur. hic de precii rerum, permutandis mercimoniis, onerandis, exonerandisque navibus, de ponendâ in usuram, remittenda aliò, repetenda aliunde pecunia omnis sermo. Ferunt prisce seculi narratores, fabricas septem pro miraculis habitas: Ephesinæ Dianæ templum, Regis Mausolei monumentum, Colossum Rhodium, Iovis Olympici simulachrum, Cyri Medorum Regis domum, Babylonæ muros, Ægyptias pyramides. Sed non illa ulterius præcipua putavit *MEDICEA*, ut quæ in una Vrbe tot stupenda conspexerit. Habuerunt honores, quia præcesserunt tempore, & in rudi seculo quicquid emerisset novum, jure ferebatur eximium: Nunc tota Vrbs miraculo affinis visa fuit, vel ob hoc unum, quod quæsito per artem fundamento, septemtrionalium sylvis tota innixa & superstructa, in hanc pulchritudinem, majestatem, decus assurrexerit: infernè humilis, superne sublimis: inferne paludosa, superne sicca & nirida: inferne sublicia, superne marmo-

rea & lateritia : inferne instabilis , lubrica., fugiens ; jam adaëtis in fundum nemoribus, infra supraque stabilis & immota.

Invertat, sit, tota nemus. quo condita fundo est.

Nuper Hyperboræ pinus in orbe fuit.

Dies Veneris novis Spectaculis super aquas Amsteliæ exactus fuit, eo Urbis loco, qui à cataractæ Damensis Meridionali parte , vulgo *Rockin* appellatur. Etenim Amstela Civitatem ab Austro subiens, & ad Dami usque cataractam recto cursu procurrens , per eandem in Dameracum effusus., Aquilonem versus Yz miscetur, Urbemque in Vetus ac Novum latus medius dispescit.

Meridionalis Amstelæ pars duobus intercepta pontibus , spatium fecit rerum novarum sedulis procuratoribus & cupido spectatori. Novi Arcus Triumphales., integræ Domus forma, unius noctis opus, in Insula steterè , quæ mira celeritate sesqui ab Urbe miliari, è locis uliginosis , & paludosis , rusticolarum ope translata, aquis innatabat , ceu Delos altera, aut Samos, aut, Neritos ardua saxis, gramine, juncis, arundinetis circumvirens vernansque. Fronte geminâ, hinc Meridiem ; hinc Septentrionem dicta Domus spectabat, ut adventanti Reginæ utrâque sui parte novam exhiberet Scenæ faciem. Præcedens unus & alter dies Terram Regiæ Majestati famulari vidit ; hic Aquas obsequio ejus devovit : tum curribus itum per Urbem ; nunc phaselis, myoparonibus, lusoriis navigiis suæ concessæ partes : tunc vagus fuit spectator ; nunc vel in Telluris ripa fixus, vel in Aquis mobilis vagusque : tunc visa Urbis præcipua ; nunc quæ Reginam, Erruscos , Gallos propius concernebant., Spectacula. Confluxerat

fluxerat in angustias tota Civitas, & diffusus per amplissima pomœria Civis vix altero stadio claudabatur. stabant in ripâ, densa virorum, feminarum, puerorum & puëllarum agmina. stabant mixti indigenæ & exteri, mercator & proxeneta, dis, pauper, Gallus, Belga. Bructero Frisius, Sicambro Mattiacus, Cimber Sueco, Cattis Saxo inerrabat. omnibus idem fervor videndi insolita. Pontes oppleti spectandi veniam, sed grandi pretio, faciebant. domus circumpositæ non homines singulos, sed hominum examina & exercitus per fenestras ostentabant, nec gratuito ubique indultu. arborum summa infimaque agiles corpore conscenderant. Erant ex Neptuni filiis, qui palis, quibus rates in aquis alligari solent, singuli insinuatibus brachiis infidebant, corpora miro artificio librantes, ne hinc vel illinc dispari gravitate delaberentur. domorum apices, canales, turrium peristylia, semistructorum ædificiorum plana, fumorum emissaria plebes habebat: & licet ingressus in hanc Amstelæ partem concessus cuivis sine discrimine non fuerit, irrepere tamen cymbulæ complures vectoribus onustæ, quæ ad margines Amstelæ futurorum desiderio tenebantur. Totum inter pontes duos interjectum spacium pro illustri erat Amphitheatro. Fertur dixisse Regina, se neque in Italia, neque in Gallis, ne quidem Lutetiæ Parisiorum, urbe populosissima, tantam mortalium vim, loco tam angusto coactam conspexisse.

Transiverat cœli medium Phœbus, cum Gallorum fulgida Phœbe populo Amstelodamensi denuo illuxit. Vehebat Illam cum Principe Auriaca, Prætore, Consulibus navigium splendidius, tegumentis & tapetibus magnificis insignis. alix celoces Senatores, Scabines, Admirat-

liratis dominos & selectiores Civium habebant. Tum laxata cataracta dux ex adverso opposita. Vna, *Gremenesia* dicta, Reginam in Amstelam exposuit, qua adnavigante, ecce altera, *Boaria* nomine, apertis valvis foribusque Neptunum aquis innatantem, Reginæ in occursum, procelloso ac præcipiti aquarum lapsu effudit. Currus concha erat, aptum Deo maris vehiculum. Illi equos marinos in pisces desinentes squamosis pedibus, capite dorsoque supra aquas eminentibus, junxerat artifex manus. in ipsa concha maris Deum cernere erat hirsuto & capillis canis circumfuso capite, rigente horrida & spumosa barba, tridente terribilem, vultu grandævum tetricumque, membra nudum, qui protensis in longum frenis equos moderabatur. pone Neptunum in ipsa puppe Mercurius sedebat, Mercurialium præses fautorque; fandi, mercandi, peritissimum numen. Pileus illi ex more aliger erat. dextra caduceum exporrigebat, Quo

animas ille evocat Orco

Tallentes, alias sub tristia Tartara mittit.

Ad latus ligneis capsulis humeros tenus inclusæ Najades quatuor, corollis viridibus, ex alga, musco, foliis & floribus frontem cinctæ, Europæ, Asiæ, Americæ, Africæ imaginem exhibebant. singulæ brachiorum arcto complexu Amalthæum veluti cornu gerebant, propriis quatuor mundi partium donis instructum. Ad proram conspicua erat Virgo elegans, Amstelodamum referens, quæ inclinato reverenter corpore, Reginæ adventum gratulabatur. Conveniens Reginæ creditum fuit hoc Spectaculum, quæ Sobolis non unius imperio, non uni mari imperitabat. conveniens quoque Urbi,

quæ

quæ Deo Opt. Max. vero maris Domino fortunarum suarum principia, incrementa, vigorem soli debet.

I N

Neptuni, Mercurii, & Virginis Amstelodamensis aquis innatantium

S C H E M A.

Neptunus ille, quem videtis fluctibus
Tolli severa fronte, canis horridum,
Sævum tridenti, maximi Deum maris,
Cujus marina monstra currus ducunt,
Hinc inde lufitante *Najadum* choro:
Et ille puppi celsus eminens nepos
Atlantis, artis arbiter mercantium,
Fandi peritus, emptor idem & venditor,
Nunc sortis author optima, nunc pessima,
Anceps favendi: Quaque *Virgo* pulchrior
Vultu decenti flectit obvium genu:
Gratantur omnes *Galliarum* Numini,
Pronisque votis Principi se devovent.
Neptunus offert cœrulæ Ponti vias,
Facilesque fluctus, strata ventis aquora,
Quæ filiorum sceptra jus exporrigunt,
Gallus, *Britannus*, præpotensque *Cantaber*.
Tegeus iste priscus interpres Deum,
Vrbem Parenti Liliisque consecrat.
At *Amstelis* virago *Neptuno* suo,
Cyllenioque nixa, mercatores Deos
Subdit cœrusca PRINCIPÍ, hanc ipsam DEO.

Hinc ad Insulæ partem Borealem se applicuit
Prætoria, quæ Reginam vehibat, ubi primo exhibita
Nuptiæ FRANCISCI DE MEDICIS, & IOHANNÆ AVSTRIACÆ, patris
matrisque MARIE DE MEDICIS, adspiciente

Stante Angustissimo Imperatore FERDINANDO, MEDICÆ AVO. FRANCISCO huic COSMVS Pater, qui ex duce Florentino primus Etruriæ Ducatum adeptus fuit, suffragante PIO V Pontifice, ut ex ea familia paternum genus trahat, cui facem prætulit COSMVS MEDICES, Pater Patriæ decreto publico vocatus: cui non indecores rexere PETRVS MEDICES, Patriæ virtutis æmulator, & LAVRENTIVS Magnus, & frater IULIANVS populari favore Princeps juventutis dictus. ut nihil de IOHANNE & IULIO MEDICEIS dicam, qui ad Pontificatus dignitatem evecti, alter LEONIS X, alter CLEMENTIS VII nomine, MEDICÆAM stirpem sacro suis diademate illustravere. IOHANNA AVSTRIACA, Mater, laudatissimo Imperatore FERDINANDO nata, AVO PHILIPPO AVSTRIACO Hispaniarum Rege, Proavo MAXIMILIANO gloriatur. qui MARIAM, CAROLI Audacis Filiam, Provinciarum harum hæredem unicam, matrimonio sibi junxit. Fuit MARIÆ inter proavunculos CAROLVS V Imperator, universi Belgii Princeps ac Dominus, belli fortuna, peritia, animi magnitudine, celeritate res magnas conficiendi, prudentia in periculis super omnes qui arma tractarunt. Istis parentibus prognatam MARIAM Etruria dedit, vario olim numinum cultu celebris, è qua Populus Romanus in suos mores & civitatem, fasces, trabeas, sellas curules, annulos, phaleras, paludamenta, prætextas, ornamenta triumphalia, togas pictas palmatasque traduxit. Nec enim alibi fas erat nasci Imperatorem latè Principem, & tot Imperatorum Matrem, nisi unde decora & insignia, quibus Imperii dignitas emicuit, petere non erubuit Imperatrix Roma.

In

In Nuptias

FRANCISCI de MEDICIS,

Magni Etruriæ Ducis ,

E T

IOHANNÆ AVSTRIACÆ

FERDINANDI Imperatoris FILIÆ.

A VSTRIACÆ vultus, & te, FRANCIS-
CE, Theatro

Sistimus, & Batævis fœdera prisca damus.

His nati rexere Duces, MEDICÆQUE latè

Lumina conjugii emicuisse novis.

Hac inter MARIA est, raro qua munere Diviùm,

Non nisi per Regum nomina Mater abijt.

Hoc demum est peperisse ; Orbi donasse tiaras.

Sic sua stant regni robera, sic thalamis.

Mox mutato Dramate MAXIMILIANVS
Cæsar Imperiali amictu apparuit , Coronam
Cæsaream Amstelodamo , circumstantibus Im-
perii Electoribus , deferens. illam folio de-
scendens tradebat Amstelodamo , quæ, virginis
os habitumque gerens, ante Cæsaris pedes pro-
strata , è geniculis oblatam Coronam reveren-
ter ac submissè acceptabat. In Cæsaris ore di-
gna Imperio elucebat Majestas, & veterum vir-
tutum, prudentiæ, justitiæ, fortitudinis, man-
suetudinis non obscuræ notæ. In Virginis vultu
non affectatâ gravitas comitate & singulari hu-
manitate condita. colores vestium varii , qui-
bus totum Theatrum vernare videbatur, ma-
gnam intuentibus jucunditatem adferebant.
Erant enim magna concinnitate mixti , candi-

V s

dus,

dus, violaceus, flavus, ruber, viridis, coccineus, & si qui sunt alii non infausta notæ colores. At inauspicati malique ominis, niger, fuscus, ater, lividus nusquam admissi.

In donationem Coronæ.

A *Mstela, qui latè terris mercaris & undis,
Iamque alis adfers, jam tibi lucra refers:
Amstela, qui nostri fulsisti pondera belli,
Cum mihi plus uno surgeret hoste labor:
Sed Venetus gravis esse mihi, seu Flandria vellet,
Et Dominum Bruga detinere suum:
Accipe Casaream, regni diadema, Coronam,
Accipe virtutis premia digna tua.
Hac sulvos inter radiet spectanda Leones.
Posteritas isto pergat honore frui.
Classibus imperitas pelago. tua, nostra Corona est,
Nostra solo late fulgida, vestra salo.*

A parte Insulæ Meridionali status Galliz sub HENRICO III afflictior, sub HENRICO IV lætissimus, quinque Scenis exhibitus fuit.

Primâ Scenâ visa fuit Gallia specie muliebri, gemens & plorabunda, cujus Orbi Imperioque funestas ac fatales flammæ ardenti face inferebat discors contententium Principum Invidia. Doloris tanti malique conscia Numina, Bacchus, Ceres, Pomona, Flora, afflicta & dolenti Galliz condolebant. Etiam Venerem eurrui insidentem junctis columbis tangebatur publica calamitas. Hercules juxta humi recumbens, funesto & flebili miserabilis Galliz conspectu, altum dolorem corde premebat. Pax, Iustitiaeque veneranda nomina, in terram prostrata viles abjectæque habebantur. Per Sphz-

ram

ram accensam fissamque , Galliarum universæ Orbisque Europæ facies designabatur, quo tempore secta miserè in partes Gallia, & commissis inter se & Galliarum & Europæ Principibus, è medio sublatus fuit Rex Galliarum HENRICVS III. Tunc veluti deficiens sibi Atlas iste Gallicus, nec par ferendæ moli, quis humeros commodaret fulciendo Imperio, ancipitem reliquit Galliam, intento in tantarum rerum eventum & collapsæ Franciæ restorationem Hercule, hoc est, HENRICO IV Navarræ Rege. Turbatis vero Regni rebus, dum milite passim castrisque inundant agri, agricolarum, Cereris, Bacchi, Pomonæ, & aliorum Pace vigentium Numinum felicitas pessundatur. exultat, quæ indigenas necit Concordia, & dum inter arma silent sacrosanctæ Themidis voces,

Ultima cælestium terras Astræa relinquit.

Secunda Scena eandem Galliam in Theatrum produxit, flexis genibus Deos orantem, uti fractæ & in partes discerptæ Galliarum succurrant, collapsæ restaurent, luxata restituant, invalida divinâ ope firment. Iupiter inter Deos suos conspicuus, unâ manu Herculem designans, alterâ Mercurium; huic in mandatis dabat, uti restaurandis Francorum regnis adhiberetur Hercules, HENRICVS IV. Has enim ad cundi Imperii partes moriens, & deficientibus jam viribus, coram Galliarum Proceribus Navarrorum Regi tradiderat HENRICVS III, his verbis: Vestrum est, legitimum Regem tueri, & si desit, idoneum regno dare. Navarrum habetis, ut jure proximum, ita dignitate eminentem, quem si non legitima successio ad regnum vocaret, dignitas, quam secundum me in exercitu primariam obtinet, me sublato Imperatorem faceret. Hic & summa

animi æquitate præditus, & longo rerum usu abundè instructus, inenarrabili Dei cuncta moderantis providentia, contra multorum sententiam mecum reconciliatus, & in hoc exercitu cum summo imperio constitutus videtur, ut labantem regni fortunam virtute sua fulciat. Huic, si regnum saluum cupitis, quam debetis, obedientiam præstare. Hoc si non fides, at periculum proprium à vobis exigit.

Tertia Scena Herculem hunc introducebat. duce Mercurio, cui operam suam fulciendo Orbi obtulere Divum imperio Mars & Pallas, ille armis opitulaturus, hæc prudentia & consilio; adspectante hæc ipsa è sublimi augusto Superorum Confessu.

Quarta Scena Herculem tanto operi intentum vidit, & excussos statione suâ & perpendicularo polos suis restituentem sedibus. Illi auxiliatrices manus commodabant Fortitudo, Prudentia, nec non Clementia, & Vigilantia, propriæ HENRICI IV virtutes.

Quinta Scena restitutam in integrum, incolumemque Galliam ostendit, Orbemque humeris Gallici Herculis valide suffultam. Regnum quippe adeptus, sopitis dissidiis bellisque, injuriarum omnium immemor, mira in infensissimos hostes facilitate & Clementia sibi gloriam immortalem, vicinis quietem, subditis Pacem, Iustitiam rostris restituit, totique Orbi Europæo tranquillitatem paravit. Cujus gloriæ & virtutum hæres LODOVICVS XIII, Paternis vestigiis insistent, dignum tanto se genitore successorem præstat, & eundem Orbem velut alter Alcides, robore, consilio, pacis bellique prudenti moderamine, Dei Opt. Max. beneficio, inconcussis humeris lacertisque fulcit & librat.

In Spectacula Orbis Gallici sub HENRICO III laceri, sub HENRICO IV restituti.

Gallia dum lacerum bellis civilibus Orbem
 Adspicit, & regni vincula rupta sui,
 Commissosque Duces, adversosque ensibus enses,
 Et fossum Regi proditione latus :
 Ingemit excussos tantis cervicibus axes,
 Dimotosque sua de statione polos.
 Sic afflicta Iovem precibus, Diviumque lacepsit
 Numina, & ex alto lurida poscit opem.
 Stant juxta Penona, Ceres, Liberque, Venusque,
 Quasque Deas belli vis malesana premit.
 Condolet atrata Superum clementia turba,
 Dumque cupit Gallis consuluisse suis :
 B O R B O N I U M lapsis Druidum succurrere rebus
 Poscit; & his humeris pondera tanta geri.
 Succurrit Regi Pallas Sapientia, Mavors
 Auxiliatrices commodat ipse manus.
 His Ducibus dum bella gerit, dum mitigat hostes,
 Integra sperat à Gallia pace coit :
 Et valida Mundum fulcit cervice Navarrus,
 Sequē polos aptè restituisse videt.
 Tunc regno sua parta quies, tunc rura, penateis,
 Tempa, foci, vultus exseruere novos.
 Pax rediit, scandit neglectum Astræa cubile,
 Et reduces priscâ sede sedere Dii.
 Hoc Spectacula docent. ubi fracti conditor Orbis,
 Alcida H E N R I C U S nomen onusque gerit.

Hæc sacra cum vela cooperuissent, à Scenicis Spectaculis ad Gymnica & Naumachiam itum. Priora severa fronte adspeximus, hæc lætâ & ad hilaritatem composita. Fuit inter Circenses ludos hæc exercitatio, qua navalis

pugnæ forma in mari, fluvio, vel lacu repræsentabatur. Augustus, qui Spectaculorum assiduitate & magnificentia omnes antecessit, navale prælium ad Tiberim, Nero in aquis ex mari proximo emissis, Domitianus in ipso Amphitheatro exhibuit. Effosso in Cœlio monte lacu commissæ inter se Tyriæ & Ægyptiæ classes, biremes, & triremes à Cæsare fuere. in nostro flumine Neptuni filii decem, ventis procellisque asperata turba, lineo omnes induti amiculo, capitiis rubellis velati, è quibus galli gallinacei, pugnacissimi inter aves animalis, plumæ attollebantur, ludicri belli partes erant. Stabant singuli in puppibus & minaci alius alium vultu, quasi de rerum summa ageretur, intuebantur. Pro armis lancea rudis, vel contus erat, quem pectori defixum in adversum occurrentis hostis pectus summa vi, incitatis hinc inde & concurrentibus velocissima remigatione cymbulis, dirigebant. Illud lepidum ac festivum, dum acerrimus expectatur primus concursus, antagonistarum nostri, se mutuo blanda salutatione prætervecti, demissis contis spectatorum expectationem fefellere. Tum pugnatum acriter duelli specie, interdum occurrentium pari Marte & uterque in flumen præceps actus, interdum dejecto uno, alter in puppi triumphanti similis perstitit, interdum irritò hinc inde conflictu, stationem suam tenere singuli. certamini ante finis non fuit, quam omnes victores, omnes victi aquas bibissent. Excepta hæc nautarum palæstra effuso spectantium risu fuit. Ibat cœlo clamor, omnium una vox popularem favorem in æthera usque deferabat. Et poterat non gravis esse & subridere horum ludorum adspectu Regia Mater. Fertur risisse Iupiter,

piter, cum præcipitem cœlo daret Vulcanum,
 quid mirum, si Majestati suæ venerandum su-
 percilium latius explicuerit hoc nauticæ pu-
 bis certamen. Legimus Achillem inter arma
 cytharam & fides interposuisse, & animum
 ægrum cura aut offensa recreasse. Ipsi Orbis
 terrarum victores Græci Romanique, bello-
 rum fulmina, maris terror & procellæ, in thea-
 tris, circis, compitis, spectaculis, populi co-
 rona circumfusi, Imperatores se esse non me-
 minerunt. Demittunt se subinde ad minuta &
 oblectantia maximorum consiliorum capaces,
 ut curarum & negotiorum morositatem mixta
 diffindant hilaritate. Ludo hæc gesta fateor;
 nec enim Quiritium crudelitas placuit, quibus
 crudæ mancipiorum cædes & lanienæ pro ob-
 lectamento erant.

Absolverat partes suas Amstela, cum celeri
 remigio vergente jam die properatum. fuit ad
 Yam, insequentibus Liburnicis infinito nume-
 ro, quæ dum pontium fornices transire ordine
 cavent, factò concursu viam sibi importuna fe-
 stinatione præcluserunt; in discrimen penè
 adductis celocibus minoribus, & minus vali-
 da compage nexis, quibus hinc inde pressæ in-
 sonuere cavæ gemitumque dedere cavernæ.
 Regina celerius adremigans cum myoparoni-
 bus non multis, relicta à tergo tardius festi-
 nantium classe, per cataractam Antonianam in
 Yæ fluentum devēnit. Yæ ab occasu in ortum
 magno ac spatioso alveo, ob exesa & attrita
 temporum longinquitate Austrini sinus litto-
 ra, Aquilonare Urbis latus prætervectus, com-
 modam navibus stationem præbet. Totum id
 latus duplici palorum ordine adversus fluctus
 munitum, valli vicem obtinet, stipitibus in
 modum muralis sepis artissime junctis. Vidit
 hic

hic Regina locum Urbis ripa & palorum septo interclusum, quam VValam vocant, ubi hiberno tempore cum se maris tempestatibus naves subduxerunt, otia agunt, & usque in proxima veris tempora tutæ adservantur. Ab altero latere Navale est, sive area grandis, ubi naves onerariæ Societatis Orientalis aut ædificari novæ, aut attritæ reparari solent. huc dum oculos præternavigans flectit *MEDICEA*, vidit recens è continente demissam Navem vectoriam grandem, qualibus ex Indis transportari solent Auroræ messes, & uberes proventus. Mos est, navibus sua imponere nomina quibus discernantur, quod & à veteribus factum. Rogata à Consulibus Regina Mater, ut nomen inderet abituræ in longinquas oras Navi, *MARIA DE MEDICES* appellatione illam insignivit, & una cum nomine faustum illi ac felix iter comprecata fuit. Dicat nunc illa:

SUM MARIA, & MEDICES datur appellatio, quæ si Non sunt servantis verba, faventis erunt.

Glorientur aliæ Neptuni, Tritonis, Sirenum insignibus, aliæ Urbium suarum, unde primum dimissæ, nominibus, aliæ Leones, Tigrides, Canes venaticos, Dracones, Solis vel Lunæ imagines puppium pegmatibus ostendent: aliæ provinciarum magnifica gaudeant inscriptione, aliæ à principibus nostratibus nomen mutuentur. prima hæc, unica hæc sub *MEDICEO* nomine, tanquam propitio fidere, in eas terras, Deo Auspice, navigabit, ubi lucri gloriæque mortalium cupiditas, cum ulterius progredi non habeat, iisdem quibus Sol terminis clauditur. Mox Reginz naviganti in conspectum venit exporrecta in maximam latitudinem Civitas, attollentibus se hic illic ad fluminis oram turribus, & inter has exsur-

gen-

gentibus pulchrè perpetua serie ædium fastigiis. Visæ hic navium classes in anchoris stantes, nemoris densissimi specie, in longum exportectæ, quibus Mundum omnem pererrat, etiam extra anni Solisque vias, sedulus Mercator, *Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes*. Iacebant mixtæ præliariæ & bellicæ mansuetis ac mercantibus, rostratæ actuariis, constratæ apertis, prætoriz speculatoriis. etiam navium Liburnicarum, quæ propudie Reginam expectaverat, ingens classis, cum insignibus & ornamentis Yæ partem intraverat. Majorum navium alias Italia, Cyprus, Ægyptus, Syria, Græcia, Venetiæ navigatione proprias habent: aliz Franciæ, Scotiæ, Hiberniæ, Germaniæ, Daniæ, Norvegiæ, Sueciæ, Poloniæ, Borussia, Moscoviæ commerciis destinantur: aliz Guineam, Persiam, Arabiam, Indiam intra & extra Gangem, Insulas Orientales, quin Chinam, Japoniamque Asiæ extrema, adeunt: aliz in adverso orbe, Brasilia, Virginia, Nova Hispania, & trajetibus fretis Magellanico, & quod à primo Inventore Mairii nomen accepit, fortunam vel Martem, vel Mercurio duce indies experiuntur. aliis lintea, sal, vina rubra albaque, oleum, papyrus, lana, plumbum, stannum, cerevisiæ importantur: aliis mel, cera, frumentum, salnitrum, vitrum, vina Rhenensia, pelles & exuviz animalium ac ligna fabrilia: aliis panni cymatiles, fila serica, margaritæ, vina Cretensia, sulphur, rhabbarum, mumia, cassia, tutia, gossypium, oryza, resina, pix lenta liquidaque, cineres saponarii, fullonum terræ: denique omnis generis aromata, piper, cariophylla, cinnamomum, thus, myrrha, balsamum, &c. Adspexit non sine stupore Regina cavos pandosque ventres, quibus in hoc Emporium advehuntur, rursusque ave-

huntur

huntur Vniuersi opes. Vidit innatantes aquis
 veliferas arces, tormentis bellicis non una serie
 dispositis, vim & bella minantes, quibus in Hi-
 spanos, Lusitanos, Morinos, Pœnos itur. Hæren-
 te in aquis Regina, explosæ undique ex Vrbe
 grandiores machinæ. nec aliud Spectaculum
 Reginæ rarius, quam hoc navium fuit, quia
 Amstelodamensium proprium. Etenim hæ na-
 vium classes *τεῖχη* illa *ἐὺλινε* sunt, quibus Græ-
 ciam defendi oportere Apollinis oraculo intel-
 lexit prudentissimus Themistocles. Harum cu-
 ram Rebus publ. commendat Consul Romanus
 Orat. pro Flacco, non præsidii solum & merca-
 turæ, sed & ornandi imperii causa. Thucydides
 magnorum principum ait esse, illud efficere,
 ne qua gens alia illi classe præpolleat. Sin mi-
 nus, ut quæque munitissima & firmissima est,
 ita eam habere amicam: maximi momenti esse
 maritimum imperium, cum ex militiæ navalis
 usu facilior sit terrestris. Emenso Ya, qua Civi-
 tatem alluit, per Salinarum contubernia, inde,
 per fossam Principis, Urbem denuo subiens, in
 Palatium suum sub vesperam rediit, adstite
 semper & comite Amplissimo Consulium Qua-
 tuorviratu.

Dum Reginæ solennia hæc facit Senatus,
 Consules, Cives; non siluerunt poetarum vo-
 ces, quæ Latinis, Italicis, Gallicis, Belgicis car-
 minibus magnam Regum Marrem celebrave-
 runt. quæ ocyus, serius in lucem edita, Urbem
 omnem, Bibliopolarum officinas, & avidas le-
 ctorum manus implebant. Ipsa Iudæorum na-
 tio, ut suum quoque studium probaret, fercu-
 la ritu suæ gentis, ex pane azymo apparatus,
 Regiæ mensæ apposuit. Prandente Regina,
 tantus hominum in Aulam concursus fuit, ut
 per vices tota Vrbs ingredi, tota egredi, tan-
 quam

quam ad propriæ Principis ac Dominæ conspectum, visa fuerit. Nec silentio prætereundum, in toto hoc apparatu, erigendis Arcubus triumphalibus, Spectaculis, Schemaribus, Insulæ natatilis ad stuporem omnium prosperata structura, emicuisse summam Samuelis Costeri Doctoris Medicique exercitissimi industriam, sagacitatem, vigilantiam, laborem; nec non Advocati Ioannis Victorini, qui suas quoque ad hæc festivitatis & Scenarum solennia partes gnaviter, alacriter, ingeniose contulit.

Die Sabbathi otium fuit ab omni maiore motu, & composita jucundissima prioris tridui tempestas, pacato cive, refedit. A meridie, Regina, absque strepitu, dimisso hac illac comitatu, currum non regium solitumque, sed minus speciosum conscendit, & per Urbis vicos nobiles ignobilesque vecta, officinas plurimas subiit, de preciiis mercium & porcellanorum sedulo quæsit, licitantibus familiariter respondit; pretia pro contrahentium more auxit, accidit, sermones cum non Reginis miscuit, minus digna propolarum responsa leniter excepit. Sic mercatrix sibi civibusque, non Regina visa fuit. Tali vultu Pallas apud Homerum, cum in Ithacam appulisset, dissimulato numine & nomine, mercantis habitum induit. Didicit ab Adriano Imperatore sapientissima Regina, non esse ubique observandam majestatem Principis, nec invidendam Regibus hanc humanitatis voluptatem, ad humillimorum colloquia civiliter se demittendi. & Plotina Trajani Imperatoris uxor in Capitolium admissa, ad multitudinem conversa dixisse fertur: *talis huc ingredior, qualem me exire cupio*, innuens hoc dicto, non minus in Imperii loco,

loco, quam extra eundem, omnibus se familiariter absque fastu uti velle. Ab eadem generosa humanitate fluxit, quod effigiem suam, cui pingendæ sedentariam moram rarissime commodat, Nobilissimis Amplissimisque Amstelodamensium Consulibus promiserit, & Hagæ-Comitis ab eximio pictore Honthorstio delineatam donativum iisdem in perpetuam sui memoriam consecraverit. Hæc ipsa jam imaginis Invictissimi Imperatoris Caroli V Proavunculi, Provinciarum harum Principis, lateri in Senatoria domo suspendenda destinatur, cum hac subscriptione :

*Sic ivit nostram grandis M E D I C E A per Urbem,
Sceptrarum Mater suspicienda trium.*

Reversâ in Aulam Principis Regina, XVII viri, penes quos summa potestas, & cura Societatis Indicæ, ejusdem Societatis ac latissimè per Orientem diffusi mercatus successus & emolumenta M. Suz favori ac patrocini commendaverunt : & donaria M E D I C E A elegantiora, uti vasa porcellana, arcas Japonensium pretiosiores, lacca, auro, margaritarum conchis pulchrè discolores, benigne obtulerunt.

Solent Principes, & quibus jus absolvendi à reatu miseros concessit eminens Majestas, in adventu suo clementiam suam rogati explicare. Fecit idem M E D I C E A, & militibus aliquot desperatæ salutis, qui se audaci raptui administratos præbuerant, vitæ gratiam coram Amstelodamensi Tribunali impetravit.

Illuxerat dies Dominicus, cum Regina, abeundi certa, ad iter se accinxit. Consules quæ humanitate, quibus honoribus venientem exoeperant, discedentem prosequuti sunt. Eorum

rum. præscripto phalanx equitum armis vestibusque, ut ante, conspicua, è regione Palatii præsto fuit, deductura MEDICEAM. E civium cohortibus habito delectu, quingenti sclopetarii ad Harlemonsẽ portam suis steterẽ ordinibus. Antequam Principis aula exiret Regina, accessere illam valedicturi Consules. Verba iterum prævit Syndicus Guilielmus Borelius, lingua Gallica, quæ sic vertimus:

S E R E N I S S I M A R E G I N A,

Quandoquidem M. T. visum, commorandi hic diutius spacium præmaturo abitu pracidere; Domini mei, Consules, Rectoresque hujus Reip. quotquot presentes adfunt, rogant obsecrantque submisẽ, uti M. T. sibi accepta gratæque esse sinat ea officia, qua per temporis brevitatem, M. T. præstari potuere, tanquam sincera affectus sui cultusque erga M. T. documenta. Vidit Illa universam Civium multitudinem in vultu Regia Majestatis habisẽ, nec videndo expleri potuisse, aut etiamnum expleri. Hac ipsa, qua M. T. accepit & habuit Domus, multis retrò annis sedes fuit, in qua Principes nostri & Proavi Tui, quoties in hanc Urbem concessere, ocia sua quaesiverunt. Hos ipsos ad M. T. præsentiam veluti presentes videre nobis videtur. In illorum numero Abavus Tuus est MAXIMILIANVS Imperator, qui ante sesquisæculum Urbem hanc Corona Casarea insignibus condecoravit. Da veniam, ut in tanti beneficii æternam memoriam diem hunc signemus & consecremus Regia Tua Majestati. qua uti in Civitatis huius prosperitatem & felicitatem aliquà admitti se fuit, ita intuitu Corona hujus Casarea, tanquam Iridis, fidem nobis faciet perpetui Tui erga Civitatem hanc & mercantium fortunæ favoris ac benevolentia. Hoc ut ratum fixumque esse velit M. T. serio & oblique flagitamus. Ita M. T. perpetuo debet

bebit hac Civitas, debebunt Consules & Reip. hujus Rectores, qui ut submissa hac ipsorum officia M.T. benignè accipiat, vehementer cupiunt.

Dixerat Syndicus. Tum Regina sereno vultu & ad comitatem composito, multa se fama olim accepisse de Urbis hujus splendore & elegantia respondit, sed comperisse se, superari longè à vero famam: prospera se omnia feliciaque Vrbi huic incolisque precari: benevolo se in Remp. hanc & Rectores ejus fuisse & fore affectu, nec de eo intermissuram unquam: oblati occasionibus, non defuturam se Urbis commodis successibusque: Consulum se Rectorumque ejus & Civium benevolam erga se voluntatem & studia, pari amore & animi propensione amplecti, & quæ alia in illam sententiam prudenter graviterque dixit Regalis facundia.

Inde digressi Consules Celsissimæ Principi Ameliæ valedixerunt, & se, officia sua, Civiumque suorum, eidem prolixè & debita veneratione obtulerunt. Inter hæc strepuere hominum concursu compita, vici, plateæ, fora. Idem; qui intrante Regina videndi eam incesserat omnes ardor & studium, nondum abeunte se remisit. Illa, ne publica sacra novis motibus & longiore mora turbaret, circa nonam conscensis curribus discessit. Curiam prætervertæ denuò illi valedixere Consules. Regina, postquam gratissimam sibi Consulum erga se benevolentiam, tot testimoniis probatam, læta apertaque fronte significasset, per aggerem Novum, qua via Urbem subiverat, egressa, comitante equitum phalange, juxta maritima iter saum legit. Intra primum ab Vrbe lapidem Reginx extremum valedixit ductor agminis D. de Petthem his verbis.:

S A R R

S E R E N I S S I M A D O M I N A ,

Tervenimus huc , ad extremos ferè imperii ac territorii Amstelodamensis limites . Quare gratias agimus M. T. non solum quod presentia sua Urbem hanc condecoraverit , verum , quod intranti , & nunc eadem egredienti , duces nos comitesque admiserit . Hoc à D.D. Consulibus & Rectoribus hujus Urbis in mandatis habemus , ut quousque M. T. visum erit imperare , eandem comitemur . quod lubentes omnes , ultro , promptoque animo facere ad M. T. nutum , tanquam humillimi ejus cultores , parati sumus .

Respondit Regina , se D. D. Consulibus pro tot benevolentia testimoniis , nec non Equestri turmæ pro comitatu gratias agere . tempus esse uti receptui signum detur , & ita in Urbem se recipiat officiosa equitum patritiorum phalanx . Ad has voces D. de Petthem Regina valedicens , & felix illi iter , & vitam longævam . comprecatus , cum universa phalange Urbem repetiit . Illa iter suum urgens , Harlemum transivit , & inclinante se in vespem die , Lugdunum Batavorum subiit : ubi debitis maximisque honoribus ab Ampliss. Senatu , Consulibus , civibusque excepta , & per noctem comorata , postera luce Hagam Comitum salva incolumisque devenit . Illud memorabile & suspiciendum , eodem , quo Amstelodamo die discessit MARIA DE MEDICIS , LODOVICO Galliarum Regi exoptatissimum Patris nomen , Reginae Conjugi Matris , MEDICÆ Avia nomen , nato terris Delphino , accessisse . Qua illa hora Urbe maxima exivit , editus in lucem fuit infans Augustissimus , Galliarum omnium hæres . Quod tempus Regiam subduxit nobis , Nepotem maximum dedit .

dit Gallis, post desperatam ferè viginti & ultra annorum spem. Auspicatus egressus, cui factorum veluti conspiratione synchronos fuit desideratissimæ sobolis in mundum ingressus. Orbem salutavit magnus novusque orbis hospes, & Francici, si Fata sinent, futurus rector, cum orbis Emporio valedixit Amstelodamensium rara, & prædicanda Hospes. quâ nulla DIGNIOR AMSTELIAS PATEFECIT FEMINA PORTAS. Ut in votis destinam; Reginam Aviam, filium LODOVICUM, Regem Patrem, Reginam Matrem, Delphinum, Galliarum totiusque Europæ communi gaudio & bono natum, servet, protegat, tueatur DIVINA CLEMENTIA, ut & illi laudanda semper subditis ac Federatis faciant, & hi illa laudare nunquam desinant. Ita fiet, ut & distractum miserè in bellorum partes Europæ ac Christiani orbis corpus, eorundem Regum Principumque studiis & moderamine aliquando coalescat, & restituta securæ pacis felicitate, vigeat, floreat, crescat. Hoc Patris nostræ, hoc Regibus, hoc populo, hoc Ecclesiæ tuæ largire, MAGNE, ÆTERNE DEVS.

I N

Natum Galliarum Delphinum eodem die & horâ, quâ Amstelodamo discessit Avia.

M A R I A D E M E D I C I S.

Qualia in aethere succedunt sidera Olympo,
 Alteraque exurgunt, altera lapsa cadunt:
 Perque vices radians stellis variantibus æther.
 Nunc hoc, nunc illo mutat in orbe faces:
 Talis ab Amstelii dum se Fax Italia terro
 Subirabit, atque suum fletis ab Urbe iubar:

Ece

*Ecce procul Druidum in terris Phœbeia surgunt
Lumina, & tæredem disſita regna vident.
Una eademque dies Regalem lampada vidit
Nāſcier, una aliam vidit abire dies.
Amſtela ſic abitu doluit, ſed Francia partu;
Totaque Delphino Gallia lata fuit.
Vive nepos M A R I E , & qua jam tibi Lilia
creſcunt,
Proſpera ſint Gallis, proſpera ſint Batavis.*

F I N I S.

X

M E.

M E T H O D V S S T V D I O R V M

Præscripta Ducibus Megapolensibus,
ad eorundem Ephorum.

O C T I S S I M E V I R,

Quæ in laudem nostram cumulas magnifica verba, modestè prætervehar. Quod urbibus, regionibus, ædificiis accidere solet, evenit literarum & humaniorum artium studiosis. Absentia nec visa unquam, veneramur & miramur, fastidimus præsentia. Omnium rerum *major* è longinquo reverentia est. minuitur coram conspecta res, quam remotam ex oculis fama claram facit. Illud ausim profiteri, me benevolentix & humanitatis studiis concedere nulli, doctrina & eruditionis typho cuivis. Petis, ut Methodum studiorum Tibi præscribam, qua instructus viam monstres Principibus tuis, quos in patriæ suæ totiusque Germaniæ ingentem spem educas & præformas. Non dubito, quin ritè noris illa, quæ scire à me exigis, nec alio fine hæc exigere te arbitror, nisi ut videas, quam idem tecum sentiam, quò majore fiducia, aliorum suffultus suffragio, aggrediaris rem gloriosam tibi & Megapolitanis Ducibus perutilem.

Præscribi potest methodus Principi, quam communem habeat cum studiosis quibuslibet, etiam infra Principum fastigium & maiestatem positis. Præscribi potest & altera, quæ il-
lorum

lorum propria sit. Sunt enim in sectione & prælectione clarissimorum autorum quædam cum delectu notanda, quæ Principes potius, quam vulgares animas tangunt. Ego communem ita persequar, ut Principes tuos juxta defigam in eorum contemplatione, quæ Principatum maxime decent & illustrent.

Scribis tyrocinia linguæ Latinæ addidicisse Illustrissimos adolescentes & Grammaticorum pulpæ saturas mentes ad altiora & edita Sapientiæ templa contendere. At eundum illis recto calle, ne per ambages errent & circumduci se patiantur per flexus & mæandros, cum compendio ire præstet, & plana eligere, ne inter prærupta & fragosa artium hæreant.

Magna superiorum seculorum veneratio fuit, ideoque per veterum vestigia eundum potius, & celebratissimorum autorum monumenta, quàm per posterioris & languescentis ævi minus erecta & solida commenta. In illa collimare fas est posteros, quia de assequenda majorum perfectione desperamus nepotes. Post Grammatistarum ergo carnificinas & carceres, manumittendos suaserim Iuvenes prælustres in Ciceronis Familiæ Epistolas, ob dictionis nativam & minimè fucatam elegantiam, ac juxta in Terentii comœdias, tum ut suavitæ rerum tenellæ mentes edulcentur, tum ut mores veteris ævi civiles domesticosque addiscant, maxime ut purissimi ævi cupediis & delicatioribus dicendi flosculis adsuescant. Adjungerem & Plautum, ob facetias & ingeniosissima responsa. hoc tamen delectu, ut ex epistolis Ciceronis, Plauto & Terentio ea excerpas & inculces maxime, in quibus Principum & rectorum reip. virtutes virique notantur. His enim observationibus imbutus à teneris animis,

mus, servat diu, quæ adolescens imbibit. Exempli gratia, in Terentio notetur Thraſonis audacia, in Plauto Miles glorioſus, aut in Amphitruone Dialogus Iovis & Amphitruonis de rebus in exercitu & bello præclare geſtis, victis hoſtibus, vulneribus acceptis & inflatis. In Pænulo Actus ſecundus, ubi colloquuntur Lycus & Anthemonides miles. In Truculento Stratophanis militis colloquium. In Bacchidibus Cleomachi loquentis verba. In Epistoſis Tullii obſervent, quam ſine faſtu & procul omni adulatione ſcripſerint Cæſar Ciceroni, Cicero Cæſari, Brutus Caſſio, Atticus Ciceroni, cum ignota eſſent ampliſſimorum, nobiliſſimorum, doctiſſimorum, prudentiſſimorum vocabula & ſuperlativi.

Post hos prælegerem Cæſaris Commentarios, cùm perpetua rerum militarium lectione excitetur generoſa Principum indoles, & orationis Romanæ minimè affectatum leporem ſpiret maximus Imperator. Unus quippe ſemper habitus eſt, qui eas res geſſerit, ut à quovis ſcriptæ eſſent, admirationi hominibus futuræ viderentur: unus qui ita ſcripſerit, ut quibuſcunque de rebus ſcriptam hiftoriam reliquiſſet, maxima voluptate legeretur.

Curtius, Saluſtius, Juſtinus, Florus gravius & magis elaboratis verbis loqui amant. Itaque hos cuperem ſubmitti prioribus. ita tamen, ut ſeligantur Orationes Charidemi ad Darium, ex libro tertio, Legatorum Darii ad Alexandrum lib. quarto, Alexandri ad milites lib. ſexto, & lib. nono. Philotæ libro ſexto, Hermolai & Calliſthenis lib. octavo.

In Saluſtio advertere velim Principes tuos ad nefandas artes Iugurthæ, & laudatam ſeveritatem Catonis in puniendis Catilinæ conjuratori-

ratoribus. Legantur studiosius Orationes Catilinæ ad conjuratos, adversariæ C. Cæsaris & Porcii Catonis super captis & convictis perduellibus, Oratio Micipsæ regis ad Iugurtham. Oratio Adherbalis à Iugurtha regno pulsi. Oratio Marii ad Quirites de expeditione Africana. Omnium gravissimè & sententiis ad argumenti majestatem ad miraculum compositis maximas res effantur Livius, Suetonius, Tacitus. Hos dum legunt Principes tui, attentius ipsos advertere velim ad Romani imperii incunabula, simplicitatem, fortitudinem, alienos ab ambitione, avaritia & luxu Consules. Inde ad crescentis & adulti imperii vitia, seditiones, tumultus, parricidia & causas malorum, ambitionem, avaritiam, adulationem, tyrannidem, luxuriam. Seligantur è Livio Orationes hæ, Lucretiæ de violatione, Legatorum ad plebem de reditu in urbem lib. tertio. Valerii Consulis hortantis ad pugnam, ibidem. Camilli ad pædagogum Faliscorum lib. quinto. Oratio M. Valerii Corvini ad seditiosos milites libro septimo. Fabii Maximi ad populum de deligendo imperatore libro vigesimoquarto. Scipionis reddentis sponsam lib. xxvi. Oratio Annibalis ad Scipionem de pace, & Scipionis ad Annibalem lib. xxx. Oratio Philippi regis Macedonum de regni hæreditate libr. xi. In Tacito diligentius expendantur Orationes Germanici Cæsaris lib. i. Senecæ ad Neronem & Neronis ad Senecam libr. xiv. Peti Thraseæ lib. xv. Galbæ imperatoris ad Pisonem lib. xvii. Orthonis ad milites ibid. Cerealis libr. xx. Agricolæ in vita Agricolæ. In Flori historia notetur dictio elegans, & florida, & ut nullibi ferè non poëtam agat historicus. Iustinus res Græcas Latino sermone compendiose per-

strinxit, maximi scriptoris Trogi Pompei abbreviator. Illud quoque perutile fuerit, Principes tuos ob oculos tibi ponere ideam vitę Imperatorum ex Epitome Sexti Aurelii Victoris à Cæsare Augusto usque ad Theodosium. Is enim scriptor, uti est multò jucundissimus, ita nescio, an ad vitam bene instituendam Principi ulla magis narratio conducatur.

Nec dissuaserim in Ciceronis libros de officiis, de Amicitia, & Senectute illos dimitti, etiam in lectionem Orationum Ciceronis, præsertim earum, quæ vel ob dicendi vim, vel ob rerum sententiarumque momenta, vel ob oratorium artificium præcellunt. Tales sunt Oratio pro Archia poëta, quæ poëtarum & literarum laudes habet, pro lege Manilia, quæ Imperatorias virtutes recenset, pro M. Marcello, quæ de Clementia differit, in Catilinam, qua in proditores & perduelles invehitur, pro Milone, qua docet vim vi repellendam.

Quin illo, quo jam sunt, ætatis curriculo, maximorum Poëtarum lectione illaquearem Principes pueros. Eclogas Virgilii, præsertim illam, quam Sicelidum memoriæ inscribit, memoriæ mandare pulchrum fuerit & perjucundum. Exordia itidem augusta librorum Georgicorum. Ex Æneide Neptuni Æolum increpantis stupendam invektivam. Æneæ de Trojano excidio narrationem coram Didone. Hujus amores patheticè libro quarto descriptos, ejusdem fulmina & diras in abeuntem Æneam. Anchisæ de Platonica philosophia perorantis orationem libro v r. Romanarum rerum seriem scuto Æneæ insculptam libro octavo. Digna hæc sunt carmina, quæ Principes tui perpetua versent agitatione. Ex Metamorphosi
Ovidii

Ovidii librum primum de Creatione mundi & diluvio, nec non secundum de Phaetontis temeritate & lapsu, legant sapius. Narcissi quoque sibi placentis descriptionem, & Orationes adversarias Ajacis in Vlysssem & Vlyssis in Ajacem, super armis Achillis. Has enim posse recitare juniores Principes excellentius puto, quam si majorum genealogias ab Ænea vel Antenore aut Heraclidis arcessant. Ex Tristium libris Elegiam secundam & tertiam libri primi, ex secundo libro Elegiam secundam, ex Fastis operis proœmium ad Germanicum memoriter discant.

Post hos legatur Horatius. nec pudeat heroicam sobolem in succum & sanguinem vertere ex libro primo Carminum Odam primam de variis hominum studiis, & duodecimam de laudibus Deorum & hominum, & decimam-quartam de turbata Reip. statu, & trigessimam quartam de providentia & numinis reverentia, & vigesimam secundam de vitæ integritate. Ex libro secundo Carminum pro melle sit Oda secunda adversus avaritiam, pro nectare tertia de servanda mediocritate in rebus secundis & adversis, pro ambrosia Oda prima libri tertii, de beatitudine. Oda secunda & tertia ejusdem libri Principum propriæ sunt. Agunt enim de fortitudine militari & recti Constantia. Augusti laudes & Attilii Reguli virtutes Oda quinta deprædicat populi rectoribus in exemplar & virtutis incitamentum. Oda decima sexta auri vim exponit, & moderatam ejus cupidinem probat. Harum gravitatem diluet Oda nona procantis Horatii, qua nihil suavius & festivius scripsisse Flaccum testari solebat I. Scali-ger. Laudes Drusi magnifice exequitur Oda quarta libri quarti Carminum, nec possunt

non erigi ejus recitatione benè nati juvenes.

Vitæ rusticæ laudatio Oda secunda Epodon, juris interdum licentiam Principibus facit, ne solius vitæ Aulicæ beatitudine inebriari se fiant, sed à strepitu urbium remoti dulci ruris otio & simplicitate castigent aularum murmura & fulgorem.

Libri de Arte Poëtica omni auro cariores esse debent erectis Principibus, quibus non est satis tribunali & foro jura dicere, sed & in poëtas censuram stringere, & Dictaturam exercere in illos cives, quorum propria laus est eruditæ commentis & prodesse & delectare.

Ex Satyris cupiam placere Satyram primam lib. I Sermionum ad Mecœnatem, Qui sit Mecœnas &c. & secundam ex libro secundo, qua luxuries traducitur & frugalitas commendatur. Ex Epistolis primam, & secundam, ob summam operum Homeri, nec non primam libri secundi ad Augustum, ubi de scriptorum antiquitate & novitate sententiam fert.

Quin & illud minimè negligendum, ut Principes tui graves vernantesque sententias per universum Horatium sparsas, referant in libellum & familiares sibi illas reddant. Nam in quotidiano sermone & literis scribendis pro flosculis erunt & mellitis globulis & orationis condimentis. Nec inutilis fuerit opera, si in aliis poëtis idem faxint.

Mox Seneca tragicus ob sententiarum gravitatem & poëmatis sublimitatem & argumenti majestatem Principes ad sui amorem lectionemque invitat. præsertim ad Troadis lectionem, ut regnorum inconstantiam & victoris hostis efferam insolentiam maturè animo præconciplant. Dignas imperantibus voces audient in

in Thyeste : quales sunt : *Ubi non adest pudor, Nec cura juris, sanctitas, pietas, fides, Instabile regnum est.* in Hercule Furente, *rapta, sed trepida manu, Sceptra obtinentur. omnis in ferro est salus. quod civibus tenetur iuvitis, scias, Strictus tuetur ensis. alieno in loco Haud stabile regnum est.* & ibidem : *Ars prima regni est, posse te invidiam pati.* in Thebaide, *Qui vult amari, languida regnet manu. Invisa nunquam imperia retinentur diu.* in Octavia, *Decet timeri Casarem, at plus diligi.*

In Lucano dum morari libet, devorent imperatrices animæ Orationes hinc Cæsaris, hinc Pompei, & Bruti pro libertate Patriæ alloquentis Cæsarem. in Claudiano versantibus pudor fuerit non addidicisse excellens illud & verè divinum Exordium in Ruffinum, *Sape mihi dubiam, &c.* aut non lætitasse bis terve vitam succrescentis in maximas spes Honorii, cantatam magnificis versibus libro de Consulatu Honorii tertio. Ex libro de Consulatu ejusdem Honorii quarto, recitet grandibus alumnis Chiron aliquis Principis officium :

*Hoc Te præterea crebro sermone monebo,
Ut Te totius medio telluris in orbe
Vivere cognoscas. cunctis tua gentibus esse
Facta palam. nec posse dari regalibus usquam
Secretum vitiis. nam lux altissima fati
Occultum nihil esse finit, latebrasque per omnes
Intrat, & abstrusos implorat fama recessus.
Sis pius imprimis. nam cum vincamur in omni
Munere, sola Deos aequat Clementia nobis.*

Et post :

*Tu civem patremque geras, tu consule cunctis,
Nec tibi, nec tua te moveant, sed publica vota.
In commune jubes si quid, censesque tenendum,
Primus jussa subi. tunc observantior aequi*

*Fit populus, nec ferre vetat, cum viderit ipsum
Autorem parere sibi. componitur orbis
Regis ad exemplum. nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, quam vita regentis. &c.*

Quid scire, quid discere oporteat Principem, quomodo in Philosophorum libris versari, docet Claudianus exemplo Mallii Consulis in Panegyri de Consulatu Mallii. De bellicis & politicis virtutibus differentem audiant in laudatione Stiliconis. Ab his patiantur se defensi ad lectionem Epithalamii in nuptias Honorii & Mariæ, & Palladii ac Serenæ, ob carminis amœnitatem, & poëticæ artis facundiam & suavitatem argumenti. quod alienum minime est à Principibus. quia interest ipsorum, dignis connubiis jungi. Illa cum legent,

gliscent prima sub pectore flamma,

Et poterit placuisse Duci, Dux femina regni.

Qualis vero uxor Ducibus ducenda, docet laus Serenæ, uxoris Stiliconis. Ex Epigrammatibus Claudiani maxime placeat illud, de crystallo & Sphæra Archimedis.

Vbi è Latio in Græciam migrare lubebit, post perceptas Grammaticæ Græcæ regulas, legant Duces tui Novi Testamenti scriptores sacros Græcè, & speciatim cap. xiii ad Romanos. Isocratem ad Demonicum. Epiæti enchiridium, & Ceбетis tabulam, Lucianum ob facerías & erudita dictéria, Xenophontis Cyropædiam ob Atticismum, non quod ad historiæ fidem scripta sit, sed ad effigiem rectè imperantis. Maximè vero volvant & revolvant Plutarchi Moralia, ob omnigenam & conferatam doctrinam. Excerpendus hic Commentarius, *Cum Principibus maxime debere Philosophum sermocinari.* & alius, cui lemma: *Ad indoctum Principem, nec non ille de instruendis liberis, & iste,*

iste, *Quomodo audiendi poeta juvenibus, & similes.*

In Poëtarum Græcorum ordine familiam ducat Hesiodus, Phocylides, Theognis, inde Homerus, cujus *Ilias Stultorum regum & populorum continet iras*, *Odyssæa vero, Quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid non, Plenius ac melius Chrysippo ac Crantore dicit.* Theocritum, Sophoclem, Euripidem postea legendos suaserim. Atque hæc quidem linguæ Græcæ vel mediocris cognitio Iuvenes Principes populo & doctorum vulgo secernit, & fontes monstrat, unde omnis in Latium dimanavit Sapiëntia. Etenim & philosophia universa & historia & Medicina & artes Poëtica & Oratoria, Græcos primum scriptores agnoscit.

Philologiæ studium licet minus necessarium Principi, tamen ex Plinio, Plutarcho, Gellio, Macrobio, præclara multa posse recitare, generosum & illustre. Hac doctrinæ parte in precio habeantur *Chiliades Erasmi*, opus infinita scaturiens eruditione. Seligantur *Adagia*, quæ Reges Principesque concernunt. qualia sunt: *Regis cerebrum, Regia vaccula, Regum offensæ vitanda, Regum aures atque oculi multi, Regum manus longæ.* *Quicquid delirant reges, plebuntur Achiviæ.* *Multi Duces Cariam perdiderunt.* *Bellum dulce inexpertis.* *Imperator bonus & idem miles.* *Aureus pons sternendus hosti.* *Pax redimenda, &c.* Nec in hoc studio destitui eos cupiam à Calepino, qui de quovis argumento breves discursus facit, nec à Thesaurò linguæ Latinæ H. Stephani, nec à Græco Lexico Constantini vel Stephani: uti nec à doctissimis libris Rhetoricorum Cl. Vossii, ejusdem Historicis Græcis & Latinis, & de Arte Grammatica.

Logicis exercitiis nolim Principes diu detineri.

neri. Suffecerit terminos artis Logicæ, Prædicamenta, Prædicabilia, doctrinam de Interpretatione, Syllogismi conficiendi, ac Definitionis, Divisionis, Methodique regulas in compendio didicisse. Atque hæc ex Aristotele haberi possunt & debent.

His *prædictis* studiis defuncti, Philosophiam ipsam adeant, & primo Mathematicam, tum puram, Geometriam & Arithmeticam; tum mixtam, Astrologiam & Opticam. Etiam Chronologiam & Geographiam ob historiarum intelligentiam, cui illæ facem præferunt. Geographia namque locorum, regionum, urbium situs, & in iis portus, flumina, montes aperit. Chronologia seriem temporum exponit, & velut terminis quibusdam finit imperia, bella, eventus.

Adhæc Naturalium rerum scientia imbui Principem perquam necessarium, ut discat, quomodo & ipsis Regibus ducibusque imperent astra; & terris hominibusque non unius indolis, diversissimi temperamento Principes. Harum arcana ex Physicis Aristotelis petantur.

Metaphysicam scire Duces, præsertim ubi de Deo, Angelis, & statu animæ separatæ à corpore disputat, prorsus *paratus* est. Reverenter illum discant habere, cujus unitatem, simplicitatem, omnipræsentiam, omnipotentiam, æternitatem, omniscentiam, bonitatem, justitiam naturalibus rationibus evicerint.

Moralem Philosophiam & Politicam ex libris ad Nicomachum & Politicis Peripareticis hauriant, & capita illa de triplici regimine eique oppositis vitiis addiscant non segniter. Nec grave sit Ducibus, Politica Iusti Lipsii perlegere sapius, ob dispositionis artificium & sententiarum

etiam cumulum & auctoritatem. De hac Philosophia loquitur Plato, cum pronunciat beatas fore Respublicas, in quibus imperarent philosophi, aut qui imperant philosopharentur.

Hoc philosophorum circo inclusis, Seneczæ & Plutarchi lectionem unicè commendo, sive de moribus severè judicare, sive de Natura subtiliter pronunciare cupient.

Tum amplissima Historiarum spatia se Ducibus pandunt. Discant hic Historiam vel Divinam esse, vel Humanam. Divinam vel Iudaicam esse, quæ è libris sacris, Iosepho & ejus interprete Hegesippo est haurienda: vel Christianam, quæ ex Novi Testamenti libris & Historiis Ecclesiasticis Eusebii, Sozomeni aliisque petenda. Humana præter prudentiam & rerum peritiam, *Virtutum stimulos & semina laudum, Atque exempla dabit.* Si Publica scire desiderant, Orientalem, Græcam, Romanam, Barbaram historiam legant. Orientalis res Iudæorum, Ægyptiorum, Syrorum, Persarum exponit, quæ nosci poterunt ex Iustino, uberius ex Herodoto & Diodoro Siculo. Græca Spartanorum, Atheniensium, Thebanorum & Macedonum res gestas recenset, authoribus Thucydide, Plutarcho, Arriano & è Latinis Q. Curtio. Romana vel vetus est, vel media, vel recentior. Vetus ab urbe condita ad Augustum excurrit, illustris scriptoribus Græcis & Latinis, Dionysio Halicarnasseo, T. Livio, Polybio, Plutarcho, Appiano, quibus addi possunt compendia Vellei, Flori, Eutropii, Orosii. Media Tacito & Suetonio superbit, aliisque Augustæ historiæ scriptoribus, è Græcis Dione Cassio & Herodiano. Recentiorē scripsere Zonaras, Zosimus, Procopius, Agathias, Nicephorus, Gregoras; Græci.

Barbaram historiam voco , quæ scisso fractoque imperio gesta , cum major pars ad Gallos, Germanos, Turcas ivit, enarrat. Scriptores sunt, Iornandes, Procopius, Agathias.

In harum lectione dum versantur , feligant & transferant in libellos , res maxime memorabiles , ritus & consuetudines gentium , sententias , exempla tum virtutum , tum vitiorum .

Theologia licet ad Theologos spectet , tamen dedecet Principem Christianum ignorare Fidei Christianæ capita , ne in regno suo qualvis dissensiones schismatum esse argumenta sinat , aut quosvis errores nimis tepido religionis amore ferat ac foveat. Occurrit his malis lectio Scripturarum , quæ hæresin à leviori errore discernunt, etiam receptæ inter Protestantés Fidei formulæ , nec non Patrum in Fidei fundamentis consensus.

Ad horum omnium scriptorum lectionem animum Duces tuos adferre velim alacrem & defecatum. Conferent illum, si studiorum temporibus interponant dilucida intervalla. Nec enim tetricos istos & rigidos Ephoros amo, qui heroicas mentes horis & clepsydæ alligant , tanquam mercenarias & servas. Ludant, saltent , equitent , currant , canant , venentur, horas eligant , quibus maxime ipsis animus legendi scribendique. Nutriuntur à Iove tenerius Principes, & ab aura cœloque foventur propius. Hoc cum serenius est, vel studeant, vel se recreent. cum nubilum magis, exercitio honestiore serenent mentem. Extinguuntur generosiores igniculi confertis studiis , & uti vascula angustioris orificii superinfusum copiosius humorem respuunt , nimio lectionum numero obruitur avidissima sciendi ætas. Minus quoque

que proclivi ad meditationes sunt animo, qui inuisis temporibus student. Exercetur tyrannis in viros à male imperantibus. exercetur quoque à præceptoribus in discipulos. Blandos vult esse Doctores Flaccus, & pueris crustula dare, elementa velint ut discere prima. Vti corporum nervis robur accedit ab ætate, ita iudicii, memoriæ, phantasiæ, ingenii organis. Hæc fatigata intempestivè, languent citius, & spem solidæ & maturæ eruditionis incidunt. Herbas vide & olera, quæ sub initia veris ab avaris colonis fornacum calore & fimo fervidiore tepesfacta germinant ocyus, at mox adultiora deficiunt & exarescunt. Est illud seculi nostri cacoëthes. gloriamur parentes, si videamus præstare posse puerulos, cruda adhuc ætate, quæ non possunt alii annis aliquot maiores. ideoque atteri patimur ingenia & spirituum fontes exsiccare per pædagogos, ac affligi rationales potentias, quæ, ubi adoleverint illi, marcent & stupent, attrita ad perpetuarum & crebrarum lectionum cotem ingenii acie. Caveant ergo ante omnia prudentiores Ephori, ne memoriæ Principum graves sint, & addiscere illos memoriter velint prosa oratione scripta. Carminum alia est ratio, quæ ob connexionem & pedum vincula facilius se ingerunt.

Præterea dum legunt, ad manum sint codicilli & adversaria, in quibus phrascs sententiasque elegantiores transcribant: aut ad finem librorum, quos legunt, inferi curent pagellas aliquot puras, & in illis & paginam libri & argumenti alicujus nobilioris caput notent. Sic, cum opus erit, ad chartas illas recurrere dabitur, tanquam ad locos communes.

Insuper styli exercitiis quotidie aut alternis diebus incumbant. Latine scripta vertant in linguam

linguam vernaculam, hac scripta in Latinam vel Græcam. Cum scribenda erit Epistola, Ciceronis pro paradiſmate erunt. Inde ſalutandi, gratulandi, condolendi, gratias agendi, hortandi, dehortandi formulæ petantur. Nec Senecz aut Plinii legi diſſuaſerim, ob rerum gravitatem & uſum. In ſcribenda Oratione, præcat iterum Cicero, hinc Livii, Saluſtii, Curtii maſculæ & erectæ orationes. Interdum velim ſolos ſinguloſque ambulare per Muſeum, per hortum, per agros, & meditari orationem vel Epigramma. Sic ſine ſubere diſcent natare, & à ſe quidvis impetrare, ac propriis ingenii viribus fidere, qui aliorum hætenus ſucco & veluti præmanſis buccellis victitarunt.

Latine ſemper loquantur, præſertim cum doctioribus. imperandi juffa Principem accipere ab inferiori neſas, at loquendi ſcribendique ſoſculos fas omnino.

Denique quibus curæ ſunt Duces, inter deambulandum, ex iis, quæ oculis ſenſibusque aliis ſe offerunt, occaſionem capient docendi & quærendi, modo de Sole, Luna, ſtellis fixis, cœlorum magnitudine, figura, motu, incorruptibilitate, operationibus, modo de elementis, de metallis, ſtirpium & animalium natura, Solis acceſſu & reſeſſu, dierum noctiumque incrementis ac decrementis, Eclipſium Solis & Lunæ cauſis, de animæ facultatibus, &c. Etiam vicinorum Regum ac Principum ſtudia, molimina, ſucceſſus proſperos adverſoſque recipient, ut à teneris aſſueſcant ea cogitare, quæ agere viros oportebit.

Quod ſi forte Ducibus ad exemplum Auguſti, Germanici, Mecoænatis, Ciceronis, Neronis, Adriani, animus ſit, non in caſtris ſolum & bello, ſed & Parnaffi vertice lauream mereri, &

vati-

vatibus inferi, hanc, qua ad Carmen itur, viam insistant :

I. Poëtam faciunt, Natura, ars, exercitatio.

II. A natura duo sunt: Inventionis facilitas, & impetus sive furor dicendi poëticus.

III. Inventionis facilitas & felicitas ab imaginatione est. Cum enim poësis naturæ sit imitatio, poëta imitator: oportet eum naturas rerum coelestium & terrestrium, adhæc affectus amoris, odii, iræ, metus, & quæ his sunt similia, animo circumferre, & phantasia agitare.

IV. Quicumque ergo imaginatione valent, aptiores sunt per naturam ad pictoriam artem & poësin.

V. Furor & impetus poëticus itidem à natura est, & calidiore spiritu & sanguine. qui uti incitatur facile, ita præcipitat venam poëticam, ut expeditiusingat mens, quæ & sunt & non sunt in rerum natura.

VI. Idem furor versuum copiam suppeditat, sicut copiosius fluere solent aquæ, quæ impetu feruntur, juxta illud Horatii: *Monte decurrens velut æmnis, imbres. Quem super notas aluere ripas, Fertur, immensusque ruit profundo Pindarus ore.*

VII. Ad artem, præter præcepta Grammatica, de syllabarum quantitate, & pedibus, utile erit ex Scaligero discere, diversa carminum genera & genium singulorum. Quid nempe proprium sit Heroici aut Epici carminis, quid Elegiaci, quid in Iambico, Scazonte, Hendecasyllabis, Choriambico, Sapphico sit maxime observandum.

VIII. Quid differant carmen tragicum & Comicum, quibus legibus Tragoedia, quibus Comoedia scribi debeat, quid sit carmen Lyricum, quid Satyricum, &c,

IX. Ne-

IX. Necessum quoque est ad artem poëticam, lectitare poëtas clarissimos, Virgilium, Horatium, Ovidium, Senecam, Iuvenalem.

X. Virgilium, Lucanum, Claudianum imitandos censeam in Epico carmine, Horatium in Lyrico, Ovidium in Elegiaco, in Comico Terentium, in Tragico Senecam, Satyrico Iuvenalem.

XI. Hoc etiam agendum, ut unum aliquem è multis poëtam familiarem nobis reddamus, eumque velut in succum & sanguinem convertamus. Ita fiet, ut impressa menti optimi carminis ideâ, habeant, quem in scribendo imitentur.

XII. Opus insuper est cognitione aliqua universali rerum naturalium & moralium, avium, quadrupedum, piscium, arborum, fluviorum, montium, silvarum, regionum, Decorum, & Dearum. Faciunt enim illa ad elegantiam carminis, & locuples argumentum suppetunt vatum commentis.

XIII. Plura præcepta ad Artem poëticam pertinentia, petere licet ex eruditissimo libello Horatii de Arte Poëtica.

XIV. Denique exercitatione opus, sine qua nec natura nec ars quicquam laudabile præstare valent. Itaque crebro scribendi versus. nec tam laborandum ut multos scribant, quam ut bonos. Quare premendum est poëma, & sæpius ad incudem revocandum.

XV. Eligenda etiam materies apta poëtice commentationi, ut bellum, pax, tempestas, Aurora, Vespera, Meridies, Ver, Autumnus, Virtutes, Viria, &c.

XVI. Vbi versus aliquot scripserint, paulisper deambulent, & spiritum recolligant, quò alacriores redeant ad intermissum opus,
&

& veluti novo perciti œstro.

Interdum adsuescant scribendo Epigrammati: quoties enim lepidum quid, aut memorabile accidit, quodque acumen ferre possit, disticha duo aut tria meditentur, & quod proprium est Epigrammatis, acutè & nervosè concludant.

Hæc de formandis Ducum Tuorum studiis dicenda habui, non ut Te, doctissime Vir, doceam, sed ut videas eadem me dicere, quæ tu facienda sentis. Præscripsi normam, non fixam & immobilem, sed Lesbiam, quæ accommodari debet genio, captui, indoli discientium. ut enim cuivis pedi non quadrat quivis calceus, ita nec eadem methodus cunctis conveniat. Vti æger à Medico, animus à præceptore curandus. ætatis, temporis, temperamenti habenda sollicita ratio. Nec est, quod deterreat Duces tuos autorum multitudo & discendi labor. Sunt in flore ævi, & ut corpus labori, mens ferendæ intentioni par redditur. Non est quod cessent iter doctrinæ & honoris ingredi,

dum res & ætas & fororum

Fila trium patiuntur atra.

Nihil tam arduum, quò non penetret studiosa & fervida animi vis. quisque dies opus suum probat. proficimus indies tacitis incrementis, ut herbæ & virgulta. mox profecisse nos sentimus & cum Sole progressos esse progressus nostros. Adsit tenor & constantia. & si à Sapientiæ omnis autore Deo ingenio vim, moribus & affectibus moderationem petent, rem factam habebunt Optimi Principes. Non poterunt non excellere scientia Duces, religione, pietate, & tot heroïcis virtutibus præparati. Scripsi hæc rogatu tuo, ob singularem, quo

quo in Duces Megapolenses feror, affectum.
 Debent Maximis Principibus istiusmodi offi-
 cia, quorum quoque interest, ut regnorum re-
 ctiores sapiant, per quos non imperiis solum,
 urbibusque, sed & humanioribus litteris ea-
 rumque professoribus, suus constat honos, di-
 gnitas, & excellentia. Vale Vir doctissime &
 amicissime. Amstelod. ipsis Calend. Febr.
 c l o l o c x l.

METHODVS MORVM

præscripta

D V C I B V S

L V N Æ B V R G E N S I B V S,

ad eorundem Ephorum & studiorum formatorem.

O B I L I S S I M E D O M I N E,

Cum superiori anno hic esses, una cum Serenissimis Principibus Lunæburgensibus, eo me dignatus es honore, ut epulis tantorum Divum

accumbere licuerit professori umbratício. Ex eo tempore hæc me cura momordit, quo potissimum officio dictis Principibus gratitudinem meam affectumque testares. didiceram quippe à Magni Alexandri Ephoro, posse etiam inter sorte ac dignitate dispares servari illam, quæ in amicitia requiritur, *ισότης*, hoc est, æqualitatem. Etenim, quos natales sui & imperii dignitas populo secrevit, horum beneficentiam & erga inferiores magnificentiam, æquari quodammodo vult inferiorum majore obsequio, fide, submissione, benevolentia. Quamobrem è Belgio abiturientes Principes vestros hoc hodoporicò prosequi volui, & præceptis quibusdam salutaribus instruere devota Patriæ suæ, populo ac salutis publicæ pectora. Non quod ignorare hæc optimos Duces putem, quæ faciunt ultrò, sed quia dici amamus sapius, quæ fieri oportet semper. Cum maris obvenient navigantibus tædia, cum male olebit nautea;

ad

ad hos fragrantissimi odoris flosculos defleant. Cum caballis vehentur, cum ascendent in colles, aut descendent in valles, cum prandio coenaq; equestrem fatigationem levabunt, monita hæc subinde cogitent, quæ secuti peregrinabuntur tutius, & ad suos reversi imperabunt felicius.

Primò cupiam ipsos Pietatis & Religionis Christianæ, qua Deo, quantumvis Principes, alligantur, esse studiosissimos. ideoque alienissimos esse velim ab eorum contubernio & familiaritate, quibus pietatis voces & SS. Litterarum oracula ludus sunt & jocus. Cogitent, summum illum rerum humanarum arbitrum medijs ipsorum cogitationibus intervenire, prospera omnia eventura ipsum colentibus, adversa contemnentibus. Quare jam juvenes damnare discam & devovere impias Florentini scriptoris assertiones, quibus religione utendum suadet, veluti mercimonio, & arte, quibus vel comparantur regna, vel conservantur, vel diffunduntur latius. Cogitent Principes se dari religioni formandos, non illam ipsis. Religionis esse, informare custodem suum, non custodis, illa tanquam Lesbica norma uti. Ne credant, sufficere, si Princeps pietatem, fidem, religionem sanctè colere videatur. Serio res divinas curare oportet. Non eget Sinonius artibus religio, quæ incrementa sua à simplicitate, veritate & candore sperat. Improbent jam à teneris simulationem religionis, à qua animo sunt alieniores. Eam amplectantur, non quæ imperaturis conducet, sed de salute sua serio cogitantibus. Ne sint non necessariz novitatis avidi in rebus fidei. Eam, quam à majoribus accepere & hausere tueantur. Ob ritus cultus divini non imperatos, populum sibi

sibi commissum turbari non sinant. patrios mores repudiare timeant. Si quid immutandum corrigendumque, ex eorum consilio mutent corrigantque, penes quos sacri juris potestas est, & ad illa primitivæ Ecclesiæ tempora respiciant, quæ Apostolicis fuerunt viciniora. Quò enim ab his longius retrò itur, quò fecundius pullularunt, iacta in agrum Domini zizania. Nullius conscientiæ vim inferant, aut ea cogant credere, quæ ut credant probentque, ab animo suo impetrare non possunt. Non vult cauteriis inuri fides, sed rationibus instillari, docendo illam magis, quam jubendo; monendo, quam minando ingeras. Et ut in fidibus, quæ discrepant non statim abrumpuntur, sed paulatim ad concentum reducuntur, ita in fide errores corrigi necesse est, ut supersint, quos errasse poeniteat. Caveant sedulo Principes, ne dum pii esse volunt, homicidæ comperiantur, ne rigore nimio purpuræ potius cultores, quam Dei, civés suos faciant, aut vastitatem inducant, cum idem omnes sentire imperiosius volunt. Tunc verò multum se profecisse credant Principes, si non eandem ubique, sed disparem observaverint esse credendorum necessitatem. ideoque non quibusvis dissensionibus dirimi patiantur Ecclesias, & in frustra discerpi, sed ex Catholicis Christianorum Symbolis fidei unitatem æstiment, & ferre discant non per omnia idem sentientes. Audiant hic suffragia eorum Theologorum, quos doctrina, pietas & moderationis Christianæ studium commendat. De verbis & quæstiunculis vitilicantes prudenter compescant, cum Christianorum religio omnis sit, sine scelere vivere. Dum peregrinantur Duces tui & varias Religionum formas pro populorum & regionum varietate hic illic observant, dis-

cant

cant jam nunc distinguere inter ea, quæ Christianæ fidei propria sunt, & quæ consuetudine varia, ac imperantium placito introducta sunt. Notent observari ceremonias, quæ Deum Christumque autores habent, etiam alias plurimas, quæ autorem hominem habent. His minus, illis maximè inhærendum. Aliorum sacris aut similes se præbeant, aut abstineant. nullis insultent, nullos offendant per irreverentiam, ob ea, quæ ab aliis, licet forte per errorem, habentur reverenter. hoc certò sibi persuadeant, tutandæ religioni Philosophiam & præsertim Metaphysicam, non parum conducere. & hujus principiis multas Theologorum conclusiones muniri ac roborari, ideoque hanc in regnis suis ditionibusque doceri mandent, & ipsi discant. Nec refert, maximas hæreses à philosophis introductas esse, cum per philosophiam eadem oppressæ sint. Valentinus Platonica philosophiæ sectator oppugnaverat Ecclesiam, sed Iustinus philosophus & Iræneus philosophus defendit. Marcion Stoicus Christianam impetiit veritatem, sed Tertullianus philosophus confecit hostem. Celsus philosophus universam Christi doctrinam non ferendis convitiis laceravit, sed Origenes melior philosophus illius blasphemias discussit. Cum didicerint summi Numinis occultis consiliis res humanas regi, maximè Principem à supremo illo Principe dependere, & illi curæ esse firmiter statuunt. Quæ divinitas immittit, ferant fortiter: sine murmure, quo præit ille, comitentur, nec Imperatorem illum gemiscentes sequantur. Cogitent sæpè, violati numinis aut offensi tristem esse cogitationem, nec effugere se posse ultorem Deum, licet clam vel impunitatis spe peccent. Illud quoque expect

diet Principes vestros Sacros codices , etiam Ecclesiasticas historias diligentius evolvere , principum optimorum pessimorumque exempla in oculis habere , illorum præmia felicitatemque, horum pœnas & eventus tragieos intueri, & quibus incrementis modisq; propagata fuerit & asserita adversus tyrannorum furores Christiana fides , intelligere.

In vita omni virtuti studeant , memores illius : *Qui rectè faciet , non qui dominatur , erit Rex.* malus erit honesti vindex , qui se honestatis Imperio subtrahit. hoc agant, ut & clari audiant & boni. Iis quoque se legibus adstrictos putent, quas jus naturæ gentiumque præscribunt. Quos non exemit mortalitatis condicione Deus , nec honestate exemptos cupit. Illarum legum prima est, Princeps ut vir bonus sit. Famæ suæ , ac natalium rationem habeant. Turpe est bene natos, illustres proavorum cineres degeneri vita conspurcare. Eos Principes aversentur, quos sua scelera cervicibus publicis depulere. Est illud omni asseveratione certius, plures pios & recti tenaces ad regnum pervenisse , minori incommodo , quam improbos : plures pios feliciter regnavisse, plures pios feliciter & tranquillius decessisse. Multum se probitatis studiis proficere sentient, si otium socordiamque devitent. Nihil agendo recta ad omne vitium itur. Quamobrem regum & excellens puto, si optimarum se artium & disciplinarum exercitiis occupent, Alexandri, Ptolomæi, Cæsaris, Pompei , Luculli , Attici , Caroli Magni, Alphonsi exemplis. De Servio perhibet Livius : eruditum artibus , quibus ingenia ad magnæ fortunæ cultum excitantur. Matheseos studia maxime commendaverim , & quidem ejus , quæ de castrorum metationibus, propugnacu-

lis, vallis, fossis, instruenda acie agit. Certè Frontinus consul Romanus sub Adriano Imperatore Deos se in omnibus templis venerarum dicit, quod Mathematicæ sibi scientiam concesserint. Geometriam norint, Dei imitatores, qui, ut Plato ait, *ἀνὶ γαμμήτερι* dum omnia ordine, numero, mensura, & pondere facit. Etiam Astronomiam, à qua Cæsarem laudat Lucanus, *media inter prælia Cæsar Stellarum cælisque plagis superisque vacabat*. Et quam indignum, Principem *ἀγαμμήτερι* esse, & loca ignorare, quo duci possit exercitus, ubi comoda castrorum locatio, ubi locorum opportunitate insidiæ strui, ubi evitari prudenter queant. Nec alia occasione à Thomyri Scytharum regina ad internecionem fusus fuit Cyrus, quam loci ignorantia. Nec aliam ob causam adversus Parthos infelicissimè pugnavit Crassus, felicissime ubivis Cæsar, quam quod ille locorum, quà copias suas duxit, fuerit imperitus, hic peritissimus. Equos etiam moderari discant, qua laude Bellerophon, Castor, Erichthonius, aliiq; famam meruere. Gladiatorem exerceant, ad defensionem sui, offensionem hostium. Artifices in quavis arte eximios præmiis erigant. Antiquitatis & utensilium veteris ævi studiosos se præbeant, Græcorum Romanorumque statuas sibi comparent & numismata. faciunt enim illa ad historiarum intellectum, & eximia voluptate animos pertentant. Libros selectiores ad Bibliothecæ instructionem colligant, doctos & sapientia validos in precio habeant, foveant, colant. Faciunt hinc res Principum claræ oblivione intercidant, & juvant consiliis non omnium gnaros. Non est unius tantæ molis capacem esse, & scientiæ cuncta complecti. Eloquentiæ studeant, qua

in

in legationibus audiendis, vel consiliis, vel publicis allocutionibus opus. Infantem esse Principem & elinguem, ignominiosum. Linguis quoque discendis operam dent, iis præcipuè, quarum apud finitimos aut domesticos usus. In Politicis primò Aristotelem, inde Platonis rempubl., & Xenophontis Cyrum legant. Historiam omnem antiqui recentisque ævi imbibant, & vitam ad alienas virtutes componant. Optimos consiliarios mortuos aiebat Alphonsus Siciliæ Rex. Si ad species honesti descendere libeat, quam illud amabile, si se affabiles & faciles civibus offerant, si se tales præstent subditis, qualem imperatorem optarent, si subditi essent. quàm illud probrosum, si luxuriæ, si gulæ mentē mancipient, aliorum imperiis dicatam. Quam illud laudabile, si quod fecit Gratianus, præceptorum sint reverentes, & eos usque ament, à quibus ad principatus & imperia formantur. Illud non minus ab ipsis efflagitem, ut se fortes magnanimosque præbeant, nec ad leves novercantis fortunæ impetus animos dejiciant. Taciturnitatem, sed attentam, valde laudem. Parcos verborum esse cupiam, sed audire plurima. Malim propius ad prodigalitatem accedere imperantem, quam ad avaritiam & sordes. Dare quippe & magnificum esse, divinum & regale est. Nec licere sibi putent, quicquid expedit, cum expedire non possit, quo solo principatus everti constat. Innocentes lādere non rectorum, sed tyrannorum est. Ideò sævitiam averfentur, ut quæ plus timoris addit imperanti, quam securitatis. Populum atterere periculosum credant. Nescit ille timere, cum jejulus est, & obsequii impatiens est, cum eget. Semper compertum egenatissimos audacissimos esse. Vbi rebus agendis

adhibiti fuerint, fidem servant, hac lege si coerceri nolint, se & subditos fide solvunt. Nec sufficiet perfidia ac fraudis speciem invenisse. Distringit fraus, non solvit perjurium. Calliditatem probo & verfutiam, sed quæ à virtute divortium non facit. Fines extendant, cum sine alterius injuria extendi possunt. In bella proclives non sint, nec ea gerant, nisi extrema necessitate coacti. Iis impliciti, ad pacis conditiones semper attendant, ne tamen ejus obtentus noceat, caveant. Vanas populi voces susque deque habeant. nimis multa audire coguntur, neque aliter facere possunt, quibus commissa est Respublica. Has maximas cane pejus & angue detestentur, & jam nunc exspuant hæc male cocta quorundam consilia: Necessarium esse Principi, ut præceptum habeat, (si se salvum velit) qua ratione possit esse non bonus. idque pro rei necessitate convertat in suum usum. Principem periclitari, qui inter non bonos, omnibus se partibus virum bonum præstare studet. Non chartas aut scripturam, sed vim ac necessitatem ad servandam fidem adigere. Satis esse, ut honesti speciem præ se ferant artes, quibus imperium tueri vult Princeps. Patriam defendendam esse, sive id fiat honeste, sive cum ignominia aliqua. Neque ab hoc scopo avertere quenquam debere justi atque injusti, crudelitatis atque misericordiae, non denique laudis aut ignominiae notam. Vti pueros talis, ita Principes juramentis ludere, minus nefarium videri. Regnum auspicantibus per vim ac nefas, demetenda esse papaverum capita. Non esse recitandas leges iis, qui gladio prævalent. Optimè de finibus disputare potentiores. De alienis decertare regium esse, privata tueri, plebejæ nimis ac vulgare. Urbes

pro-

provinciasque præoccupandas, si fortè facturus idem sit alter. Vtiles esse Principibus delatores, & per præmia eliciendos. Insidiari debere temporibus principem, & frigidam suffundere vicinorum litibus, ut sequestri functus partibus solus possideat Vniversa. Anguillis tunc capturam esse, cum Regum obitu de hæreditate disputatur. Fovendas esse domi religionum controversias, ne unanimes populi in rectores conspirent. Colendas esse cum finitimis amicitias, quamdiu reip. utilitas suaserit. Deglubendam esse multorum capitum belluam, & egestatem civium esse securitatem dominantium. Exprimendas subinde esse succulentas opulentiorum spongas, ne regnantibus sint periculosi. Et quæ alia sunt plurima Machiavellinæ scholæ flagitiosa dogmata. Et ut iter facientibus aliquid suggeram ad iter faciens, cum ad Germaniam respicient, pacem ipsi absentes optent. Austriacorum potentiam nec timeant nimium, arma contra quariente Sueco & Gallo, nec contemnunt, conspirante potenti & valida domo. Consilia illorum lenta esse discant, sed sic satis certa. In Federato Belgio positi, has terras non leve momentum adferre posse statuunt, ad restituendam S. Imperio pacem. Electorum dignitatem ac jura grandiores propugnent. cum hac sola Cæsarum potestas in ordinem cogatur. Ecclesiasticorum rigori, quoad poterunt, obicem ponant. In Britannia observent optimæ indolis terram, sed non optimam ubique gentem. Regis venerentur majestatem & pietatem, raro in regibus contrubernio. Vbi in delicates inciderint, timeant ea ad Acherontem ire via, quam ipsi *Swfet* vocant. Blandientes & malè contrahentes caveant. In Galliis elegantioribus studeant adesse, fugiant pugnaces, temerarios & leves.

leves. In Italia ingeniosos reperient plurimos, sed & superbos & vindictæ cupidissimos. Et ne sine Iunone abeat hæc dissertatio, Perusiarum mulierum genus elegans offendent, Bononiarum arrogans, Romæ graves admodum, Mediolani urbanas, Veronæ gratiosas, Tarvisii zelotypas valde, Cremonæ sumtuosas, Lucæ castas, modo nemo roget. Quod si arma tractare & spectare libeat, Mediolanenses comperient optimas fabricare galeas, Cremonenses tentoria, Parmenses clypeos, Tarvisianos enses, Viterbienses calcaria. Equos habet optimos Neapolis, Mantua, Patavium, & quod omnium mirabuntur Principes vestri maximè, Romæ omnium hodie Italorum optimos versus scripsit Pontifex Urbanus. Finiam, Vir amplissime, ne prolixior sim, ac tempora tua longo sermone morer. Nihil dixi, fateor, quod non dictum sit sapius. sed repeti utile est, quæ factu necessaria sunt. Non propterea contemnimus cibos, quia quotidiani sunt. Nec negligimus bibere, etiam ad voluptatem, licet bibendum sit frequentius. Et accidit non semel, ut ejusdem argumenti concio, mutato oratore, magis placeat. Serenissimis Ducibus me & officia mea omnia trade. Iter ipsis tibi que prosperet Deus Opt. Max. in quo voto desino & vos salvere jubeo. Amstel. Mense Aprili, Anno cId lcc xLl.

Tribunorum in castris,

A D

PRINCIPEM AVRIACVM.

Vide Orationem Crateri ad Alexandrum Magnum, quæ exstat apud Curtium lib. 9.

Redisne, Princeps fortissime, adventu magis hostium, ut jam in vallo consisterent, castris adsultarent, quam cura salutis tuæ, ut nunc est tibi vilis, nos esse sollicitos? Quantalibet vis gentium un-

dequaque conspiret in nos, impleat armis virisque Brabantiam omnem, Cæsareanas aquilas inducat, Tillios, VValsteyniosque crepet, tu nos vivus incolumisque præstabis invictos. Sed quis hoc Federati Belgii columen ac sidus diuturnum fore polliceri potest? cum tam avidè manifestis periculis corpus tuum offeras, oblitus tot militum civiumque animas trahere te in casum. Quis enim tibi superstes aut optat esse, aut potest? Eò pervenimus, auspiciū atque imperium tuum secuti, unde, nisi te salvo, nulli latum ad penates suos iter est. Quod si de Hispaniæ, totiusque Orientis & Occidentis regno cum Philippo dimicares, etsi nemo vellet: tamen, ne admirari quidem posset, tam promptè esse te ad omne discrimen audaciæ. Nam ubi paria sunt, periculum ac præmium, & secundis rebus amplior fructus est, & adversis majus solatium. Tuo verò capite urbem illam, licet maximi alias momenti, redimi, quis ferat,

Y 4

non

non tuorum modò militum, sed ullius etiam gentis sociæ, qui quid in republica nostra, validum sit, quid ægrum, novit? Horrent animi cogitatione rerum, quas videmus indies, dum intra telorum hostilium jactus, fossas cuniculosque intrepidus subis. Eloqui timemus. inertissimus quisque jam de corporis tui spolio triumphasset, nisi te hætenus misericors in nos Deus servasset. Totidem proditores, totidem desertores credemur aliis, quot te aut retinere in tentoriis, aut in fossis persequi, tueri, ac securum præstare non possumus. Univerfos milites ignominiâ notas, quasi officii sui parum memores, sine te exequi mandata nollent. Temetipsum consiliis imperiisque serva. Non militis partes, sed Imperatoris habes. Scipionis illud cogita: Mater Imperatorem me, non militem genuit. Adesse rebus debes, sed citra summæ rei discrimen: vires roburque inspirare militi, at cum locorum delectu: prælia voce consilioque moderari, sed dubiis præliorum eximi. In milite unius fors est, in Duce universorum periculum. Minores curas minoribus ducibus manda. Non stamus in acie, non status imperii aut salus provinciarum in ferri cuspidе posita est. Vallis hostem aggeribusque arcemus. Legimus, & jam juvat meminisse, cautos cunctantesque duces laudari, nullo loco, nisi quantum necessitas cogat, commissuros se fortunæ. Et summus ille civilis prudentiæ magister, reprehendit Imperatorem contemnendis, quam cavendis hostibus, meliorem. Sine timidum pro cauto, tardum pro considerato, imbellem pro perito belli vocent. Non hostium, non malevolorum hic audiendæ voces. Clamat respublica, clamat exercitus, clamant boni juxta ac prudentes, omnium in te salutem
recti.

verti. Magna cœpta consilium & mora perficiet. eludet unico momento, infelix sœpè, audacia, & nimis curiosa sollicitudo. Tuo casu animus hostibus accrescet, & fiduciam illis liberandæ urbis mortuus facies, quam vivus habere non finis. In expectatione tanti operis universus orbis est. Aliorum admiratio, aliorum indignatio, aliorum alibi studium eminent. Videntur fata obsessam urbem damnassee, sed videntur tantum. Cave, ne decreta sua vertant in nos. Sunt in procinctu hostes: instant vallis castrisque in omnes occasiones intenti, ut laboranti urbi succurrant. Prospiciendum, ne quod à suis virtutibus se consecuturos desperant, tibi imputent. Ad gloriam contendentibus viam sternit prudentia & ratio, non impetus. Fama providentiæ in magnis ausis valida est, in obsidionibus validissima. Et parva & sperata decora ex tua pendent incolumitate. Quod si victorias numerare vis, annos numeres oportet. Rebus præclare gestis superesse gloriosius, quam iis immori. Mortuos fama lambit, vivos afficit. Stant & pugnant in theatro orbis principes, sed & in eodem peccant. & cum virtutibus conspectius quoque est, quicquid in iis minus laudabile. Ex te, velut è capite membra, spiritus animosque capimus. Tu virtutis ignavixque tuorum spectator es & vindex. Pudet singulos te occupato otiosi & segnescere. In oculis tuis vulnerari & mori gloriosum quisque putat. Te coram nec dolorem sentiunt, nec mortem extimescunt. *Urget præsentia Turni.* Si monere nostrum non est, monemus tamen, ne, quàm vellemus, citius impetare nobis desinas. Attendit ad Patroclum suum Achilles, Achatem Æneas. & ne fabulosa solum loquar, attendit ad Narsetis ac Belizarii salubria monita Iustinianus. Quæ effe-

ta

& a voles, nobis impera, non tibi. quocunque
 jufferis, ibimus. Infesta loca, fatales pugnas no-
 bis deposcimus. quos si extinxerit Mavors, ha-
 bes, quibus bellum restaures. Imperantium
 uti magna est paucitas, ira novitas nocet, & re-
 gimen nullum aut incertum securitatem publi-
 cam labefactat. Pericula cave, hostium mœni-
 bus abscede, fossis exi, ubi descensus Aveni
 facilis, sed gradum revocare difficile. Non pran-
 dendum tibi, tanquam apud inferos cœnaturo,
 nec cœnandum, ut mox efferaris. Militibus
 hoc dixit Leonidas, non belli duci. Et nihil
 profectò indignius, quàm cum tuos afflixeris,
 hostibus gaudii causas propinasse.

F I N I S.

E R R A T A.

Tag. 4. pro Lacædemon leg. Lacedæmon. p. 5. pro sensus, l. census. p. 14. pro qui, l. quin. p. 31. pro facillabit, l. vacillabit. p. 35. pro honestam. l. honestum. p. 43. pro victor, l. victos. ead. p. cælestis, l. cælestes. p. 57. pro ὁμύμως, l. ὁμογύμως. p. 91. pro verba, l. vera. p. 109. pro tam, l. tamen. eadem p. delenda est linea. p. 144. pro intentem, l. nitentem. p. 147. pro sedentis, l. sedentes. p. 159. pro avari, l. avaro. p. 170. pro orbem, l. urbem. p. 192. pro imperantiam, l. imperantium. p. 238. pro cune, l. cunæ. p. 247. pro occurrere, l. occurrere. p. 253. pro sensura, l. censura. p. 260. pro favet, l. favit. ead. p. pro non, l. unà. p. 308. pro militaria, l. miliaria. p. 312. lin. ult. adde, quem ob recentia fortitudinis & felicitatis. p. 361. l. 13. pro mater, l. uxor. ibid. l. 16. pro filii l. mariti. p. 339. pro meunda, l. ineunda. p. 442. pro olitariam, l. olitoriam. p. 348. pro cica, l. fica. p. 349. pro sacerdotis, l. sacerdots.

